

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԶԵԿՈՒՅՑ

2003-2005 թթ.

ՀՀ բնապահպանության նախարար Վարդան Ալվազյանի խոսքը	2
Նախաբան	4
1. ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ ԵՎ ՇՐՋԱԿԱ ՍԻՋԱՎԱՅՐ	
1.1. Բնապահպանության ոլորտը կարգավորող օրենսդրության և ինստիտուցիոնալ հարցեր	5
1.2. Տնտեսական մեխանիզմներ	8
1.3. Միջազգային համագործակցություն	18
1.4. Մթնոլորտի պահպանություն	32
1.5. Հողային ռեսուրսներ	36
1.6. Հանքային ռեսուրսներ	39
1.7. Ջրային ռեսուրսներ	42
1.8. Կենսաբանական ռեսուրսներ	47
1.9. Վտանգավոր նյութեր և թափոններ	50
1.10. Մոնիտորինգ	57
1.11. Բնապահպանական վերահսկողություն	60
1.12. Միջուկային և ճառագայթային անվտանգության պետական կարգավորում	63
2. ԻՐԱԶԵԿՈՒՄ	65
2.1. Իրազեկում	65
2.2. Հասարակության մասնակցություն	66
2.3 Տեղեկատվության մատչելիություն	67
2.4 Արդարադատության մատչելիություն	68
2.5 Էկոլոգիական կրթություն	68
3. ԱԶԳԱՅԻՆ ՀՐԱՏԱՊ ԽՆԴԻՐՆԵՐ	69
3.1. Սևանա լճի հիմնախնդիրը	69
3.2. Կենսաբանական և լանդշաֆտային բազմազանության պահպանություն	73
3.3. Անտառների պահպանում	77
3.4. Պայքար անապատացման դեմ	81
3.5. Մթնոլորտի պահպանությունը ավտոտրանսպորտի արտանետումներից	83
3.6. Վտանգավոր թափոնների էկոլոգիապես անվտանգ հեռացում	85
Հիմնական եզրակացություններ և առաջարկություններ	86
ԾՐԱԳՐԱՅԻՆ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐ	88
ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ	
1. ՀՀ բնապահպանական կառավարման կառուցվածքը	
2. ՀՀ բնապահպանության նախարարության վարչական կառուցվածքը	
3. ՀՀ մասնակցությունը միջազգային բնապահպանական կոնվենցիաներին	
4. ՀՀ բնապահպանության նախարարության ներքո արտասահմանյան ֆինանսական աջակցությամբ իրականացված, ընթացքի մեջ գտնվող և նախատեսվող ծրագրերի ցանկ	
5. Բնապահպանության ոլորտում միջազգային և հասարակական կազմակերպությունների կողմից իրականացվող և ակնկալվող ազգային և տարածաշրջանային ծրագրերի ցանկ	
6. Սևանա լճի ERS արբանյակից ստացված ռադարային պատկերը	
7. ՀՀ մետաղյա հանածոների քարտեզ	
8. ՀՀ ոչ-մետաղյա հանածոների քարտեզ	
9. ՀՀ ջրավազանային կառավարման քարտեզ	
10. ՀՀ բնության հատուկ պահպանվող տարածքների քարտեզ	
11. ՀՀ բնության հատուկ պահպանվող տարածքների հեռանկարանային քարտեզ	
12. Մակերևութային ջրերի և մթնոլորտային օդի մոնիտորինգի դիտացանցը	
13. Հայպետհիդրոմետի հիդրոլոգիական ցանցը, Հայպետհիդրոմետի օդերևութաբանական ցանցը	
14. ՀՀ վնասակար նյութերի արտանետումները (տոննա)	

Հարգելի ընթերցող

Ներկայացված գեկույցը հնարավորություն է տալիս ծանոթանալ ոչ միայն արդիական բնապահպանական խնդիրների հետ, այլ նաև դիտարկել 2003 թվականի մայիսին Կիև քաղաքում կայացած Շրջակա միջավայրի նախարարների 5-րդ համաեվրոպական համաժողովից հետո մեր անցած ուղին, գնահատել մեր հաջողությունները և բացթողումները և նախանշել հետագա քայլերը, դրա կայացմանն աջակցող գործողությունների ծրագրային առաջարկների համառոտ փաթեթների ներկայացմամբ:

Դեռևս 2000 թ. Հայաստանի Հանրապետության խորհրդարանի հավանությանն արժանացած ՀՀ կառավարության գործունեության ծրագրում հստակ նշվել է, որ գործադիր իշխանության բազմաբնույթ դրսևորումների առանցքում ընկած է երկրի տնտեսության զարգացումը, որի արդյունքում պետք է ապահովվի մեր օրերում համազգային կարևորություն ունեցող խնդրի լուծումը՝ Հայաստանի յուրաքանչյուր քաղաքացու համար արժանապատիվ կյանքի պայմանների ապահովումը: Կառավարության ջանքերն անցած տարիներին ուղղված են եղել այդ նպատակին և այսօր էլ այդ քաղաքականությունն է տարվում: Նշված միջոցների համակարգում կարևոր տեղ է գրավում բարեփոխված Սահմանադրությունը (27.11.2005), որն ամրագրեց ՀՀ կողմից ստանձնած մի շարք պարտավորություններ, մարդու իրավունքների և ազատությունների միջազգային, և հատկապես եվրոպական, համաձայնագրերի դրույթներ:

Հատկանշական է, որ առաջին անգամ Սահմանադրության մակարդակով անմիջականորեն ամրագրվեց յուրաքանչյուրի իրավունքը ապրել իր առողջությանը և բարեկեցությանը նպաստող շրջակա միջավայրում և պարտականությունը անձամբ և այլոց հետ համատեղ պահպանել և բարելավել շրջակա միջավայրը (հոդված 33.2): Շատ կարևոր է նաև Օրհուսի կոնվենցիայի պահանջների լույսի ներքո նույն հոդվածում ամրագրված պաշտոնատար անձի պատասխանատվությունը բնապահպանական տեղեկատվությունը թաքցնելու կամ դրա տրամադրումը մերժելու համար:

Սահմանադրությունը տնտեսական, սոցիալական և մշակութային ոլորտներում պետության հիմնական խնդիրների թվին է դասում ներկա և ապագա սերունդների բնապահպանական անվտանգությունն ապահովող քաղաքականության իրականացումը (հոդված 48.10):

Հայաստանի Հանրապետության բնապահպանության նախարարության կողմից իրականացվող աշխատանքների հիմնական ուղղություններն են եղել ՀՀ կառավարության կողմից հաստատված բնապահպանության ոլորտի գծով գերակա խնդիրների և միջոցառումների կատարման ապահովումը: Այդ առումով որպես ազգային հրատապ խնդիրներ, առանձնացվում են՝ Սևանա լճի հիմնախնդիրը, կենսաբազմազանության և լանդշաֆտային բազմազանության պահպանությունը, անտառների պահպանումը, պայքարը անապատացման դեմ, ավտոտրանսպորտի արտանետումների կրճատումը և վտանգավոր թափոնների էկոլոգիապես անվտանգ հեռացումը:

Հարկ է նշել, որ վերջին տասնամյակում առկա են դրական փոփոխությունների զգալի նախանշաններ, որոնք ներառում են զարգացման խթանման գործողությունների նկատմամբ ամրացող միջազգային կոնսենսուսը՝ շրջակա միջավայրի պահպանությանն աջակցող գործողությունների հետ զուգահեռ, ինչի վառ ապացույցներն են հանդիսանում Ռ-իոյի, Հազարամյակի և Յոհաննեսբուրգի գազաթափողովների, Ադրատության հաղթահարման ռազմավարական ծրագրի և Հազարամյակի զարգացման նպատակների ազգային շրջանակի դրույթների, Օրհուսի և Կիոտոյի, ինչպես նաև մի շարք այլ միջազգային ֆորումների որոշումների, գործողությունների ծրագրերի իրագործման ուղղությամբ տարվող աշխատանքները:

Հաշվի առնելով, որ Օրհուսից հետո «Շրջակա միջավայրը Եվրոպայի համար» գործընթացը առանձնահատուկ ուղղվածություն է վերցրել դեպի ԱԵԿԿԱ երկրները, Կիևից հետո ընկած ժամանակահատվածում մեր խնդիրն է եղել քայլեր ձեռնարկել իրագործելու համաժողովին քննարկված հարցերը և իրականացվելիք միջոցառումները, ինչպես նաև օգտագործել ազգային և տարածաշրջանային բնապահպանական խնդիրների լուծմանը նպաստող հնարավորությունները:

2003-2005 թթ. կոնկրետ գործնական քայլերից հիշատակման են արժանի՝ Սևանա լճի ջրի մա-

կարդակի բարձրացումը մոտ 1,8 մ, ջրօգտագործման ծավալի 90% ավելին իրավական դաշտ բերելը, վնասակար արտանետումների չեզոքացուցիչներ չունեցող ավտոմեքենաների ներմուծման արգելումը, «Մաքուր զարգացման մեխանիզմի» գործընթացի գործարկումը, բնապահպանական ֆոնդերի համակարգի ձևավորումը, արգելված վտանգավոր թափոնների, քիմիական նյութերի և թունաքիմիկատների ցանկերի հաստատումը և այլն:

Ներկայումս երկիրը տարածաշրջանի այլ պետությունների հետ մասնակցում է 2007 թ. հոկտեմբերին Բելգրադում կայանալիք «Շրջակա միջավայրը Եվրոպայի համար» նախարարական 6-րդ համաժողովի նախապատրաստական աշխատանքներին:

Հատկանշական է, որ Նախարարական գեկույցը տպագրվում է 2006 թ., երբ մենք տոնում ենք Հայաստանի Հանրապետությունում բնապահպանական ոլորտում լիազորված պետական մարմնի հիմնադրման գործունեության 20-ամյա հոբելյանը: Ոլորտի կարգավորման գործում դեռ մենք շատ անելիքներ ունենք, սակայն վերջին տարիների ձեռքբերումները, բնապահպանական ոլորտի զարգացման կայուն միտումները հնարավորություն են ընձեռում թե՛ ազգային ռեսուրսների համախմբման, և թե՛ դրո՞ր համայնքի աջակցության միջոցով լուծելու հեռանկարանային զարգացման խնդիրներ, մանավանդ, որ առաջադրված նպատակների իրականացմանն ուղղված մեր ջանքերը ոչ միայն նկատվում, այլև համապատասխան վերաբերմունքի են արժանանում ՀՀ կառավարության կողմից: Ակնհայտ է դառնում այն փաստը, որ տարեց տարի աճում է ՀՀ կառավարության կողմից ոլորտին ցուցաբերվող ուշադրությունը, միայն 2006 թվականին ոլորտի բյուջետային հատկացումները 8 անգամ գերազանցում են 2001 թվականի ցուցանիշը:

Հուսով եմ, որ բնապահպանական օրենսդրության արդյունավետ իրավակիրարկումը, բնապահպանության ոլորտում միջազգային համագործակցության ընդլայնումը, բնապահպանական կոնվենցիաների ընձեռնած (հատկապես՝ Կիոտոյի արձանագրության «Մաքուր զարգացման մեխանիզմի») և երկրի ներքին (շրջակա միջավայրի պահպանության դրամագլուխ, բնապահպանական վճարների նպատակային օգտագործման համակարգ) ֆինանսական մեխանիզմների արդյունավետ կիրառումը միջազգային հանրության կողմից բնապահպանական խնդիրների գերակայության ճանաչման պայմաններում կտրուկ կբարելավեն բնապահպանական ուղղվածություն ունեցող քաղաքականության արդյունավետությունը Հայաստանում, որի արդյունքում շրջակա միջավայրի պահպանության հարցերը կշարունակեն ավելի շոշափելիորեն և ընդգրկուն կերպով ինտեգրվել սոցիալ-տնտեսական զարգացման քաղաքականության հետ, ինչը ակնհայտ ձեռքբերում կլինի ՀՀ կայուն զարգացման գործընթացում:

ՎԱՐԴԱՆ ԱՅՎԱԶՅԱՆ

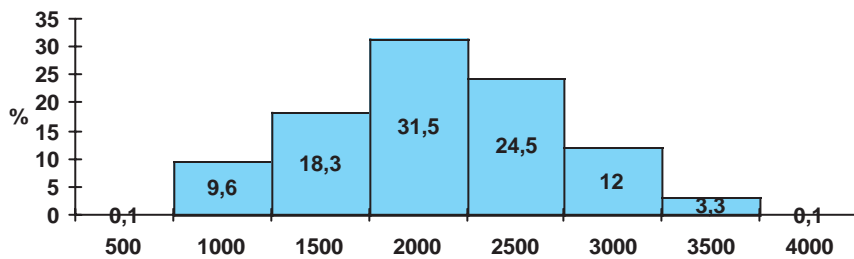
ՀՀ բնապահպանության նախարար

ՆԱԽԱԲԱՆ

Լանդշաֆտ և տեղագրություն

Հայաստանի Հանրապետությունը ունի 29 740 քառ. կմ տարածք, որի 4.8% կազմում է լճերի, հիմնականում Սևանա լճի հայելու մակերեսը: Այդ տարածքի ամենամեծ ձգվածությունը հյուսիս-արևմուտքից հարավ-արևելք կազմում է 360 կմ, արևմուտքից արևելք՝ 200 կմ: ՀՀ տարածքը, որը կազմում է ընդարձակ Հայկական լեռնաշխարհի մոտ 10 տոկոսը, ունի բարդ երկրաբանական կազմություն և բազմաձև ռելիեֆ: Հանրապետությունը տիպիկ լեռնային երկիր է: Նրա տարածքի 90%-ը գտնվում է ծովի մակարդակից 1000 մ բարձրության վրա, սկսած 375 մետրից (հյուսիս-արևելքում՝ Դեբեդ գետի հովտից), 40%-ից ավելի բարձր է 2000 մ-ից մինչև 4095 մ (Արագած լեռան գագաթը) միջին բարձրությունը կազմում է 1830 մ:

Հարաբերական բարձրությունները տատանվում են 1500-2000մ-ից մինչև 3700մ: Բարձրությունների տատանման մասն պատկերը կարևոր գործոն է կլիմայի և լանդշաֆտների ուղղաձիգ գոտիականության ձևավորման գործում:

Հայաստանի տարածքի բաշխումը ըստ բարձրության

Հայաստանի պետական սահմանի երկարությունը հարևան երկրների հետ կազմում է 1448 կմ: Հյուսիսից այն սահմանակից է Վրաստանին, հյուսիս-արևելքից՝ արևելքից և հարավ-արևմուտքից՝ Ադրբեջանին, հարավից՝ Իրանին, իսկ արևմուտքից՝ Թուրքիային:

1. ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ ԵՎ ԵՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐ

1.1. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԸ ԿԱՆՈՆԱԿԱՐԳՈՂ ՕՐԵՆՍԳՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ՀԱՐՅԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Օրենսդրություն

2003 թվականին Կիևում կայացած նախարարների գագաթաժողովից հետո, մինչև 2005 թվականի վերջը, Հայաստանի Հանրապետությունն ընդունել է բնապահպանության ոլորտը կանոնակարգող հետևյալ հինգ օրենքները. «Թափոնների մասին» ՀՀ օրենք, «Բնապահպանական վերահսկողության մասին» ՀՀ օրենք, «Բնապահպանական իրավախախտումների հետևանքով կենդանական ու բուսական աշխարհին պատճառված վնասի հատուցման սակագների մասին» ՀՀ օրենք, «Ջրի ազդալիմ քաղաքականության հիմնադրույթների մասին» ՀՀ օրենք, Հայաստանի Հանրապետության անտառային նոր օրենսգիրք:

Հայաստանի Հանրապետությունում բնապահպանության ոլորտը կանոնակարգող օրենքների ամբողջական ցանկը բերված է Աղյուսակ 1-ում, որոնք հիմնականում ապահովում են Հայաստանի Հանրապետության համապատասխան կոնվենցիաներից բխող երկրի ստանձնած պարտավորությունների կատարումը:

Հատկանշականն այն է, որ 2000 թվականից սկսած վերանայվեցին բնապահպանության ոլորտի մի շարք օրենքներ, ինչի անհրաժեշտությունը պայմանավորված էր երկրի սոցիալ-տնտեսական զարգացման հետ, ինչպես նաև ՀՀ օրենսդրությունը ԵՄ օրենսդրության մոտարկման (սալոկսիմացիայի) հիմնախնդրով: Այս կոնտեքստում ընդունվեցին նոր ՀՀ հողային օրենսգիրքը, ՀՀ ջրային օրենսգիրքը, «Ընդերքի մասին» ՀՀ օրենսգիրքը, ՀՀ անտառային օրենսգիրքը, ինչպես նաև մշակվել են «Բնապահպանական ֆոնդի մասին» ՀՀ օրենքի, «Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» ու «Բնապահպանական փորձաքննության մասին», «Օգոնային շերտը քայքայող նյութերի մասին» ՀՀ նոր օրենքների նախագծերը:

Աղյուսակ 1

h/h	Օրենքների անվանումը	Ընդունման կամ վավերացման տարեթիվը
1.	«Բնության պահպանության մասին Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության հիմունքներ»	29.07.1991
2.	«Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» ՀՀ օրենք	18.12.1991
3.	«Հայաստանի Հանրապետության հողա յին օրենսգիրք» (համանուն օրենսգիրքը 1 -ին անգամ ընդունվել է 1992 թ. -ին)	02.05.2001
4.	Հայաստանի Հանրապետության ջրային օրենսգիրք (համանուն օրենսգիրքը 1 -ին անգամ ընդունվել է 23.03.1992 թ. -ին)	04.06.2002
5.	«Ընդերքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենսգիրք (համանուն օրենսգիրքը 1 -ին անգամ ընդունվել է 19.03.1992 թ. -ին)	06.11.2002
6.	Հայաստանի Հանրապետության անտառային օրենսգիրք (համանուն օրենսգիրքն 1 -ին անգամ ընդունվել է 01.11.1994 թ. -ին)	24.10.2005
7.	«Մթնոլորտային օդի պահպանության մասին» ՀՀ օրենք	01.11.1994
8.	«Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության փորձաքննության մասին» ՀՀ օրենք	12.12.1995
9.	«Բնապահպանական և բնօգտագործման վճարների մասին» ՀՀ օրենք	30.12.1998
10.	«Բնապահպանական վճարների դրույքաչափերի մասին» ՀՀ օրենք	29.04.2000
11.	«Ընկերությունների կողմից վճարվող բնապահպանական վճարների նպատակային օգտագործման մասին» ՀՀ օրենք	11.06.2001
12.	«Բուսական աշխարհի մասին» ՀՀ օրենք	22.12.1999
13.	«Կենդանական աշխարհի մասին» ՀՀ օրենք	03.05.2000

14.	«Հիդրոօդերևութաբանական գործունեության մասին» ՀՀ օրենք	09.03.2001
15.	«Սևանա լճի մասին» ՀՀ օրենք	14.06.2001
16.	«Սևանա լճի էկոհամակարգերի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման տարեկան ծրագիր» ՀՀ օրենք	27.12.2001
17.	«Սևանա լճի էկոհամակարգերի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման համալիր ծրագիր» ՀՀ օրենք	27.12.2001
18.	«Ազգաբնակչության էկոլոգիական կրթության և դաստիարակության մասին» ՀՀ օրենք	17.12.2001
19.	«Սեյսմիկ պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենք	06.07.2002
20.	«Ընդերքն օգտակար հանածոների շահագործման նպատակով ուսումնասիրության և արդյունահանման համար տրամադրելու (կոնցեսիայի) մասին» ՀՀ օրենք	05.11.2002
21.	«Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ» ՀՀ օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ օրենք	11.12.2002
22.	«Թափոնների մասին» ՀՀ օրենք	24.11.2004
23.	«Բնապահպանական վերահսկողության մասին» ՀՀ օրենք	11.04.2005
24.	«Բնապահպանական իրավախախտումների հետևանքով կենդանական ու բուսական աշխարհին պատճառված վնասի հատուցման սակագների մասին» ՀՀ օրենք	03.05.2005
25.	«Զրի ազգային քաղաքականության հիմնադրույթների մասին» ՀՀ օրենք	03.05.2005

2003-2005 թվականների ընթացքում, բացի հիշատակված 5 օրենքներից ընդունվել են նաև թվով 199 այլ իրավական ակտեր, այդ թվում՝ 161 Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ու վարչապետի որոշումներ, 16 ստանդարտներ և ՀՀ բնապահպանության նախարարի հրամանով հաստատված և պետական գրանցում ստացած 22 գերատեսչական ակտեր:

Վերոհիշյալ իրավական ակտերի գերակշռող մասն ապահովում է բնապահպանության ոլորտը կանոնակարգող օրենքների կիրարկումը, մասնավորապես ՀՀ ջրային օրենսգրքի, «Ընդերքի մասին» ՀՀ օրենսգրքի, «Մթնոլորտային օդի պահպանության մասին», «Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին», «Բուսական աշխարհի մասին», «Կենդանական աշխարհի մասին», «Սևանա լճի մասին» «Թափոնների մասին» և «Բնապահպանական վերահսկողության մասին» ՀՀ օրենքների կիրարկումը:

«Հայաստանի Հանրապետության և Եվրոպական Համայնքների ու դրանց անդամ պետությունների միջև կնքված գործընկերության և համագործակցության» համաձայնագրի շրջանակներում, ներկայումս Հայաստանի Հանրապետությունում ընթանում է Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությունը Եվրամիության (ԵՄ) օրենսդրության մոտարկման (ապրոկսիմացիայի) գործընթացը, որում զգալի մաս է կազմում «Շրջակա միջավայր» բաժինը:

2005 թվականի ընթացքում դիտարկվել են շրջակա միջավայրի պահպանությանը վերաբերող ԵՄ 123 կանոնակարգեր (դիրեկտիվաներ), այդ թվում՝ հորիզոնական օրենսդրության 22 և ճյուղային օրենսդրության, ներառյալ՝ մթնոլորտի և կլիմայի փոփոխության բնագավառի 26, ջրային ռեսուրսների 36, կենսառեսուրսների 41, գենետիկորեն ձևափոխված և քիմիական նյութերի 48, թափոնների 31, աղմուկի 52, միջուկային ու ռադիոակտիվ անվտանգության 57 և քաղաքացիական պաշտպանության բնագավառներին վերաբերող 56 նորմեր դրանք համեմատելով Հայաստանի Հանրապետության բնապահպանության ոլորտի համապատասխան բնագավառները կանոնակարգող օրենսդրական նորմերի հետ:

Դրա արդյունքում մշակվել է ՀՀ օրենսդրությունը ԵՄ օրենսդրության համապատասխանեցման գործողությունների ազգային ծրագրի նախագիծ, որը կներկայացվի Հայաստանի Հանրապետության կառավարության քննարկմանն ու հաստատմանը:

ՀՀ օրենսդրությունը ԵՄ օրենսդրության համապատասխանեցման գործողությունների ազգային ծրագիրը կազմված է 3 տարվա կտրվածքով (2006-2008 թթ.):

Ինստիտուցիոնալ

Կառավարման համակարգի բարեփոխումների հայեցակարգի համաձայն, Հայաստանի Հանրապետության բնապահպանության նախարարությունում բնագավառի քաղաքականությունը ձևավորում են կառուցվածքային ստորաբաժանումները՝ վարչություններն ու բաժինները, քաղաքականությունն իրականացնում են գործակալությունները, իսկ վերահսկողությունը՝ տեսչությունները: Նախարարության ենթակայությամբ գործում են նաև պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների կարգավիճակ ունեցող ծառայություն մատուցող հիմնարկներ:

2003-2005 թվականների ընթացքում ՀՀ բնապահպանության նախարարությունում կատարվել են կառուցվածքային որոշ փոփոխություններ:

2004 թվականին Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշմամբ բնապահպանության նախարարության աշխատակազմի հիդրոօդերևութաբանության և շրջակա միջավայրի մոնիտորինգի գործակալությունը վերակազմակերպվել է օդերևութաբանության և մթնոլորտի աղտոտվածության մոնիտորինգի բաժնի՝ նախարարության աշխատակազմի կառուցվածքային ստորաբաժանման կարգավիճակով,

2004 թվականին անտառների պահպանության, պաշտպանության, վերարտադրության և օգտագործման գործառույթներն իրականացնող «Հայանտառ» պետական փակ բաժնետիրական ընկերությունը ՀՀ կառավարության որոշմամբ վերակազմակերպվել է «Հայանտառ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության և տեղափոխվել Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության նախարարության ենթակայության՝ անտառների նկատմամբ վերահսկողության գործառույթները թողնելով Հայաստանի Հանրապետության բնապահպանության նախարարությանը,

2005 թվականին ՀՀ կառավարության որոշմամբ ստեղծվել է «Հիդրոերկրաբանական մոնիտորինգի կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունը, որը գործում է ՀՀ բնապահպանության նախարարության ենթակայությամբ,

Բնապահպանության ոլորտում միջազգային պայմանագրերից բխող Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած պարտավորությունների կատարումն ապահովելու նպատակով 2005 թվականին, ՀՀ կառավարության որոշմամբ, ստեղծվել է «Թափոնների ուսումնասիրության կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունը, որը գործում է ՀՀ բնապահպանության նախարարության ենթակայությամբ:

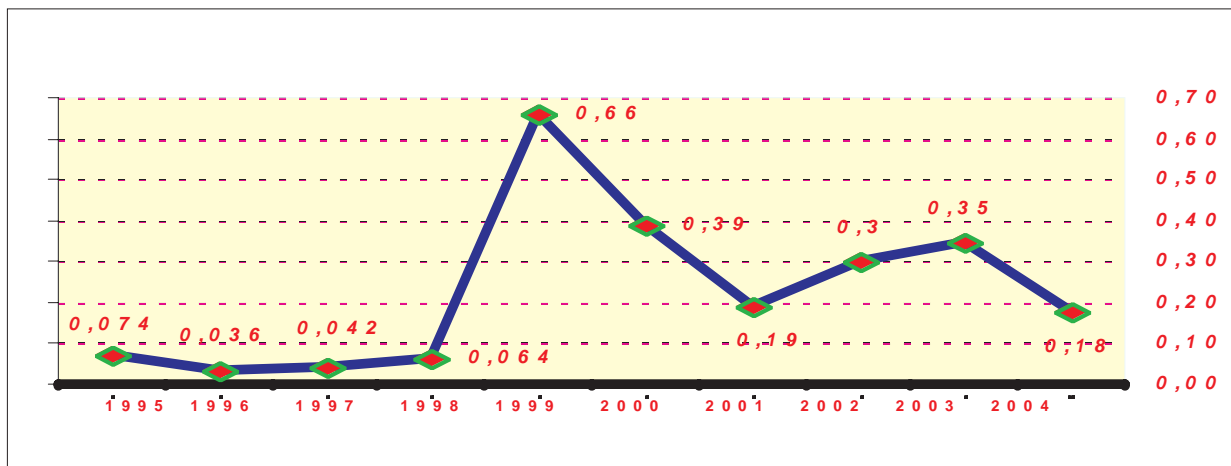
1.2. ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԱԿԱՐԳԱԿՈՎ ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ԼՈՒՑՄԱՆ ԱՍՊԱՐԵԶՈՒՄՆԵՐԿԱՅԻՍ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԵԽԱՆԻԶՄՆԵՐԸ

Հայաստանում շրջակա միջավայրի վրա բացասական ներգործությունները նվազեցնելու և բնական ռեսուրսների արդյունավետ (կայուն) օգտագործումը ապահովելու (կարգավորիչ դեր), ինչպես նաև բնապահպանական ներդրումների և պետական բյուջեի համալրման համար ֆինանսական ռեսուրսների գեներացիա (դրամական հոսքերի ավելացում) ապահովելու (ֆիսկալ դեր) նպատակներով վերջին տարիներին «Բնապահպանական և բնօգտագործման վճարների մասին» ՀՀ օրենքի և այդ օրենքի կիրարկումն ապահովող ենթաօրենսդրական ակտերի ընդունման միջոցով 1998-2000 թթ. ներդրված և ներկայումս արդյունավետ գործող տնտեսական մեխանիզմների (լծակների) որոշակի (բնապահպանական և բնօգտագործման վճարների) համակարգի (վճարները գանձվում են ջրօգտագործման, օգտակար հանածոների պաշարների արդյունահանման) մարման, կենսապաշարների օգտագործման, շրջակա միջավայր վնասակար նյութերի արտանետման, շրջակա միջավայրում արտադրության և սպառման թափոնների տեղադրման, շրջակա միջավայրին վնաս պատճառող ապրանքների արտադրության և ներմուծման համար) շնորհիվ զգալի ավելացել են վերը նշված տնտեսական մեխանիզմների կիրառման արդյունքում հանրապետության պետական բյուջե մուտքագրվող եկամուտները, ինչպես նաև առանձին դեպքերում նվազել շրջակա միջավայրի աղտոտման ծավալները:

Տեսչական վերահսկողական աշխատանքների արդյունավետության բարձրացման և երկրի տնտեսության զարգացմանը զուգընթաց զգալիորեն ավելացել և ավելանում են բնապահպանական և բնօգտագործման վճարների գծով պետական բյուջեի մուտքերը՝ նպաստավոր պայմաններ/հենք ստեղծելով հանրապետությունում բնապահպանական հիմնախնդիրների լուծմանը նպատակաուղղված ծրագրերի և միջոցառումների ֆինանսավորման համար:

Վերջին 5-6 տարվա կտրվածքով դրանց ծավալներն աճել են ավելի քան 5 անգամ՝ 1998 թ. 608.0 մլն դրամից 2004 թվականին հավասարվելով 3472.3 մլն դրամի:

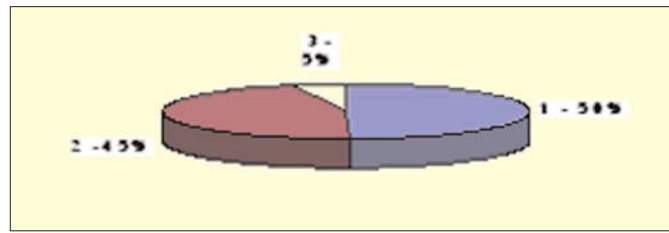
Բնօգտագործման և բնապահպանական վճարների տեսակարար կշիռը (%-ով)
ՀՀ համախառն ներքին արդյունքի նկատմամբ

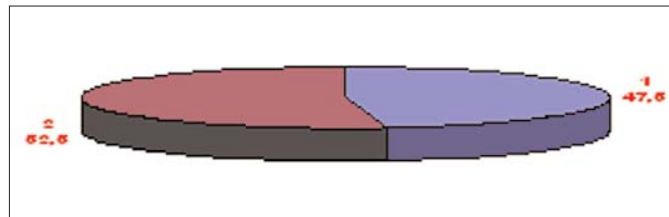
Ծանոթություն

Բնապահպանական և բնօգտագործման վճարների ընդհանուր գումարի կտրուկ աճը 1998-2000 թթ. 1-ին կիսամյակի ժամանակահատվածում պայմանավորված է եղել այն հանգամանքով, որ բենզինի համար հաստատագրված վճարները նշված ժամանակահատվածում ներառված են եղել բնապահպանական վճարների կազմում:

Բնապահպանական և բնօգտագործման վճարների կառուցվածքը (%)
1998 թվական

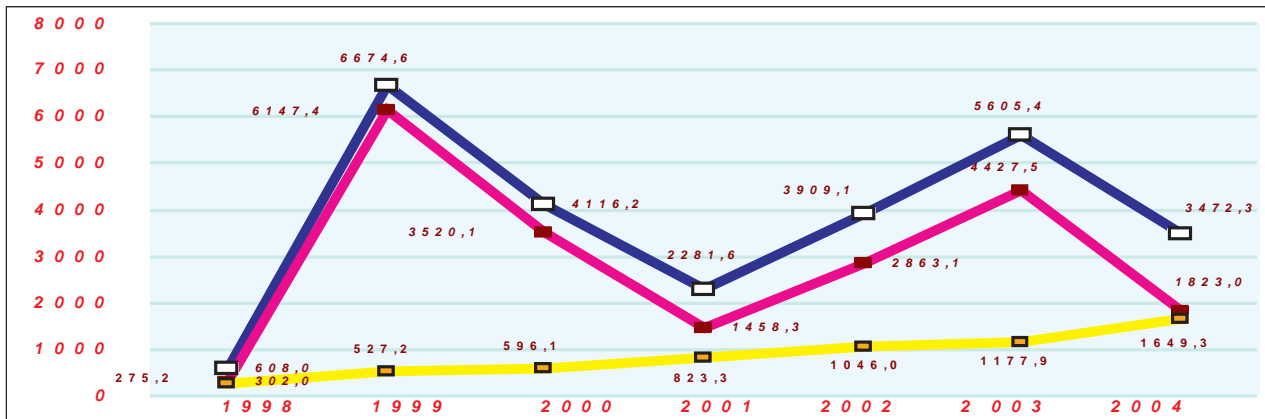

2004 թվական

- 1 - Բնօգտագործման վճարներ
- 2 - Բնապահպանական վճարներ
- 3 - Այլ վճարներ

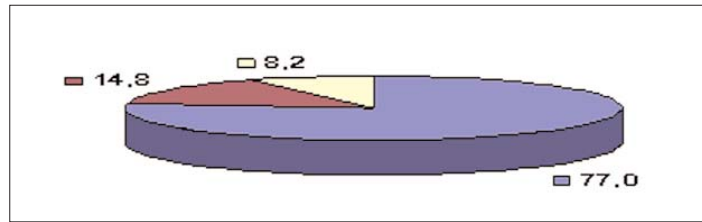
Բնապահպանական և բնօգտագործման վճարների գծով ՀՀ պետական բյուջեի մուտքերի ծավալների դինամիկան 1998-2004 թվականներին (մլն դրամ)

- Բնապահպանական և բնօգտագործման վճարների գծով ՀՀ պետական բյուջեի մուտքերը ընդամենը (մլն դրամ)
- Բնապահպանական վճարների գծով ՀՀ պետական բյուջեի մուտքեր (մլն դրամ)
- Բնօգտագործման վճարների գծով ՀՀ պետական բյուջեի մուտքեր (մլն դրամ)

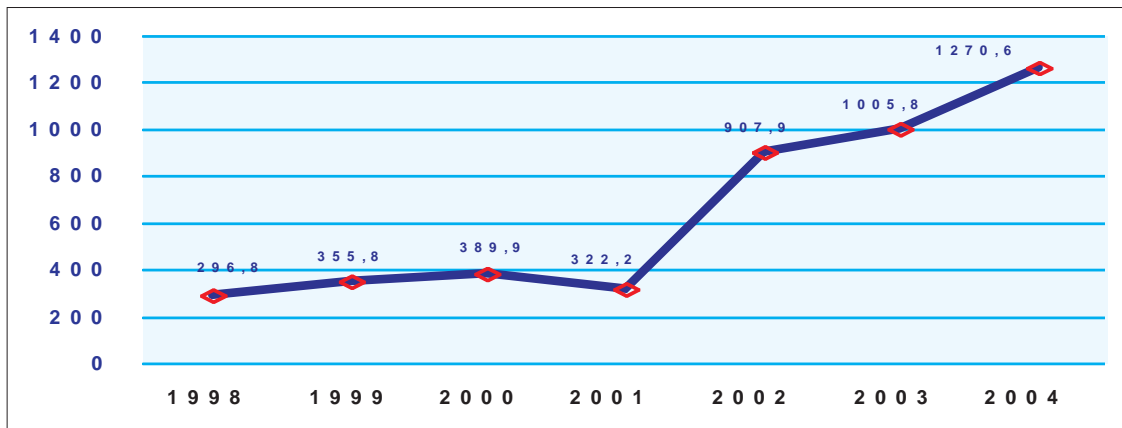
ԲՆՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ՎՃԱՐՆԵՐ

Բնօգտագործման վճարների կառուցվածքը
2004 թվական

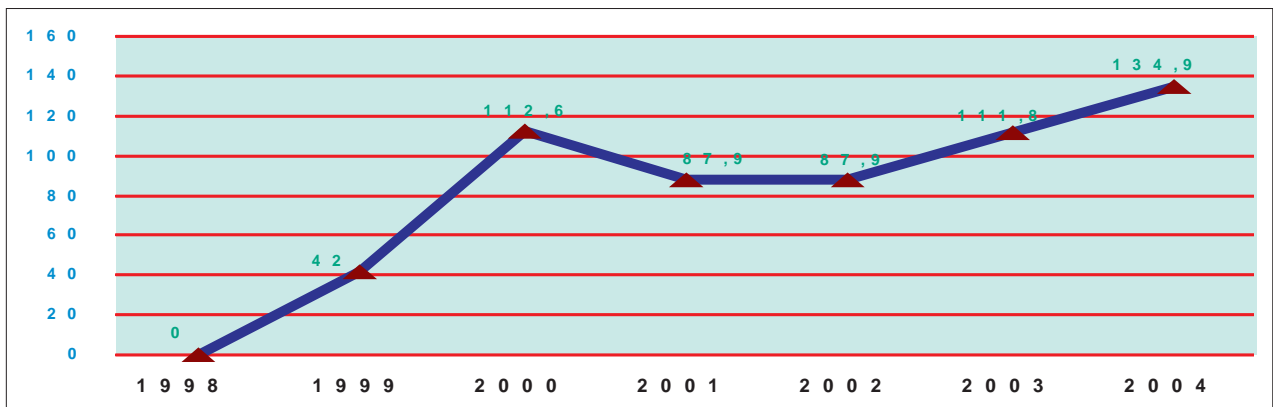

- **Ընդերքօգտագործման վճարների տեսակարար կշիռը բնօգտագործման վճարների ընդհանուր ծավալում (%)**
- **Ջրօգտագործման վճարների տեսակարար կշիռը բնօգտագործման վճարների ընդհանուր ծավալում (%)**
- **Կենսապաշարների օգտագործման վճարների տեսակարար կշիռը բնօգտագործման վճարների ընդհանուր ծավալում (%)**

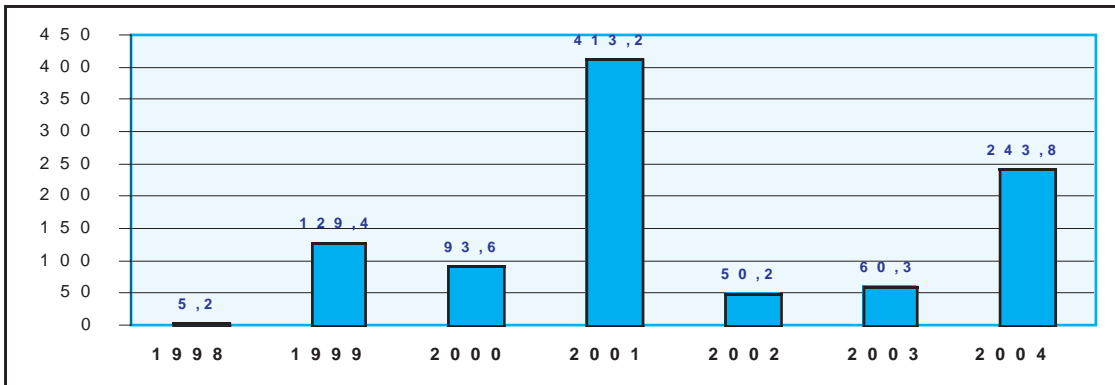
Ընդերքօգտագործման գծով բնօգտագործման վճարների փաստացի մուտքերը (մլն դրամ)

Կենսապաշարների օգտագործման գծով բնօգտագործման վճարների փաստացի մուտքերը (մլն դրամ)

Ջրօգտագործման գծով բնօգտագործման վճարների փաստացի մուտքերը (մլն դրամ)

Ծանոթություն

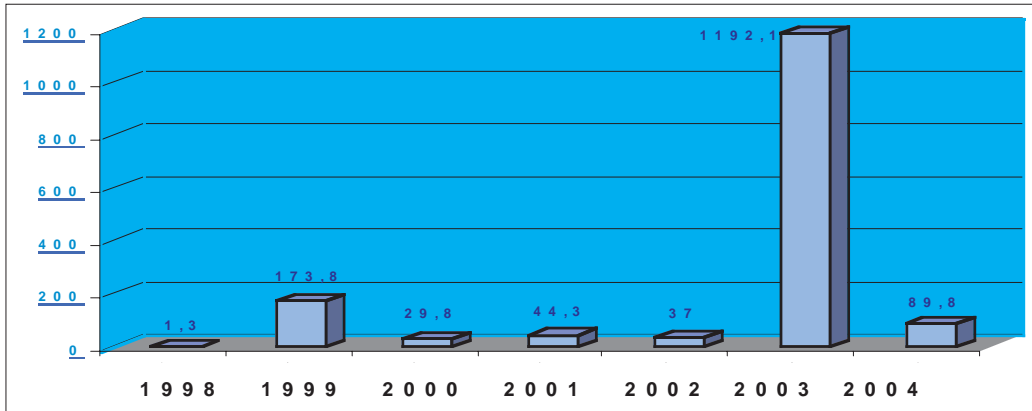
1. Վճարումների կտրուկ աճը 2001 թվականին պայմանավորված է եղել այն հանգամանքով, որ հաշվանցման եղանակով իրականացվել է նախորդ տարիների ապառքների փակում:
2. Վճարումների կտրուկ նվազումը 2002 թվականին պայմանավորված է եղել այն հանգամանքով, որ պետական բաժնեմաս ունեցող ջրամատակարար ընկերությունների ֆինանսական առողջացման նպատակով բնօգտագործման վճարների դրույքաչափերը պակասեցվել են:

Բնօգտագործման վճարների գծով ՀՀ պետական բյուջեի մուտքերի աճը հիմնականում պայմանավորված է ընդերքօգտագործման վճարների գծով գանձումների ծավալի զգալի աճով (1998 թվականի համեմատ փաստացի մուտքերը աճել են ավելի քան 4 անգամ), որն իր հերթին պայմանավորված է մի շարք հանգամանքներով, այդ թվում դրանցից հիմնականները՝

- ◆ լեռնահանքային արդյունաբերության և շինարարական ինդուստրիայի աստիճանական զարգացումը (արտադրության ծավալների աճը) ապահովելու համար տեղի է ունենում ազնիվ և գունավոր մետաղների, ոչ մետաղական օգտակար հանածոների արդյունահանման ծավալների համապատասխան ավելացում,
- ◆ ազնիվ և գունավոր մետաղների (հատկապես մոլիբդենի) միջազգային գների զգալի աճը հանգեցրել է դրանց հիման վրա հաշվարկվող բնօգտագործման վճարների ծավալների համապատասխան աճի,
- ◆ առանձին օգտակար հանածոների (հանքային ջուր, աղ, մյուս ոչ մետաղական օգտակար հանածոներ) գծով բնօգտագործման վճարի դրույքաչափերի բարձրացում,
- ◆ տեսչական վերահսկողական աշխատանքների արդյունավետության բարձրացում: Բնապահպանական պետական տեսչության կողմից ընդերքօգտագործման բնագավառում իրականացված միջոցառումների արդյունքում նկատվում են որոշակի դրական միտումներ օգտակար հանածոների արդյունահանման «ստվերային» ծավալների աստիճանական նվազման և համապատասխանաբար հաշվառվող ծավալների աճի գծով: Մասնավորապես, ոչ մետաղական օգտակար հանածոների գծով վերջին 2001-2005 թթ. ժամանակահատվածի կտրվածքով բնօգտագործման վճարի օբյեկտ հանդիսացող ընդերքօգտագործման ծավալների գծով հաշվառման մակարդակը աճել է ավելի քան 2.4 անգամ և նախարարության կողմից ձեռնարկվող գործուն միջոցառումների արդյունքում այն միտում ունի հետագա աճի:

ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ՎՃԱՐՆԵՐ

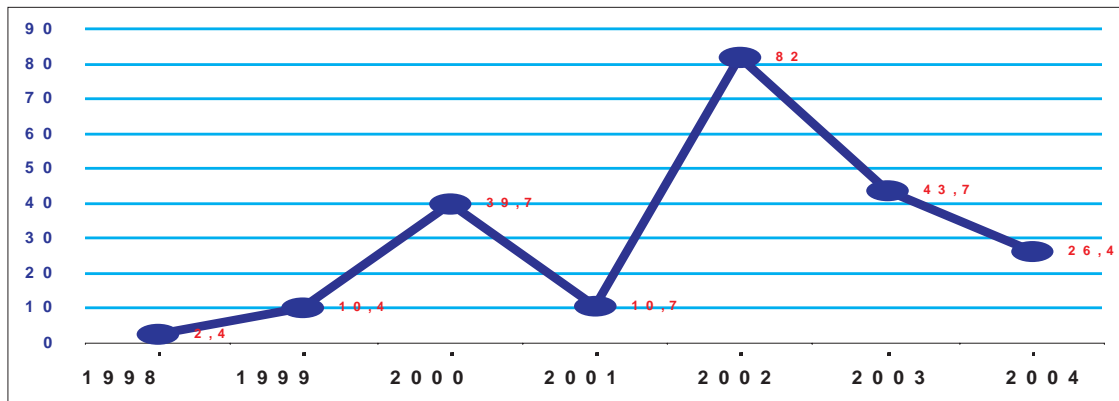
Ջրային ավազան վնասակար նյութերի և միացությունների արտանետման համար բնապահպանական վճարների փաստացի մուտքերը (մլն դրամ)

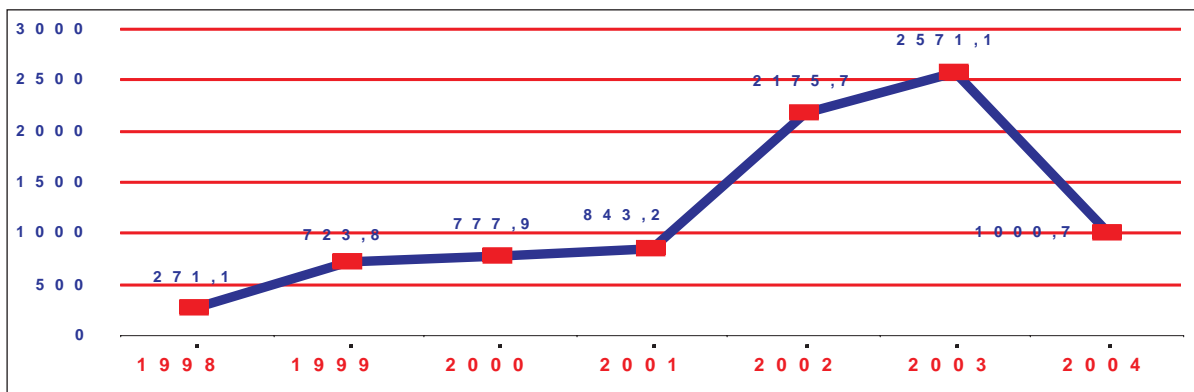
Ծանոթություն՝

Վճարումների կտրուկ աճը 1999 և 2003 թվականներին պայմանավորված է եղել այն հանգամանքով, որ հաշվանցման եղանակով իրականացվել է նախորդ տարիների ապառքների փակում:

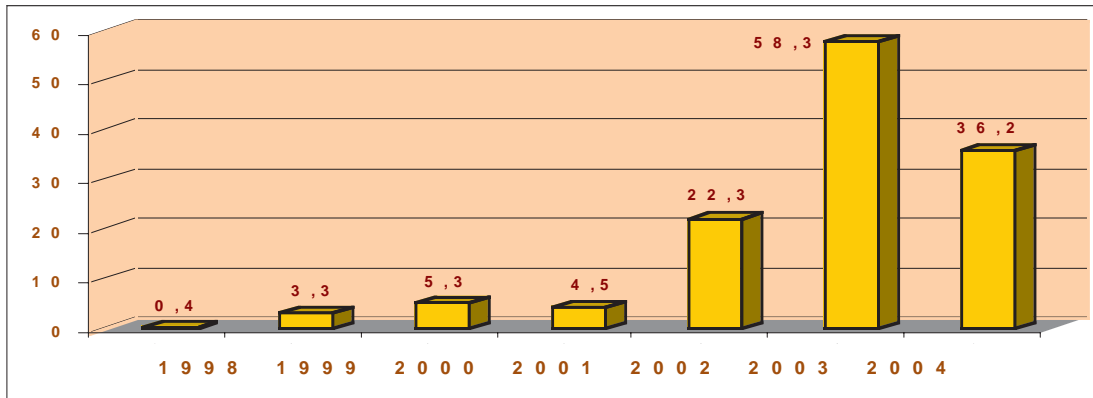
Ամրակայված աղբյուրներից օդային ավազան վնասակար նյութերի արտանետման համար բնապահպանական վճարների փաստացի մուտքերը (մլն դրամ)

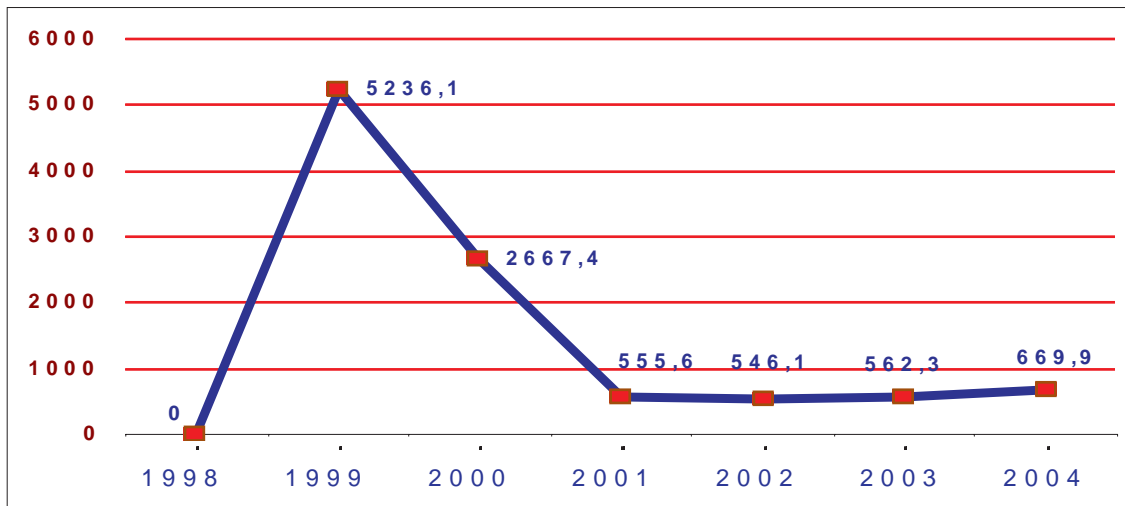
Շարժական աղբյուրներից օդային ավազան վնասակար նյութերի արտանետման համար բնապահպանական վճարների փաստացի մուտքերը (մլն դրամ)

Արտադրական և սպառման թափոնների տեղադրման համար բնապահպանական վճարների փաստացի մուտքերը (մլն դրամ)

Շրջակա միջավայրին վնաս պատճառող ապրանքների արտադրության և ներմուծման համար բնապահպանական վճարների փաստացի մուտքերը (մլն դրամ)

Բնապահպանական վճարների գծով ՀՀ պետական բյուջեի մուտքերի աճը հիմնականում պայմանավորված է եղել օդային ավազան վնասակար նյութերի արտանետման և շրջակա միջավայրին վնաս պատճառող ապրանքների արտադրության և ներմուծման համար բնապահպանական վճարների գանձումների ծավալի զգալի աճով (1998 թվականի համեմատ փաստացի մուտքերը աճել են մի քանի անգամ), որն իրեն հերթին պայմանավորված է մի շարք հանգամանքներով, այդ թվում դրանցից հիմնականները՝

◆ օդային ավազան վնասակար նյութերի արտանետման համար բնապահպանական վճարների գծով գանձումների աճով, որ իր հերթին պայմանավորված է եղել՝

- միջազգային տրանսպորտային փոխադրումների ծավալների աճով, որը հանգեցրել է ՀՀ տարածք մտնող ավտոմեքենաներից գանձվող բնապահպանական վճարների ծավալների համապատասխան աճի,

- 2000-2005 թթ. թվականներին իրականացված բնապահպանական վճարների դրույքաչափերի բարձրացումը,

- մաքսային և բնապահպանական տեսչական վերահսկողական աշխատանքների բարձր արդյունավետությունը:

◆ բենզինի հաստատագրված վճարները շրջակա միջավայրին վնաս պատճառող ապրանքների արտադրության և ներմուծման համար բնապահպանական վճարների կազմից 2000 թվակա-

նին հանելուց հետո վերջին 5 տարվա կտրվածքով, այս վճարատեսակի գծով յուրաքանչյուր տարի պետական բյուջե են մուտքագրվում ավելի քան 1 մլն դոլարից ավելի միջոցներ, որը վկայում է սույն վճարատեսակի արդյունավետ լինելու մասին:

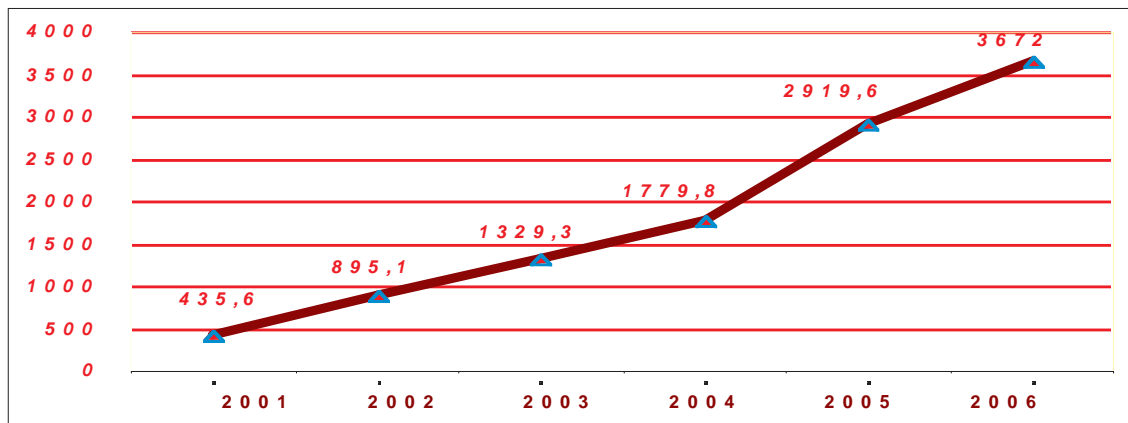
Բնապահպանական և բնօգտագործման վճարների հաշվին պետական բյուջեի եկամուտների աճը նպաստել է բնապահպանությանը նպատակաուղղվող հատկացումների աճին:

Վերջին երկու տարվա արդյունքներով՝

- ♦ բնապահպանության ոլորտին հատկացվող ֆինանսական միջոցների ծավալներն 2001 թվականի համեմատությամբ աճել են ավելի քան 6.5 անգամ, 2005 թվականին հավասարվելով 2919.6 մլն դրամի:

- ♦ դրանց հաշվին իրականացվող բնապահպանական և բնապահպանական ուղղվածություն ունեցող ծրագրերի թվաքանակը 2002 թվականի համեմատ կրկնապատկվել է և միտում ունի շարունակական աճի:

Բնապահպանության ոլորտի բյուջետային ֆինանսավորման ծավալները
(ներառյալ վարկային միջոցները, մլն դրամ)

Ծանոթություն

2005 և 2006 թվականները ծրագիր, մնացած տարիները փաստացի տվյալներ:

Բերված ցուցանիշները վկայում են, որ չնայած դանդաղ տեմպերի, հանրապետությունում նկատվում է բնապահպանական հիմնախնդիրների լուծմանը նպատակաուղղվող ֆինանսական միջոցների աստիճանական ավելացում, որը պետք է միանշանակ դրական գնահատվի:

Բնապահպանության բնագավառի գծով տնտեսական մեխանիզմների մասով առկա են ներքոհիշյալ հիմնախնդիրները՝

Տեսչական վերահսկողական աշխատանքներում առկա դժվարությունները և հիմնախնդիրները դեռևս խոչընդոտում են բնապահպանական և բնօգտագործման վճարների օբյեկտ հանդիսացող ծավալների լրիվ հաշվառման/վերահսկման գործընթացին:

Բնապահպանական և բնօգտագործման վճարների համեմատաբար ցածր դրույքաչափերը հնարավորություն չեն ընձեռնում ավելի արդյունավետ օգտագործելու դրանք Հայաստանում որպես՝

- ♦ շրջակա միջավայրի վրա բացասական ներգործությունները նվազեցնելու և բնական ռեսուրսների արդյունավետ (կայուն) օգտագործումն ապահովող կարգավորիչ գործիք,

- ♦ ինչպես նաև բնապահպանական ներդրումների և պետական բյուջեի համալրման համար ֆինանսական ռեսուրսների գեներացիա (դրամական հոսքերի ավելացում) ապահովող ֆիսկալ գործիք:

Դեռևս անբավարար են օգտագործվում բնապահպանական միջոցառումների ֆինանսավորման նոր աղբյուրները՝

- ♦ «Ընկերությունների կողմից վճարվող բնապահպանական վճարների նպատակային օգտագործման մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված համայնքային բնապահպանական միջոցառում-

ների ֆինանսավորման մեխանիզմ,

- ◆ «Ընդերքն օգտակար հանածոների շահագործման նպատակով ուսումնասիրության և արդյունահանման համար տրամադրելու (կոնցեսիայի) մասին» ՀՀ օրենքի 65-րդ հոդվածի համաձայն ձևավորված Շրջակա միջավայրի պահպանության դրամագլուխ:

2004 թվականին Հայաստանում «Շրջակա միջավայրի պահպանության գործողությունների ծրագրի» իրագործման Հատուկ աշխատանքային խմբի կողմից իրականացվեց շրջակա միջավայրի պահպանության ոլորտում գործող տնտեսական մեխանիզմների (շրջակա միջավայրի աղտոտման և ոչ էկոլոգիական ապրանքների համար բնապահպանական վճարների համակարգի) ուսումնասիրության ծրագիրը: Ծրագրի իրականացումը պայմանավորված էր այն հանգամանքով, որ OECD-ի (Տնտեսական զարգացման և համագործակցության կազմակերպություն) կողմից Հայաստանը գնահատվել էր որպես ԱԵԿԿԱ երկրներից միակ երկիրը՝

- ◆ որն ունի ներդրված և արդյունավետ գործող ոչ էկոլոգիական ապրանքների (արտադրանքի) համար բնապահպանական վճարների համակարգ,

- ◆ որտեղ շրջակա միջավայրի աղտոտման համար բնապահպանական վճարների կատարելագործման գծով իրականացվել են զգալի բարեփոխումներ՝ արդյունքում ապահովելով որոշակի դրական՝ ուսումնասիրման արժանի ցուցանիշների ստացում:

Հայաստանում կատարված ուսումնասիրությունները հնարավորություն ընձեռնեցին՝

- ◆ հայաստանյան փորձը՝ որպես լավագույն պրակտիկայի օրինակ, տարածել ԱԵԿԿԱ երկրների համար,

- ◆ արդյունավետ կերպով շարունակել Հայաստանում բնապահպանության բնագավառում գործող տնտեսական մեխանիզմների կատարելագործումը, ինչպես նաև նորերի ներդրումը:

Հաշվի առնելով վերոգրյալ առաջարկությունները, ինչպես նաև որպես ուղենիշ ունենալով Աղքատության հաղթահարման ռազմավարական ծրագրում ամրագրված «շրջակա միջավայրի պահպանության տնտեսական լծակների կատարելագործումը» նպատակը, 2004-2005 թվականների ընթացքում մշակվել և սահմանված կարգով ընդունվել են ներքոհիշյալ, բնապահպանական քաղաքականության արդյունավետության բարձրացման առումով ռազմավարական նշանակություն ունեցող, ներքոհիշյալ իրավական ակտերը՝

- ◆ «Բնապահպանական և բնօգտագործման վճարների մասին» ՀՀ օրենքում և դրա կիրարկումն ապահովող ենթաօրենսդրական ակտերում կատարված մի շարք փոփոխությունները և լրացումները ավելի գործուն և արդյունավետ են դարձրել այդ վճարների համակարգը թե՛ ֆիսկալ և թե՛ կարգավորիչ (շրջակա միջավայր վնասակար արտանետումների ծավալի նվազեցման) դերի առումով:

- ◆ «Բնապահպանական իրավախախտումների հետևանքով կենդանական և բուսական աշխարհին պատճառված վնասի հատուցման սակագների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի ընդունումը (2005 թվական), ինչպես նաև ՀՀ կառավարության կողմից ջրային ռեսուրսների, հողային ռեսուրսների և մթնոլորտի վրա տնտեսական գործունեության հետևանքով առաջացած ազդեցության գնահատման կարգերի հաստատումը հնարավորություն են ընձեռնում բնապահպանական տեսչական մարմիններին ավելի արդյունավետ և գործուն կերպով ապահովել շրջակա միջավայրին պատճառված վնասի հաշվարկման և հատուցման/պետական բյուջե գանձման գործընթացը:

Հայաստանի տնտեսության զարգացումը առաջիկա տարիներին շարունակելու է ունենալ տեխնաձին բնույթ և այդ առումով հանրապետությունում առկա բնապահպանական հիմնախնդիրների (հիմնահարցերի) լուծումը ավելի է բարդանալու, ավելի ծախսատար է դառնալու: Նույնիսկ ներկա վիճակով Հայաստանի շրջակա բնական միջավայրը պահպանելու համար հանրությունից, պետությունից, տեղական ինքնակառավարման մարմիններից ու տնտեսավարող սուբյեկտներից պահանջվելու է լրացուցիչ բնապահպանական միջոցառումների ու ծախսերի կատարում:

Հայաստանի Հանրապետության համար ավանդական տնտեսական ցուցանիշներով առաջնորդվելը մոտ ապագայում կարող է ունենալ բացասական հետևանքներ: Այդ ցուցանիշների արագ

բարձրացմանը կարելի է հասնել (այդպիսով ձևականորեն իրականացնել երկրի տնտեսության կայունացում և դուրս գալ տնտեսական ճգնաժամից) արագ կերպով կտրելով անտառները, անխնա շահագործելով բոլոր հանքերը, օգտագործելով էժան «Կեղտոտ» տեխնոլոգիաներ և այլն, ինչը, ցավոք սրտի, որոշակի առումով, տեղի է ունենում այժմ հանրապետությունում: Սակայն, ակնհայտ են այդ ուղու չափազանց բացասական էկոլոգիական հետևանքները երկրի շատ շրջանների համար:

Պետք է նշել նաև, որ չնայած բնապահպանական միջոցառումների իրականացման համար հավաքագրվող պետական բյուջեի եկամուտների ծավալների զգալի աճին, Հայաստանում դեռևս թույլ է տնտեսական մեխանիզմների կարգավորիչ դերը շրջակա միջավայրի աղտոտման ծավալների նվազեցման հարցում, չի ձևավորված համապատասխան իրավական և կառուցվածքային համակարգ, որը հնարավորություն կընձեռներ բնօգտագործման և բնապահպանական վճարների գծով հավաքագրվող ֆինանսական միջոցները ամբողջովին նպատակաուղղել հանրապետությունում առկա, առաջնահերթ իրագործման կարիք ունեցող բնապահպանական հիմնախնդիրների լուծմանը նպատակաուղղված միջոցառումների ֆինանսավորմանը:

Այս նկատառումներով բնապահպանության բնագավառում առկա հիմնախնդիրների լուծման համար ֆինանսական անհրաժեշտ հենք ձևավորելու, Հայաստանում շրջակա միջավայրի վրա բացասական ներգործությունները նվազեցնելու համար տնտեսական մեխանիզմների գծով բարեփոխումները շարունակվելու են՝ տեղական և արտասահմանյան փորձի լավագույն օրինակների հիմքի վրա:

Առաջիկա տարիներին Հայաստանում բնօգտագործման բնագավառում տնտեսական մեխանիզմների և շրջակա միջավայրի պահպանության ֆինանսավորման համակարգի կատարելագործումը նպատակաուղղված պետք է լինի.

- ◆ բնական ռեսուրսների ռացիոնալ (բանական) օգտագործման և ռեսուրսա (էներգա) խնայողական տեխնոլոգիաների կիրառման խթանմանը, բնառեսուրսային ենթակառուցվածքի արդյունավետ գործունեության և վերականգնվող բնական ռեսուրսների համար անհրաժեշտ ֆինանսատնտեսական պայմանների ստեղծմանը:

- ◆ Առաջիկա տասնամյակում կայուն զարգացման տենդենցի ձևավորմանը զուգընթաց, տնտեսության մեջ անհրաժեշտ կլինի հիմնվել վերջնական արդյունքների, այլ ոչ թե միջանկյալ համախառն ցուցանիշների վրա:

Այդ նկատառումներով անհրաժեշտ կլինի իրականացնել տնտեսական զարգացման ցուցանիշների «էկոլոգիական» ճշգրտում: Դրա համար անհրաժեշտ կլինի բարձրացնել բնության «մրցունակությունը» տեխնոլոգիաների հետ պայքարում:

Վերը նշվածը ապահովելու համար անհրաժեշտ է՝

- ◆ կատարելագործել բնական ռեսուրսների տնտեսական գնահատման մեթոդները և դրանց հիման վրա աստիճանաբար իրականացնել բնօգտագործման և բնապահպանական վճարների դրույքաչափերի մակարդակի մոտեցում օգտագործվող բնական ռեսուրսների և շրջակա միջավայրին պատճառվող վնասի իրական տնտեսական արժեքին,

- ◆ բնապահպանական գործունեության ֆինանսավորման համապատասխան ռազմավարությունների մշակումը, ինչպես տարեկան (ընթացիկ), այնպես էլ միջին ժամկետ և հեռանկարային կտրվածքներով, և դրանց հիման վրա բնօգտագործման և շրջակա միջավայրի պահպանության ծրագրերի իրականացումը հանրապետական և տեղական մակարդակով,

- ◆ զարգացնել բնապահպանական, ինչպես նաև բնական ռեսուրսների վերարտադրության (վերականգնման) ֆոնդերի համակարգը,

- ◆ ներդնել էկոլոգիական ապահովագրության և հաշվեքննության (աուդիտի) գործուն համակարգեր,

- ◆ իրականացնել բնական ռեսուրսների միջազգային շուկայի գծով համապատասխան ուսումնասիրություններ:

Բնօգտագործման և բնապահպանության ֆինանսատնտեսական մեխանիզմների կատարելագործման կարևորագույն տարրը պետք է շարունակի հանդիսանալ բնական ռեսուրսների վերարտադրության և բնապահպանական միջոցառումների իրականացման համար անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցների կուտակման և ներգրավման ապահովումը: Այդ նպատակով առավելագույնս պետք է օգտագործվեն արտաքին աղբյուրների հաշվին բնապահպանական ծրագրերի ֆինանսա-

վորման առկա բոլոր հնարավորությունները, այդ թվում՝

- ◆ իրականացնել համապատասխան քայլեր շրջակա միջավայրի պահպանության (էկոլոգիական) տարբեր տեսակի (տրաստային, շրջանառու, վերականգնվող և այլն) ֆոնդերի ստեղծման նպատակով,

- ◆ ընդլայնել Կիոտոյի արձանագրությամբ նախատեսված տնտեսական համագործակցության մեխանիզմների (հատկապես՝ «Մաքուր զարգացման մեխանիզմի» (CDM) ներդրման ծավալները՝ ավելացնելով դրանց հաշվին ֆինանսավորվող բնապահպանական ծրագրերի թվաքանակը: Առաջիկա տարիներին Հայաստանում բնօգտագործման տնտեսական մեխանիզմների և շրջակա միջավայրի պահպանության ֆինանսավորման համակարգի կատարելագործման գծով ձեռնարկված միջոցառումների արդյունքում՝

1. Ջգալիորեն կավելանան բնապահպանական և բնօգտագործման վճարների գծով պետական բյուջեի մուտքերը, նպաստավոր պայմաներ/հենք ստեղծելով հանրապետությունում բնապահպանական ծրագրերի և միջոցառումների ֆինանսավորման համար : Բյուջետային բավարար (համապատասխան) նպատակային մուտքերի և վարկային միջոցների առկայությունը հնարավորություն կընձեռնի՝

- ◆ աստիճանաբար ավելացնելու բնապահպանության ոլորտի ֆինանսավորման ծավալները՝ նպատակ ունենալով փուլ առ փուլ մոտենալու՝ զարգացած երկրների ֆինանսավորման մակարդակին (ՀՆԱ-ի 2.0 տոկոսը),

- ◆ բնապահպանական ծրագրերի և միջոցառումների իրականացման միջոցով, հանրապետության տնտեսության կայուն զարգացմանը զուգընթաց երկրում ապահովել բնապահպանական կայուն իրավիճակ, հնարավոր առավելագույն չափով շրջակա միջավայրի՝ մթնոլորտի, ջրերի, հողի, ընդերքի, բուսական և կենդանական աշխարհի վրա տնտեսական գործունեության վնասակար ներգործությունների կանխարգելում և (կամ) նվազեցում, շրջակա միջավայրի և մարդու առողջության պահպանության երաշխիքներ:

2. Մոտակա տարիներին բնապահպանության ոլորտում ֆինանսական մեխանիզմների կատարելագործումը նպատակաուղղված կլինի ապահովելու Եվրոպական կառույցներին Հայաստանի անդամակցության գործընթացի իրականացման շրջանակներում բնապահպանության հետ կապված հիմնախնդիրների հնարավոր արագ լուծումը՝ օրենսդրական դաշտի սերտացման, նորմատիվային համապատասխան հենքի ձևավորման միջոցով: Դա կապահովվի՝

- ◆ շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման պրակտիկայի կատարելագործման,
- ◆ բնապահպանական և բնօգտագործման վճարների համակարգի բարեփոխման,
- ◆ բնապահպանական ապահովագրության և բնապահպանական վնասի փոխհատուցման համակարգերի ներդրման/բարեփոխման,

- ◆ բնապահպանական ծրագրերի ֆինանսավորման գործող մեխանիզմների կատարելագործման և նորերի ներդրման միջոցով, այդ թվում՝ Աղքատության հաղթահարման ռազմավարական ծրագրում ամրագրված «բնօգտագործման և դրա դիմաց գանձվող վճարների համարժեքության ապահովումը և այդ միջոցների ծառայեցումը բնապահպանական նպատակներին» խնդրի լուծման շրջանակներում՝

 - կմշակվի «Բնապահպանական ֆոնդի մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը,

 - կկատարելագործվի «Ընդերքն օգտակար հանածոների շահագործման նպատակով ուսումնասիրության և արդյունահանման համար տրամադրելու (կոնցեսիայի) մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 65-րդ հոդվածով սահմանված շրջակա միջավայրի պահպանության դրամագլխի միջոցով ֆինանսավորվող ընդերքօգտագործման հետևանքով վնասված հողատարածքների վերականգնման գծով ռեկուլտիվացիոն աշխատանքների իրականացման և ֆինանսավորման համակարգը,

 - կընդլայնվի «Ընկերությունների կողմից վճարվող բնապահպանական վճարների նպատակային օգտագործման մասին» ՀՀ օրենքի կիրարկման դաշտը (ներկայիս 7-10 համայնքների փոխարեն, օրենքով նախատեսված ֆինանսավորման մեխանիզմներից կօգտվեն ավելի շատ համայնքներ),

 - կներդրվեն բնապահպանական ծրագրերի ֆինանսավորման նոր մեխանիզմներ (շրջանառու, վերականգնվող, մարվող ֆոնդերի Հայաստանի համար ընդունելի/կիրառելի տարբերակների տեսքով):

1.3. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ բնապահպանության նախարարության կողմից 2003-2005 թթ. իրականացված միջազգային համագործակցությունը տրամաբանական շարունակություն է հանդիսացել նախկին տարիների գործունեության: Ընդ որում վերջին տարիների համար բնորոշ է միջազգային բնապահպանական համագործակցության ընդլայնումը: Մեկ կողմից դրան նպաստել են միջազգային կազմակերպությունների և դոնոր երկրների նախաձեռնությունները, որոնց իրականացմանը ներգրավվել է Հայաստանը, մյուս կողմից՝ երկրի ձեռք բերած փորձը, գործընկերների ցանկի ընդլայնումը, գործունեության ավելի հստակ կարգավորումը, հասարակական կազմակերպությունների հետ համագործակցության արդյունավետության բարձրացումը: Միջազգային համագործակցության ուղղությունների զարգացման հարցում կարևոր դեր է խաղում միջազգային խոշոր բնապահպանական կառույցների քաղաքականությունը, այդ թվում Եվրոպական կառույցների գերակայությունների և ուշադրության ուղղվածությունը դեպի Արևելյան Եվրոպայի, Կովկասի և Կենտրոնական Ասիայի (ԱԵԿԿԱ) երկրների տարածաշրջան և բնապահպանական խնդիրների լուծման համալիր տարածաշրջանային մոտեցումը:

Մասնակցություն գլոբալ գործընթացներին

2000 թ. ՄԱԿ-ի Հազարամյակի գագաթաժողովի կողմից ընդունված Հազարամյակի զարգացման նպատակները (ՀՁՆ) որոշիակացրել են երկրների ապագա գործունեության առաջնահերթ ուղղությունները: ՀՀ բնապահպանության նախարարությունը մի շարք միջազգային և ազգային կազմակերպությունների հետ համատեղ մասնակցել է ՀՁՆ 7-րդ նպատակի («շրջակա միջավայր») ազգային մասի մշակմանն ու քննարկմանը, և պատասխանատու է որոշված նպատակների իրականացման համար:

Գլոբալ նշանակության մեկ այլ կարևոր իրադարձություն է հանդիսացել 2002 թ. Յոհանեսբուրգ քաղաքում կայացած Կայուն զարգացմանը մվիրված գագաթաժողովը, որը որոշակիացրեց շրջակա միջավայրի պահպանության հարցերում երկրների պատասխանատվությունը: Յոհանեսբուրգում ճանաչված հիմնախնդիրների լուծմանը նպաստում են Գագաթաժողովից ի վեր կայացած մի շարք խոշոր միջազգային հանդիպումների/վեբաժողովների որոշումները: Նշված կարևոր հանդիպումներից են՝ ՄԱԿ-ի շրջակա միջավայրի ծրագրի Դեկավար Խորհրդի (ՇՄԾԴԽ) հերթական և հատուկ նստաշրջանները, ՄԱԿ-ի Կայուն զարգացման հանձնաժողովի նստաշրջանները, բնապահպանական կոնվենցիաների Կողմերի կոնֆերանսները և այլն:

Կարևոր նշանակության նախաձեռնություններից հարկ է նշել Յոհանեսբուրգի որոշումներին համահունչ Բալիի ռազմավարական պլանը, որը ընդունվել է 2004 թ. ՄԱԿ-ի ՇՄԾԴԽ հատուկ 8-րդ և հաստատվել է 2005 թ. ՄԱԿ-ի ՇՄԾԴԽ 23-րդ նստաշրջանների կողմից: Չարգացող և անցումային շրջանում գտնվող երկրներին աջակցության ցուցաբերման Բալիի ռազմավարական պլանը նոր հեռանկարներ է բացում միջազգային ֆինանսական ռեսուրսների ներգրավմանը բնապահպանական հիմնախնդիրների լուծման համար: Նշված պլանի իրականացման մեխանիզմները քննարկվելու են 2006 թ. ՄԱԿ-ի ՇՄԾԴԽ հատուկ 9-րդ նստաշրջանին:

Կայուն զարգացման հիմունքներին համահունչ երկրների հետագա զարգացման գործընթացը համաշխարհային մակարդակով արտացոլվում է բազմաթիվ միջազգային նախաձեռնություններում և ծրագրերում: Այդ բնագավառում առավել կարևոր միջազգային համաժողովներից են ՄԱԿ-ի Կայուն զարգացման հանձնաժողովի (ԿՀՀ) նստաշրջանները, որտեղ վերլուծվում են առկա իրավիճակը և ընդունվում հետագա գործունեության ուղղությունը: 2004 և 2005 թթ. ՀՀ բնապահպանության նախարարության պատվիրակությունը մասնակցել է ՄԱԿ-ի ԿՀՀ 12-րդ և 13-րդ նստաշրջաններին՝ մվիրված «Ջուր, սանիտարիա և բնակելի վայրեր» խնդիրներին: Հայաստանի պատվիրակությունը նստաշրջաններին ներկայացրել էր երկրի վերլուծական զեկույցները նշված թեմաների շուրջ:

Կայուն զարգացման սկզբունքները հետևողականորեն ընդգրկվում են երկրի զարգացման ծրագրերում: Դեռևս 2002 թ. ՀՀ կառավարության որոշմամբ ստեղծվեց Կայուն զարգացման Ազգա-

յին Խորհուրդ՝ ՀՀ վարչապետի գլխավորությամբ, որի կազմում ընգրկվեցին ինչպես շահագրգիռ նախարարությունների, այնպես էլ հասարակական, այդ թվում երիտասարդական, կազմակերպությունների, գործարար սեկտորի, գիտության ներկայացուցիչներ: Ազգային խորհրդի գործունեությունը ակտիվացնելու նպատակով ՀՀ բնապահպանության նախարարությունը համագործակցելով ՄԱԿ-ի Ջարգացման ծրագրի Հայաստանյան գրասենյակի հետ մշակել է Խորհրդի և դրա աշխատանքային մարմնի քարտուղարության, ներուժի զարգացման ծրագիր, որը ընդունվել է իրագործման համար:

Մասնակցություն միջազգային բնապահպանական կոնվենցիաներին

Հայաստանը կարևորում է ազգային բնապահպանական իրավական լծակների համապատասխանեցումը միջազգային չափանիշներին և միջազգային բնապահպանական կոնվենցիաների իրականացման մեխանիզմների կատարելագործումը:

2003-2005 թթ. Հայաստանի կողմից վավերացրած միջազգային բնապահպանական կոնվենցիաների/համաձայնագրերի ցանկը լրացվել է հետևյալ համաձայնագրերով.

- ◆ «Միջազգային առևտրում առանձին վտանգավոր քիմիական նյութերի և պեստիցիդների վերաբերյալ նախնական հիմնավորված համաձայնության ընթացակարգի կիրառման մասին» Ռոտերդամի կոնվենցիա (2003 թ.),
- ◆ «Կայուն օրգանական աղտոտիչների մասին» Ստոկհոլմի կոնվենցիա (2003 թ.),
- ◆ ՄԱԿ-ի «Կենսաբանական բազմազանության մասին» կոնվենցիայի Կարտագենյան արձանագրություն,
- ◆ «Օզոնային շերտը քայքայող նյութերի մասին» Մոնրեալի արձանագրության Լոնդոնյան ուղղում (2003 թ.) և Կոպենհագենյան ուղղում (2003 թ.):

2003 թ. Կիևում, Եվրոպայի շրջակա միջավայրի նախարարների 5-րդ կոնֆերանսի ընթացքում Հայաստանը ստորագրեց ՄԱԿ-ի ԵՏՀ կոնվենցիաների 3 արձանագրություններ, որոնցից «Ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման մասին» արձանագրությունը 2005 թ. ներկայացվել է ՀՀ ԱԳՆ վավերացման նպատակով:

2004 թ. վավերացման են ներկայացվել նաև Բեռնի և Բոննի կոնվենցիաները և «Ձուր և առողջություն» արձանագրությունը: Բեռնի կոնվենցիայի վավերացումը Հայաստանին հնարավորություն կտա դառնալ լիարժեք մասնակից անդամ Եվրոպայի տարածաշրջանի կենսաբազմազանության պահպանությանը ուղղված ծրագրերում: Բոննի կոնվենցիային մասնակցությունը կընդլայնի երկրի ընդգրկվածությունը կենդանական աշխարհի միգրացվող տեսակների պահպանությանը:

Ներկայումս Հայաստանը հանդիսանում է միջազգային բնապահպանական 15 կոնվենցիաների և 3 արձանագրությունների Կողմ-երկիր: Հավելված 3-ում ներկայացված է Հայաստանի կողմից վավերացրած և ստորագրած միջազգային կոնվենցիաների/արձանագրությունների ցանկը:

Կոնվենցիաներով երկրի ստանձնած պարտավորությունների կատարման նպատակով մշակվում են համապատասխան մեխանիզմներ, որոնց թվում են իրավական ակտերի, գործողությունների պլանների և դրանց իրականացման հսկողության մոտեցումների մշակումը: 2004-2005 թթ. ՀՀ կառավարությունը հաստատեց ՀՀ բնապահպանության նախարարության կողմից մշակված «Մի շարք բնապահպանական միջազգային կոնվենցիաներից բխող Հայաստանի Հանրապետության պարտավորությունների կատարման միջոցառումների ցանկը» և «Երեք գլոբալ բնապահպանական միջազգային կոնվենցիաներից բխող՝ խաչաձևվող խնդիրների իրականացման միջոցառումների ցանկը»:

Տարածաշրջանային համագործակցություն

Հայաստանի Հանրապետության արտաքին քաղաքականության կարևորագույն ուղղություններից է տարածաշրջանային համագործակցության զարգացումը, և այդ պարագայում առանձնակի ուշադրություն է դարձվում բնապահպանական ոլորտին:

Համագործակցությունը ծավալվում է ինչպես ընդհանուր միջազգային համաձայնագրերի, կոն-

վենցիաների իրագործման, տարածաշրջանային գործընթացներին մասնակցության, այնպես էլ առանձին պետությունների կամ կազմակերպությունների հետ համագործակցության միջոցով: Պետք է նշել, որ վերջին տարիներին զգալի առաջընթաց է նկատվում, և դրա ապացույցն են հանդիսանում մի շարք իրականացվող ծրագրերը:

Հավելված 5-ում ներկայացվում են բնապահպանության ոլորտում միջազգային կառույցների և առանձին երկրների ֆինանսական աջակցությամբ երկրում իրականացվող և նախատեսվող ազգային և տարածաշրջանային ծրագրերի ցանկը:

Հիշատակման է արժանի ԳԷՀ-ի աջակցությամբ իրականացվող «Մշակաբույսերի վայրի ցեղակիցների in-situ պահպանությանը տեղեկատվության կատարելագործման կառավարման և գործնական կիրառման միջոցով» ծրագրի PDF B փուլը, որն իրականացվում է 5 երկրներում՝ Հայաստան, Բոլիվիա, Մադագասկար, Շրի Լանկա, Ուզբեկստան: Տարածաշրջանային համագործակցության հիմնական ուղղություններն են՝ օրենսդրության ներդաշնակեցումը, կոնվենցիաների իրագործման, ինչպես նաև միջազգային գործընթացներին լիարժեք մասնակցության համար միասնական մոտեցումների կիրառումը, բնապահպանական կառավարման համընդհանուր մոդելների ստեղծումը և այլն: Առանձնակի տեղ են զբաղեցնում տարածաշրջանային անդրսահմանային հիմնախնդիրները:

Ինտեգրացում Եվրոպական բնապահպանական գործընթացներին

Հայաստանը բավականաչափ ակտիվորեն ընդգրկվում է Եվրոպայի տարածաշրջանի բնապահպանական գործունեությանը: 2003-2005 թթ. երկրիրը մասնակցում էր Եվրոպական խոշորագույն բնապահպանական համաժողովների նախապատրաստական գործընթացներին և հիմնական քաղաքական փաստաթղթերի մշակմանը: Կարևորագույն Եվրոպական համաժողովներից, որոնց աշխատանքներին մասնակցել է Հայաստանը, հարկ է նշել «Շրջակա միջավայրը Եվրոպայի համար» գործընթացի շրջանակներում Կիև քաղաքում 2003 թ. կայացած Եվրոպայի շրջակա միջավայրի նախարարների 5-րդ կոնֆերանսը, «Շրջակա միջավայր և առողջություն» Եվրոպական գործընթացի շրջանակներում 2004 թ. Բուդապեշտ քաղաքում կայացած շրջակա միջավայրի և առողջապահության նախարարների 4-րդ կոնֆերանսը:

Նշված համաժողովների քաղաքական ծրագրային փաստաթղթերը ուղեցույց են հանդիսանում երկրների հետագա տարիների գործունեության համար:

Կիևի կոնֆերանսին ընդունվեց «ԱԵԿԿԱ երկրների Էկոլոգիական ռազմավարությունը» և կարևորվեց դրա նպատակների իրականացմանը նպաստող Արևմտյան և Արևելյան երկրների միջև համագործակցության զարգացումը:

Բուդապեշտում ընդունվեց «Երեխաների շրջակա միջավայր և առողջություն» գործողությունների շրջանակային պլանը, որի մշակման գործընթացին մասնակցել է նաև ՀՀ պատվիրակությունը: Հարկ է նշել, որ Եվրոպական երկրների միջև առկա է սոցիալ-տնտեսական իրավիճակի զգալի տարբերություն, և Հայաստանը, այլ ԱՊՀ երկրների հետ համատեղ աշխատանք է տարել ԱՊՀ երկրների համար բնորոշ բնապահպանական և առողջապահական խնդիրները պլանի գործողությունների ցանկում ներգրավելու ուղղությամբ: Պլանի նախագիծը քն-

նարկվել ու հավանություն է ստացել ՀՀ բնապահպանության նախարարությունում, և Հայաստանի համար դրա կարևոր կետերը հետագայում ընդգրկվել են ՀՀ առողջապահության նախարարության կողմից մշակած Շրջակա միջավայրի հիգիենայի բնագավառում գործողությունների ընդլայնված ազգային ծրագրում: Վերջին տարիների նվաճումներից ուշադրության է արժանի 2004թ հունիսի 14-ին Հայաստանի ի թիվս այլ Կովկասյան երկրների ընդգրկումը ԵՄ «Եվրոպական Հարևանության Քաղաքականության (ENP)» շարքում: ՀՀ բնապահպանության նախարարությունը ելնելով երկրի շահերից և առաջնահերթ խնդիրներից ներկայացրել է իր առաջարկությունները «Եվրոպական Հարևանության քաղաքականության» շրջանակներում մշակվող Հայաստան-ԵՄ Գործողությունների Ծրագրում ներառելու համար, որտեղ ամրապնդվելու են ՀՀ բնապահպանական համագործակցության ուղղությունները Եվրոպայի երկրների միջև:

2005 թվականը՝ ՄԱԿ-ի կողմից հռչակված «Կրթությունը կայուն զարգացման համար» տասնամյակի առաջին տարին է: Հայաստանը ակտիվ մասնակցել է ՄԱԿ-ի ԵՏՀ նախաձեռնությամբ Կայուն կրթության ռազմավարության մշակմանը: Կայուն զարգացման սկզբունքներին համահունչ կրթական համակարգի ամրապնդման ուղղությամբ աշխատանքները Հայաստանում իրականացվել են դեռևս մինչև 2005 թ.: Այդ գործունեության զարգացման նոր շրջանակներ նախանշեց Վիլնյուս քաղաքում 2005 թ. կայացած շրջակա միջավայրի և կրթության նախարարների համաեվրոպական կոնֆերանսը: ՄԱԿ-ի ԵՏՀ Էկոլոգիական քաղաքականության կոմիտեի 2004 թ. հերթական նիստին Հայաստանը հաշվետու եղավ ՄԱԿ-ի ԵՏՀ փորձագետների կողմից մշակած Հայաստանի բնապահպանական ակնարկի առաջարկությունների կատարման մասին: Երկրի հաշվետվությունը ընդունվեց կոմիտեի կողմից:

Ներկայումս ծավալվում է Եվրոպայի շրջակա միջավայրի նախարարների 6-րդ կոնֆերանսի նախապատրաստական գործընթացը, որի կարևոր բաղադրիչներից է շրջակա միջավայրի վիճակի գնահատման չափորոշիչների մշակումը: ՀՀ բնապահպանության նախարարության ներկայացուցիչը հանդիսանում է ՄԱԿ-ի ԵՏՀ Մոնիտորինգի աշխատանքային խմբի անդամ: Նշված աշխատանքային խմբի խնդիրների շրջանակներում ՀՀ բնապահպանության նախարարությունը, համագործակցելով այլ շահագրգիռ նախարարությունների և գերատեսչությունների հետ, իրականացնում է միջազգային չափորոշիչների տեղայնացման և ազգային չափորոշիչների մշակման աշխատանքները:

Հայաստանը հանդիսանում է մի շարք տարածաշրջանային նախաձեռնությունների համակատարող: Կարևորելով Եվրամիության նոր նախաձեռնությունը ջրային ռեսուրսների բնագավառում, որը ներկայացվել է Յոհանեսբուրգի Համաշխարհային Գազաթաժողովին և իր հետագա ընթացքը ստացել 2003 թ. Կիևում կայացած «Շրջակա միջավայրը Եվրոպայի համար» շրջակա միջավայրի նախարարների 5-րդ հանդիպմանը, Հայաստանը ներկայացրել է իր ծրագրային նախագծերը՝ ջրային նախաձեռնության Դանիայի կողմից առաջարկված ԱԵԿԱ երկրների համար բաղադրիչի շրջանակներում իրականացնելու համար:

ԱՊՀ փարածաշրջան

ԱՊՀ երկրների հետ ընդհանուր բնապահպանական հարցերի շուրջ համագործակցությունը կարգավորվում է ԱՊՀ երկրների Գործադիր Կոմիտեի կողմից: Հայաստանը անդամ է հանդիսանում ԱՊՀ երկրների, Միջպետական օդերևութաբանական և Ընդերքի միջպետական խորհրդների, մասնակցում է այդ խորհրդների շրջանակներում իրականացվող աշխատանքներին, հանդիպումներին: ԱՊՀ երկրների տնտեսական պայմանները չեն նպաստում լայնածավալ և արդյունավետ համագործակցությանը: Առաջին հերթին այդ վերաբերում է Միջպետական Էկոլոգիական խորհրդի գործունեությանը: Ընդերքի միջպետական խորհրդի շրջանակներում՝ Հայաստանի Հանրապետության առաջարկությամբ խորհրդի 7-րդ նստաշրջանը անց է կացվել 2003 թ. Երևանում:

Բնապահպանական հարցերը ընդգրկված են ԱՊՀ առանձին երկրների հետ համագործակցության միջկառավարական հանձնաժողովների աշխատանքային ծրագրերում: ՀՀ բնապահպանության նախարարը հանդիսանում է Հայաստանի և Տաջիկստանի միջև համագործակցության միջկառավարական հանձնաժողովի համանախագահ:

2005 թ. Հայաստանը իր մասնակցությունն է ցուցաբերել Եվրոպայի և Հյուսիսային Ասիայի երկրներում անտառային ոլորտի կառավարման և իրավակիրառման հիմնխնդիրներին նվիրված նա-

խարարական բանակցային գործընթացին և համաժողովին: Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպության աջակցությամբ 2005 թ. Երևանում անց են կացվել՝

◆ շրջակա միջավայրի պահպանության գործողությունների ծրագրի իրականացման Հանձնախմբի և Ծրագրերի նախապատրաստման կոմիտեի 3-րդ համատեղ հանդիպումը: Հարկ է նշել, որ Հայաստանի ներկայացուցիչը հանդիսանում է Հանձնախմբի Բյուրոյի անդամ,

◆ ջրամատակարարման և կոյուղու ֆինանսավորման հարցերին նվիրված ԱԵԿԿԱ երկրների Ֆինանսների/էկոնոմիկայի, ջրային ռեսուրսների և բնապահպանության նախարարների և նրանց գործընկերների համաժողովը, որին քննարկվել են նույն հարցերով 2000 թ. Ալմաթիում կայացած առաջին կոնֆերանսից հետո 5 տարիների ընթացքում իրականացված գործունեության արդյունքները:

Հարավային Կովկասի տարածաշրջան

Հարավային Կովկասի տարածաշրջանում բնապահպանական համագործակցությունը ընթանում է որոշակի խոչընդոտներով, որոնց պատճառն են հանդիսանում ինչպես տնտեսական, այնպես էլ քաղաքական հարցերը: Գիտակցելով, որ քաղաքական խնդիրներից դուրս գտնվող շրջակա միջավայրի պահպանության գործունեությունը կարող է բարենպաստ դեր ունենալ տարածաշրջանում գործնական կապերի ընդլայնմանը, ՀՀ բնապահպանության նախարարությունը հետևողականորեն անց է կացնում տարածաշրջանի բոլոր երկրների հետ համագործակցության քաղաքականություն:

Տարածաշրջանի մակարդակով բնապահպանական համագործակցությունը հիմնականում իրականացվում է միջազգային ֆինանսավորմամբ իրագործվող միջազգային և տարածաշրջանային բնապահպանական ծրագրերի շրջանակներում: Կովկասյան երկրների բնապահպանական համագործակցության համակարգման հարցում մեծ է Կովկասի Տարածաշրջանի Բնապահպանական Կենտրոնի (ՏԲԿ) դերը: Հայաստանը կենտրոնի հիմնադիր երկրներից է, և ՀՀ բնապահպանության նախարարության ներկայացուցիչը հանդիսանում է ՏԲԿ Վարչության նախագահ: 2005 թ. փետրվարի 8-9-ը Բրյուսելում (Բելգիա) տեղի է ունեցել Կովկասի ՏԲԿ հիմնադիրների երկրորդ հանդիպումը, որին մասնակցել են Հարավային Կովկասի երեք հանրապետությունների պատվիրակությունները (Հայաստան, Վրաստան, Ադրբեջան): Հանդիպման ընթացքում քննարկվել և գնահատվել են Կովկասյան ՏԷԿ-ի գործունեությունը հիմնադրման օրվանից անցած 5 տարիների ընթացքում, ինչպես նաև հստակեցվել է հետագա գործունեության հետ կապված երկրների դիրքորոշումը:

Հայաստանը ընդգրկվել է ՄԱԿ-ի ՁԾ, ՄԱԿ-ի ՇՄԾ և ԵԱՀԿ «Շրջակա միջավայր և անվտանգություն» տարածաշրջանային նախաձեռնության շրջանակներում առաջարկվող «Ռիսկի ձևափոխությունը համագործակցության» ծրագրի իրականացման գործընթացին: Նախաձեռնության շրջանակներում գործընթացը երկրում վարելու համար նշանակվել են ազգային համակարգողներ ՀՀ բնապահպանության նախարարության և ՀՀ արտաքին գործերի նախարարության կողմից, 2005 թ. աշնանը կայացած Խորհրդատվական Կոմիտեի հանդիպմանը ազգային համակարգողի կողմից ներկայացվել է զեկույց գործընթացի շրջանակներում տեղի ունեցած առաջխաղացումների և հետագա ուղղությունների վերաբերյալ:

Հայաստանը հանդիսանում է «Օզոնային շերտը քայքայող նյութերի մասին» Մոնրեալի արձանագրության շրջանակներում գործող Արևելյան Եվրոպայի և Կենտրոնական Ասիայի 5-րդ հոդվածի երկրների ռեգիոնալ ցանցի անդամ:

Համագործակցությունն առանձին երկրների հետ

Վերջին տարիների համար յուրահատուկ է առանձին երկրների հետ, այդ թվում նաև եվրոպական, երկկողմ բնապահպանական համագործակցության ընդլայնումը: Գործընկեր երկրների շարքին են դասվում ինչպես Վրաստանը, Ռուսաստանի Դաշնությունը, Սիրիայի Արաբական Հանրապետությունը, Իրանի Իսլամական Հանրապետությունը, Ճապոնիան, ԱՄՆ, Շվեդիան, Եգիպտոսի Արաբական Հանրապետությունը, Գերմանիայի Դաշնությունը, որոնց հետ բնապահպանական հարցերի շուրջ կապերը հաստատվել են տարիներ առաջ, այնպես էլ Չեխիան և Դանիան, որոնց հետ վերջին տարիներին սկսվել է արդյունավետ համագործակցություն: 2005 թ. ձևավորվել է հայ-ավստ-

րիական միջկառավարական հանձնաժողովը, որի աշխատանքային գործունեությունում նախատեսվում է համագործակցություն մի շարք բնապահպանական հարցերի շուրջ: Ներկայումս համագործակցության ընդլայնման համար նաև հիմք է ստեղծվում Նիդերլանդների Թագավորության, Ֆինլանդիայի և Սիացյալ Թագավորության հետ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐՈՒՄ

Վերջին տարիներին Եվրոպական Հանձնաժողովի և միջազգային հանրության կողմից բնապահպանական խնդիրներին տրվում է գերակա նշանակություն՝ աճել է բնապահպանական ուղղվածություն ունեցող իրականացվող ծրագրերի քանակը:

Հայաստանի բնապահպանական խնդիրների լուծման վրա միջազգային կազմակերպությունների ուշադրությունը բևեռելու, դրանց լուծման համար համապատասխան արտաքին ֆինանսական միջոցներ ներգրավելու և ֆինանսական և տեխնիկական աջակցություն ստանալու նպատակով շարունակվում է համագործակցությունը GEF, World Bank, UNDP, UNEP, UNIDO, UNECE, OSCE և այլ միջազգային ֆինանսական կազմակերպությունների և դոնոր երկրների հետ: Հայաստանի Հանրապետության բնապահպանության նախարարության ներքո, ինչպես նաև միջազգային և հասարակական կազմակերպությունների կողմից մշակվում և իրականացվում են մի շարք ազգային բնապահպանական ծրագրեր:

Հատուկ ուշադրություն է հատկացվում ծրագրերին, որոնք ուղղված են կլիմայի փոփոխության հետևանքների կանխարգելման, ՀՀ կենսաբազմազանության պահպանման, օգոնային շերտի պահպանման, էկոլոգիապես մաքուր տեխնոլոգիաների ներդրման, բնապահպանական օրենսդրության ներդաշնակեցման և այլ խնդիրների լուծմանը:

Հավելված 4-ում ամփոփված են ազգային ծրագրերը, որոնց իրականացման գործընթացում 2003-2006 թթ. մասնակցում է ՀՀ բնապահպանության նախարարությունը:

ԵՐԿԿՈՂՄ ՀԱՍԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ

Եվրամիություն

2003-2005 թթ. շարունակվել է համագործակցությունը ԵՄ TACIS շրջանակներում, մասնավորապես իրականացվել է հաջողությամբ ավարտվել են հետևյալ տարածաշրջանային ծրագրերը՝ «Բնապահպանական տեղեկատվություն, կրթություն և հասարակական իրազեկություն ՆԱՊ-ում» և «Սահմանամերձ գետերի կառավարման ծրագիր-Քուռ գետի ավազան», շարունակվում է «Հայաստանին, Ադրբեջանին, Վրաստանին և Մոլդովային տեխնիկական աջակցության ցուցաբերում» կլիմայի գլոբալ փոփոխության առումով պարտավորությունների կատարման համար» միջպետական բնապահպանական ծրագիրը:

Հայաստանի ընդգրկումը ԵՄ «Եվրոպական Հարևանության Քաղաքականության» շարքում լայն հնարավորություններ է ստեղծում հետագա երկկողմ գործունեության ծավալելու համար: ՀՀ-ԵՄ Գործողությունների Ծրագրի հաստատումից հետո Հայաստանը իր ակտիվ մասնակցությունը կցուցաբերի Գործընկերության մեխանիզմի “European Neighborhood and Partnership Instrument (ENPI)” շրջանակներում իրականացվելիք ծրագրերում, որը փոխարինելով TACIS-ի ծրագիրը կիրականացվի դրա ընթացակարգերով:

Ներկայումս քննարկվում են 2007-2013 թթ. Եվրոպական հարևանության և գործընկերության գործիքի ներքո Արևելյան տարածաշրջանային ծրագրի համառոտագրի նախագծում բնապահպանության բնագավառում նշված հնարավոր կիզակետային ոլորտները:

Կարևորվում են ՀՀ և Եվրոպայի համայնքների ու դրանց անդամ պետությունների միջև կնքված Գործընկերության և Համագործակցության համաձայնագրի (PCA) իրականացման շրջանակներում Ազգային ծրագրի մշակման ուղղությամբ տարված աշխատանքները: Այդ գործընթացի շրջանակներում ստեղծված միջգերատեսչական հանձնաժողովում ընդգրկվել են ՀՀ ԲՆ ներկայացուցիչները և

«Շրջակա միջավայր» բաժնի՝ բնապահպանական օրենսդրությունը ԵՀ օրենսդրության մոտարկման ուղղությամբ աշխատանքները իրականացվել են ձևավորված Բնապահպանական ոլորտի աշխատանքային խմբի կողմից: Վերջինս կազմավորվելով դեռ 2004 թ. օգոստոսին սկսել է իր աշխատանքները 2005 թ. ձմռանը և ավարտել դրանք գերազանց համագործակցելով այլ խմբերի հետ:

Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետություն

Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության հետ «Կովկասյան նախաձեռնության» շրջանակներում Հայաստանը համագործակցում է հետևյալ ծրագրերում.

◆ Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության Շրջակա միջավայրի, բնության և միջուկային ռեակտորների անվտանգության նախարարության աջակցությամբ 2003-2006 թթ. երեք Հարավ-կովկասյան պետություններում իրականացվում է «Զուռ գետի ավազանում վթարային իրավիճակների նախագուշացման ուղղված միջոցառումների մշակում և ներդրում» տարածաշրջանային ծրագիրը: Ներկայումս ընթանում են բանակցություններ Գերմանիայի հետ ծրագրի հետագա իրականացման համար՝ ՀՀ բնապահպանության նախարարությունը ներկայացրել է իր առաջարկությունները տարածաշրջանային համագործակցության համար:

◆ Իրագործվել է Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության համագործակցության և զարգացման նախարարության աջակցությամբ (BMZ) «Բնության և կենսաբազմազանության պահպանության» տարածաշրջանային ծրագրի նախապատրաստումը ուղղված «Կովկասյան տարածաշրջանում բնության պահպանության էկոնեգիոնալ պլանի տեսակետի մշակում և բնության ու կենսաբազմազանության ծրագրի առաջարկների նախապատրաստում» գիտահետազոտական փուլը, որի ընթացքում մշակվել և ներկայացվել է ֆինանսավորման Գերմանական Վերակառուցման Բանկ (KfW) «Հայաստանի Ջավախքի պլատոյում պահպանվող տարածքների ստեղծում»

վերնագրով ծրագիրը: 18.04.2005 թ. ՀՀ կառավարության և Գերմանական Վերակառուցման Բանկ (KfW) միջև ստորագրվել է ֆինանսական պայմանագիրը, 2005 թ. հոկտեմբերին ՀՀ բնապահպանության նախարարության, ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարության և Գերմանական Վերակառուցման Բանկի (KfW) միջև ստորագրվել է «Հայաստանի Ջավախքի պլատոյում պահպանվող տարածքների ստեղծում» Հատուկ Պայմանագիրը: Հարևան Վրաստանի և Ադրբեջանի կողմից համապատասխան ծրագրերի ստորագրումից հետո տարածաշրջանային ծրագիրը ուժի մեջ կմտնի:

◆ InWEnt Adelphi Reserch gGmbH գերմանական կազմակերպության հետ համատեղ «Հարավային Կովկասի Բնապահպանական ներդաշնակության» տարածաշրջանային ծրագրի շրջանակներում ընթանում է «Շրջակա միջավայրի քաղաքականության և իրավունքի համար ուսումնական կուրսեր» գործընթացը, որի շրջանակներում կազմակերպվելու է «Բնապահպանական քաղաքականության և իրավունքի ներդաշնակեցում» ուսումնական սեմինարը պետական ծառայողների համար:

Չեխիայի Հանրապետություն

Չեխիայի Հանրապետության հետ երկկողմ համագործակցություն է ծավալվել 2003 թ. ապրիլին Երևանում երկու նախարարների միջև ստորագրված «Համատեղ հայտարարություն» նախանշված ուղղությունների շուրջ:

2004 թ. Չեխիայի Հանրապետության բնապահպանության նախարարության աջակցությամբ կազմակերպվել են դասընթացներ չորս հայ փորձագետների համար՝ շրջակա միջավայրի տարերում և կենսանյութում կայուն օրգանական աղտոտիչների որոշման անլիտիկ մեթոդները ուսուցանելու նպատակով, Հայաստանին նվիրատվության կարգով ուղարկվել է ԿՕՍ որոշելու համար նյութերի ստանդարտներ:

ԿՕՍ-ի ուսումնասիրման Կենտրոնական անալիտիկ լաբորատորիայի ստեղծման նապատակով չեխական փորձագետի օգնությամբ նախապատրաստվել է ծրագրային փաստաթուղթ, որը ուղղվել է ԳԷՖ համաֆինանսավորման համար:

Դանիայի Թագավորություն

Դանիայի Թագավորության հետ համագործակցություն է ծավալվել 2004 թ. նոյեմբերի 9-ին Երևանում ստորագրված ՀՀ կառավարության և Դանիայի Թագավորության կառավարության միջև «Կլիմայի փոփոխության մասին» ՄԱԿ-ի շրջանակային կոնվենցիայի Կիոտոյի արձանագրության իրականացման նպատակով համագործակցության մասին» Փոխըմբռնման Հուշագրի շրջանակներում, որի համաձայն դանիական կողմը աջակցություն է ցուցաբերելու Հայաստանում Մաքուր Ջարգացման Մեխանիզմների (ՄՁՄ) շրջանակներում իրականացվող ծրագրերում: ՄՁՄ նախագծերի գերակա ոլորտներն են՝ վերականգնվող էներգետիկա, էներգաարդյունավետություն արտադրության և սպառման մեջ, ջերմոցային գազերի արտանետումների կրճատում արդյունաբերական պրոցեսներում, արտանետումների կրճատում գազաբաշխիչ համակարգից, անտառապատում և անտառվերականգնում, քաղաքային կոշտ և հեղուկ թափոնների վերամշակում:

2003 թ. վերջին որպես ՄՁՄ-ների ազգային լիազորված մարմին (DNA) նշանակվել է ՀՀ բնապահպանության նախարարությունը, որը կարող է դիմել դանիական կողմին նախագծերի իրագործման արդյունքում ստացվող արտանետման սերտիֆիկացման կրճատումները Դանիայի ածխածնային հիմնադրամին վաճառելու նպատակով:

Համագործակցությունը համակարգելու նպատակով նշանակվել են ՄՁՄ ազգային համակարգողներ: Մշակման փուլում գտնվող նախագծերն են՝

- ◆ «Թռչնաղբով աշխատող կենսագազի կայան» Լուսակերտի թռչնաբուծական ֆաբրիկայում (ակնկալվող կրճատում – 0.5 մլն տ ջերմոցային գազեր 14 տարում),
- ◆ «Եղեգիս-1» փոքր ՀԷԿ-ի կառուցում (ակնկալվող կրճատում – 0.3 մլն տ ջերմոցային գազեր 21 տարում),
- ◆ «Ցեմենտի արտադրության տեխնոլոգիական պրոցեսի օպտիմալացում և էներգախնայողական տեխնոլոգիաների ներդրում» Հրազդանի ցեմենտի գործարանում (ակնկալվող կրճատում – 1.5 մլն տ ջերմոցային գազեր 10 տարում),
- ◆ «Մինթետիկ կաուչուկի արտադրությունում բնական գազի փոխարինում բուտադիենով» Նաիրիտ գործարանում (ակնկալվող կրճատում – 0.23 մլն տ ջերմոցային գազեր 10 տարում):

Ճապոնիա

2003 թ. վերջին կայացավ “MINDECO” կապալառու կազմակերպության ներկայացուցչի այցը Հայաստան, որի ընթացքում քննարկվեցին հետագա համագործակցության շրջանակները: “MINDECO” ճապոնական կազմակերպության փորձագետների կողմից 2003 թ. վերջին մշակվել է «ՀՀ-ում Հանքարդյունավետության զարգացման հիմնական ծրագրի մշակման ուսումնասիրությունները» ծրագիրը:

Հայաստանի Հանրապետության և Ճապոնիայի կառավարությունների միջև Ջարգացմանն ուղղված պաշտոնական օգնության (ODA) ծրագրի շրջանակներում 1998 թ.-ից զարգանում է համագործակցությունը ՀՀ բնապահպանության նախարարության և Ճապոնիայի միջազգային համագործակցության կառավարական գործակալության (JICA) միջև:

ՀՀ բնապահպանության նախարարության աշխատակիցները մասնակցում են JICA կրթական ծրագրերի շրջանակներում իրականացվող ուսումնական դասընթացներին:

Համագործակցության շրջանակներում 2005 թ. ՀՀ բնապահպանության նախարարությունը ներկայացրել է ծրագրային հայտեր, որոնցից երեքը հավանության են արժանացել ՀՀ կառավարության կողմից՝

- ◆ «Տեխնիկական համագործակցություն և տեղեկատվության փոխանակում թափոնների կառավարման (վերամշակում, վնասագերծում, հեռացում) ոլորտում և էկոլոգիապես անվտանգ տեխնոլոգիաների փոխանցում»,

◆ «Երևանի ՋԷԿ-ից սնվող ջերմամատակարարման համակարգի վերականգնման» ծրագիր,

◆ «Աջակցություն ՀՀ բույսերի և կենդանիների Կարմիր գրքերի նախապատրաստմանը և հրատարակմանը» ծրագիր (Follow-up) :

2005 թ. հոկտեմբերի 12-ին կայացել է ճապոնական պատվիրակության այցը ՀՀ բնապահպանության նախարարություն՝ վերոհիշյալ ծրագրային հայտերի մանրամասների քննարկման համար:

Նախապատրաստվում է Փոխընթացման Հուշագրի ստորագրում ՀՀ բնապահպանության նախարարության, Երևանի քաղաքապետարանի և Ճապոնական «Շիմիձու» մասնավոր կազմակերպության միջև «Նուբարաշենի պինդ կենցաղային թափոնների աղբավայրում կենսագազի օգտահանում և էլեկտրաէներգիայի արտադրություն» ծրագրի իրականացման վերաբերյալ, որն այժմ գտնվում է գրանցման փուլում ՄՁՄ Գործադիր Խորհրդում: Նմանատիպ ծրագրեր նախատեսվում է իրականացնել Վանաձոր և Գյումրի քաղաքներում:

Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ

ՀՀ բնապահպանության նախարարությունը իր մասնակցությունն է ցուցաբերել Հայաստանի ԱՄՆ Միջազգային Զարգացման Գործակալության գրասենյակի «2004-2008 թթ. հնգամյա ռազմավարության ծրագրի» մշակման գործընթացում: Որպես առաջնային ոլորտներ ընտրվել են՝ ջրային ռեսուրսների պահպանության, կառավարման և մոնիտորինգի բնագավառները:

2000-2004 թթ. ԱՄՆ ՄՁԳ կողմից իրականացվել են «Տարածաշրջանային ջրային ռեսուրսների կառավարման բարելավումը Հարավային Կովկասում» և «Ջրային ռեսուրսների կառավարման ծրագիր Հայաստանում շրջակա միջավայրի որակի բարելավման համար» ծրագրերը: Վերջիններիս շրջանակներում ՀՀ բնապահպանության նախարարությանը տրամադրվել է տեխնիկական աջակցություն, աշխատակիցների համար կազմակերպվել են օտար լեզվի և համակարգչային դաշնագրեր:

ՀՀ բնապահպանության նախարարության և «Փի Էյ Քրենսալթինգ» կազմակերպության կողմից իրականացվող «Հայաստանում ջրային ռեսուրսների կառավարման ինստիտուցիոնալ և օրենսդրական հզորացման» ԱՄՆ միջազգային զարգացման գործակալության ծրագրի միջև կնքվել են մի շարք համագործակցության համաձայնագրեր:

2005 թ. մեկնարկել է «Ջրային պետական կադաստրի տեղեկատվական համակարգի» ծրագիրը, որի շրջանակներում նախատեսվում է Հայաստանի ջրային ռեսուրսների մոնիտորինգի երկարաժամկետ և կարճաժամկետ առաջնահերթությունների մշակում, կազմվելու է ՀՀ ջրի պետական կադաստր, ակնկալվում է տեխնիկական աջակցություն ջրի մոնիտորինգով զբաղվող մարմիններին:

Շարունակվում է համագործակցությունը ԱՄՆ Խաղաղության Կորպուսի հետ՝ Էկոլոթական ծրագրերի իրականացման շուրջ:

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԵՏ

Չայաստանի մասնակցությունը Գլոբալ Էկոլոգիական Զիմնադրամի գործունեությանը

Գլոբալ Էկոլոգիական Հիմնադրամը (ԳԷՀ) հիմնվել է 1991 թվականին և նպաստում է միջազգային համագործակցությանը Երկիր մոլորակի շրջակա միջավայրը պահպանելու համար: Հայաստանի Հանրապետությունը համագործակցում է ԳԷՀ-ի հետ 16.06.94 թվականից: 1991-2004 թթ. ժամանակահատվածում Հայաստանին հատկացվել է 11.904 մլն ԱՄՆ դոլար դրամաշնորհների տեսքով: Միայն 2003 թվականի ընթացքում Հայաստանին հատկացվել է 5.247 մլն ԱՄՆ դոլար դրամաշնորհների տեսքով:

ՀՀ բնապահպանության նախարարը հանդիսանում է Գլոբալ Էկոլոգիական Հիմնադրամի Ազգային համակարգողը Հայաստանում (GEF Operational Focal Point): Հայաստանը առաջինն էր, որ մեկնարկեց ԳԷՀ-ի Խորհրդի կողմից հաստատված Հզորությունների Ստեղծման Նախաձեռնության

(CDI) հետագա գործունեության` «Ազգային հզորությունների կարիքների ինքնագնահատման» գործընթացին:

2004 թ.-ից ԳԷՀ-ը հանդես է գալիս «Ազգային երկխոսություն» նոր նախաձեռնությունով, որով նախատեսվել է նաև Հայաստանի մասնակցությունը: ԳԷՀ-ի հետ Հայաստանի Հանրապետության Ազգային երկխոսության աշխատաժողովը կայացել է 2004 թ. հոկտեմբերի 14-15-ը Երևանում: Կազմվել է ԳԷՀ-ի ազգային երկխոսության աշխատաժողովի Ռոշում, որտեղ ամրագրվել են հետագա համագործակցության ոլորտները, կայացած սեմինարի արդյունքները և աջակցության ձևերը: Ռոշումը ներկայացվել է ԳԷՀ-ին:

2005 թ. ՀՀ բնապահպանության նախարարությունը դիմել է ԳԷՀ-ին` Հայաստանը ԳԷՀ-ի Փոքր Գրամաշնորհների Ծրագրերում (SGP) ընդգրկելու համար:

2005 թ. հունվարի 11-ից մեկնարկել է ԳԷՀ/ՄԱԿ-ի ՁԾ «Հայաստանում օզոնային շերտը քայքայող նյութերի փոխարինման և սառնարանային տեխնիկայի կառավարման» ազգային ծրագիրը իր 5 ենթածրագրերով: ՀՀ բնապահպանության նախարարությունում ստեղծվել է ՀՀ Ազգային Օզոնային գրասենյակ` սույն ենթածրագրերը և օզոնային շերտի պահպանության հետ կապված հետագա ծրագրերը համակարգելու համար: 2005 թ. մարտի 31-ին ստորագրվել է Փոխըմբռնման Հուշագիր ՀՀ բնապահպանության նախարարության, ՄԱԿ-ի ՁԾ Երևանյան գրասենյակի և ՄԱԿ-ի ՇՄԾ միջև «Ինստիտուցիոնալ համակարգի ուժեղացման և հզորությունների ստեղծում» ծրագրի ֆինանսավորման վերաբերյալ:

Ավարտվել է «Հայաստան-Կլիմայի փոփոխության ուսումնասիրությունը երկրում» ծրագրի II-րդ փուլը և համաձայն ԳԷՀ-ի ընթացակարգի ծրագիրը մնում է բաց երկրորդ ազգային զեկույցի գործընթացը սկսելու համար:

2005 թ. մեկնարկել է ՄԱԿ-ի Կլիմայի փոփոխության կոնվենցիայի շրջանակներում «Հայաստան. Քաղաքային ջեռուցման և տաք ջրամատակարարման համակարգում էներգաարդյունավետության բարելավում» ծրագրի PDF B փուլը, որի նպատակն է տեխնիկական աջակցություն ցուցաբերել մթնոլորտ ջերմոցային գազերի արտանետումները նվազեցնող գործողություններին:

ՀԱՍՏԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՍՏՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱՆԿԻ ՀԵՏ

1998 թ. դեկտեմբերի 14-ի ՀՀ կառավարության N 801 որոշմամբ հաստատվել է «Շրջակա Միջավայրի Պահպանության Ազգային Գործողությունների Ծրագիրը» (ՇՄՊԱԳԾ), որը մշակվել է Համաշխարհային Բանկի աջակցությամբ 1997-1998 թթ.: 2003 թ. ՀՀ բնապահպանության նախարարությունը նախաձեռնել է գործընթաց` ուղղված 1999-2003 թթ. ընկած ժամանակահատվածում ՇՄՊԱԳԾ-ում ընդգրկված գործողությունների իրականացման ընթացքը վերլուծելու, ծագած բացթողումները բացահայտելու ուղղությամբ:

2004-2005 թթ. ՇՄՊԱԳԾ վերլուծությունից ակնհայտ դարձավ, որ անցած տարիների ընթացքում իրագործվել են ծրագրով նախանշված գործողությունները մի շարք բնապահպանական բնագավառներում, իսկ գործողությունների մեծ մասը իրականացվում է ՀԲ «Բնական պաշարների կառավարում և չքավորության նվազեցում» վարկային ծրագրի շրջանակներում: ՀՀ բնապահպանության նախարարությունը ներկայումս բանակցում է տարբեր դոնոր երկրների հետ ՇՄՊԱԳԾ արդիականացնելու նպատակով:

Շարունակվում է իրագործվել Համաշխարհային Բանկի կողմից ֆինանսավորվող «Բնական պաշարների կառավարման և չքավորության նվազեցման» վարկային ծրագիրը, որը նպատակ ունի աջակցել Գեղարքունիքի և Տավուշի մարզերի բնական պաշարների կառավարման և չքավորության նվազեցման գործընթացներին: Ծրագրի երկրորդ` «Պետական ֆոնդի անտառների կատարելագործված կառավարում» բաղադրիչի շրջանակներում գործող Շվեդիայի (SIDA) կազմակերպության կող-

մից ֆինանսավորվող «Անտառի ինստիտուցիոնալ աջակցության ծրագրի» շրջանակներում մշակվել են անտառային քաղաքականության և ռազմավարության փաստաթղթերը, իրականացվել է ապօրինի անտառահատումների ուսումնասիրություն, մշակվել է Հայաստանի անտառային օրենսդրությունը և անտառի ազգային ծրագիրը: Հարկ է նշել, որ համաձայն ՀՀ կառավարության 2004 թ. հունվարի 15-ի որոշմամբ հաստատված ինստիտուցիոնալ փոփոխությունների, վերոնշյալ գործողությունները իրականացվում են ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության հետ սերտ համագործակցելով:

ՀՀ բնապահպանության նախարարությունը ընդգրկվել է ՀՀ կառավարության և ՀԲ միջև աղքատության կրճատման աջակցության 2-րդ վարկային ծրագրի բանակցային գործընթացում:

ՄԱԿ-ի ՉԱՐԳԱՑՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐ (UNDP)

ՀՀ բնապահպանության նախարարությունը ՄԱԿ-ի Չարգացման Ծրագրի հետ համագործակցում է շուրջ 10 տարի: ՄԱԿ-ի հայաստանյան գրասենյակի նախաձեռնությամբ մշակվել և 2004 թ. դեկտեմբերին ստորագրվել է «ՄԱԿ-ի Չարգացման Աջակցության Շրջանակներ» (ՄԱՉԱՇ-UNDAF) փաստաթուղթը, որում ներառված է ՄԱԿ-ի և ՀՀ կառավարության բոլոր կառույցների/գործակալությունների կողմից 2005-2009 թթ. իրականացվելիք գործունեությունը և հաշվի են առնված պետության առաջնայնությունները և կարիքները: 2003-2005 թթ. ՄԱԿ-ի ՉԾ աջակցությամբ իրականացվել է մի շարք բնապահպանական ծրագրեր (տե՛ս Հավելված 4 և 5):

Կարևորագույն նախագծերից է Ռ-ազմավարական բնապահպանական գնահատման (ՌԲԳ) համակարգի զարգացումը, որի շրջանակներում 5 երկրներում նախապատրաստվել են ազգային գնահատման զեկույցներ, ինչպես նաև մշակվել և ընդունվել են ռազմավարական բնապահպանական գնահատման ձեռնարկներ: Տվյալ կոնտեքստում հատուկ ուշադրություն է պահանջվում ռազմավարական բնապահպանական գնահատման կիրառման հարցերին, որի համար 2004 թ. դեկտեմբերից իրականացվում է ՄԱԿ-ի ՉԾ-ի պիլոտային ծրագիրը, որով նախատեսվում է Երևան քաղաքի գլխավոր հատակագծի ռազմավարական բնապահպանական գնահատումը:

Մեծ ուշադրություն դարձնելով ՄԱԿ-ի ՇՄՁԾ-ի և շվեդական միջազգային զարգացման գործակալության «Քուր-Արաքս գետային ավազանի անդրահամայնային աղտոտման կանխարգելում» ծրագրի հարցերին, շարունակվում են համատեղ աշխատանքներ Հարավային Կովկասի երեք երկրների ջրային ռեսուրսների համատեղ ավազանային կառավարման ոլորտում: Ծրագրի նպատակն է՝ օգտագործել ջրային ռեսուրսների մոդելավորման մեթոդաբանությունը Հայաստան-Ադրբեջան-Վրաստան եռակողմ հարաբերություններում:

2005 թ. հուլիսի 12-ին ՄԱԿ-ի ՉԾ հայաստանյան գրասենյակի և ՀՀ բնապահպանության նախարարության միջև ստորագրվել է 2005 թ. Տարեկան Աշխատանքային Պլանը իր 2 բաղադրիչներով՝ «Էներգիայի արդյունավետ օգտագործում» և «Բնական ռեսուրսների պահպանությունը և կայուն կառավարում», որի իրագործումով մեկնարկվեցին ծրագրային գործընթացների իրականացման նոր մոտեցումներ:

ՄԱԿ-ի ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԾՐԱԳԻՐ (UNEP)

2003-2005 թթ. ակտիվացել է համագործակցությունը ՄԱԿ-ի Շրջակա միջավայրի Ծրագրի հետ, իրականացվում են մի շարք բնապահպանական ազգային և տարածաշրջանային ծրագրեր (տես Հավելված 4 և 5):

2005 թ. մայիսի 5-7-ը Երևանում տեղի ունեցան հանդիպումներ ՀՀ բնապահպանության նախարարի և ՄԱԿ-ի ՇՄԾ-ի Եվրոպական տարածաշրջանային գրասենյակի տնօրենի միջև: Բնակցությունների արդյունքում կողմերը համաձայնվեցին համագործակցել հետևյալի շուրջ՝

- ◆ Բազմակողմանի բնապահպանական համաձայնագրերի իրականացում,
- ◆ Բնապահպանական կոմպենցիանների պահանջների իրագործման և կիրարկման վերաբերյալ ուսուցողական սեմինարների կազմակերպում,
- ◆ Կենսաբազմազանության, ներառյալ կենսաանվտանգությունը, մթնոլորտի, ջրերի և հողերի պահպանության, թափոնների կառավարում, ներառյալ վտանգավոր քիմիական նյութերի և այլի վերաբերյալ բնապահպանական ծրագրերի հետագա իրականացում:

Կողմերը արտահայտեցին փոխադարձ պատրաստակամություն շարունակելու գործնական համագործակցությունը և խթանելու ազգային և տարածաշրջանային նպատակով ՄԱԿ-ի ՇՄԾ-ի քաղաքական մոտեցումների իրականացումը:

ՄԱԿ-ի ԱՐԳՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ (UNIDO)

2005 թ. Երևանում իր աշխատանքները սկսել է ՄԱԿ-ի Արդյունաբերության զարգացման կազմակերպության (UNIDO) հայաստանյան ներկայացուցիչը:

2005 թ. մարտի 31-ին ՀՀ բնապահպանության նախարարությունը դիմել է ՄԱԿ-ի Արդյունաբերության զարգացման կազմակերպությանը հետևյալ հայտերով՝

◆ Հայաստանը «Պոլիքլորացված բիֆենիլներ պարունակող սարքավորումների էկոլոգիապես հիմնավորված կառավարումը Կենտրոնական և Արևելյան Եվրոպայի երկրներում» տարածաշրջանային ծրագրում ընդգրկվելու համար (Regional PCB Project): Վերջինս իրականացվելու է 6 երկրների համար՝ Հայաստան, Բուլղարիա, Չեխիա, Վազախստան, Մոլդովա, Սլովակիա: Ծրագրի նպատակն է՝ ընտրված երկրներում ուղղիներ հաստատել PCB պարունակող բոլոր սարքավորումների վերջնական փոխարինման/տեղափոխման համար:

◆ «ՀՀ-ում մաքուր տեխնոլոգիաների ազգային ծրագրի հիմնադրում և իրականացում» ծրագրի իրականացման վերաբերյալ (Establishment and operation of the National Cleaner Production Program in Armenia), որի նպատակն է՝ բարձրացնել Հայաստանի արդյունաբերության արտադրողականությունը և շուկայական մրցակցությունը՝ պահպանելով շրջակա միջավայրի պահպանության հիմունքները, ինչպես նաև փոխանցել UNIDO-ի մաքուր տեխնոլոգիաների ստեղծման փորձը՝ մասնավորապես, պարենային և քիմիական արդյունաբերության ոլորտներում:

◆ 2005 թ. ՀՀ-ի հայտի հիման վրա՝ աջակցելու «Մետաղների անջատման բնագավառում գոյություն ունեցող մաքուր տեխնոլոգիաների գնահատում» անցկացնելու համար (Technical and Economic Assessment of Existing Metal Extraction Technologies) Հայաստան է այցելել կազմակերպության տարածաշրջանի ղեկավարը: Ծրագրի նպատակն է՝ մետաղների անջատման գոյություն ունեցող մաքուր տեխնոլոգիաների օգտագործումը և աշխարհում գոյություն ունեցող լավագույն փորձի ուսումնասիրությունը:

ՇՎԵԴԻԱՅԻ ՄԵԶԱԶԳԱՅԻՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ (SIDA)

Համաշխարհային Բանկի «Բնական պաշարների կառավարում և չքավորության նվազեցում» վարկային ծրագրի երկրորդ բաղադրիչի «Անտառի իրստիտուցիոնալ աջակցության ծրագրի» ֆինանսական աջակցությունը իրականացվել է Շվեդիայի Միջազգային Զարգացման Գործակալության կողմից:

ՇՄԶԳ-ը մշակել է Հարավային Կովկասում 2006-2009 թթ. իր աջակցության ռազմավարական փաստաթուղթը, որտեղ ՀՀ-ի հետ համագործակցության զարգացման շրջանակների շարքում առաջարկվում է լրացուցիչ աջակցություն տրամադրել նաև անտառային ոլորտի գործունեությանը:

ԵՎՐՈՊԱՅՈՒՆԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ (OSCE) ՀԵՏ ԾԱՎԱԼԱԾ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՅՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ բնապահպանության նախարարությունը համագործակցում է ԵԱՀԿ հետ շուրջ 5 տարի: Հարավային Կովկասի ջրային ռեսուրսների կառավարման ոլորտում ԵԱՀԿ և ՆԱՏՕ կողմից առաջարկված համատեղ ծրագրերից Հայաստանի Հանրապետությունը մասնակցում է «Հարավային Կովկասի գետերի մոնիտորինգ» տարածաշրջանային ծրագրի իրականացմանը: Ծրագրի ընթացքում գիտականորեն հիմնավորվելու է Քուր-Արաքս գետերի ավազանի ջրերի կառավարման հիմքը:

Համագործակցությունը ԵԱՀԿ-ի Երևանյան գրասենյակի հետ ավելի է ակտիվացել վերջին 3 տարիների ընթացքում՝ ՀՀ կողմից Օրինաի կոնվենցիայի վավերացումից հետո: Հայաստանի Հան-

րապետության կողմից նշված կոնվենցիայով ստանձնած պարտավորությունների կատարմանն աջակցելու նպատակով ԵԱՀԿ Երևանյան գրասենյակի, ինչպես նաև ՀՀ-ում ԱՄՆ-ի, Միացյալ Թավորության և Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության դեսպանությունների աջակցությամբ 2002 թվականին ՀՀ բնապահպանության նախարարության շենքում բացվեց Հասարակական բնապահպանական տեղեկատվության կենտրոնը, ինչի վերաբերյալ կազմվեց համապատասխան Փոխընթացման Հուշագիր:

Կենտրոնի գործունեությունը լիովին արդարացրեց դրա ստեղծման նպատակները: Կարճաժամկետ ընդհատումից հետո ՀՀ բնապահպանության նախարարության և ԵԱՀԿ-ի Երևանյան գրասենյակի համատեղ ջանքերով ՀԲՏ կենտրոնը 2004 թ. հոկտեմբերի 28-ին վերսկսեց իր գործունեությունը:

2005 թ. հոկտեմբերի 6-ին ՀՀ բնապահպանության նախարարությունում տեղի է ունեցել Հայաստանի Սյունիքի, Լոռու և Տավուշի մարզերում Հասարակական բնապահպանական տեղեկատվության կենտրոնների ստեղծմանն ուղղված ԵԱՀԿ Երևանյան գրասենյակի, ՀՀ բնապահպանության նախարարության և Սյունիքի, Լոռու և Տավուշի մարզպետարանների միջև Փոխընթացման Հուշագրերի ստորագրման արարողությունը: Ներկայումս ԵԱՀԿ աջակցությամբ ընթանում են կենտրոնների վերանորոգման աշխատանքները, որոնք իրենց դռները կբացեն 2005 թ. դեկտեմբերին:

ԲՆՈՒԹՅԱՆ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍՏԵՆԱՐՀԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱԳՐԱՄ (WWF)

2005 թ. ապրիլի 19-ին Երևանում ստորագրվել է Փոխընթացման Հուշագիր ՀՀ բնապահպանության նախարարության և Բնության Պահպանության Համաշխարհային Հիմնադրամի միջև (WWF)՝ Հայաստանի Հանրապետության բնության պահպանության ոլորտում համագործակցության վերաբերյալ: Համաձայն Հուշագրի նախատեսվում է իրականացնել համատեղ ծրագրեր և նախագծեր, կազմակերպել էկոլոգիական ուսուցման ծրագրեր, իրականացնել տեղեկատվության փոխանակում, անցկացնել գիտաժողովներ, սեմինարներ և ցուցահանդեսներ, ինչպես նաև հրատարակել հոդվածներ, համաժողովների նյութեր և մենագրություններ: Տարվում են բանակցություններ Տրաստային Հիմնադրամի ստեղծման շուրջ՝ Կովկասյան տարածաշրջանի Հատուկ պահպանվող տարածքների պահպանման նպատակով:

ԱՍԻԱԿԱՆ ՉԱՐԳԱՅՄԱՆ ԲԱՆԿ (ԱԶԲ)

Հայաստանի Հանրապետությունը 2005 թ. սեպտեմբերից հանդիսանալով Ասիական Չարգացման Բանկի (ԱԶԲ) 64-րդ անդամը գործունեություն է ծավալել երկրի ռազմավարական ուղղությունների զարգացման շուրջ Բանկի աջակցությունը ստանալու հարցում: 2005 թ. նոյեմբեր-դեկտեմբեր ամիսներին Հայաստանում առաքելությամբ էին գտնվում Ասիական Չարգացման Բանկի ներկայացուցիչները, որոնք հանդիպումներ ունեցան կառավարության անդամների, այդ թվում ՀՀ բնապահպանության նախարարի հետ, նպատակ ունենալով քննարկել ԱԶԲ ռազմավարական նշանակության առաջնահերթ խնդիրները և հստակեցնել Հայաստանում իր գործունեության ծավալման շրջանակները: Հանդիպումների ընթացքում քննարկվել է մշակվող «Տնտեսական Չեկույցի և գործունեության միջնաժամկետ ռազմավարության» (ՏՉԳՄՌ) ուղղությունները, բացահայտվել են բնապահպանական առկա մարտահրավերները և ֆինանսավորման կարիք ունեցող ոլորտները: Արդյունքում 2005 թ. դեկտեմբերի 2-ին ՀՀ կառավարության և ԱԶԲ միջև ստորագրվել է Փոխընթացման Հուշագիր, որն արտացոլում է ՀՀ կառավարության և առաքելության միջև ձեռք բերված պայմանավորվածությունները: Նախատեսվում է 2006 թ. սկզբին ՏՉԳՄՌ ներկայացնել ՀՀ կառավարության հաստատմանը:

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱՅՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԾՐԱԳՐԵՐՈՒՄ

2001 թ. Հայաստանի կողմից Օրիուսի կոնվենցիան վավերացնելուց հետո ընդլայնվել է համագործակցությունը հասարակական կազմակերպությունների հետ և նկատելի աճել է հասարակայնության, բնապահպանական ՀԿ-ների մասնակցությունը ազգային և տարածաշրջանային ծրագրերում: Մասնավորապես, Տարածաշրջանային զարգացման կենտրոնի/Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հայաստանյան մասնաճյուղի և ՀՀ բնապահպանության նախարարության ներկայացուցիչների աջակցությամբ իրականացվել է «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման օրենսդրության կատարելագործում» ծրագիրը, որը ֆինանսավորվել է Մեծ Բրիտանիայի կողմից:

Որոշ բնապահպանական ՀԿ-ներ WWF-ի, ԵԱՀԿ-ի և Կովկասի ՏԲԿ-ի աջակցությամբ իրականացնում են բնապահպանական ծրագրեր, որոնք աջակցում են ՀՀ բնապահպանության նախարարությանը համատեղ լուծել Հայաստանի բնապահպանական խնդիրները:

Հասարակայնության իրազեկությունը բարձրացնելու նպատակով ԵՄ և ՄԱԿ-ի Եվրոպական Տնտեսական Հանձնաժողովի աջակցությամբ հրատարակված «Շրջակա միջավայրի վիճակը Հայաստանում» ազգային զեկույցը 2004 թ. թարգմանվել է հայերեն և անգլերեն լեզուներով և տեղադրվել նախարարության Ինտերնետային էջում www.mnpiac.am:

1.4. ՄԹՆՈԼՈՐՏԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Մթնոլորտի պահպանության բնագավառում Հայաստանի Հանրապետությունում 1994 թ. ընդունվել է «Մթնոլորտային օդի պահպանության մասին ՀՀ օրենքը»: 1999 թ. ընդունվել են Կառավարության երկու կարևոր որոշումներ՝ 30.03.99 թ. N 192 և 22.04.99 թ. N 259, որոնք իրենցից ներկայացնում են մթնոլորտի վրա վնասակար ներգործությունները սահմանափակող և այդ ներգործությունները հաշվառելու էկոլոգիական նորմատիվ ակտեր:

Ներկայումս արտանետումների պետական հաշվառման և նորմավորման ոլորտում ընդգրկված են շուրջ 1000 կազմակերպություններ, իրենց մթնոլորտի արտանետման ավելի քան 2200 աղբյուրներով:

Դրանք ընդգրկում են հանրապետությունում ամրակայված աղբյուրներից կատարվող արտանետումների շուրջ 92%-ը, նրանց նկատմամբ իրականացվում է պետական վերահսկողություն:

2004 թվականից սկսած աշխատանքներ էր իրականացվում վնասակար նյութերի արտանետումների տարածքային և տեխնոլոգիական նորմավորման սկզբունքի ներդրման ուղղությամբ: Մշակվել են բնակավայրերում մթնոլորտի ֆոնային աղտոտվածության մեջ ավտոտրանսպորտի արտանետումների բաժնեմասը որոշելու սկզբունքները և աշխատանքներ են իրականացվում լավագույն տեխնոլոգիաների ներդրման մեխանիզմի մշակման ուղղությամբ:

Էթիլացված բենզինի օգտագործումից հրաժարվելու ուղղությամբ ընդունվել են կառավարության երկու որոշումներ՝ 31.12.99 թ. N 799 և 29.09.01 թ. N 913:

Այս ակտերի ընդունմամբ հիմքեր ստեղծվեց Հայաստանում ավտոտրանսպորտային արտանետումների կատալիտիկ չեզոքացուցիչների կիրառման համար:

Ինչպես հայտնի է Երևանում առկա է մթնոլորտի գերնորմատիվային աղտոտվածություն: Այսպես՝ ըստ «Շրջակա միջավայրի վրա ներգործության մոնիտորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի տվյալների 2004 թ. Երևանում փոշու միջին տարեկան կոնցենտրացիան թույլատրելի նորման գերազանցել է 2.7, ծծմբի երկօքսիդինը՝ 2.6, ազոտի երկօքսիդինը՝ 3.3, գետնամերձ օզոնինը՝ 2.8, բենզոլինը՝ 2.2 անգամ(տես մոնիտորինգի բոլոր):

2004 թ. ցուցանիշներով ավտոտրանսպորտի արտանետումները հանրապետությունում կազմել են արտանետումների ընդհանուր զանգվածի 85%, իսկ Երևանում՝ 97%: Մթնոլորտի աղտոտվածության մեջ ավտոտրանսպորտի բաժնեմասն անհամեմատ մեծ է նաև այն պատճառով, որ ավտոմեքենաների արտանետումներն իրականացվում են գրեթե շնչառության մակարդակում և կուտակվում մթնոլորտի գետնամերձ շերտում քաղաքի ողջ տարածքում:

Արտանետումներում ավտոտրանսպորտի բաժնեմասի մեծությունը պայմանավորված է նաև ավտոպարկի առանձնահատկություններով: Ընդհանուր առմամբ կարելի է ասել, որ այն ծերացած է և ավտոմեքենաների գերակշռող մասը չունեն վնասակար արտանետումների չեզոքացուցիչներ: Ավտոտրանսպորտի արտանետումներից մթնոլորտի աղտոտվածության նվազեցման խնդիրը բարդ է և բազմաբնույթ: Այն առնչվում է տնտեսության տարբեր ոլորտների գործունեությանը: Այդ իսկ պատճառով ՀՀ բնապահպանության նախարարության կողմից նախ մշակվեց «Ավտոտրանսպորտային միջոցներից վնասակար նյութերի արտանետումների նվազեցման հայեցակարգը», որը ՀՀ կառավարության կողմից հավանության արժանացավ 2004 թ. հոկտեմբերի 14-ին N 40 արձանագրային որոշմամբ: Այնուհետև ելնելով հայեցակարգում ամրագրված հիմնական խնդիրներից մշակվեց «Ավտոտրանսպորտային միջոցներից վնասակար նյութերի արտանետումների նվազեցման միջոցառումների ծրագիրը», որը հաստատվեց ՀՀ կառավարության կողմից 2005 թ. հուլիսի 14-ին N 1033 որոշմամբ: Այս ծրագիրն իր մեջ ընդգրկում է ավտոտրանսպորտային արտանետումների կրճատմանն ուղղված, տարբեր բնույթի, մոտ երեք տասնյակ միջոցառումներ:

Միջոցառումների ծրագրի մշակմանը զուգահեռ իրականացվեցին մի շարք հրատապ քայլեր: Մասնավորապես,

ՀՀ կառավարության 2004 թ. մարտի 3-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2000 թվականի դեկտեմբերի 31-ի N 902 որոշման մեջ լրացումներ կատարելու մասին» N 220-ն որոշմամբ արգելվեց վնասակար արտանետումների չեզոքացուցիչներ չունեցող ավտոմեքենաների ներմուծումը Հայաստանի Հանրապետություն:

Գերնորմատիվային արտանետումներ ունեցող ավտոմեքենաների շահագործումն արգելելու,

չափիչ կետերի համակարգի ստեղծման և նրանց գործունեության կանոնակարգման նպատակով մշակվել և 2005 թ. մայիսին ընդունվել են ՀՀ օրենքներ «Մթնոլորտային օդի պահպանության մասին», «Լիցենզավորման մասին» և «Պետական տուրքի մասին» ՀՀ օրենքներում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին:

Ներկայումս իրականացվում են քայլեր այս օրենքների կիրարկումն ապահովելու նպատակով: Այն է՝

- ◆ մշակվել և ՀՀ կառավարության կողմից 2005 թ. սեպտեմբերի 15-ին ընդունվել է «Ավտոտրանսպորտային միջոցներից աղտոտող նյութերի արտանետումների չափումների գործունեության լիցենզավորման կարգը և լիցենզիայի ձևը հաստատելու մասին» N 1600 որոշումը,
- ◆ մշակվել և ՀՀ կառավարության կողմից 2005 թ. հոկտեմբերի 20-ին ընդունվել է «ՀՀ տարածքում գործող չափիչ կետերում ավտոտրանսպորտային միջոցներից արտանետվող չափման ենթակա աղտոտող նյութերի ցանկը և չափման կարգը հաստատելու մասին» N 1750 որոշումը:

Մթնոլորտի պահպանության բնագավառում օրենսդրական բազան պահանջում է կատարելագործում, հատկապես ենթաօրենսդրային ակտերի բնագավառում (նորմատիվային և մեթոդական ակտեր և հրահանգներ):

Ազգային օրենսդրությունը Եվրոպական օրենսդրության հետ ներդաշնակեցնելու հիմնական դժվարությունը կայանում է նրանում, որ ընդհանուր պատկերացմամբ եվրոպական օրենսդրությունը հիմնվում է այսպես կոչված տեխնոլոգիական նորմավորման սկզբունքի վրա և ունի «կարգադրող» բնույթ: Իսկ դրա համար անհրաժեշտ է հուսալի ֆինանսատնտեսական հենք:

Տրամաբանական սխեման. օրենք – նորմատիվային բազա – վարչական ընթացակարգեր (գերատեսչական ակտեր), գործնականում ընդհատվում են տարբեր մակարդակների վրա կախված օրենքի հոդվածներից:

Մթնոլորտի պահպանության բնագավառում տեղական մակարդակով կառավարման վիճակը թույլ է:

Արտանետումների ռեգիստրի (արտանետումների հաշվառման) համակարգը մշակված է և գործում է ստացիոնար աղբյուրների համար:

Անհրաժեշտ է բարելավել մթնոլորտի աղտոտվածության դիտանցի համակարգը՝ ընդլայնելով չափվող նյութերի ցանկը և միաժամանակ արդյունքների հուսալիությունը բարձրացնելու համար ավելացնել նաև դիտակետերի թիվը, ընդգրկելով նաև առավել մեծ վնասակար արտանետումներ ունեցող ձեռնարկությունների շրջակայքում հատուկ դիտարկումների («ջահի տակ») կազմակերպումը:

Միջազգային կոնվենցիաների կատարման ուղղությամբ

2004 թ. դեկտեմբերի 2-ին ընդունվել է ՀՀ կառավարության «Մի շարք բնապահպանական միջազգային կոնվենցիաներից բխող՝ Հայաստանի Հանրապետության պարտավորությունների կատարման միջոցառումների ցանկը հաստատելու մասին» N 1840-Ն որոշումը, որով սահմանվել են առաջիկա 5 տարիների ընթացքում կատարվելիք միջոցառումները:

Կլիմայի փոփոխության մասին ՄԱԿ-ի շրջանակային կոնվենցիա

Կատարվել են աշխատանքներ՝

- ◆ «Ջերմոցային գազերի ազգային գույքագրման բարելավման համար հզորությունների ստեղծում» տարածաշրջանային Ծրագրի իրականացման ուղղությամբ: Ուսումնասիրվել են Կլիմայի Փոփոխության Փորձագետների Միջկառավարական մբի (ԿՓՓՄ) կողմից մշակված «Ջերմոցային գազերի կադաստրների կազմման 1996 թ. ուղեցույցեր» և «Լավագույն փորձի ուղեցույցերը»: Ուսումնասիրվել են վերը նշված ուղեցույցերով առաջարկվող մեթոդիկաների կիրառման հնարավորությունները: Մշակվել է ջերմոցային գազերի կադաստրների կազմման կայուն համակարգի ստեղծմանը նպատակաուղղված երկարաժամկետ ազգային ծրագրի նախնական տարբերակը: Մշակվել է Ջերմոցային գազերի ազգային կադաստրի կազմման ազգային ձեռնարկի նախնական տարբերակը, ընտրված հիմնական աղբյուրների համար կազմվել են ջեր-

մոցային գազերի կադաստրները:

◆ ՄԱՉԾ-ի գրասենյակի միջոցով Գլոբալ էկոլոգիական ֆոնդին է ներկայացվել հայտ Կլիմայի փոփոխության Հայաստանի երկրորդ ազգային զեկույցի մշակման ծրագրային հայտ փաստաթուղթը պատրաստելու համար: Ստացվել է հավանություն և ներկայումս այն համաձայնեցման (ստորագրման) փուլում է: ՄԱԿ-ի Կլիմայի փոփոխության մասին շրջանակային կոնվենցիայի կողմերի 9-րդ կոնֆերանսի ընդունած որոշման համապատասխան մշակվել է II-րդ ազգային զեկույցի պատրաստման նպատակով «Կլիմայի փոփոխության նպաստավոր հնարավորությունների ստեղծման ինքնազնահատման փորձի» նախագիծ-առաջարկությունը, որը հավանության է արժանացել ՄԱՉԾ/ԳԷՖ-ի կողմից:

◆ Ընթացքի մեջ է ԵՄ ՏԱՄԻՍ-ի «Տեխնիկական աջակցություն Հայաստանին, Ադրբեջանին, Վրաստանին և Մոլդովային՝ կլիմայի գլոբալ փոփոխության իրենց պարտավորությունների կատարման համար» ծրագիրը, որի շրջանակներում իրականացվել են մի շարք միջոցառումներ Կոնվենցիայի Կիոտոյի արձանագրության Մաքուր զարգացման մեխանիզմի շրջանակներում նախագծերի պատրաստման և դրանց հաստատման գործընթացների կազմակերպման ուղղությամբ:

◆ Գլոբալ էկոլոգիական ֆոնդի կողմից ֆինանսավորվող «Հայաստան. Քաղաքային ջեռուցման և տաք ջրամատակարարման համակարգում էներգաարդյունավետության բարելավում» լայնամասշտաբ ծրագիրը մեկնարկել է:

◆ Անցկացվել է ուսուցողական սեմինարների շարք ՄՁՄ-ի վերաբերյալ՝ շահագրգիռ նախարարությունների, գերատեսչությունների, իֆչպես նաև ոչ կառավարական կազմակերպությունների ներկայացուցիչների համար: Սեմինարների նպատակն էր բարձրացնել մասնակիցների իրազեկությունը Կիոտոյի արձանագրության ՄՁՄ շրջանակներում իրականացվող գործընթացների վերաբերյալ:

◆ Մշակվել է ինտերնետային էջ, որը գործում է www.nature-ic/CDM/index.html հասցեով: Ինտերնետային էջը պարունակում է տեղեկատվություն Կիոտոյի Արձանագրության, ԵՄ Արտանետումների առևտրի համակարգի, Համաշխարհային ածխածնային շուկաների վերաբերյալ, ինչպես նաև նորություններ՝ Հայաստանում ՄՁՄ գործընթացին առնչվող իրադարձությունների վերաբերյալ:

◆ Կիոտոյի արձանագրության շրջանակներում քննարկվել են մի շարք ՄՁՄ նախագծերի փաստաթղթեր, մասնավորապես ճապոնական «Շիմիզու» կորպորացիայի կողմից մշակվել է «Երևան քաղաքի Նուբարաշեն աղբավայրում կենսագազի օգտահանում և էլեկտրաէներգիայի արտադրություն» ՄՁՄ նախագիծը: Նախագծի իրականացման արդյունքում ակնկալվում է 16 տարում աղբավայրից կրճատել մոտ 100 հազ. տ մեթանի արտանետումները մթնոլորտ: Նախագծի ֆինանսավորման համար ստեղծվել է 3 կազմակերպության կոնսորցիում (ճապոնական «Շիմիզու» կորպորացիա («Shimizu» Corporation), Հոկայդոյի էլեկտրական ընկերություն (Hokkaido Electric Power Co., Inc), Միցույի ՄՊԸ (Mitsui & Co., Ltd): Նախագիծը ենթարկվել է աուդիտի արտոնագրված ճապոնական աուդիտորական (Japan Quality Assurance- JQA) կազմակերպության կողմից և ներկայումս ներկայացվել է ՄՁՄ միջազգային Գործադիր խորհուրդ գրանցման (հաստատման) համար:

◆ Մի շարք կազմակերպությունների կողմից ներկայացվել են նաև առաջարկություններ ՄՁՄ շրջանակներում նախագծային գործունեության իրականացման համար:

«Մեծ հեռավորությունների վրա օդի անդրսահմանային աղտոտման մասին» կոնվենցիա

Պատրաստվել և կոնվենցիայի քարտուղարություն է ներկայացվել տեղեկատվություն 2003-2005 թթ. վնասակար նյութերի արտանետումների մասին:

Կոնվենցիայից բխող պարտավորությունների կատարման շրջանակներում՝

◆ ՀՀ կառավարության 21 ապրիլի 2005 թ. N 496-Ն որոշմամբ 2005 թ.-ի պետական բյուջեի ֆինանսավորմամբ հաստատված «Վնասակար նյութերի արտանետումների աղբյուրների և քանակների քարտեզագրում» ծրագրի շրջանակներում կատարված աշխատանքների արդյունքում ստացված նյութերը ներկայացվել են Կոնվենցիայի քարտուղարություն: Ներկայացված նյու-

թերը Կոնվենցիայի գիտական կենտրոնների կողմից կօգտագործվեն անդրսահմանային աղտոտման մոդելավորման աշխատանքների համար,

◆ մշակվել և սահմանված կարգով ՀՀ կառավարություն է ներկայացվել հաստատման «Արարատյան դաշտում գյուղատնտեսական մշակաբույսերի վրա օդի աղտոտիչների ներգործության մոնիտորինգի կազմակերպում» և «Մեծ հեռավորությունների վրա օդի անդրսահմանային աղտոտման մասին կոնվենցիայի արձանագրությունների վավերացման նպատակով տվյալների բազայի ստեղծում» 2007-2009 թթ. միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերը,

◆ աշխատանքներ են իրականացվել Կոնվենցիայի «Եվրոպայում մեծ հեռավորությունների վրա օդի աղտոտիչների տարածման դիտարկումների և գնահատման համատեղ ծրագրի երկարատև ֆինանսավորման մասին» արձանագրության վավերացման նախապատրաստման ուղղությամբ,

◆ պատրաստվել և կոնվենցիայի քարտուղարություն է ներկայացվել տվյալներ կայուն օրգանական աղտոտիչների արտադրության, ներմուծման և արտահանման մասին,

◆ Կոնվենցիայի քարտուղարությանը ներկայացվել է առաջարկություն մշակել պինդ մասնիկների արտանետումների որոշման մեթոդական ցուցմունքներ, ինչպես նաև տրամադրել տեխնիկական աջակցություն երկրներում նրանց մոնիտորինգի կազմակերպման համար: Այս և նման առաջարկությունների վերաբերյալ Գործադիր մարմնի 22-րդ նստաշրջանն ընդունեց հատուկ որոշում, այն է՝ ստեղծել պինդ մասնիկների նպատակային խումբ, որը պինդ մասնիկներին վերաբերող բազմաթիվ այլ հարցերի հետ միասին կզբաղվի նաև վերը նշված առաջարկություններով: Կոնվենցիայի 25-ամյակի կապակցությամբ պատրաստվել է դեկույց կատարված աշխատանքների մասին և ներկայացվել քարտուղարություն:

«Օզոնային շերտի պահպանության մասին» Վիեննայի կոնվենցիա - «Օզոնային շերտը քայքայող նյութերի մասին» Մոնրեալի արձանագրություն

«Օզոնային շերտի պահպանության մասին» Վիեննայի կոնվենցիան և «Օզոնային շերտը քայքայող նյութերի մասին» Մոնրեալի արձանագրությունը ՀՀ Ազգային Ժողովի կողմից վավերացվել են 1999 թ. իսկ Արձանագրության Լոնդոնյան և Կոպենհագենյան Ուղղումները՝ 2003 թ.:

Կոնվենցիայի և Արձանագրության քարտուղարություն ներկայացնելու նպատակով հավաքագրվում են հանրապետությունում օզոնային շերտը քայքայող նյութերի գործածման վերաբերյալ ամենամյա տվյալները, վերլուծվում և սահմանված կարգով ներկայացվում են Կոնվենցիայի և Արձանագրության քարտուղարություն:

ՄԱԿ-ի շրջակա միջավայրի ծրագրի Փարիզյան մասնաճյուղի ներկայացուցիչների հետ մանրամասն քննարկվել և կրկին (առաջին անգամ դա արվել է 2002 թ.) Գլոբալ Էկոլոգիական հիմնադրամի խորհրդի հավանությանն է ներկայացվել «Օզոնային շերտը քայքայող նյութերի փոխարինման և սառնարանային տեխնիկայի կառավարման» ազգային ծրագիրը, որը հավանություն է ստացել:

2004 թ. դեկտեմբերի 15-ից 17-ը ՄԱԿ-ի շրջակա միջավայրի ծրագրի Փարիզյան մասնաճյուղը՝ ՀՀ բնապահպանության նախարարության հետ միասին անցկացրել է աշխատանքային սեմինար, որը նվիրված էր օզոնային շերտը քայքայող նյութերի փոխարինման ազգային ծրագրի արդյունավետ իրականացման համար անհրաժեշտ քայլերի քննարկմանը:

2005 թ. փետրվարի 1-ից իրականացվում են «Օզոնային շերտը քայքայող նյութերի փոխարինման և սառնարանային տեխնիկայի կառավարման» ազգային ծրագրով նախատեսված նախագծերը:

Մասնավորապես,

- ◆ Ինստիտուցիոնալ համակարգի ուժեղացում և հզորությունների ստեղծում
- ◆ Իրազեկում և «բարի կամք»
- ◆ Մառնագենտի կառավարում և մոնիտորինգ:

1.5. ՀՈՂԱՅԻՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

Հայաստանի Հանրապետությունում հողերը բաժանվում են հետևյալ հողային գոտիների.

Կիսաանապատային, որտեղ զարգանում են կիսաանապատային գորշ, ռոռգելի մարգագետնային գորշ, պալեոհիդրոմորֆ կապակցված ալկալիացած և հիդրոմորֆ աղուտ-ալկալի հողերը, ընդ որում տարածքը կազմում է 236 հա:

Չոր տափաստանային՝ ներառում է միայն շագանակագույն հողերը – 242 հա:

Տափաստանային՝ ընդգրկում է սևահողերը, մարգագետնասևահողային, գետահովտադարավանդային հողերը և հողագրունտները, տարածքը ընդամենը կազմում է 797 հա:

Անտառային՝ ընդգրկում է անտառային գորշ, ճմակարբոնատային և անտառային դարչնագույն հողատիպերը – 712 հա:

Լեռնամարգագետնային՝ ընդգրկում են լեռնամարգագետնային և մարգագետնատափաստանային հողատիպերը – 629 հա:

Հողային ռեսուրսների կառավարում

Հայաստանի Հանրապետությունում հողային հարաբերությունների կարգավորումը հիմնված է հողի որպես՝ բնական ռեսուրսի, անշարժ գույքի օբյեկտի, արտադրության հիմնական միջոցի և տարածքային բազիսի օգտագործման համատեղման վրա:

Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանադրությանը համապատասխան գործում է հողերի կառավարման եռաստիճան համակարգ՝

1. պետական կենտրոնական (հանրապետական),
2. պետական կառավարման (տարածքային),
3. տեղական ինքնակառավարման (համայնքներ):

Հողային ռեսուրսների կառավարումը գնալով ապակենտրոնացվում է:

Սկսած 2002 թ. ՀՀ կառավարության կողմից իրականացվում է համայնքների վարչական սահմաններում գտնվող պետական սեփականություն հանդիսացող հողերի անհատույց փոխանցումը համայնքներին սեփականության իրավունքով: 2005 թ. նոյեմբերի 1-ի դրությամբ 692 համայնքներին (916-ից) արդեն իսկ փոխանցվել են համայնքների վարչական սահմաններում գտնվող պետական սեփականություն հանդիսացող հողեր:

Հողային ֆոնդի բաշխվածությանը համապատասխան ներկայումս մշակվել է նոր հողային հաշվեկշռի նախագիծը, որը գտնվում է ավարտման փուլում և այն կներկայացվի ՀՀ կառավարության քննարկմանը:

Ավարտվել են համայնքների վարչական սահմաններում ընդգրկված հողերի կադաստրային քարտեզագրման աշխատանքները: 2005 թ. ընթացքում ավարտվել են նաև համայնքների վարչական սահմաններից դուրս գտնվող հողերի քարտեզագրման աշխատանքները, որոնք հնարավորություն են ընձեռնում ստեղծել հողային ֆոնդի սկզբնական հաշվառման նյութեր՝ ըստ սեփական իրավունքի սուբյեկտների, ըստ նպատակային և գործառնական

նշանակության ու հողատեսքերի:

Կադաստրային քարտեզագրման արդյունքների ամփոփմանը զուգահեռ իրականացվել են գույքային իրավունքների առաջին պետական գրանցման աշխատանքները, որոնք ավարտվել են շուրջ 720 համայնքներում, որոնց արդյունքում գրանցվել են քաղաքացիների գույքային իրավունքները ավելի քան 1.283 հազար միավորի (հողամասեր, շենքեր և շինություններ) նկատմամբ և քաղաքացիներին անվճար տրամադրվել են սեփականության իրավունքի ավելի քան 1.197 հազար վկայական:

Հանրապետության բոլոր համայնքներում ավարտվել են ռոռգվող հողերի գույքագրման աշխա-

տանքները, որը բավարար տեղեկատվական հիմք կարող է հանդիսանալ ճյուղային նպատակային ծրագրերի մշակման համար:

Ավարտվել են բոլոր համայնքների վարչական սահմանների նկարագրման աշխատանքները, որը նախատեսվում է ավարտել 2005 թվականին:

2005-2007 թթ. ընթացքում նախատեսվում է Հայաստանի Հանրապետության ամբողջ տարածքը ներառել համայնքների վարչական սահմանների մեջ: Այն իրականացնելու համար մշակվել և ՀՀ կառավարության քննարկմանն է ներկայացվել Հայաստանի Հանրապետության համայնքների վարչական սահմաններից դուրս գտնվող պետական սեփականության հողերը համայնքների վարչական սահմաններում ընդգրկելու ծրագրի հայեցակարգի նախագիծը:

Արդյունքում հողային ռեսուրսների կառավարման համար կստեղծվի ավելի ռացիոնալ և գործունյա համակարգ:

Հողերի պահպանությունը

Հողերի պահպանությունը ներառում է բնապահպանական, տնտեսական, կազմակերպական, իրավական և այլ միջոցառումների համակարգ, որոնք ուղղված են հողերի նպատակային և արդյունավետ օգտագործմանը:

Կայուն զարգացման տեսակետից հողերի պահպանությունը պետք է ընդգրկի լայնածավալ միջոցառումներ՝ նպատակաուղղված հողային պաշարների արդյունավետ օգտագործմանը, քանի որ հողերի դեգրադացումը պայմանավորված է կլիմայի փոփոխությամբ, բնական պաշարների վիճակով և սոցիալ-տնտեսական գործոններով:

Հողերի պահպանության գործում առաջնահերթ նշանակություն ունեն հողերի օգտագործման սխեմաների և գոտիավորման նախագծերի մշակումը:

2003 թ. սկսած մշակվում են մի շարք գյուղական և քաղաքային համայնքների բնակավայրերի գլխավոր հատակագծեր, որոնց համապատասխան հողամասերը օտարվում և օգտագործման են տրամադրվում հողօգտագործողներին: Բացի այդ սահմանված կարգով իրականացվում են նաև համայնքների հողերի օգտագործման ժամանակավոր սխեմաների մշակումը և հաստատումը:

2004 թ.-ից ՀՀ բնապահպանության նախարարության և մարզային (ներառյալ Երևանը) կառավարման մարմինների կողմից մշակվել, հաստատվել և իրականացվում են համապատասխան միջոցառումների ծրագրեր, որոնք ներառում են հողերի պահպանության խնդիրներ:

Օրենսդրական դաշտի կարարելագործում

◆ ՀՀ կառավարության 02.05.2003 թ. N 625-Ն որոշմամբ հաստատվել է հողերի գոտիավորման և օգտագործման սխեմաների մշակման և հաստատման կարգը, որի կիրարկման արդյունքում համայնքների վարչական սահմաններում կանոնակարգվում են հողօգտագործման ու քաղաքաշինական գործունեությանն առնչվող խնդիրները՝ ազատական տնտեսության առանձնահատկություններին համապատասխան:

◆ ՀՀ կառավարության 08.05.2003 թ. N 613-Ն որոշումով հաստատվել է բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում գործունեության կարգը, որով հստակեցվում են նշված գործառույթներում տարբեր մարմինների իրավասությունները և համապատասխան ընթացակարգերը:

◆ ՀՀ կառավարության 08.05.2003 թ. N 714-Ն որոշումով հաստատվել է պետական և համայնքային սեփականություն հանդիսացող հողամասերն օտարելու և օգտագործման տրամադրելու կարգը:

◆ ՀՀ կառավարության 11.12.2003 թ. N 1788-Ն որոշումով հաստատվել է Սևանա լճի առափնյա՝ առաջնահերթ կառուցապատման ենթակա տարածքների գոտիավորման փաստաթղթերը:

◆ ՀՀ կառավարության 13.05.2004 թ. N 766-Ն որոշումով հաստատվել են «Սևան» ազգային պարկի տարածքներում հողամասերը վարձակալությամբ տրամադրելու առանձնահատկությունները:

◆ ՀՀ կառավարության 25.01.2005 թ. N 92-Ա որոշումով հաստատվել է հողային ռեսուրսների վրա բացասական ազդեցության հետևանքով առաջացած վնասի գնահատ-

ման կարգը:

◆ Բնապահպանական վերահսկողության մասին ՀՀ օրենքով հստակեցվել են որոշակի խնդիրներ ուղղված հողերի պահպանության վերահսկողությանը:

Հողերի պահպանության գործընթացի հաջողությունը պայմանավորված է բնապահպանության ոլորտում գործողությունների միասնական ռազմավարության իրականացումից: Այդ տեսակետից պետության հիմնական խնդիրն է՝ ամրապնդել բնապահպանական գործունեության կառավարման մեխանիզմը, կատարելագործել էկոլոգիական պլանավորումը և տնտեսական բարեփոխումներ իրականացնելիս ինտեգրացնել շրջակա միջավայրի և այլ ոլորտների քաղաքականությունը:

1.6. ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

Հայաստանի Հանրապետությունը հանդիսանում է Կովկասի հարուստ հանքահումքային հենքով բնութագրվող տարածաշրջաններից մեկը: Տարիների աշխատանքների ընթացքում հանրապետության տարածքում հայտնաբերվել են զանազան օգտակար հանածոների հանքավայրեր, որոնց մի մասը շահագործվում, հետախուզվում կամ նախապատրաստվում է շահագործման: Վերջինիս հետ մեկտեղ առավել հեռանկարային շրջաններում հանքային հումքի նոր աղբյուրների բացահայտման նպատակով իրականացվում են որոնողա-գնահատման և հետախուզական աշխատանքներ: Ներկայումս հայտնի շուրջ 60 տեսակի օգտակար հանածոների արդյունաբերական պաշարներով 613 հանքավայրերի տնտեսական համախառն արժեքը ընդերքում գնահատվել է ավելի քան 170 մլրդ ԱՄՆ դոլար:

Հայաստանի լեռնահանքային արդյունաբերությունը սկիզբ է առնում դեռևս բրոնզե դարից (մ.թ.ա. 4-րդ հազարամյակ), երբ այստեղ էր գտնվում պղնձի արդյունահանման և ձուլման խոշորագույն կենտրոնը: Նույն ժամանակաշրջանում իրականացվել է նաև մկնդեղային հանքաքարի արդյունահանում, որը օգտագործվում էր բրոնզե ձուլվածքների ստացման նպատակով:

Հանրապետության տարածքում արդյունաբերական նշանակություն ունեն ազնիվ, գունավոր և սև մետաղների հանքավայրերը: Հանրահայտ է Քաջարանի պղինձ-մոլիբդենային շտովերկային հանքավայրը, որի հանքաքարում բացի հիմնական (պղինձ և մոլիբդեն) բաղադրիչներից, գալի քանակություններով պարունակում են նաև ռենիում, սելեն, քելուր, բիսմութ և այլն: Իրենց պաշարներով առանձնանում են նաև Սոթքի, Սեդրածորի ոսկու և Շահումյանի ոսկի-բազմամետաղային հանքավայրերը:

Լեզիբացնող մետաղներից Հայաստանում ուսումնասիրված են վոլֆրամը, նիկելը և կոբալտը: Լայն տարածում ունեն պղինձ-կոլչեղանային, կապար-ցինկի բազմամետաղային, ալյումինիումի և մագնիումի հանքավայրերը: Ուսումնասիրման փուլում են գտնվում կապարի, ծարիրի, բիսմութի և մկնդեղի մի շարք հանքաերևակումներ:

Ընդհանուր առմամբ հետախուզվել են 24 մետաղական հանքավայրեր, որոնց կորզվող արժեքը կազմում է հանքահումքային հենքի ներուժի մոտ 30%-ը (զծագիր 1):

Ոչ մետաղական օգտակար հանածոներից արդյունաբերական պաշարներով բնութագրվում են քարաղի, բենտոնիտային կավերի, պեռլիտների, դիատոմիտների, տրավերտինների, տուֆերի և տուֆավանների, բազալտների, գրանիտների և մարմարների հանքավայրերը: Բնական շինարարական քարերի հանքավայրերի ընդհանուր պաշարները գերազանցում են 2.25 մլրդ մ³-ից, իսկ բազմանպատակային օգտագործման հումքի պաշարները՝ 2.04 մլրդ տոննայից: Ոչ մետաղական օգտակար հանածոների 523 հանքավայրերից ներկայումս շահագործվում են շուրջ 250-ը (զծագիր 2):

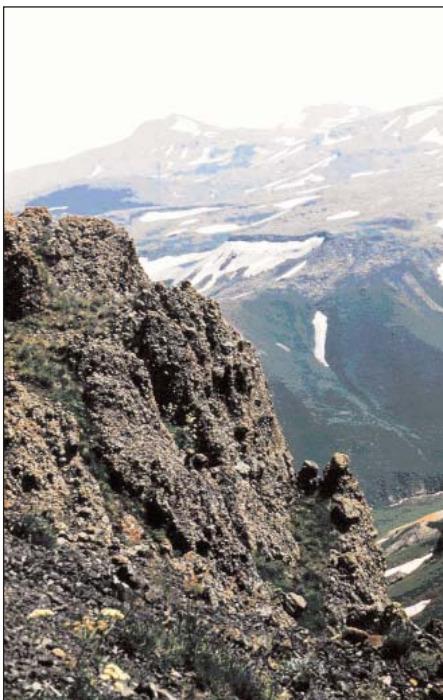
Հանրապետությունում հայտնի են նաև ստորերկրյա քաղցրահամ ջրերի 43 հանքավայրեր շուրջ 11803 հազ. մ³/օր ընդհանուր պաշարով և 23 ստորերկրյա ածխաթթվային հանքային ջրերի հանքավայրեր շուրջ 23.9 հազ. մ³/օր ընդհանուր պաշարով: Վերջիններիս որակական և բուժիչ հատկությունները հայտնի են ինչպես հանրապետությունում, այնպես էլ արտերկրներում:

Վերջին տարիներին Հանրապետություն տեղի է ունեցել հանքային հումքի պաշարների աճ: 2003-2005 թթ. ընթացքում երկրաբանահետախուզական աշխատանքներ են իրականացվել թվով 211 տեղամասերում, այդ թվում 55 մետաղական և 156 ոչ մետաղական հանքաերևակումներում: Երկրաբանահետախուզական աշխատանքների արդյունքում հաստատվել են օգտակար հանածոների ներքոհիշյալ պաշարները (աղյուսակ 2):

hh	Օգտակար հանածոն (չափման միավորը)	Տարեթիվը		
		2003	2004	2005
1	Ոսկի (կգ)	–	25950	–
2	Պղինձ (հազ.տ)	–	108.1	–
3	Հանքային ջուր (լ/վրկ)	19.1	–	–
4	Քվարցիտներ (հազ.տ)	563.7	–	–
5	Ավազակոպային խառնուրդ (հազ.մ ³)	482.1	441.1	1564.7
6	Գրանիտոիդներ (հազ.մ ³)	1886.7	343.7	3649
7	Տրավերտիններ (հազ.մ ³)	7279.4	4065.5	11117.3
8	Մարմարներ (հազ.մ ³)	6699.7	402.8	1607.5
9	Բազալտներ (հազ.մ ³) խիճ/բյուկ	2475/1365.5	452.9/291.5	362.7/1204.4
10	Տուֆեր (հազ.մ ³)	2222.7	3218	2851.5
11	Տուֆոբրեկչիաներ (հազ.մ ³)	–	1955.1	–
12	Մերգելային կրաքարեր (ցեմենտի հումք, հազ.տ)	–	12623.6	–
13	Կրաքարեր (կավճի արտադրություն հազ.տ)	–	–	447.1
14	Լիթոիդային պեմզաներ (հազ.մ ³)	–	–	2759.3

Վերջին տարիներին Հայաստանի Հանրապետությունում աճել են նաև օգտակար հանածոների հանքավայրերը (տեղամասերը) շահագործող կազմակերպությունների քանակը: Եթե մինչև 2002 թ. շահագործվում էր մոտ 165 հանքավայր, ապա 2005 թ. դրությամբ հանքարդյունահանում են իրականացնում շուրջ 250 կազմակերպություններ:

Երկրաբանահետախուզական աշխատանքների և հանքավայրերի շահագործման վերաբերյալ տեղեկատվությունը պահպանվում և հաշվառվում է մեկ միասնական հանրապետական երկրաբանական ֆոնդում, որտեղ ներկայումս գտնվում են շուրջ 16-17 հազ. միավոր նյութեր և դրանց քանակը տարեց տարի մեծանում է:

Տեղեկատվության համակարգումը իրականացվում է հին մեթոդներով, ինչը բարդեցնում է անհրաժեշտ տեղեկատվության սկզբնաղբյուրների որոնումը և դրանցից օգտվելը: Տեղեկատվության պահպանումը, բացառապես փաստաթղթային տեսքով, պահանջում է մեծ տարածքների առկայություն և համապատասխան կլիմայական պայմանների ապահովում: Փաստաթղթային տեսքով պահպանվող նյութերից օգտվելը դժվարանում է, իսկ առանձին դեպքերում դառնում է նույնիսկ անհնար՝ ժամանակի ընթացքում դրանց բնականոն մաշվածության պատճառով:

Ընդերքի օգտագործման և պահպանության բնագավառում պետական լիազորված մարմինների և ընդերքօգտագործող կազմակերպությունների իրավահարաբերությունների կարգավորման նպատակով ընդունվել են «Հայաստանի Հանրապետության ընդերքի մասին օրենսգիրքը» ու «Ընդերքն օգտակար հանածոների շահագործման նպատակով ուսումնասիրության և արդյունահանման համար տրամադրելու (կոնցեսիայի) մասին» օրենքը և վերջիններից բխող շուրջ 14 ենթաօրենսդրական ակտեր, որոնցով սահմանել են ընդերքի օգտագործման և պահպանության բնագավառում լիազորված պետական մարմինների

իրավասությունները, երկրաբանական ուսումնասիրության աշխատանքների պետական գրանցման, պահպանման և տրամադրման ընթացակարգերը, երկրաբանական ուսումնասիրության նպատակով ընդերքն օգտագործման տրամադրելու կարգը, օգտակար հանածոների պաշարների պետական հաշվեկշռի վարման կարգը և շրջակա միջավայրի պահպանության դրամագլխի օգտագործման և հատկացումների չափերի որոշման կարգը:

Հանքարդյունահանումն իրեն դրական միտումների հետ մեկտեղ առաջացրել է նաև բնապահպանական մի շարք խնդիրներ: Ջգալի թիվ են կազմում նախկինում բաց եղանակով շահագործված և ներկայումս պաշարների սպառված լինելու կամ այլ տնտեսական հանգամանքների հետևանքով չշահագործվող ու լքված, հանրապետության տարբեր շրջաններում ցրված հանքավայրերը: Վերջիններիս շահագործման հետ կապված արտադրական թափոնները զբաղեցնում են զգալի տարածքներ հանրապետության տարբեր բնակլիմայական գոտիներում, իսկ շահագործման ընթացքում խախտված հողատարածքների առկայությունը նպաստում է անապատացման պրոցեսներին: Հանքարդյունահանման հետևանքով խախտված հողերի տարածքները գնահատվել են շուրջ 6500 հա, այդ թվում շուրջ 4000 հա շահագործվող, 2500 հա ենթակա է ռեկուլտիվացիայի: Վերոհիշյալը ճշգրտելու նպատակով 2003 թ. սկսված ՀՀ տարածքում իրականացվում է պահուստային հանքավայրերի գույքագրում, որի նպատակն է պարզել և գնահատել շահագործված և ընդերքում առկա պաշարների քանակը և որակը, ինչպես նաև տնտեսական շրջանառությունից դուրս եկած տարածքները:

Մետաղային հանքավայրերի շահագործման և հանքահումքի մշակման արդյունքում առաջացել են զգալի ծավալի մակաբացման ապարներ և պոչեր, որոնք զբաղեցնում են մեծ հողատարածքներ, այդ թվում նաև գյուղատնտեսական հանդակներ: Հանրապետությունում գոյություն ունեցող միայն պոչանքներում պահպանվում է շուրջ 298 մլն մ³ պոչեր, որոնք պարունակում են տարբեր քիմիական կոմպոնենտներ և միացություններ: Պոչերը հիմնականում տեղադրված են ջրհավաք ձորերում և գետերի հուններում: Վերջիններս, ենթարկվելով տարբեր բնակլիմայական ազդեցությունների առաջացնում են հողի, ընդերքի և ստորերկրյա ջրերի աղտոտում: Դրան է նպաստում է նաև այն, որ պաշտպանիչ կառույցները տարիների ընթացքում չեն վերանորոգվել և վերազինվել: Պոչանքներից խոշորագույնն են հանդիսանում Ողջիի, Արծվանիկի, Դարագամիի և Արարատի պոչանքները:

Լուրջ բնապահպանական խնդիրներ կան նաև ստորերկրյա ջրերի հանքավայրերի շահագործման ոլորտում: Նախկին ԽՍՀՄ ժամանակաշրջանում հորատվել են շուրջ 4500 խորքային հորեր, որոնցից զգալի մասը գտնվում են տեխնիկապես վատթար վիճակում: Չեն գործում փականային կառույցները և տեղի է ունենում ջրային պաշարների չկարգավորվող արտահոսքեր՝ առաջացնելով ճահճացումներ և աղտոտումներ:

Ընդերքի օգտագործման բնագավառում՝ հանքահումքային հենքի ընդլայնման, դրանց բանական օգտագործման, ինչպես նաև շրջակա միջավայրին հասցրած վնասները մեղմացնելու և նվազեցնելու նպատակով անհրաժեշտ է իրականացնել.

- ◆ Հանրապետության հանքահումքային հենքի զարգացման ռազմավարության, ընդերքի օգտագործման և պահպանության ծրագրերի մշակում,
- ◆ Օգտակար հանածոների հանքավայրերի արդյունավետ, էկոլոգիապես անվտանգ շահագործում, որը կբացառի օգտակար հանածոների գերնորմատիվային կորուստները և աղքատացումը, ինչպես նաև պաշարների ընտրովի մշակումը,
- ◆ Երկրաբանական տեղեկատվության համակարգման, պահպանման և տրամադրման գործընթացների կատարելագործում, որի նպատակն է Հանրապետական երկրաբանական ֆոնդում կուտակված տեղեկատվության պահպանման և դիտողականության, ինչպես նաև դրանցից օգտվելու մատչելիության և օպերատիվության ապահովումը:

1.7. ՋՐԱՅԻՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

Հայաստանի Հանրապետությունը գտնվում է Հայկական լեռնաշխարհի հյուսիս-արևելյան հատվածում՝ զբաղեցնելով Քուռ-Արաքսյան լեռնային միջագետքի մեծ մասը:

ՀՀ տարածքը, որը կազմում է Հայկական լեռնաշխարհի մոտ 10%-ը, ունի բարդ երկրաբանական կազմություն և բազմաձև ռելիեֆ: Հանրապետությունը տիպիկ լեռնային երկիր է: Տարածքի միջին բարձրությունը կազմում է 1850 մ:

Գետերը

Հայաստանի տարածքն աչքի է ընկնում զարգացած, բայց անհամասեռ ջրագրական ցանցով, որը բնորոշ է լեռնային երկրներին: Այստեղ հաշվվում են 9480 փոքր և միջին գետեր 23000 կմ երկարությամբ, նրանցից 379 գետեր ունեն 10 կմ և ավելի երկարություն: Գետային ցանցի խտությունը Հանրապետության տարածքում փոփոխվում է մեծ միջակայքում 0-ից մինչև 2.5 կմ/կմ², միջինը կազմում է մոտ 0.8 կմ/կմ²:

Հայաստանի Հանրապետության ջրային ռեսուրսների գնահատականը

Հայաստանի Հանրապետությունում ընդհանուր միջին տարեկան հոսքը կազմում է 7190 մլն մ³՝ հաշվի առնելով անդրսահմանային Արաքս և Ախուրյան գետերը:

Հայաստանի Հանրապետությունն անդրսահմանային գետերից՝ Արաքսից և Ախուրյանից, տարեկան օգտագործում է 940 մլն մ³ ջուր:

Աղյուսակ 3

Հայաստանի Հանրապետության տարածքի շրջանացումը
ըստ խոշոր գետային ավազանների և հոսքի բնութագրիչները

N	Գետային ավազան	Մակերեսը, կմ ²	Հոսքը, մլն մ ³	Հոսքի ծավալային մոդուլը, մլն մ ³ /կմ ²
1	Սևանա լճի ավազան	4750	847	0.056
2	Դեբեդ	3895	1203	0.309
3	Ախուրյան	2784	391	0.140
4	Հրազդան	2565	733	0.286
5	Աղստև	2480	445	0.205
6	Որոտան	2476	725	0.293
7	Արփա	2306	764	0.331
8	Մեծամոր	2240	711	0.317
9	Քասախ	1480	329	0.222
10	Ողջի	1341	502	0.374
11	Վեդի	998	110	0.111
12	Ազատ	952	232	0.244
13	Քուռ գետի վտակներ	810	199	0.106
14	Մեղրի	664	166	0.250

Հայաստանի գետային ցանցի գումարային ցուցանիշները

Գետերը ըստ մեծության		Գետերի քանակը և երկարությունը /կմ/ ըստ ավազանների											
		Ախտրյան	Քասախ	Մեծամոր	Դեբեդ, Խրամ գետերի մանր վտակները	Աղստ, Քոռոչի այլ վտակներ	Հրազդան	Սևանա լճի ավազան	Ազատ, Վերի և Արաքսի այլ վտակները	Արփա	Որոտան	Ողջի և Ծավ	Մերի և Արաքսի փոքր վտակները
Ամենափոքրերը (10կմ-ից փոքր)	Քանակը երկար.	198 740	175 514	92 342	1300 2417	1004 1783	314 718	930 1585	1003 1382	1177 1948	1100 1690	1152 1737	655 761
10-25 կմ	Քանակը երկար.	22 338	19 288	11 213	47 643	21 285	223 309	56 866	21 320	29 437	34 477	20 304	16 201
25-50 կմ	Քանակը երկար.	5 155	2 71	7 247	6 172	4 132	3 94	6 185	4 146	2 75	3 88	2 59	1 36
50-100կմ	Քանակը երկար.	1 55	1 89	1 98	2 121	3 208	- -	1 51	1 58	1 90	- -	1 56	- -
Միջին մեծության 100 կմ և ավելի երկարությամբ	Քանակը երկար.	1 186	- -	- -	1 152	- -	1 141	- -	- -	- -	1 119	- -	- -
Ամբողջ գետային ցանցը	Քանակը երկար.	227 1474	197 962	111 900	1356 3505	1032 2408	340 1262	993 2687	1029 1906	1209 2550	1138 2374	1175 2156	672 998
Գետային ավազանների մակերեսը՝ կմ ²		2784	1480	2240	2565	3895	3290	3500	1950	2306	2476	1341	664
Գետային ցանցի խտության գործակիցը՝ կմ/կմ ²		0.53	0.65	0.40	0.49	0.90	0.73	0.77	0.98	1.11	0.96	1.61	1.50

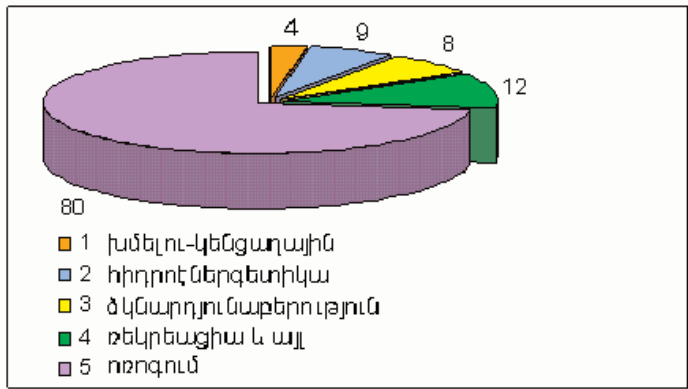
Լճերը

Հայաստանի տարածքում կան հարյուրից ավել փոքր լճեր, որոնց մի մասը տարվա չոր սեզոնին պարբերաբար չորանում են:

Հանրապետության տարածքում մեծությամբ և ժողովրդատնտեսական օգտագործման տեսակետից առավել մեծ նշանակություն ունեն Սևանա և Արփի լճերը: Սևանա և Արփի լճերից սկիզբ են առնում Հրազդան և Ախտրյան գետերը: Դրանցից բացի կան մասնահամեմատ փոքր լճեր, որոնք ունեն միայն տեղական նշանակություն:

Զրամբարները

Գետերի ջրային պաշարների ռացիոնալ օգտագործման և հոսքը կարգավորելու նպատակով կառուցվել են ջրամբարներ: Տարեկան կանոնավորվող գետային հոսքը կազմում է մոտ 1272.5 մլն մ³: Հայաստանում, ընդհանուր առմամբ, կա 74 ջրամբար: Ամենամեծը՝ դա Ախտրյանի ջրամբարն է, որի ծավալը 525 մլն մ³ է:

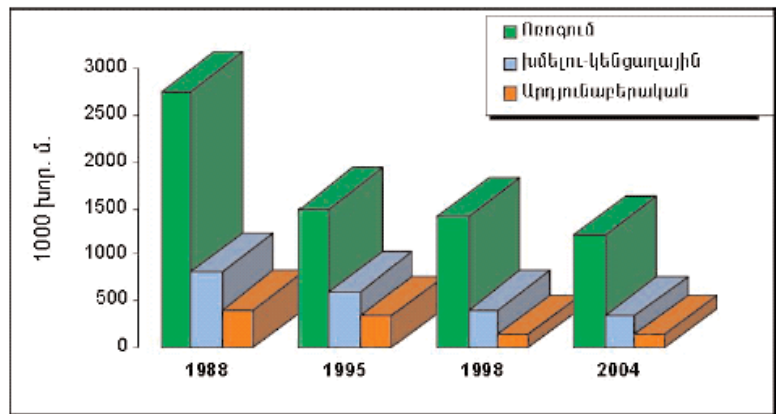
Նկ. 1. Հայաստանի Հանրապետության ջրամբարների դասակարգումը ըստ ջրօգտագործման ոլորտների

Ստորերկրյա ջրերը

Ստորերկրյա ջրերն ըստ տարեկան գնահատման կազմում են 4017 միլիոն մ³, որից 1595 միլիոն մ³ առաջանում են աղբյուրների տեսքով, իսկ 1434 միլիոն. մ³ բեռնաթափվում են գետեր և լճեր: Ստորերկրյա ջրերի ներհոսքը կազմում է 1193 միլիոն մ³, իսկ արտահոսքը՝ 1068 մ³: Հանքային ջրերի ընդհանուր տարեկան հոսքը կազմում է 22 միլիոն մ³, որից 8.8 միլիոն մ³ բարձր որակի է: Տարեկան 15000 մ³ օգտագործվում է շշալցման, իսկ 25000 մ³ բուժական նպատակներով: Փաստացի օգտագործվում է ընդհանուր տարեկան հոսքի չնչին մասը:

Զրօգտագործումը

Զրօգտագործման համար իրականացված ջրառի մեծությունները բերված են նկ. 2-ում: 1989-2004 թթ. միջև ընկած ժամանակահատվածում ջրառը կտրուկ անկում է ապրել՝ 3.9 մլրդ մ³-ից մինչև 1.7 մլրդ մ³:

Նկ. 2. Զրօգտագործման համար իրականացված ջրառի մեծությունները ըստ տարիների

Ինչպես երևում է նկ. 2-ում ներկայացված արդյունքներից, ջրառի ամենամեծ անկումը տեղի է ունեցել արդյունաբերության և ոռոգման ոլորտներում և կազմել է համապատասխանաբար 63% և 57%: Հաշվի առնելով, որ ջրառի հիմնական մասը նախկինում պատշաճ կերպով չի չափվել, ջրաչափական դիտակետերի անբավարար տեխնիկական զինվածության պատճառով, նկ. 2-ում ներկայացված համամասնությունները կրում են մոտավոր բնույթ և հիմնված են ոլորտին առնչվող մարմինների և կազմակերպությունների կողմից տրամադրված տվյալների հիման վրա:

Օրենսդրական բարեփոխումներ

ՀՀ ջրային օրենսգրքի կիրարկումն ապահովելու նպատակով ՀՀ կառավարության կողմից արդեն հաստատվել են շուրջ 80 նորմատիվ-իրավական ակտեր, որոնք ուղղված են կարգավորել ՀՀ Ջրային օրենսգրքից բխող ջրային հարաբերությունները:

ԱՄՆ Միջազգային Ջարգացման Գործակալության աջակցությամբ մշակվել և 2005 թվականի մայիսի 3-ին ընդունվել է «Ջրի ազգային քաղաքականության հիմնադրույթների մասին» ՀՀ օրենքը:

Այն իրենից ներկայացնում է ջրային ռեսուրսների և ջրային համակարգերի ռազմավարական օգտագործման և պահպանության հեռանկարային զարգացման հայեցակարգ: Առանց այդ մոտեցումների հստակեցման, որոնք ամրագրված են այս Օրենքով, անհնար կլինի իրականացնել ջրային ռեսուրսների լիարժեք համապարփակ կառավարումը: Օրենքի հիման վրա սահմանվում են ջրօգտագործման գերակայական սկզբունքները: Այն պարունակում է դրույթներ ջրային հարաբերությունների բնագավառում իրականացվող քաղաքականության մասին, ներառյալ այդ ոլորտում ջրավազանային ռազմավարությունների և պլանների մշակման վերաբերյալ առաջիկա 10-15 տարիների համար, ինչպես նաև տալիս է բաշխման ենթակա ջրերի քանակի և որակի նախնական գնահատման սկզբունքը, ուրվագծում է բնակչության և տնտեսության ներկա և ապագա պահանջարկը՝ լուծելու համապատասխան քանակի և որակի ռեսուրսների հետ կապված հիմնախնդիրները:

Ելնելով ՀՀ ջրային օրենսգրքի պահանջներից՝ մշակվել է ՀՀ ջրի ազգային ծրագիրը, որը սահմանում է ազգային ջրային պաշարի մեծությունները, դրա պահպանմանը և ավելացմանն ուղղված միջոցառումները, ջրային ռեսուրսների մոնիտորինգի բարելավմանն ու աղտոտման կանխարգելմանն ուղղված միջոցառումները, ջրերի նկատմամբ պահանջարկը, ջրերի ստանդարտների տեխնիկական առաջադրանքները, ջրային ռեսուրսների, հիդրոտեխնիկական կառուցվածքների գործառնական նշանակության դասակարգումները և բնագավառի կառավարման ու պահպանության մի շարք մոտեցումներն ու չափանիշները: Այն ըստ էության հանդիսանում է ՀՀ ջրային օրենսգրքի և «Ջրի ազգային քաղաքականության հիմնադրույթների մասին» ՀՀ օրենքով ամրագրված սկզբունքների, մոտեցումների կիրարկումն ապահովող փաստաթուղթ: ՀՀ ջրի ազգային ծրագիրը իրենից ներկայացնում է ամենամյա փոփոխվող և համալրվող փաստաթուղթ:

Այստեղ տեղին է նշել, որ այսօրվա դրությամբ, հանրապետության ջրային բնագավառում իրականացված օրենսդրական, կառուցվածքային և այլ առաջադեմ փոփոխությունները ընդունելի են ոչ միայն տարածաշրջանային, այլև միջազգային հեղինակություն վայելող փորձագետների և կազմակերպությունների կողմից:

Ջրավազանային կառավարում

Ջրային ռեսուրսների առավել արդյունավետ, նպատակաուղղված և ապակենտրոնացված կառավարումը խթանելու համար, համաձայն ՀՀ վարչապետի «Ջրավազանային կառավարման մարմինների ցանկի, գործունեության կանոնակարգի և ավազանային կառավարման անցման ժամանակացույցի մասին» որոշման և ՀՀ կառավարության «Հայաստանի Հանրապետության ավազանային կառավարման տարածքները սահմանելու և դրանց կառավարման պլանների մասին» որոշման, առաջին անգամ հանրապետության տարածքը բաժանվել է 5 հիդրոլոգիական ավազանների (քարտեզը տես հավելված 9) և ստեղծվել են 5 ջրավազանային տարածքային կառավարման բաժիններ և 2005 թ. սկսած Հայաստանում ներդրված է ջրավազանային կառավարման համակարգը:

Ջրավազանային կառավարման բաժինները՝ ջրի ազգային ծրագրի հիման վրա համակարգելով բնագավառի և հասարակական շահերը պետք է մշակեն ջրավազանային կառավարման պլանները, ջրային ռեսուրսների կառավարման և պահպանության մարմնի և ջրավազանի կողմից սպասարկվող համայնքների համար հանդիսանում են կապող օղակներ, հաշվառում են ջրային ռեսուրսների կառավարման և պահպանության մարմնի կողմից տրված ջրօգտագործման թույլտվությունները, ապահովում են, որպեսզի օգտագործվող ջրային հոսքերի մակարդակը չգերազանցի ջրօգտագործման թույլտվությամբ տրված թույլատրելի սահմանը, որի վերաբերյալ հաշվետվություն է ներկայացնում Ջրային ռեսուրսների կառավարման և պահպանության մարմին, ջրային ռեսուրսների կառավարման և պահպանության մարմնի հաստատմամբ սահմանում են ջրառի չափաքանակները, ռեժիմը, ինչպես

նաև իրականացնում ու վերահսկում են ջրառի հաշվառումը, մասնակցում են ջրօգտագործողների միջև ջրի բաշխման հեռանկարային պլանների՝ ջրի մատակարարման սահմանային չափաքանակների և ջրամատակարարման ռեժիմի կազմմանը, մշակում են ավազանի ջրային ռեսուրսների կառավարման, օգտագործման և պահպանության հեռանկարային ծրագրերի նախագծերը:

Այժմ ընթացքի մեջ են ջրավազանային մարմիններին կից՝ խորհրդատվական ձայնի իրավունքով գործող Ջրավազանային խորհուրդների ստեղծման աշխատանքները: Խորհուրդները կազմված են լինելու ջրօգտագործողների ընկերության, բնապահպանական պետական տեղական մարմնի, բնագավառի հասարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչներից, մասնագետներից և փորձագետներից:

Ջրային պետական կադաստր

Համաձայն ՀՀ ջրային օրենսգրքի պահանջների ստեղծվել է համապատասխան օրենսդրական դաշտ նախադեպը չունեցող ջրային պետական կադաստրի ինստիտուտի հիմնադրման համար: Պետական ջրային կադաստրը՝ դա մշտապես գործող համակարգ է, որը համապարփակ տվյալներ է գրանցում ջրային ռեսուրսների քանակական ու որակական ցուցանիշների, ջրհավաք ավազանների, ջրավազանների հուններից ու ափերից արդյունահանվող նյութերի, կենսառեսուրսների կազմի ու չափաքանակների, ջրօգտագործողների, ջրօգտագործման թույլտվությունների և ջրային համակարգերի օգտագործման թույլտվությունների մասին:

Կադաստրի ինստիտուտի կայացմանը աջակցելու համար 2005 թվականին ՀՀ պետական բյուջեի ֆինանսավորմամբ իրականացվել են «Ջրատնտեսական հաշվեկշռի կազմման կիրառական ծրագրերի մշակում և ներդրում» և «Ջրային պետական կադաստրի աշխարհագրական տեղեկատվական համակարգի մշակում» ծրագրերը:

Մանրամասնելով այդ աշխատանքների իրականացումը՝ հարկ է նշել, որ.

- ◆ Պետական Ջրային Կադաստրի բաղադրիչ հանդիսացող ջրատնտեսական հաշվեկշռի կազմման կիրառական ծրագրերի մշակման և ներդրման աշխատանքները իրենց մեջ ներառում են ՀՀ գետային ավազանների հիմնական առանձնահատկությունները, ՀՀ գետավազանային սկզբունքով ստեղծված ջրատնտեսական համակարգերի հիմնական բնութագրերը, ջրատնտեսական հաշվեկշռի կազմման սկզբունքները ու մեթոդոլոգիան, կիրառական ծրագրային փաթեթը և դրա օգտագործման համար ուղեցույցները:

- ◆ Պետական Ջրային Կադաստրի աշխարհագրական տեղեկատվական համակարգը ՀՀ ջրային ռեսուրսների կառավարման և պահպանության դինամիկ տեղեկատվական-վերլուծական համակարգ է՝ նախատեսված բնական ջրային ռեսուրսների, հիդրոտեխնիկական կառույցների, ջրօգտագործողների հաշվառման, քարտեզագրման, ջրային ռեսուրսների քանակի և որակի ուսումնասիրության մոնիտորինգի համար:

1.8. ԿԵՆՍԱԲԱՆԱԿԱՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

Կենսաբանական ռեսուրսները մարդկային հասարակության կողմից օգտագործվում են անհիշելի ժամանակներից: Հայաստանը համարվում է կենսառեսուրսներով հարուստ երկրներից մեկը և նման հարստությունը, որն իր կազմում ներառում է մեծ թվով տնտեսապես արժեքավոր, հազվագյուտ, ռելիկտ և էնդեմիկ տեսակներ, պայմանավորված է հողա-կլիմայական պայմանների մեծ բազմազանությամբ, նրա երկրաբանական բարդ կառուցվածքով, ինչպես նաև Հայաստանի յուրահատուկ աշխարհագրական դիրքով:

Հայաստանում լայնորեն տարածված է կենսաբանական ռեսուրսների ուղղակի օգտագործումը, ներառյալ բնափայտի օգտագործումը, արածեցման նպատակով արոտավայրերի օգտագործումը, վայրի բույսերի հավաքը, ձկնորսությունը և որսորդությունը: Մի շարք կենսառեսուրսների օգտագործումը դեռևս կանոնակարգված չէ և որոշ տեսակներին ու պոպուլյացիաներին սպառնում է անհետացման վտանգ, իսկ էկոհամակարգերին՝ անդառնալի փոփոխություն:

Կենսառեսուրսների գերօգտագործման խնդիրը մինչ օրս մնում է պետության ուշադրության կենտրոնում և դրանց լուծման համար ՀՀ կառավարության կողմից իրականացվել են մի շարք անհապաղ միջոցառումներ, որոնք նպատակաուղղված են կենսառեսուրսների կայուն օգտագործման ապահովմանը:

Ջրային էկոհամակարգերի համար անչափ կարևոր է ձկնային կենսաբազմազանության պահպանման և վերականգնման հարցը:

Սևանա լճի երեք էնդեմիկ ձկնատեսակներից երկուսը՝ իշխանը և բեղլուն, գրեթե անհետանում են և գրանցված են Հայաստանի Կարմիր գրքում: Իշխանի ձմեռային բախտակ և բոջակ ենթատեսակները լճում չեն հայտնաբերվել 1986 թ.-ից ի վեր: Գեղարքունի և ամառային բախտակը ենթատեսակների եզակի ներկայացուցիչները լճում հանդիպում են խիստ հազվադեպ: Սևանա լճից անհետացել է նաև բեղլուի լճային բիոտիպը: իստ կրճատվել է երրորդ էնդեմիկ ձկնատեսակի՝ կողակի թվաքանակը:

«Սևանա լճի էկոհամակարգի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման միջոցառումների 2002-2006 թթ. տարեկան ծրագրերում» ընդգրկված է «Ձկան պաշարների համալրում» հանձնարարականը, որի շրջանակներում նախատեսվող միջոցառումներից է «Արժեքավոր և հազվագյուտ ձկնատեսակների վերարտադրության ապահովումը»:

2003-2005 թթ. պետական պատվերի շրջանակներում իրականացվել է Սևանա լճի ձկնային պաշարների համալրում, որի արդյունքում լիճ են բացթողնվել ամառային բախտակի, գեղարքունի և կողակ ձկնատեսակների թրթուր ու մանրածուկ:

2005 թ. բնապահպանական նպատակային ֆոնդի արտաբյուջետային հաշվից «Ամառային բախտակի արհեստական պայմաններում աճեցված մայրական կազմից ձկնկիթի հավաք, ինկուբացիա, թրթուրների ստացում, աճեցում և մանրածուկ Սևանա լիճ բացթողնում» ծրագրի իրականացման համար տրամադրվել են ֆինանսական միջոցներ և լիճ է բացթողնվել 30.000 մանրածուկ:

Սևանա լճի իշխանի, գեղարքունի և ամառային բախտակ ենթատեսակների գենոֆոնդի պահպանության հարցում կարևոր դեր է խաղացել Արարատի մարզի և Ջերմուկի մասնավոր, սեփականաշնորհված ձկնային տնտեսություններում պահպանված նշված ենթատեսակների մայրական կազմերի առկայությունը, որի շնորհիվ հնարավոր դարձան այս ենթատեսակների արհեստական բուծման աշխատանքները: ՀՀ բնապահպանության նախարարության կողմից իրականացվեցին պահպանված ենթատեսակների բազմացման միջոցառումներ: Այդ առումով կարելի է համարել, որ անհետացման եզրին գտնվող ենթատեսակների կարգավիճակը բարելավվել է: Թեպետ լուրջ միջո-

ցառումներ են իրականացվում անհետացող ձկնատեսակների վերարտադրման ուղղությամբ, սակայն արդյունքը կարելի է ակնկալել միայն լճում նրանց բնական բազմացումից հետո: Սակայն լճում դեռևս չի նկատվում նշված ձկնատեսակների թվաքանակի աճ:\

Առավել տազնապալի վիճակ է ստեղծվել Սևանա լճում սիգ ձկնատեսակի վտառի կրճատման և պոպուլյացիայում դրա տարիքային կազմի փոփոխման հետ:

Սևանա լճի արդյունագործական ձկնատեսակների պոպուլյացիոն ցուցանիշների հետազոտությունները ցույց են տվել, որ 90-ական թվականների վերջի համեմատ, 2004 թ.-ին մոտ երեք անգամ կրճատվել են սիգի արդյունագործական պաշարները, 5-6 անգամ նվազել է միավոր որսամիջոցով որսված ձկան քանակը: Շարունակվում է սիգի վտառի երիտասարդացումը և սեռահասունության պրոցեսի արագացումը:

Սիգի պոպուլյացիոն ցուցանիշների դինամիկան

Տարի	Համալրում, մլն. հատ	Ընդհ. կենսազանգված, տոնա	Արդյունագործական կենսազանգված, տոնա	Որսաչափ տոնա	շահագործման գործակից	մահացության գործակից
1999	38999	7538	2252	2800	1.2435	1.3095
2004	12752	3379	741	1600	2.1601	1.8919

Փոփոխություններ են տեղի ունեցել նաև խեցգետնի հանրություն: Բացահայտվել է խեցգետնի չափատարիքային շարքերի կրճատում՝ պոպուլյացիայի երիտասարդացում: Հիդրոբիոնոտի բեղունության ցուցանիշները, ի հաշիվ բազմացող էգերի միջին տարիքի փոքրացման, նվազել են մոտ 1.6 անգամ: Նշված փոփոխությունները անտրոպոգեն ծանրաբեռնվածության արդյունք են:

2004 թ.-ից ՀՀ կառավարության պահանջով վերսկսվել են Սևանա լճի արդյունագործական հիդրոբիոնոտների պոպուլյացիաների վիճակի հետազոտման և պաշարների գնահատման աշխատանքները:

ՀՀ ԳԱԱ Հիդրոէկոլոգիայի և ձկնաբանության ինստիտուտի կողմից 2004 թ. «Սևանա լճի ձկան և խեցգետնի պաշարների հաշվառման ծառայություն» ծրագրի շրջանակներում իրականացվել են ձկնաբանական ուսումնասիրություններ, որոնք հաստատել են սիգի պաշարների կրճատման փաստը:

Սիգ ձկնատեսակի 2005 թ. արդյունագործական որսի որսաչափը հաստատվել է 300 տ: Խեցգետնի պոպուլյացիայի հետազոտությունների հիման վրա թույլատրելի որսաչափ է հաստատվել 200 տ: Սևանա լճի արդյունագործական ձկնատեսակների պաշարների հաշվառումը շարունակվում է նաև 2005 թ.:

Սևանա լճի բնական պաշարների գնահատման և վերականգնման նպատակով, 2005 թ. կատարվել է «Խեցգետնի արդյունագործական պաշարների որոշում» ծրագիր, որի արդյունքները ամփոփվում են:

Արդյունագործական ձկնատեսակների պահպանման և պաշարների վերականգնման համար 2005 թ. երկրորդ կիսամյակում Սևանա լճում արգելվել է սիգ ձկնատեսակի որսը:

2004 թ.-ին «Սևան» ազգային պարկում կենսաբազմազանության պահպանման նպատակով իրականացվել են նաև թռչունների (մոխրագույն կաքավ, կարմիր բաղ, սպիտակաչք սուզաբաղ, մոխրագույն բաղ, կռնչան բաղ, կտցար, արծաթափայլ որոր, մոխրագույն տառեղ) հաշվառման, գույքագրման, և բնական վերարտադրման ապահովման աշխատանքներ: Հաշվառման տվյալները հիմք կծառայեն որսի տարեկան չափաքանակները որոշելու համար:

Կենդանական աշխարհի օբյեկտների կայուն օգտագործման նպատակով մշակվել և ՀՀ կառավարության կողմից հաստատվել են «Մոնիթինգային նպատակներով կենդանական աշ-

խարհի օբյեկտների օգտագործման մասին պայմանագրեր կնքելու կարգը սահմանելու մասին» (10.07.2003 թ. N 884-Ն) և «Հայաստանի Հանրապետության տարածքում կենդանիների սիրողական որսի և ձկնորսության և որսի օբյեկտ չհանդիսացող կենդանիների որսի կատարման կանոնները հաստատելու մասին» (08.04.2004 թ. N 645-Ն) ՀՀ կառավարության որոշումները:

«ՀՀ-ում գյուղատնտեսական և արդյունագործական նպատակներով կենդանական աշխարհի օբյեկտների օգտագործման լիցենզիաներ տալու և պայմանագրեր կնքելու կարգը հաստատելու մասին» (22.08.2002 թ. N 1380-Ն) ՀՀ կառավարության որոշման կիրարկման նպատակով 2003 թ. նախարարի հրամանի հիման վրա ստեղծվել է բնական կենդանական պաշարների օգտագործման մասնագիտական հանձնաժողով և հաստատվել է բնական կենդանական պաշարների օգտագործման մասնագիտական հանձնաժողովի աշխատակարգը:

2002 թ.-ից Համաշխարհային Բանկի և Գլոբալ Էկոլոգիական հիմնադրամի կողմից սկսվել և առ այսօր շարունակվում է «Բնական պաշարների կառավարման և չքավորության նվազեցման ծրագիրը», որի գործողությունները նպատակաուղղված են ՀՀ Գեղարքունիքի և Տաուշի մարզերում էկոհամակարգերի ուսումնասիրմանը, կենսաբազմազանության գնահատմանը, բնական պաշարների կայուն կառավարման մեխանիզմների ստեղծմանը և դրանց իրականացման միջոցով չքավորության նվազեցմանը:

«Պահպանվող տարածքների կառավարման և կենսաբազմազանության պահպանության բաղադրիչի» շրջանակներում 2005 թ. իրականացվել են «Սևան» և «Դիլիջան» ազգային պարկերի կենսաբազմազանության, այդ թվում հազվագյուտ և անհետացող տեսակների, հաշվառում, գույքագրում և քարտեզագրում: Ուսումնասիրվել է ջրային և ցամաքային էկոհամակարգերի վրա անտրոպոգեն ծանրաբեռնվածությունը, գնահատվել են կենսառեսուրսների պաշարները:

Երկու ազգային պարկերի համար մշակվում են մասնակցային կառավարման պլաններ: Կատարվել է պարկերի նյութատեխնիկական բազայի ուժեղացում, անձնակազմի և շահագրգիռ կողմերի համար մշակվել են ուսումնական մասնագիտական ծրագրեր և իրականացվել է ուսուցում:

Կենսառեսուրսները պարտադիր պետք է կառավարել լիներ էկոլոգիական հավասարակշռության պահպանման տեսակետից, ուստի անհրաժեշտ է կատարել բնական պաշարների հաշվառում, կադաստրի վարում և մոնիտորինգի անցկացում: Այդ նպատակով մշակվել է «ՀՀ բուսական աշխարհի կադաստրի վարման կարգը», «ՀՀ կենդանական աշխարհի կադաստրի վարման կարգը», որոնց հաստատման գործընթացը գտնվում է համաձայնեցման փուլում:

Անտառային ռեսուրսների պահպանությունը և կայուն օգտագործումը համարվում է պետության գերակայություններից մեկը: Նշված ոլորտը կարգավորելու համար 2003-2005 թթ. ՀՀ կառավարության հավանության են արժանացել մի շարք օրենսդրական փաստաթղթեր, մասնավորապես, «Բնական պաշարների կառավարում և չքավորության նվազեցում» ծրագրի շրջանակներում «Անտառի ինստիտուցիոնալ աջակցության ծրագիր» (ԱԻԱԾ) աջակցությամբ մշակված «ՀՀ անտառի ազգային քաղաքականություն և ռազմավարություն», «Հայաստանի անտառների ազգային ծրագիր», «Ապօրինի անտառահատումների հետ կապված խնդիրների լուծմանն աջակցող միջոցառումների գործողությունների ծրագիր»:

2005 թ. հոկտեմբերին Ազգային Ժողովի կողմից ընդունվել է ՀՀ նոր անտառային օրենսգիրքը, որը կարգավորում է Հայաստանի անտառների և անտառային հողերի կառավարման հետ կապված հարաբերությունները: Մասնավորապես, սահմանվել է անտառների նպատակային նշանակության նոր կատեգորիա՝ արտադրական նշանակության անտառներ, ինչպես նաև համայնքային անտառների ստեղծման գաղափարը: ԱԻԱԾ-ի ու տեղական մասնագետների կողմից մշակված «Անտառային տնտեսության կառավարման պլանների մշակման հրահանգ» և անտառային ոլորտի ինստիտուցիոնալ բարեփոխումների ծրագիրը ներկայացվել է ՀՀ կառավարության հաստատմանը: Նախատեսվում է նաև մի շարք ենթաօրենսդրական ակտերի մշակում և ընդունում, որոնց շնորհիվ կապահովվի Անտառային օրենսգրքում ամրագրված դրույթների իրականացումը:

Մեծ ուշադրություն է դարձվում անտառային բնագավառում աշխատող մասնագետների պատրաստմանը և վերապատրաստմանը: 2003-2005 թթ. ընթացքում ուսուցմանը մասնակցած մոտ 90 մարդ վերապատրաստվել են անտառկառավարման պլանավորում, կայուն անտառկառավարում, անտառօգտագործման մեթոդաբանության և այլ թեմաների ուղղությամբ:

Իրականացվել են «Իջևան» և «Սևքար» անտառտնտեսությունների կառավարման պլանների մշակման աշխատանքներ, որոնք կնպաստեն անտառային ռեսուրսների հաշվառմանը, գույքագրմանը, պահպանությանը և կայուն օգտագործմանը: Ընթացքի մեջ են Տավուշի մարզի մի շարք այլ անտառտնտեսությունների համար անտառկառավարման պլանների մշակման աշխատանքներ:

1.9. ՎՏԱՆԳԱՎՈՐ ՆՅՈՒԹԵՐ ԵՎ ԹԱՓՈՆՆԵՐ

XXI դարի Օրակարգի հիմնական նպատակներից մեկն է հանդիսանում քիմիական նյութերի և թափոնների ներդաշնակ կառավարման ազգային համակարգերի ստեղծումը՝ դրանց էկոլոգիապես անվտանգ կառավարման համար:

Վերջին տարիների ընթացքում Հայաստանի Հանրապետությունում մեծ աշխատանք է տարվել միջազգային և ազգային մակարդակով քիմիական նյութերի և թափոնների արդյունավետ կառավարմանն ու օգտագործմանն աջակցելու համար, սակայն կան դեռևս չլուծված խնդիրներ՝ կապված օրենսդրության անկատարության, ռեսուրսների միջգերատեսչական անբավարար համակարգման հետ:

Քիմիական նյութերի վնասակար ներգործությունից մարդու առողջությունը ու շրջակա միջավայրը պահպանելու, թունավոր քիմիական նյութերի և թափոնների էկոլոգիապես անվտանգ կառավարմանն աջակցելու, ինչպես նաև դրանց ապօրինի շրջանառությունը կանխարգելելու նպատակով Հայաստանի Հանրապետությունը վավերացրել է մի շարք միջազգային համաձայնագրեր:

Հայաստանի Հանրապետությունում քիմիական նյութերի կառավարման ոլորտը կարգավորելու և Ռոտերդամի կոնվենցիայով ստանձնած պարտավորությունները կատարելու նպատակով ՀՀ կառավարության որոշմամբ հաստատվել է Ռոտերդամի կոնվենցիայով կարգավորման ենթակա՝ «Հայաստանի Հանրապետությունում արգելված քիմիական նյութերի և թունաքիմիկատների ցանկը», որն ընդգրկում է քիմիական նյութերի և պեստիցիդների 33 անվանում, որոնց ներմուծումը և օգտագործումը արգելված է մարդու առողջության և շրջակա միջավայրի պահպանության նպատակով, քանի որ դրանք օժտված են արտահայտված անբարենպաստ ազդեցությամբ և կարող են լուրջ հետևանքներ ունենալ մարդու առողջության և շրջակա միջավայրի համար:

Ստոկհոլմի կոնվենցիայի շրջանակներում մշակվել և ՀՀ կառավարության կողմից հավանության է արժանացել «Կայուն օրգանական աղտոտիչների մասին» գործողությունների ազգային ծրագիրը, որում ներկայացված են կայուն օրգանական աղտոտիչների հիմնախնդրի ազգային գերակայությունները, այդ թվում՝ դրանց օգտագործումը դադարեցնելու, արտանետումները կրճատելու և կայուն օրգանական աղտոտիչներ պարունակող թափոնների հեռացման աշխատանքների հիմնական ուղղությունները և հիմնահարցերը:

ՄԱԿ-ի ԵՏՀ-ի «Արդյունաբերական վթարների անդրսահմանային ներգործության մասին» կոնվենցիայի շրջանակներում 2003 թ. մարտի 13-15-ը Երևանում կազմակերպվեց ենթատարածաշրջանային խորհրդակցություն Անդրկովկասի և Միջին Ասիայի պետությունների համար, նվիրված այդ երկրներում Կոնվենցիայի իրականացման գործընթացում ի հայտ եկած հիմնական դժվարությունների բացահայտմանը: Խորհրդակցության արդյունքում մշակվել և Կոնվենցիայի քարտուղարություն է ներկայացվել վերը նշված երկրների համար Կոնվենցիայի իրականացմանն ուղղված «Օգնության ծրագիրը»:

Թափոնների կառավարման հարցերի հետ կապված հիմնախնդիրները Հայաստանի համար մնում են հրատապ և առաջնային: Այսօր առավել արդիական է հանրապետության տարածքում կուտակված վտանգավոր արդյունաբերական թափոնների, ժամկետանց և օգտագործման համար ոչ պիտանի քիմիական նյութերի, պեստիցիդների, դեղերի, ինչպես նաև կայուն օրգանական աղտոտիչներ պարունակող թափոնների (պոլիբլորացված բիֆենիլներով աղտոտված յուղեր, սարքավորումներ) էկոլոգիապես անվտանգ հեռացման հիմնախնդիրը, որն ավելի է սրվում թափոնների վերամշակման ձեռնարկությունների և վնասագործման մասնագիտացված պոլիգոնների բացակայության պատճառով:

Քիմիական նյութերի և թափոնների ներդաշնակ կառավարումը պահանջում է օրենսդրական և ինստիտուցիոնալ հենքերի ստեղծում և հետագա ամրապնդում: Այդ նպատակով ընդունվել է «Թափոնների մասին» ՀՀ օրենքը, հաստատվել է «Քիմիական նյութերի և թափոնների կառավարման ազգային ակնարկը/պրոֆիլը», ինչպես նաև ՀՀ բնապահպանության նախարարության համակարգում ստեղծվել է «Թափոնների ուսումնասիրության կենտրոնը»:

Բազելի կոնվենցիայով ստանձնած պարտավորությունները կատարելու և վտանգավոր թափոնների գործածության ոլորտը կարգավորելու նպատակով սահմանվել է «Հայաստանի Հանրապետությունում վտանգավոր թափոնների վերամշակման, վնասագործման, պահպանման, փոխադրման և

տեղադրման գործունեության լիցենզավորման կարգը», հաստատվել են «Հայաստանի Հանրապետության վտանգավոր թափոնների ցանկը» և «Հայաստանի Հանրապետության արգելված վտանգավոր թափոնների ցանկը», որոնք կնպաստեն ՀՀ տարածք վտանգավոր թափոնների ներկրման ու հանրապետության տարածքից արտահանման կարգավորմանը և հսկողությանը, ինչպես նաև անդր-սահմանային փոխադրումների անվտանգության ապահովմանն ու դրանց ապօրինի շրջանառության կասեցմանը:

Քիմիական նյութերի և թափոնների էկոլոգիապես հիմնավորված կառավարման հարցերը զարգացնելու նպատակով Հայաստանի Հանրապետությունում ՄԱԿ-ի Ուսուցման և հետազոտման ինստիտուտի (UNITAR) հետ համատեղ իրականացվում է «Քիմիական նյութերի և թափոնների համահունչ կառավարման, դրա զարգացման և կայունացման ազգային ինտեգրացիոն ծրագիր», որի հիմնական նպատակն է՝ ազգային մակարդակով տարբեր պետական կառույցների համագործակցության ամրապնդում և կայուն հենքի ստեղծում՝ քիմիական նյութերի և թափոնների արդյունավետ կառավարման, ինչպես նաև քիմիական նյութերի և թափոնների վերաբերյալ միջազգային համաձայնագրերի և նախաձեռնությունների ինտեգրացված իրականացման նպատակով:

Քիմիական նյութերի և թափոնների համահունչ կառավարման գերակա ուղղությունների բացահայտումը կարևոր և որոշիչ քայլ կհանդիսանա Հայաստանի Հանրապետությունում քիմիական նյութերի և թափոնների կառավարման համար համապարփակ ներուժի ստեղծման ազգային ռազմավարության մշակման գործում՝ ուղղված մարդու առողջության և շրջակա միջավայրի վրա վտանգավոր քիմիական նյութերի և թափոնների անբարենպաստ ազդեցության կանխմանը և նվազեցմանը:

1.10. ՄՈՆԻՏՈՐԻՆԳ

«Հայաստանի Հանրապետության բնապահպանության նախարարության համակարգի բարեփոխումների և մի շարք պետական մարմինների վերակազմակերպման մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2002 թվականի մարտի 6-ի N 199 որոշման համաձայն նախարարության համակարգում իրականացվեցին մի շարք կառուցվածքային փոփոխություններ: Արդյունքում շրջակա միջավայրի վիճակի պետական մոնիտորինգ Հայաստանում ներկայումս իրականացնում են.

◆ «Շրջակա միջավայրի վրա ներգործության մոնիտորինգի կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունը (ՀՀ կառավարության 2003 թ. ապրիլի 3-ի N 411-Ն որոշում)՝ մակերևութային ջրային օբյեկտների և բնակավայրերի օդային ավազանների վիճակի որակական բնութագրիչների մասով;

◆ «Հայաստանի հիդրոօդերևութաբանության և մոնիտորինգի պետական ծառայություն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունը (ՀՀ կառավարության 2002 թ. նոյեմբերի 28-ի N 1872-Ն որոշում), մակերևութային ջրերի և օդային ավազանի վիճակի քանակական բնութագրիչների մասով:

Որակական մոնիտորինգ

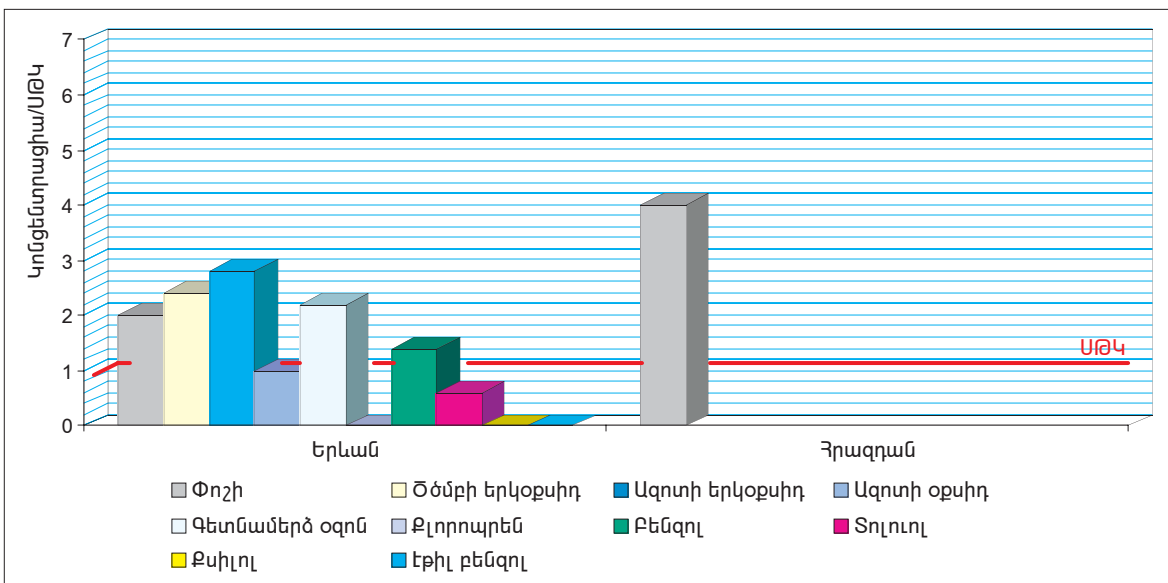
Քնակավայրերի մթնոլորտային օդի աղտոտվածության ռեժիմային մոնիտորինգը իրականացվում է հանրապետության վեց քաղաքների օդային ավազանի՝ Երևանի 5, Վանաձորի 3, Ալավերդու 2, Գյումրիի, Արարատի և Հրազդանի մեկական դիտակայանների միջոցով (Հավելված 12):

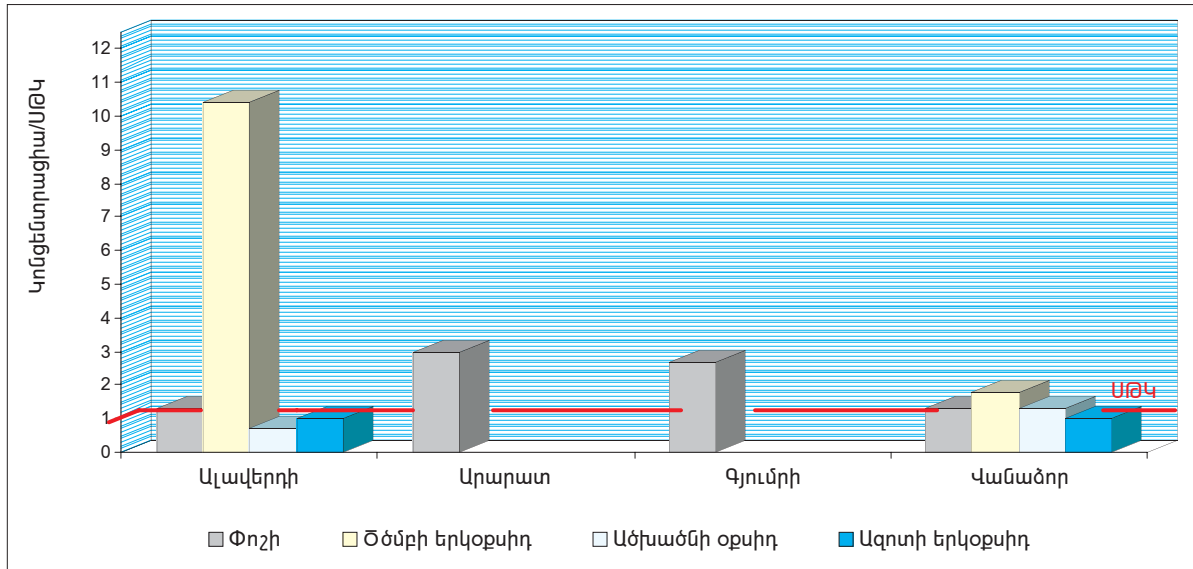
Որոշվում է մթնոլորտային օդն աղտոտող մինչև 11 ցուցանիշ (փոշի, ծծմբի երկօքսիդ, ածխածնի օքսիդ, ազոտի երկօքսիդ, ազոտի օքսիդ, գետնամերձ օզոն, բենզոլ, տոլուոլ, քսիլոլ, էթիլբենզոլ, քլորոպրեն):

Երևանի բոլոր դիտակայաններում իրականացվում են մթնոլորտի գետնամերձ շերտում օզոնի պարունակության սեզոնային դիտարկումներ:

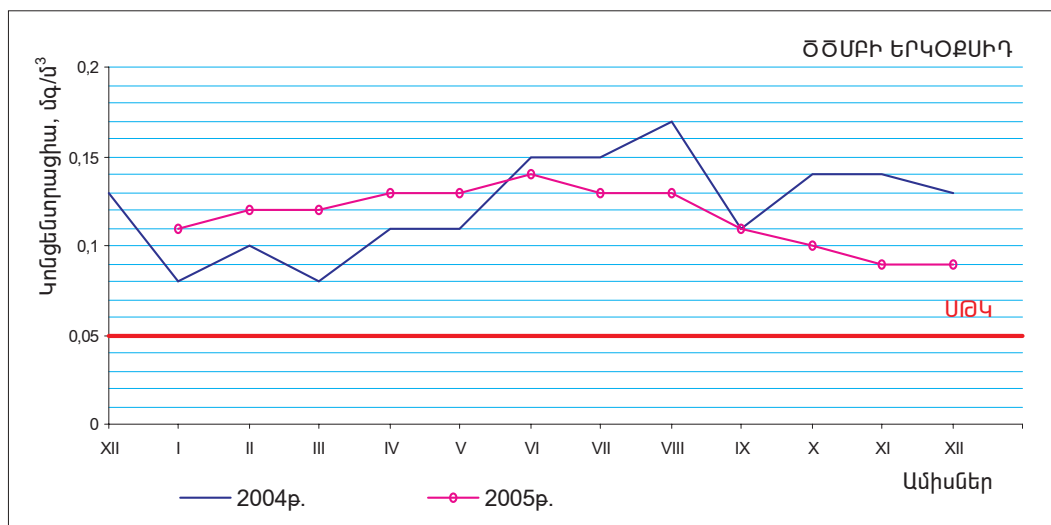
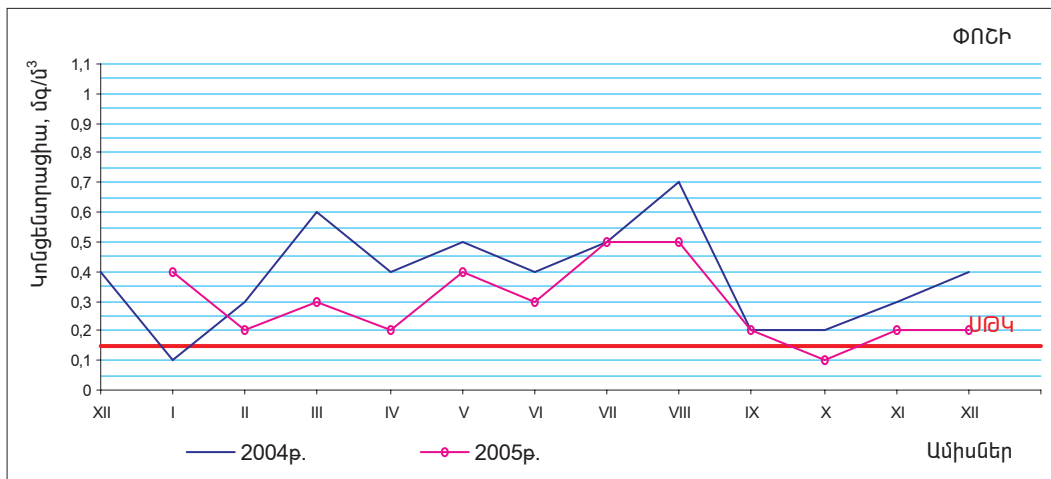
Մթնոլորտային օդի որակական փոփոխությունների դինամիկան տրված է ստորև գրաֆիկներում:

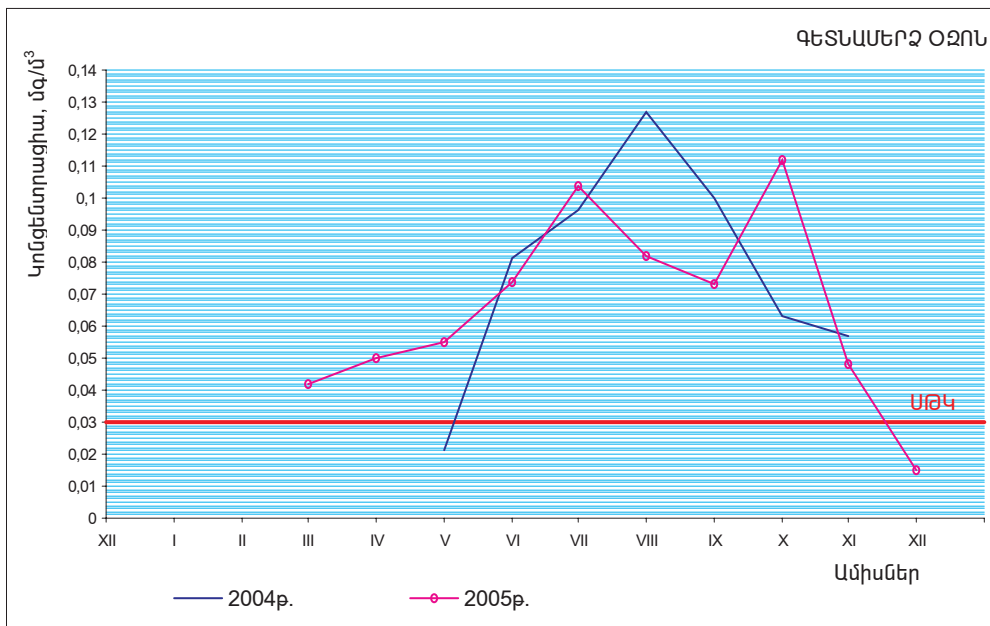
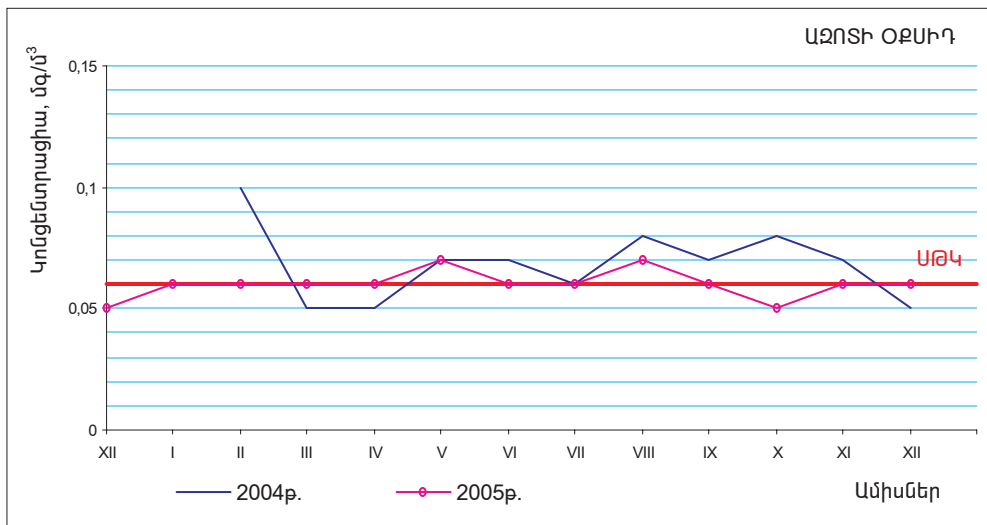
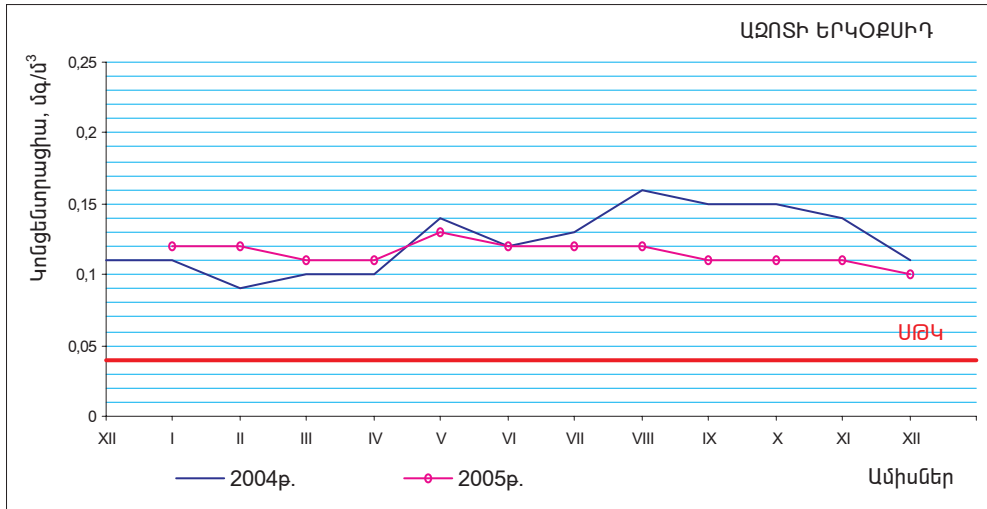
Մթնոլորտային օդում որոշվող ցուցանիշների միջին տարեկան կոնցենտրացիաները արտահայտված ՍԹԿ մասնաբաժիններով (կոնց./ՍԹԿ_{միջ})

Երևանի մթնոլորտային օդն աղտոտող հիմնական նյութերի կոնցենտրացիաների փոփոխման գրաֆիկները

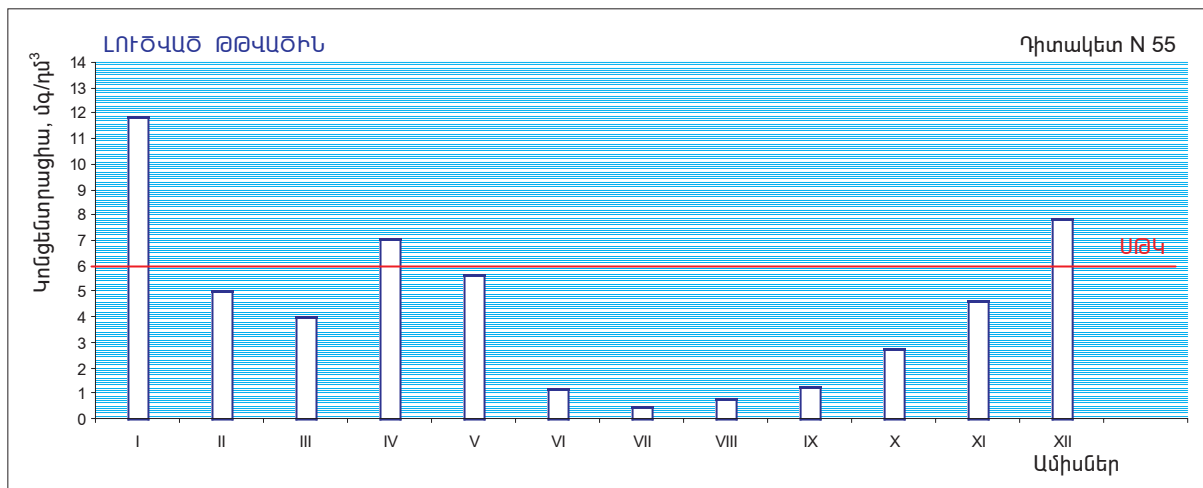
Մակերևութային ջրերի աղտոտվածության դիտարկումներ իրականացվել են 35 ջրային օբյեկտների՝ Փամբակ, Գեբեղ, Մարցիգետ, Չորագետ, Ախթալա, Հրագրան, Մարմարիկ, Գետառ, Սևջուր, Քասաղ, Արաքս, Ազատ, Վեդի, Արփա, Մեղրիգետ, Ողջի, Գեղի, Որոտան, Գորիսգետ, Միսիան, Արծվանիկ, Գավառագետ, Ծակքար, Արգիճի, Մարտունի, Վարդենիս, Կարճաղբյուր, Սոտք, Ձկնագետ գետերի, Արփա-Սևան թունելի, Կեչուտի ջրամբարի, Երևանյան լճի, ինչպես նաև Սևանա լճի սահմանված 83 դիտակետերում (Հավելված 12):

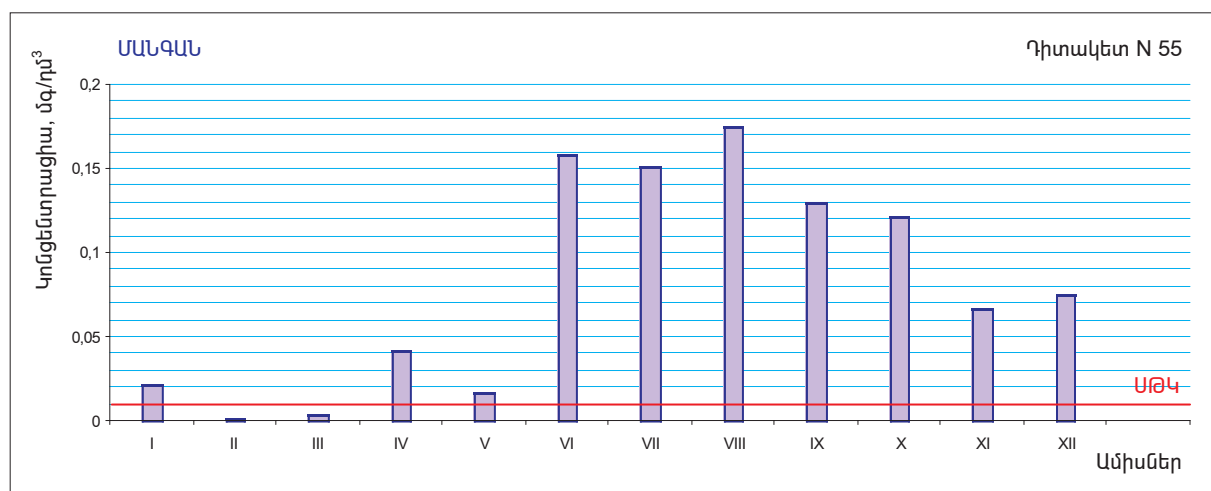
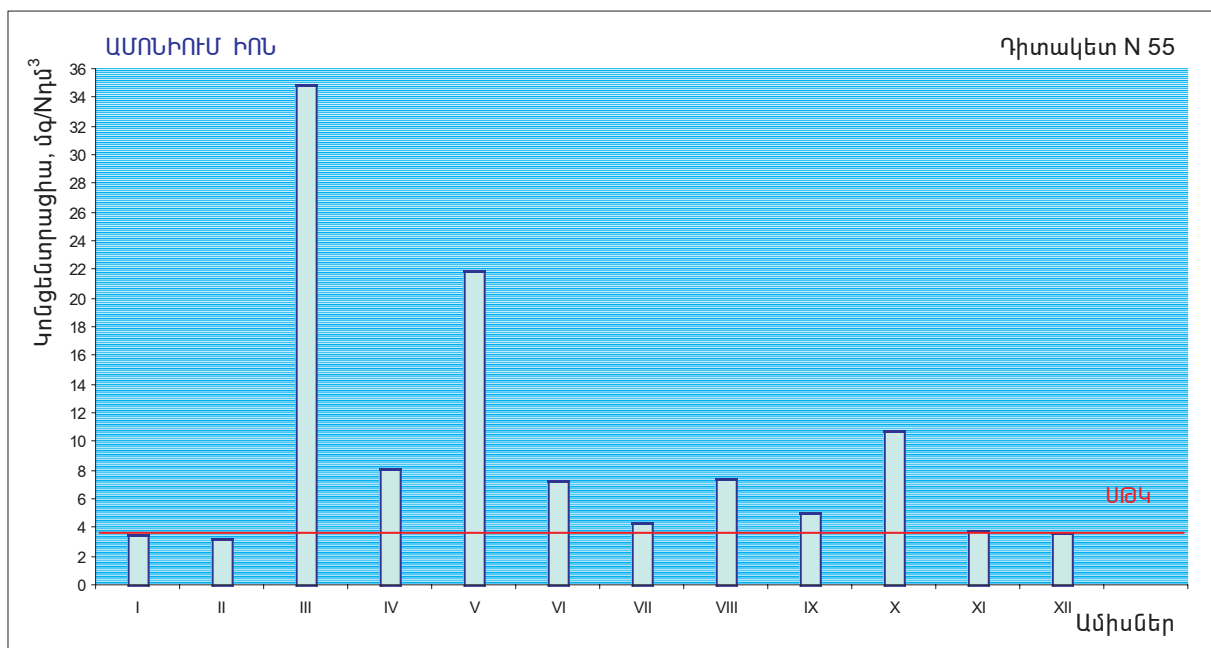
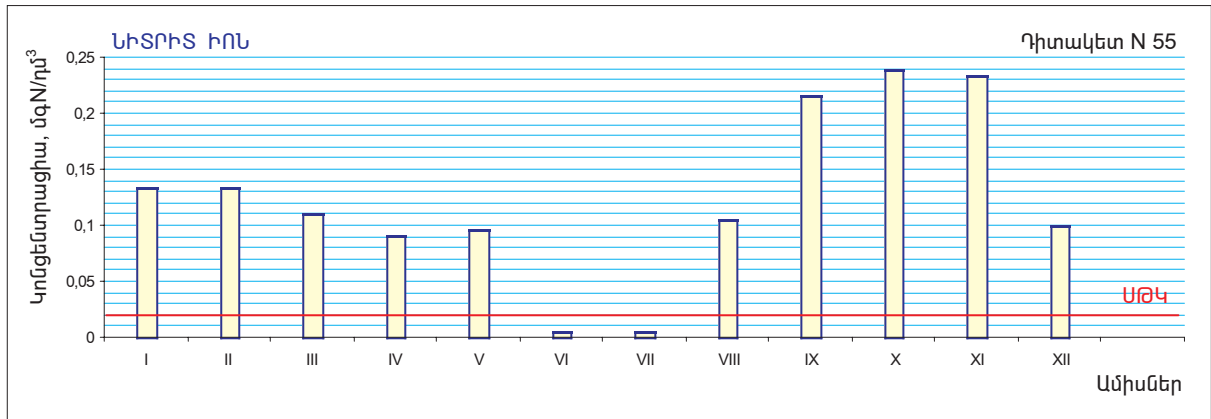
Մակերևութային ջրերում որոշվող ցուցանիշներն են՝

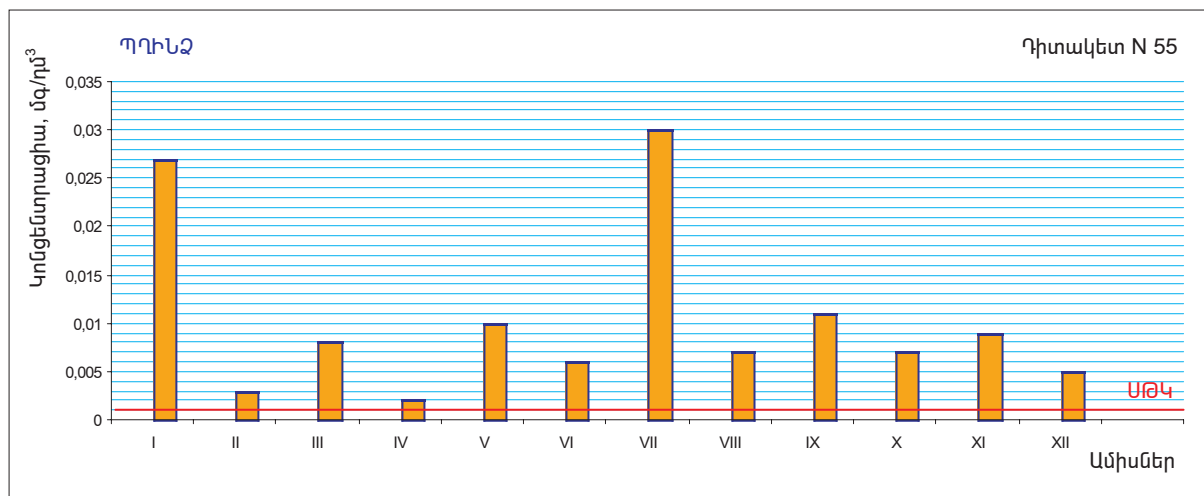
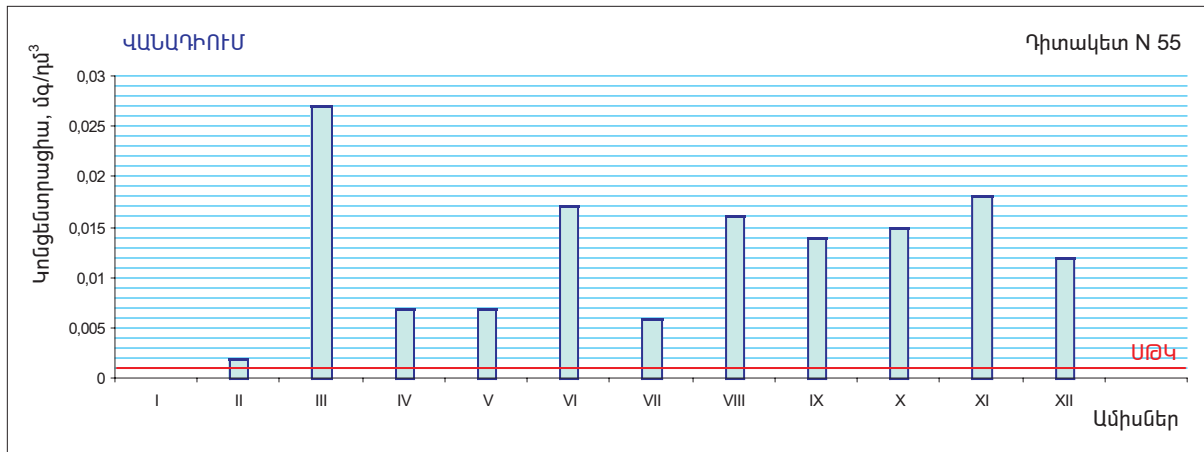
1. Ջերմաստիճան 2. Թափանցելիություն 3. Կախված մասնիկներ 4. Գույն 5. Պղտորություն 6. Հոտ 7. Տեսակարար էլեկտրահաղորդականություն 8. Պերմանգանատային օքսիդացման պահանջ 9. Թթվածնի հնգօրյա կենսաքիմիական պահանջ 10. Լուծված թթվածին 11. Ածխաթթու գազ 12. Ջրածնային ցուցիչ 13. Հիդրոկարբոնատ իոն 14. Սուլֆատ իոն 15. Բլորիդ իոն 16. Նիտրատ իոն 17. Նիտրիտ իոն 18. Ամոնիում իոն 19. Հանքայնացում 20. Սիլիցիում 21. Կոշտություն 22. Նավթամթերքներ	23. Խեժեր և աաֆալտեններ 24. Կալիում 25. Նատրիում 26. Կալցիում 27. Մագնեզիում 28. Ֆոսֆոր 29. Ալյումին 30. Զրոն 31. Երկաթ 32. Մանգան 33. Պղինձ 34. Յինկ 35. Արսեն 36. Ստրոնցիում 37. Կադմիում 38. Կապար 39. Կոբալտ 40. Նիկել 41. Բրոն 42. Վանադիում 43. Սելեն

Մակերևութային ջրերի հիմնական աղտոտող միացությունների (ամոնիում իոն, նիտրիտ իոն, նիտրատ իոն), նավթամթերքների, ֆոսֆատի և պղնձի իոնների կոնցենտրացիաների փոփոխման գրաֆիկները ներկայացված են ստորև:

Հրագրան գետի ավազանի դիտակետերում որոշված սթկ-ն գերազանցող ցուցանիշների գրաֆիկները

Բնակավայրերի մթնոլորտային օդի և մակերևութային ջրերի աղտոտվածության վերաբերյալ հրապարակվում են ամսական և տարեկան տեղեկանքներ, պատրաստվում են հաղորդագրեր՝ շրջակա միջավայրի բարձր և արտակարգ բարձր աղտոտվածության մասին:

Ավարտվել է օդի և ջրի դիտարկումների տվյալների հաշվառման, հաշվարկման և ամփոփման ավտոմատացված համակարգի մշակումն ու ներդրումը: Ստեղծվել է ջրի 1977-2005 թթ. մոնիտորինգի առաջնային ցուցանիշների էլեկտրոնային բազա:

Համակարգի զարգացման նպատակով նախատեսվում է 2006-2008 թթ. միջնաժամկետ ծրագրով, բացի օդի և ջրի որակի մոնիտորինգից, սկսել հողերի մոնիտորինգի ներդրման աշխատանքները: 2007-2008 թվականներին մոնիտորինգի դիտացանցի առողջացման և վերազինման համար նախատեսված է համապատասխան ֆինանսավորում պետական բյուջեի միջոցներից: Վերջերս ընդունված բնապահպանական տեսչության մասին ՀՀ օրենքի պահանջներին համապատասխան իրականացվում են միջոցառումներ մի շարք արտադրական կազմակերպությունների կողմից ինքնահսկմանն ուղղված ներքին մոնիտորինգի կազմակերպման ուղղությամբ: Մշակվել է Հայաստանի Հանրապետությունում շրջակա միջավայրի պետական մոնիտորինգի հայեցակարգը:

Շարունակվում են աղտոտման անշարժ աղբյուրներից վնասակար նյութերի արտանետումների տեխնոլոգիական և տարածքային նորմավորման ներդրման մեխանիզմի մշակման աշխատանքները:

Շարունակվում է մոնիտորինգային տվյալների որակի հսկողական համակարգի մշակման աշխատանքը, որը կներդրվի 2006-2007 թվականներին:

Քանակական մոնիթորինգ

Օդերևութաբանական դիտարկումներ իրականացվում են հանրապետության տարածքում՝ մթնոլորտում և գետնի մակերևույթին տեղի ունեցող ֆիզիկական երևույթների ուսումնասիրման նպատակով 42 օդերևութաբանական, այդ թվում՝ 6 բարձր լեռնային դժվարամատչելի և 3 մասնագիտացված կայաններում, լրիվ ծրագրով՝ 38 հիդրոլոգիական և 3 ագրոօդերևութաբանական դիտակետերում՝ կրճատ ծրագրով՝ Համաշխարհային օդերևութաբանական կազմակերպության (ՀՕԿ) կողմից սահմանված և միջազգային ստանդարտներին համապատասխան:

Աերոլոգիական դիտարկումներ. Օրական 1 անգամ Գրինվիչի ժամանակով 00 ժամին, Երևանի աերոլոգիական կայանում կատարվում է ռադիոզոնդարկում մինչև 30 կմ բարձրության մթնոլորտի վերին շերտերի հիմնական օդերևութաբանական պարամետրերի ուսումնասիրման նպատակով ֆիննական «Վալյասա» ֆիրմայի Digi-Cora II ռադիոզոնդարկման ժամանակակից սարքավորումով՝ տրամադրված ՀՕԿ-ի Կամավոր Համագործակցության ծրագրի շրջանակներում:

Ակտիվմետրիական դիտարկումներ. Շուրջօրյա դիտարկումներ են կատարվում 7 կայաններում (Երևան, Տաշիր, Գյումրի, Համբերդ, Մարտունի, Սևան, Որոտանի լեռնանցք) արեգակի և երկրի ճառագայթման հաշվեկշռի բաղադրիչների վերաբերյալ:

Օզոնոմետրիական դիտարկումներ. Շուրջօրյա, յուրաքանչյուր ժամը մեկ անգամ կատարվում են մթնոլորտում օզոնի ընդհանուր պարունակության դիտարկումներ Երևանում (Արաբկիր կայանում Մ-124 սարքով, իսկ Համբերդ կայանում՝ Դոբսոնի սպեկտրոֆոտոմետրով):

2000 թ.-ին, Համաշխարհային օդերևութաբանական կազմակերպության աջակցությամբ, Գերմանիայի Մետեո Մերվիսի կողմից Հայիդրոմետին

հատկացվել է ունիկալ սարքավորում՝ Դոբսոնի սպեկտրոֆոտոմետրը, որը տեղադրված է Արագածի լանջին, Համբերդ բարձր լեռնային օդերևութաբանական կայանում, ծովի մակերևույթից 2070 մ բարձրության վրա:

Ագրոօդերևութաբանական դիտարկումներ իրականացում են Երևանի մասնագիտացված ագրոօդերևութաբանական կայանում, օդերևութաբանական ցանցի 37 կայաններում և 3 դիտակետերում՝ շուրջ 27 գյուղատնտեսական մշակաբույսերի վրա, ինչպես նաև խոտհարքներում և արտավայրերում:

Ռադիոլոգիական դիտարկումներ իրականացվում են հիդրոօդերևութաբանական ցանցի 33 կայաններում՝ ռադիոլոգիական իրավիճակի վերաբերյալ, ինչպես նաև գամմա ֆոնի չափումներ: Երևանյան լաբորատորիայում իրականացվում են ամեն օր տեղացող ռադիոակտիվ նյութերի խտության, իսկ ամսեկան 1 անգամ՝ ջրի, օդի, հողի նմուշների գումարային բետտա ռադիոակտիվության չափումներ:

Հիդրոլոգիական դիտարկումներ իրականացվում են 7 գետավազանային (Քասախ-Սևջոր, Սևան-Հրազդան, Դեբեդ, Ախուրյան, Արփա, Որոտան, Աղստեվ) հիդրոլոգիական կայանների 88 և 4 լճային դիտակետերում:

Արմատական վերազինման և առողջացման կարիք է զգում մոնիտորինգի իրականացման գործիքային պարկը: Մոնիտորինգի իրականացման համակարգերում (դիտակայաններ, լաբորատորիաներ) դեռևս շարունակվում են օգտագործվել ձեռքի տեխնիկական միջոցները, բացակայում են շարժական և ավտոմատացված լաբորատորիաներն ու համակարգերը:

Վերջին տարիներին ջրային ռեսուրսների պահպանության և արդյունավետ օգտագործման հարցերի նկատմամբ դրսևորվող ուշադրության բարձրացմանը զուգահեռ էապես ուժեղացել է նաև ջրերի մոնիտորինգի աշխատանքներին ցուցաբերվող ուշադրությունը հանրապետությունում: ԱՄՆ Միջազգային զարգացման գործակալության և TACIS-ի կողմից 2003-2004 թթ. զգալի օգնություն է ցույց տրվել հանրապետությունում մակերևութային ջրերի պետական մոնիտորինգի համակարգի բարելավմանը: Երևանի և Վանաձորի ջրի որակի քիմիական լաբորատորիաները նորոգվել են և կահավորվել ժամանակակից անալիտիկ և հաշվիչ տեխնիկայով, իսկ մասնագետները անցել են վերապատրաստման դասընթացներ: Արդյունքում ընդլայնվել են աշխատանքները թե աշխարհագրական ընդգրկման, և թե որոշվող ցուցանիշների ցանկի ընդլայնման առումով:

Ջրային ռեսուրսների կառավարման բարելավումը Հարավային Կովկասում տարածաշրջանային ծրագրի շրջանակներում DAI կազմակերպության կողմից վերանորոգվել է Դեբետ գետավազանի 5 հիդրոլոգիական դիտակետեր՝ հագեցված ժամանակակից ջրաչափական սարքերով և սարքավորումներ:

ԱՄՆ Միջազգային զարգացման գործակալության աջակցությամբ Գեղամավան և Արծվանիստ դիտակետերում տեղադրվել են արբանյակային ավտոմատ սարքեր, ինչպես նաև կառուցվել է Վանաձոր օդերևութաբանական կայանի նոր շենքը:

ԱՄՆ Միջազգային զարգացման գործակալության կողմից, PA Consulting կազմակերպության միջոցով իրականացվող ջրային ռեսուրսների կայուն կառավարման ծրագրի շրջանակներում շարունակվում են մոնիտորինգի կարիքների ուսումնասիրության և օժանդակման ծրագրերի նախապատրաստման աշխատանքները:

Նախապատրաստական աշխատանքներ են վարվում ՄԱԿ-ի ԵՏՀ «Մեծ հեռավորությունների վրա օդի անդրսահմանային աղտոտվածության մասին» կոնվենցիայի շրջանակներում 2006 թ. Երևանում EMEP-ի կայան բացելու ուղղությամբ:

Դեռևս մոնիտորինգային աշխատանքների շրջանակներից դուրս են մնում հանրապետության կենսառեսուրսները, բնության հատուկ պահպանվող տարածքները և ստորերկրյա ջրերը: Օրակարգի հարց է Հայաստանի միջազգային համաձայնագրերով սահմանված պարտավորությունների կատարման ապահովմանն ուղղված, միջազգային նորմերին համապատասխանող մոնիտորինգային աշխատանքների կազմակերպումը անդրսահմանային ջրահոսքերի օգտագործման և պահպանության, մեծ հեռավորությունների վրա օդի անդրսահմանային աղտոտման, կենսաբազմազանության պահպանման, կլիմայի փոփոխության, հողերի անապատացման և դեգրադացիայի դեմ պայքարի հետ կապված բնագավառներում:

1.11. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

Կիևի 2003 թ. նախարարական հանդիպումից հետո ՀՀ-ում 2003-2005 թթ. բնապահպանական տեսչական վերահսկողության ոլորտում կատարվել են հետևյալ աշխատանքները.

◆ 2005 թ. ապրիլի 11-ին ընդունվել է «Բնապահպանական վերահսկողության մասին» ՀՀ օրենքը: Օրենքի մշակման աշխատանքներն իրականացրել են ՀՀ բնապահպանության նախարարության ուժերով՝ հիմք ընդունելով ՏՀԶԿ ՇՄՊԳԾ հանձնախմբի (OECD EAP Task Force) կողմից մշակված «Արևելյան Եվրոպայի, Կովկասի և Կենտրոնական Ասիայի անցումային տնտեսությամբ երկրներում շրջակա միջավայրի պահպանության ոլորտում վերահսկողության պետական մարմինների բարեփոխման» ղեկավար սկզբունքները:

◆ Բնապահպանական վերահսկողության իրականացման ժամանակ «Հայաստանի Հանրապետությունում ստուգումների կազմակերպման և անցկացման մասին» ՀՀ օրենքով սահմանվող որոշ սահմանափակումների վերացման նպատակով կատարվել են համապատասխան փոփոխություններ «ՀՀ ստուգումների կազմակերպման և անցկացման մասին» ՀՀ օրենքում:

◆ Բնապահպանական տեսուչների մասնագիտական որակավորման բարձրացման նպատակով ՀՀ բնապահպանության նախարարության կառուցվածքային բաժինների և տեսչության կենտրոնական ապարատի մասնագետների ուժերով շարունակվել են մասնագիտական դասընթացների կազմակերպումը, իսկ 2003-2005 թթ. ՏՀԶԿ կողմից Թբիլիսիում (տարածաշրջանային), Չեխիայի Հանրապետությունում և Հայաստանի Հանրապետությունում կազմակերպված տեսչական դասընթացներին (ընդհանուր առմամբ OECD կազմակերպված դասընթացներին մասնակցել են 38 բնապահպանական տեսուչ և տեսչության ղեկավար աշխատողներ):

◆ Բնապահպանական պետական տեսչությունը՝ ընդգրկված լինելով ՏՀԶԿ ՇՄՊԳԾ հանձնախմբի փորձագետների կազմում, մասնակցել է քարտուղարության կողմից մշակված և հրապարակված հետևյալ ձեռնարկների՝ «Անգլերեն-ռուսերեն-հայերեն գործածվող տերմիններ՝ բնապահպանական օրենսդրության վերահսկողության համակարգում» բառարան-տեղեկատուի, «Արևելյան Եվրոպայի, Կովկասի և Կենտրոնական Ասիայի անցումային տնտեսությամբ երկրներում շրջակա միջավայրի պահպանության ոլորտում վերահսկողության պետական մարմինների բարեփոխման» ղեկավար սկզբունքների, Արևելյան Եվրոպայի, Կովկասի և Կենտրոնական Ասիայի երկրներում պետական բնապահպանական վերահսկողության բարելավման պրակտիկ ձեռնարկի կազմմանը և դրանց տրամադրմանը բնապահպանական պետական տեսչության համակարգի աշխատակիցներին:

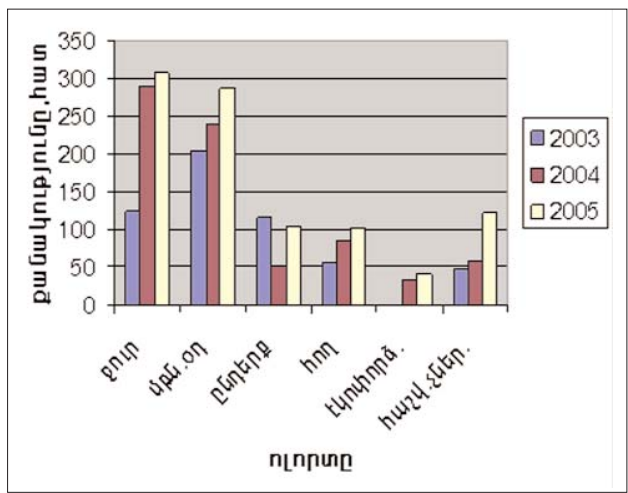
◆ ՀՀ բնապահպանության նախարարության առաջարկով ՏՀԶԿ ՇՄՊԳԾ հանձնախմբի միջազգային փորձագետների ուժերով 2005 թ. ուսումնասիրվել, գնահատվել և ուսումնասիրությունների հիման վրա կազմվել են «ՀՀ-ում բնապահպանական պահանջների պահպանման մակարդակի բարձրացման» առաջարկները, որոնք հիմք կհանդիսանան ՀՀ-ում բնապահպանական պետական տեսչության հետագա աշխատանքների կատարելագործման և համակարգի բարելավման համար: Ակնարկում տրվել են ոլորտի զարգացման առանձին ուղղությունների բարելավման կարճաժամկետ, միջնաժամկետ և հեռանկարային առաջարկություններ:

◆ 2003-2005 թթ. Հայաստանում ընդունված օրենսդրական և ենթաօրենսդրական ակտերը և միջազգային փորձագետների կողմից տեսչության աշխատանքների գնահատման և երաշխիքների կիրարկման արդյունքում վերջին տարիներին նկատելիորեն աճել են բնապահպանական պետական տեսչության աշխատանքները որակավորող բազմաթիվ ցուցանիշներ, մասնավորապես՝ ինչպես երևում է ներքոբերված գրաֆիկներից, վերջին տարիներին նկատելիորեն աճել են ինչպես ստուգվող օբյեկտների, այնպես էլ հայտնաբերված խախտումների թիվը: Բնապահպանական օրենսդրության խախտման համար վարչական պատասխանատվության ենթարկված պաշտոնական անձանց թիվը նույնպես աճել և նախկին 1024 մարդուց հասել է 1762 մարդու, դրան զուգահեռ աճել են նաև վարչական տուգանքի չափերը (2003 թ. 36.3 մլն դրամից 2005 թ. այն հասել է 86.5 մլն դրամի): Շնորհիվ օրենսդրական դաշտի բարեփոխման մեծացել են նաև շրջակա միջավայրին պատճառած վնասի հատուցման գումարները: Եթե 2003 թ. այդ ցուցանիշը 461 դեպքի համար կազմել է 24 մլն դրամ, ապա 2005 թ. 290 դեպքի համար այն կազմել է 146.6 մլն դրամ, այսինքն միջին հաշվով 1 դեպքի համար վնասի չափը 52.0 հազ. դրամից աճել է մինչև 505.0 հազ. դրամի: Վերջին տարիներին տեսուչների կողմից արձանագրվել են նախկինում պատշաճ ուշադրություն չդարձված այնպիսի ոլորտների, ինչ-

պիսին են թափոնների՝ ոչ սահմանված կարգով տեղադրման, հողի բերրի շերտի պահպանման և տեղափոխման, հողի աղտոտման բազմաթիվ դեպքեր: Անհրաժեշտ է նշել, որ տեսչական աշխատանքների արդյունքում արձանագրված դեպքերը խոսում են ոչ թե նախկինում նման դեպքերի բացակայության, այլ բնապահպանական պետական տեսուչի գործողությունները հիմնավորող, («ազատությունը սահմանող») իրավական ակտերի առկայությամբ: Բնապահպանական վերահսկողության համար անհրաժեշտ իրավական դաշտը տվել է նաև այլ շահագրգիռ մարմինների հետ աշխատելու հնարավորություն: Այսպես, միայն 2005 թ. ընթացքում դատաքննչական մարմիններին է ներկայացվել 309 և հարկային մարմիններին 388 գործեր: Հարկ է նշել, որ բնապահպանական տեսչական աշխատանքների արդյունքում հայտնաբերված խախտումները կրում են «ավանդական» բնույթ, որն է՝ բուսական և կենդանական աշխարհի, ինչպես նաև մթնոլորտային օդի և ջրային ռեսուրսների պահպանության կանոնների խախտումները: Տեսչության կողմից շարունակվում են բնապահպանական և բնօգտագործման համար պահանջվող նորմատիվ փաստաթղթերի ձեռք բերման ոլորտում տնտեսվարող սուբյեկտների հետ աշխատանքները, որի արդյունքում նորմատիվ փաստաթղթեր են (մթնոլորտային օդ վտանգավոր նյութերի արտանետման, ջրօգտագործման և ջրհեռացման թույլտվությունների, աշխատանքային նախագծերի էկոփորձաքննության դրական եզրակացություն) ձեռք բերել 433 կազմակերպություններ: Վերջին տարիներին աճել են նաև բնապահպանական և բնօգտագործման վճարները, եթե 2003 թ. բնապահպանական և բնօգտագործման տարեկան վճարները ընդհանուր առմամբ կազմել են 1,8 մլդ դրամ, ապա 2005 թ.-ը ամսում այն կազմում է 3.4 մլդ դրամ գումար: Բերված ցուցանիշները փաստում են ինչպես ՀՀ-ում տնտեսական աճի, այնպես էլ բնապահպանական պետական տեսչության աշխատանքների արդյունքում բնապահպանական տեսչության կողմից տնտեսվարողների՝ իրավական դաշտ բերելու գործընթացի մասին, այսպես տարվա ընթացքում ի թիվս այլ ցուցանիշների հայտնաբերվել են 8.5 հազ. մ³ փայտանյութի, 297 մլն մ³ խմելու ջրի, 470 մ³ հանքային ջրի, 312.41 հազ. մ ոչ մետաղական օգտ. հանածոյի, 595.1 կգ ոսկու, 0.82 տ սելենի, 8.08 տ թելուրի, 0.6 տ արծաթի, 28.44 պղնձի թաքցված ծավալների հայտնաբերման փաստեր:

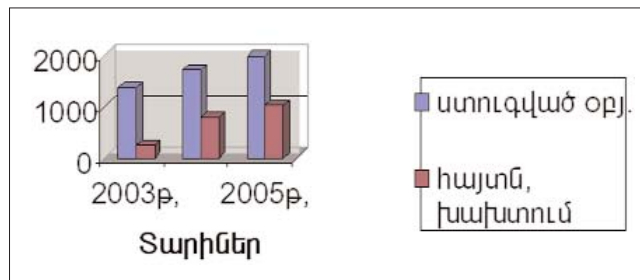
Տեսչական աշխատանքների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ չնայած վերջին տարիներին արձանագրված դրական տեղեկություններին, այնուամենայնիվ անհրաժեշտ է էլ ավելի կատարելագործել և բարեփոխել տեսչական աշխատանքների համակարգման անհրաժեշտ իրավական դաշտը, բարձրացնել տեսչության տեխնիկական հագեցվածության աստիճանը, ընդունել և հաստատել «Բնապահպանական վերահսկողության մասին» ՀՀ օրենքի կիրարկումն ապահովող բոլոր ենթաօրենսդրական ակտերը, ուժեղացնել համագործակցությունը միջազգային և հասարակական կազմակերպությունների հետ, գտնել ֆինանսական միջոցներ տեսչության անալիտիկական լաբորատորիայի գիտա-տեխնիկական վերազինման համար, տեսչական աշխատանքների թափանցելիության և տեղեկատվության փոխանակման ապահովման նպատակով ստեղծել ինչպես ներտեսչական, այնպես էլ ներնախարարական ստորաբաժանումների միջև համակարգչային ցանց, գտնել տեսչական աշխատանքների խրախուսման այլընտրանքային տարբերակներ:

2003-2005 թթ. հայտնաբերված խախտումներն ըստ ոլորտների

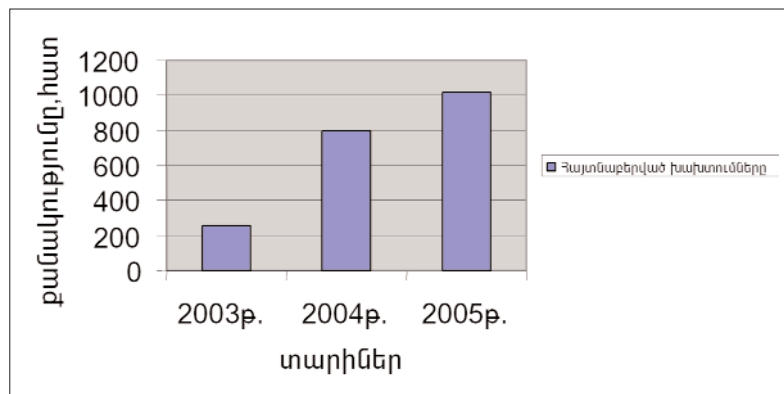

Գրաֆիկ 1

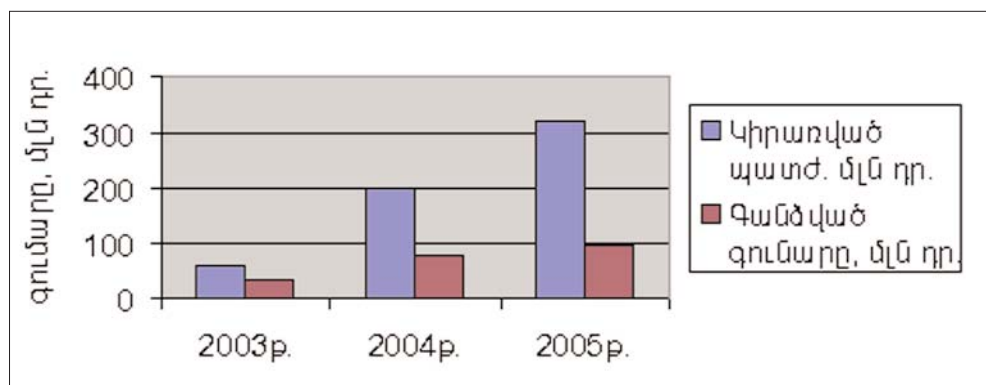
2003-2005 թթ. բն. տեսչ. կողմից ստուգված և դրանցում հայտնաբերված խախտումները

2003-2005 թթ. տեսչական ստուգումներով հայտնաբերված խախտումները

2003-2005 թթ. բնախախտման արդյունքում կիրառված և դրա դիմաց գանձված գումարների դինամիկան

1.12. ՄԻՋՈՒԿԱՅԻՆ ԵՎ ՃԱՌԱԳ-ԱՅԹ-ԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ
ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՐԳ-ԱՎՈՐՈՒՄ

1. Նորմատիվ-իրավական փաստաթղթերի մշակում

2003-2005 թթ. ընթացքում մշակվել և ընդունվել են հետևյալ իրավական ակտերը.

1.1. Օրենքներ՝

«Լիցենզավորման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքը (ՀՕ 52-Ն, 16.03.2004 թ.), «Խաղաղ նպատակներով ատոմային էներգիայի անվտանգ օգտագործման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքը (ՀՕ 119-Ն, 04.12.2004 թ.), «Խաղաղ նպատակներով ատոմային էներգիայի անվտանգ օգտագործման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացում կատարելու մասին» ՀՀ օրենքը (ՀՕ -8Ն, 15.12.2005 թ.):

«Պետական տուրքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը հավանության է արժանացել ՀՀ կառավարության կողմից և ներկայացվել է ՀՀ Ազգային ժողով:

1.2. ՀՀ կառավարության որոշումներ՝

Ընդունվել են ՀՀ կառավարության 41 որոշում, որից 36-ը ատոմային էներգիայի օգտագործման բնագավառում գործունեության լիցենզավորման կարգեր են:

1.3. ՀՀ վարչապետի որոշումներ՝

Ընդունվել են ՀՀ վարչապետի 4 որոշում:

1.4. Մշակվել է ՀՀ կառավարության որոշումների 4 նախագիծ:

2. Անվտանգության վերլուծություն, գնահատում և լիցենզավորում

Իրականացվել են հետևյալ աշխատանքները՝

2.1. Դիտարկվել և համաձայնեցվել է Հայկական ԱԷԿ-ի (ՀԱԷԿ) անվտանգության և հուսալիության բարձրացմանը ու շահագործման բարելավմանը նպատակաուղղված համապատասխանաբար 33 և 197 տեխնիկական որոշումներ

2.2. ՀԱԷԿ-ի կողմից պարբերաբար ներկայացվող «Աշխատած միջուկային վառելիքի չոր պահեստարանի» վիճակի մասին հաշվետվությունների վերլուծություն և գնահատում

2.3. ՀԱԷԿ-ի անվտանգության բարձրացման միջոցառումների լիցենզավորում

2.4. Դիտարկվել և տրվել է անվտանգության տեսակետից կարևոր համակարգերի վրա, եռակցման օգտագործմամբ, վերանորոգման աշխատանքներ կատարելու 32 թույլտվություն:

2.5. Ատոմային էներգիայի օգտագործման բնագավառում անվտանգության տեսակետից կարևոր պաշտոններ զբաղեցնող անձնակազմի լիցենզավորում – 75 հոգի:

2.6. Դիտարկվել, վերլուծվել և համաձայնեցվել են ՀԱԷԿ-ի անվտանգ շահագործումը ապահովող թվով 40 ծրագիր

2.7. ՀԱԷԿ-ից և այլ կազմակերպություններից համաձայնեցման ներկայացված ճառագայթային անվտանգության, ռադիոակտիվ թափոնների կառավարման, միջուկային նյութերի անվտանգության, ֆիզիկական պաշտպանության և վթարային պլանավորման հարցերով 60 փաստաթղթերի դիտարկում և համաձայնեցում

2.8. Ատոմային էներգիայի միջազգային գործակալությունից (ԱԷՄԳ) և այլ միջազգային մասնագիտական կազմակերպություններից քննարկման ներկայացված ԱԷՄԳ-ի անվտանգության ստանդարտների և այլ փաստաթղթերի 23 նախագծերի դիտարկում՝ առաջարկություններ և դիտողություններ տալու նպատակով

2.9. Գրանցվել և ստուգվել են իոնացնող ճառագայթման աղբյուրներ օգտագործող բժշկական, արդյունաբերական, գիտական և ուսումնական 290 օբյեկտներ, որոնցում գրանցվել են 1300 իոնացնող ճառագայթման աղբյուրներ

2.10. Լիցենզիայի տրամադրում.

Տրամադրվել է 8 լիցենզիա՝ լիցենզավորման ենթակա գործունեության հետևյալ տեսակների համար.

- ◆ Ռադիոակտիվ նյութերի ներմուծում – 4
- ◆ Ռադիոակտիվ նյութ պարունակող սարքի ներմուծում – 1
- ◆ Ռադիոակտիվ նյութերի արտահանում – 1
- ◆ Ատոմային էներգիայի օգտագործման օբյեկտների համար անվտանգության տեսակետից կարևոր սարքերի, սարքավորումների, համակարգերի պատրաստում – 1
- ◆ Ատոմային էներգիայի օգտագործման օբյեկտների համար անվտանգության տեսակետից կարևոր սարքերի, սարքավորումների, համակարգերի նախագծում – 1

3. Կարգավորող հսկողություն

Իրականացվել են միջուկային և ճառագայթային անվտանգության պետական կարգավորումն ապահովող 48 տեսչական ստուգումներ, որոնց ընթացքում ստուգվող կազմակերպություններին ներկայացվել է 21 ակտ-կարգադրագիր:

Տեսչական ստուգումները անցկացվել են հետևյալ հիմնական թեմաներով՝

- ◆ ՀԱԷԿ-ի պլանային նախագգուշական վերանորոգման աշխատանքների տեսչական ստուգումներ՝ թողարկման թույլտվություն տալու նպատակով:
- ◆ «ՀԱԷԿ-ի պլանային-նախագգուշական վերանորոգումից հետո ճառագայթային անվտանգության տեսակետից ՀԱԷԿ-ի պատրաստվածությունը թողարկմանը»:
- ◆ Միջուկային զենքի չտարածման պայմանագրի «Երաշխիքների կիրառման մասին» համաձայնագրի պահանջների կատարումը:
- ◆ Միջուկային զենքի չտարածման պայմանագրի «Երաշխիքների կիրառման մասին» համաձայնագրի Լրացուցիչ Արձանագրության պահանջների կատարումը:
- ◆ «ՀԱԷԿ-ի աշխատած վառելիքի չոր պահեստարանի շահագործման լիցենզիայի պայմանների և պահանջների կատարումը»:
- ◆ ՀԱԷԿ-ի անվտանգության համար կարևոր համակարգերի, կոնստրուկցիաների և բաղադրիչների ծերացման կառավարման ծրագրի կատարումը տեսչական ստուգումներ:
- ◆ Իոնացնող ճառագայթման աղբյուրներ օգտագործող բժշկական, արդյունաբերական, գիտական և ուսումնական օբյեկտների տեսչական ստուգումներ:
- ◆ ՀԱԷԿ-ի անվտանգության ընթացիկ վիճակի տեսչական ստուգումներ:

4. Միջազգային համագործակցություն և միջուկային փողեկավորություն

ՀՀ պետատոմհսկողությունը հիմնականում համագործակցել է ԱԷՄԳ-ի, ԵԽ-ի, ԱՄՆ-ի, Մեծ Բրիտանիայի համապատասխան կազմակերպությունների հետ, որոնց կողմից հաշվետու ժամանակաշրջանում իրականացվել է 87 առաքելություն:

2. ԻՐԱԶԵԿՈՒՄ

Կիևի նախարարական կոնֆերանսից հետո (2003 թ. մայիս) ընկած ժամանակահատվածում Բնապահպանության նախարարությունը, այլ շահագրգիռ նախարարությունները, գերատեսչությունները և հասարակական կազմակերպությունները իրենց իրավասության և իրավունքների շրջանակներում՝ ամրագրված ազգային և միջազգային օրենսդրությամբ, ձգտել են իրականացնել Օրիուսի Կոնվենցիայի (այսուհետև՝ ՕԿ) դրույթները: Ընդունվեցին մի շարք կարևոր օրենքներ, որոնց թվին կարելի է դասել «Թափոնների մասին» ՀՀ օրենքը, «Բնապահպանական վերահսկողության մասին» ՀՀ օրենքը և այլն: ՀՀ Կառավարությունը ընդունել է մի շարք նորմատիվ իրավական ակտեր, որոնք բխում են բնապահպանական օրենսդրության պահանջներից և միջազգային կոնվենցիայի դրույթներից: Բնապահպանության նախարարի հրամանով հաստատվել են այդ ոլորտին առնչվող մի շարք նորմատիվային փաստաթղթեր: Իրականացվել են մի շարք միջոցառումներ՝ ուղղված տեղեկատվության մատչելիության, որոշումների ընդունմանը հասարակության մասնակցության և արդարադատության մատչելիության բարելավմանը, թարմացվել և բարելավվել են Նախարարության և Օրիուս Կենտրոնի ինտերնետային կայքերը, որտեղ տեղադրվում է տեղեկատվություն Նախարարության կողմից իրականացվող ծրագրերի, նախագծերի մասին, ինչպես նաև էկոլոգիական օրենսդրությունը (ՕԿ հոդված 5):

ՀՀ բնապահպանության նախարարությունում, ինչպես նաև այլ շահագրգիռ նախարարություններում, վերականգնվել է հասարակայնության հետ կապերի կառույցը:

Հայաստանն ակտիվորեն մասնակցում է ՕԿ-ի քարտուղարության կողմից ստեղծված նպատակային և աշխատանքային խմբերի գործունեությանը: Այդ խմբերի գործունեությունն ուղղված է ՕԿ-ի դրույթների իրագործմանը և դրա համար պայմանների ստեղծմանը Կոնվենցիայի կողմ երկրներում:

ՕԿ-ի դրույթների իրականացումը հետևյալ ոլորտներում՝

2.1. ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՆԱԿՅՈՒԹՅՈՒՆ

◆ Նկատվում է համագործակցության ակտիվացում պետական մարմինների, հասարակական կազմակերպությունների և ՁԼՄ-ների միջև, մասնավորապես՝ Օրհուս Կենտրոնի վարչության ծրագրերի շրջանակներում անցկացվել են մրցույթներ Էկոլոգիական թեմայով՝ լավագույն ֆիլմ և լավագույն հոդված կարգերով:

◆ Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատումն անցկացնելիս շահագրգիռ համայնքն իրազեկվում է նշված գործունեության մասին, կազմակերպվում են հասարակական լուսմներ (ՕԿ-ի հոդված 6 կետ 2): Բացի շահագրգիռ համայնքներից այդ գործընթացին ներգրավվում են նաև ՀԿ-ներ, ըստ ՕԿ-ի հոդված 2, կետ 5:

◆ Հասարակությունն ավելի ակտիվորեն ներգրավվում է շրջակա միջավայրի առնչությամբ ծրագրերի, պլանների (ՕԿ-ի հոդված 7), ինչպես նաև օրինագծերի (ՕԿ-ի հոդված 8) մշակման գործընթացին: Ծրագրերի ավարտման փուլում ստացված արդյունքները տպագրված տեսքով ներ-

կայացվում է հասարակությանը կլոր սեղանների կազմակերպման միջոցով:

◆ ՕԿ-ի Կողմերի Երկրորդ Հանդիպման (մայիս 2005 թ., Ալմաթի) շրջանակներում նա-խապատրաստվել է ՕԿ-ի իրագործման վերաբերյալ զեկույցը (Առաջին հանդիպման 1/8 որոշմանը համապատասխան Իտալիա, Լուկկա): Չեկույցի նախնական տարբերակը տարածվել է ՀԿ-ների շրջանում, ինչպես նաև տեղադրվել է Օրհուսի Կենտրոնի ինտերնետային կայքում: Անցկացվել են Չեկույցի նախագծի հասարակական լուսմներ՝ ՕԿ-ի համաձայն: Հիմնավորված դիտողությունները արտացոլվել են Չեկույցի մեջ: Չեկույցը ներկայացվել է Բնապահպանության նախարարություն 3 լեզուներով՝ անգլերեն, հայերեն և ռուսերեն և նշված ժամկետում ուղարկվել Կոնվենցիայի Քարտուղարություն:

2.2. ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՍԱՏՉԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆ

◆ Ընդլայնվել է Նախարարության տեղեկատվական-վերլուծական կենտրոնի գործունեության ոլորտը, ստեղծվել է տվյալների էլեկտրոնային բազա, որտեղ տեղադրվում է Էկոլոգիական տեղեկատվությունը, այդ թվում՝ էկոլոգիական մոնիտորինգի արդյունքները՝ որպես էկոլոգիական տեղեկատվության ակտիվ տարածման օրինակ:

◆ Եվրոպական Միության (ՏԱՄԻՄ) «Էկոլոգիական տեղեկատվություն, կրթություն և հասարակության իրազեկում» նախագծի արդյունքում պատրաստվել է «Էկոլոգիական տեղեկատվության հավաքագրման և տարածման կարգի» նախագիծը՝ որպես ազգային Պիլոտային նախագծի արդյունք: Այն համաձայնեցվել է Բնապահպանության նախարարության համապատասխան բաժիններում (մինչ այդ այլ շահագրգիռ նախարարությունների և գերատեսչությունների պետական ծառայողների ուսուցումների ընթացքում):

◆ Նշված «Կարգը» անհրաժեշտ է հաստատել կամ նախարարի հրամանով, կամ ուղարկել այն կառավարություն՝ այլ շահագրգիռ նախարարությունների և գերատեսչությունների համաձայնեցման համար՝ համապատասխան որոշման ընդունման նպատակով: Նշված ակտը ուղղված է ՕԿ-ի 5-րդ հոդվածի՝ «Բնապահպանական տեղեկատվության հավաքագրումը և տարածումը» իրականացման ապահովմանը: Էկոլոգիական տեղեկատվության ակտիվ տարածումը կնվազեցնի քաղաքացիների տեղեկատվության մատչելիության վերաբերյալ խնդրանքների հոսքը: Տպագրվել և Հայաստանի մայրաքաղաքում և շրջաններում տարածվել է «Օրհուսի կոնվենցիայի դրույթների կիրառումը Հայաստանում» վերտառությամբ հայերեն և ռուսերեն լեզուներով ձեռնարկներ, որոնք նախատեսված են քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչների և առնձին պետական ծառայողների համար:

2.3. ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ՄԱՏՉԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆ

◆ Հասարակական կազմակերպությունները ավելի հաճախ են օգտագործում Օրհուսի կոնվենցիայով իրենց ընձեռնված հնարավորությունները արդարադատության մատչելիության ուղղությամբ: Դատարան հայցեր են ներկայացվել տեղեկատվության մատչելիության և շրջակա միջավայրին առնչվող հարցերով հասարակության մասնակցության վերաբերյալ. հայցերի մի մասը բավարարվել, իսկ մյուս մասը՝ հիմնավորված մերժվել: Հաճախ դատարանը կայացված որոշումը բացի ազգային օրենսդրությունից հիմնավորել է նաև Օրհուսի կոնվենցիայի դրույթներով: Հասարակական կազմակերպությունները որոշ գործերով, չբավարարվելով ներպետական մարմինների որոշմամբ, դիմել են Կոնվենցիայի Համապատասխանության հանձնաժողովին: Համապատասխանության հանձնաժողովից արդեն ստացվել են առաջարկություններ տվյալ ոլորտի օրենսդրության զարգացման կապակցությամբ: Բողոքների բովանդակությունը ցույց է տալիս, որ անհրաժեշտ է շարունակել ՀԿ-ների և քաղձառայողների ուսուցումը Օրհուսի կոնվենցիայի դրույթներին: Միաժամանակ այդ բողոքների ուսումնասիրությունը հիմք հանդիսացավ, որպեսզի 2005 թվականի դեկտեմբերի սկզբին անցկացվի Օրհուսի կոնվենցիայի դրույթների, հատկապես՝ արդարադատության մատչելիության հարցերով, ուսուցում դատավորների, փաստաբանների և իրավախորհրդատուների համար: Նշված նախագիծն իրականացվում է ԵԱՀԿ-ի Երևանյան գրասենյակի աջակցությամբ:

◆ Անցկացվել են երկու լրացուցիչ միջոցառումներ, որտեղ մասնակցել է հայկական կողմը: Մասնավորապես ներկայացվել են Հայաստանում գործող Օրհուս Կենտրոնները: Այնպիսի քաղաքապետարանում ներկայացվել է Եվրոպական Միության (ՏԱՄԻՍ) «Էկոլոգիական տեղեկատվություն, կրթություն և հասարակության իրազեկում» նախագիծը: Հայաստանի կողմից հանդես է եկել ազգային թիմի ղեկավարը:

2.4. ԷԿՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

«Էկոլոգիական կրթության մասին» ՀՀ օրենքին (25.12.2001 թ.) համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետությունում, բոլոր պետական բուհերում մտցված է Էկոլոգիայի դասընթաց՝ բուհի/ֆակուլտետի բնույթին համապատասխան: Այդ դասընթացները կրում են պարտադիր բնույթ: Նույն մոտեցումն առկա է նաև պետական հավատարմագիր ստացած ոչ պետական բուհերի հանդեպ: Տարբեր հիմնադրամների աջակցությամբ հրատարակվել են դասագրքեր, ձեռնարկներ, բուկլետներ և պաստառներ, որոնք տարածվել են բուհերում, դպրոցներում և ՀԿ-ներում: Դպրոցներում որպես պարտադիր դասընթաց մտցվել է Ընդհանուր էկոլոգիայի հիմունքները, Հայրենի բնություն առարկաները: Էկոլոգիական դաստիարակության և կրթության գործում կարևոր նշանակություն ունեն այն հասարակական լսումները, որոնք ակցկացվում են շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման, ինչպես նաև օրենքների նախագծերի առանցությամբ:

3. ԱԶԳԱՅԻՆ ԳԵՐԱԿԱ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

3.1. ՄԵՎԱՆԱ ԼՃԻ ՀԻՄՆԱԽՆԳԻՐԸ

Սևանա լիճ

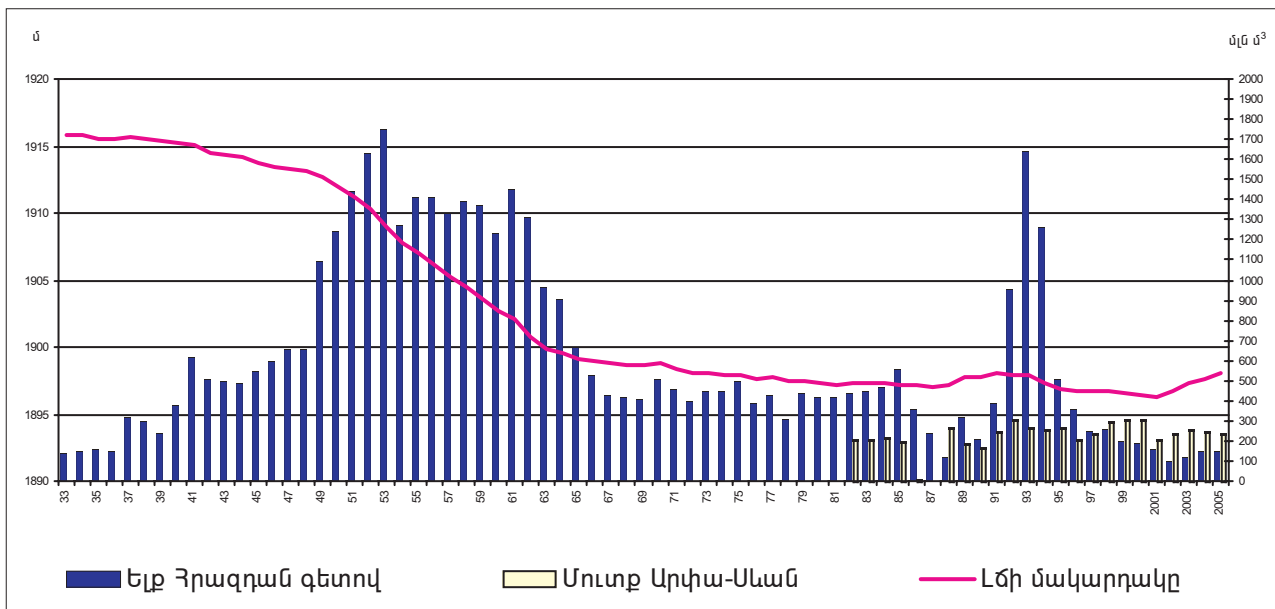
Սևանա լիճը գտնվում է Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական մասում՝ ծովի մակարդակից մոտ 1900 մ բարձրության վրա: Նրա ավազանի ընդհանուր մակերեսը կազմում է շուրջ 5 հազ. քառ. կմ, լճի հայելու մակերեսը՝ 1.2 հազ. քառ. կմ, ծավալը՝ 35.8 մլր խոր. մ: Լիճ են բափվում նրա ջրհավաք ավազանում առաջացող 29 գետեր և միայն Հրազդան գետն է սկիզբ առնում լճից:

Ջրերի անխնա օգտագործման պատճառով լճի մակարդակը 1915.9 մ-ից իջել էր 19.6 մ-ով, ծավալը՝ նախնական 58.5 մլրդ խոր. մ-ից նվազել էր մինչև 33.0 խոր.մլրդ մ: Ինտենսիվ բացթողումների ժամանակ մակարդակի իջեցումը (1949-1962 թթ.) կազմեց 13 մ (տարեկան 1 մ):

Ստորև ներկայացված է լճից ջրբացթողումների ծավալները և մակարդակի տատանումները ըստ տարիների սկսած 1933 թ.-ից:

Գ ի ն ա մ ի կ ա
Սևանա լճից ջրի բացթողումների և մակարդակի
1933-2005 թթ.

Էկոլոգիական տեսանկյունից հենց ջրի մակարդակի իջեցման մեծ արագությունն էլ վճռորոշ դեր է խաղացել լճի հիդրոլոգիական չափանիշների և ներքոհիշյալ պրոցեսների ապակայունացման համար: Տեղի ունեցավ՝ լճի ջերմաստիճանային շերտավորման (ստրատիֆիկացիա) գոյության ժամանակահատվածի կրճատում, Փոքր Սևանում հիպոլիմնիոնի ծավալի փոքրացում 50%-ով (13 կմ-ից 6 կմ), իսկ Մեծ Սևանում՝ նրա անհետացում: Հիպոլիմնիոնի կրճատումը հանգեցրեց մի

շարք հետևանքների. լճի միջին տարեկան ջերմաստիճանը բարձրացավ 2°C-ով, աճեց հորիզոնական և ուղղահայաց հոսանքների տևողությունն ու ինտենսիվությունը, որի հետևանքով լճի միջին և վերին ջրաշերտերում մի քանի անգամ մեծացան կախութային և լուծված օրգանական նյութերի կոնցենտրացիաները: Նշված օրգանական նյութերի օքսիդացման ժամանակ լուծված թթվածնի կոնցենտրացիան լճում փոքրացավ (8,0-ից 3,0 մգ O₂/լ): Ազոտի հանքային և ընդհանուր ձևերի կոնցենտրացիան լճում մեծացավ 30 անգամ (0,01-ից 0,32 գ/մ³), իսկ ֆոսֆորի կոնցենտրացիան նվազեց 20 անգամ (0,32-ից 0,017 գ/մ³): Դ-ա բերեց ջրիմուռների կողմից ազոտի և ֆոսֆորի յուրացման ինտենսիվացմանը և ջրիմուռների աճի խթանմանը: Ջրի լուսաթափանցելիությունը, որը որոշիչ դեր ունի լճում ֆիզիկաքիմիական և կենսաբանական պրոցեսների նորմալ ընթանալուն, նվազեց 4 անգամ (13,0-ից 3,0 մ):

Այս փոփոխությունների հետևանքով տեղի ունեցան շատ խոր, որոշ դեպքերում նաև անվերականգնելի, պրոցեսներ: Բարձրակարգ ջրային բույսերի (մակրոֆիտներ) բիոգանգվածի կտրուկ նվազում (9000000 տ-ից մինչև 8000 տ): Մակրոֆիտները կլանում են ազոտ և դրանով հանդիսանում մրցակիցներ ջրիմուռներին (ֆիտոպլանկտոն), ինչով արգելակում վերջինի բազմացումը: Լճում վերը նշված փոփոխությունների շնորհիվ տեղի ունեցավ լճային էկոհամակարգի լիովին խախտում և 20-րդ դարի 70-ականների կեսերին լիճը սկսեց ծաղկել կապտականաչ ջրիմուռներով: Տեղի ունեցավ լճի էվտրոֆիկացիա:

Սննդարար տարրերի ներհոսքը հանդիսանում է էկոլոգիական փոփոխությունների թվով երկրորդ, իսկ կարևորությամբ՝ նույնիսկ առաջին նախադրյալը: Ներկայումս լիճը գտնվում է մեզոտրոֆ վիճակում՝ շատ մոտ լինելով էվտրոֆին: Ուսումնասիրելով էվտրոֆիկացիայի մեխանիզմը ցույց տրվեց, որ այն դադարեցնելու համար անհրաժեշտ է «լիճ-ջրհավաք ավազան» ամբողջական էկոհամակարգի այնպիսի կարգավորում, որի արդյունքում կսահմանափակվի հատակային նստվածքներից կենսածին տարրերի և օրգանական նյութերի մուտքը դեպի լիճ:

Օգտագործելով օրգանական նյութի կուտակման կախվածությունը լճի միջին խորությունից, հիպոթիմիոնի վերականգնման պայմանները և մի շարք այլ օրինաչափություններ, ապացուցվեց, որ լճում դեէվտրոֆացման համար անհրաժեշտ է.

- ◆ բարձրացնել լճի մակարդակը առնվազն 6 մ-ով,

- ◆ վերանայել և էկոլոգիական տեսանկյունից կարգավորել լճի ջրհավաք ավազանի ողջ սոցիալ-տնտեսական գործունեությունը, քանի որ լճի աղտոտումը թափոնաջրերով ևս ամենաախտաբեր հիմնահարցերից է: Սևանա լճի ավազանում լիակատար չի գործում գրեթե ոչ մի կենսաբանական մաքրման կայան:

Սևանա լճի հիմնահարցի լուծմանը ուղղված միջոցառումները

Լճի մակարդակի բարձրացման համար անհրաժեշտ է ավելացնել նրա ջրային պաշարները՝ օգտագործելով հարևան ավազանների գետերի հոսքը և կրճատել լճից կատարվող ջրթողքը:

Այդ նպատակով 1962 թ. սկսվեց Արփա գետի հոսքի դեպի լիճ տեղափոխման մեծ համալիրի կառուցումը, որով նախատեսվում էր դեպի լիճ տեղափոխել մոտ 250 մլն մ³ ջուր տարեկան: Արփա-Սևան թունելը հանձնվեց շահագործման 1981 թ.-ին:

Սևան-Հրազդան կասկադի արտադրանքի փոխարինման նպատակով կառուցվեցին ջերմա-էլեկտրակայաններ: Ոռոգման նպատակով լճից կատարվող ջրթողքի մի մասը փոխարինվեց Արա-րատյան հարթավայրի ցածրությամբ առկա ջրերով: Այս միջոցառումները հնարավորություն տվեցին 1965 թ.-ից սկսած զգալիորեն դանդաղեցնել լճի մակարդակի անկումը՝ ջրթողքը հասցնելով տարեկան 500 մլն մ³, որից 380-ը ոռոգման, իսկ 120-ը էներգետիկական նպատակների համար: Վերջինս դադարեցվեց 1978 թվականին:

Այդ միջոցառումներից հետո, լճի մակարդակը 1981-1990 թթ. բարձրացել էր 0,9 մ-ով և նորից իջել 1,5 մ-ով 1991-2000 թթ. էներգետիկ ճգնաժամի ժամանակ լճից ակտիվ բացթողումների հետևանքով:

Լճի ջրային պաշարների ավելացման համար Արփա-Սևան թունելից հետո կառուցվում է Որոտան-Արփա թունելը, որը շահագործման է հանձնվում 2004 թ.-ի վերջին: Այն Որոտան գետի հոսքի մի մասը կտեղափոխի դեպի լիճ: Այդ միջոցառումները թույլ կտան տարեկան լիճ տեղափոխել ևս մոտ 165 մլն մ³ ջուր:

Սևանա լճի էկոլոգիական վիճակի բարելավման նպատակով նախաձեռնվել և Համաշխարհային Բանկի ֆինանսական աջակցությամբ 1996-98 թթ. սնվել է «Սևանա լճի էկոլոգիական հավասարակշռության վերականգնման» ծրագիրը, որը հիմնականում ընդգրկել է հիմնախնդիրների լուծման հետևյալ հարցերը՝ օրենսդրություն, կառավարման հարցեր, լճի մակարդակի բարձրացում, ջրհավաք ավազանի կեղտաջրերի մաքրում, կենցաղային և արտադրական թափոնների կառավարում, ոչ կետային աղտոտվածությունների կանխում, ձկան պաշարների պահպանություն և վերարտադրություն, կենսաբազմազանության պահպանություն:

Հաշվի առնելով Սևանա լճի կորևոր նշանակությունը, նրա դերը Հանրապետության համար, 2001 թ.-ին Հայաստանի Հանրապետության Ազգային Ժողովի կողմից ընդունվեց «Սևանա լճի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը, համաձայն որի Սևանա լիճը սահմանվում է, որպես Հայաստանի Հանրապետության բնապահպանության, տնտեսական, սոցիալական, գիտական, պատմամշակութային, գեղագիտական, առողջապահական, կլիմայական, ռեկրեացիոն և հոգևոր արժեք ունեցող քաղցրահամ ջրերի ռազմավարական օբյեկտ: Մշակվել և ընդունվել է «Սևանա լճի էկոհամակարգի, վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման միջոցառումների տարեկան ու համալիր ծրագրերը» ՀՀ օրենքը:

Վերջին 4-5 տարիների ընթացքում ՀՀ բնապահպանության նախարարության կողմից վարած քաղաքականության շնորհիվ նվազել են Սևանա լճից ջրի բացթողումների ծավալները (օր. 2002 թ.-ին Սևանա լճից բաց էր թողնվել 98.3 մլն խոր. մ ջուր, 2003-ին՝ 117.286 մլն խոր. մ ջուր, 2004 թ.-ին՝ 148.800 մլն խոր. մ): Այս տարի բացթողումների ծավալը սահմանված է մինչև 150 մլն խոր. մ ջուր: Այս և մի շարք այլ գործողությունների համախումբը (մասնավորապես, Սևանա լիճ թափվող 29 գետերում կատարվող արդյունավետ վերահսկողություն ապօրինի ջրօգտագործողների նկատմամբ), ինչպես նաև բարենպաստ կլիմայական պայմանները հանգեցրեցին նրան, որ 5 տարվա ընթացքում Սևանա լճի մակարդակը բարձրացել է շուրջ 1.59 մ-ով (01.01.2000-ի տվյալներով այն կազմել է 1896.51 մ, իսկ 14.11.05-ին՝ 1898.10 մ):

Սևանա լճի մակարդակը մինչև 1898 ճիշդ բարձրանալու արդյունքում շուրջ 450 հա տարածք, որից անտառածածկ՝ 215 հա, մնացել է ջրի տակ: Նախնական հաշվարկներով մինչև 1900 մ ճիշդ լճի ջրի մակարդակի բարձրացման դեպքում ջրի տակ կմնա մոտ 1797 հա տարածք, որից անտառածածկ՝ մոտ 1037 հա, իսկ մինչև 1903 մ ճիշդ, այսինքն 6 մ լճի ջրի մակարդակի բարձրացման դեպքում՝ 4550 հա ընդհանուր մակերեսով տարածք, որից անտառածածկ՝ 3073 հա:

Հաշվի առնելով անտառտնկարկների ջրի տակ հայտնվելու բացասական ազդեցությունը լճի ջրի որակի և մաքրության վրա՝ ՀՀ կառավարությունը կանխարգելման միջոցներ է ձեռնարկել 2005 թվականին մոտ 92 հա, իսկ 2006 թ.-ին՝ 123 հա ջրածածկ անտառտնկարկների մաքրման համար: Այդ աշխատանքների համար նախատեսված ընդհանուր գումարը կազմել է շուրջ 147.3 մլն դրամ:

Դրանց զուգահեռ լճի շրջակայքի ջրածածկումից գերծ մնացող անտառային տարածքներում կատարվում են անտառտնկման, անտառկուլտուրաների լրացման և խնամքի աշխատանքներ:

Սպասվող արդյունքներ

Լճի ջրի մակարդակի բարձրացումը 6 մ-ով կհանգեցնի ջրի ծավալի շուրջ 9 մլրդ խոր. մ աճ, որը էներգետիկ ու տնտեսական այլ ճյուղերի համար շատ կարևոր ռազմավարական նշանակություն ունեցող բնական պաշար կհամարվի:

Աստիճանաբար կնվազի լճի արտածին աղտոտվածությունը և կստեղծվեն բարենպաստ պայմաններ լճի ինքնամաքրման և ջրակենսաբանական նախկին ցուցանիշների վերականգնման համար:

Լճի ջրահավաք ավազանում բնակավայրերի ջրամատակարարման և ջրահեռացման ցանցի կատարելագործման, ինչպես նաև Սևանա լճից ջրառի և ջրալցմանն ուղղված միջոցառումների իրականացման արդյունքում կապահովվի ջրօգտագործման կառավարման միասնական և վերահսկելի համակարգ:

Կհաստատվեն ավազանի կենսաբազմազանության պահպանման և կայուն օգտագործման արդյունավետ մեխանիզմներ, որոնք կապահովեն էկոհամակարգի ու դրա բաղադրիչների բնականոն զարգացումը:

Իրատեսական հնարավորություն կստեղծվի լճում և դրա ջրհավաք ավազանում հիմնադրել բարձր ռեկրեացիոն ինդուստրիայի զարգացման միասնական համակարգ, որը կհանդիսանա այդ տարածաշրջանի եկամտաբեր, աշխատատար և էկոլոգիապես մաքուր հեռանկարային ոլորտ:

Սևանա լճի ձկան պաշարների պահպանություն

Յուրաքանչյուր տարի «Ձկան պաշարների համալրում» պետական ծրագրի շրջանակներում Սևանա լճի արժեքավոր և էնդեմ ձկնատեսակների վերարտադրության իրականացման համար մոտ 10 մլն դրամ մրցութային հիմունքներով հատկացվում է մասնագիտացված ձկնաբուծական գործառաններին: Մանրածկան ինկուբացիայի և հետագայում ձկնկիթները Սևանա լիճ բացթողնելու համար ձկան որսը, ձկնկիթի հավաքը մասնագիտացված ձկնաբուծական կազմակերպությունների կողմից կազմակերպվում են Սևանա լիճ թափվող Ծակքար, Արգիչի, Վարդենիկ, Մասրիկ և այլ ձկնատեսակների նշանակության գետերում: Թեպետ ֆինանսավորման այսպիսի մակարդակի պայմաններում հնարավոր չէ լիարժեք կազմակերպել հազվագյուտ և արժեքավոր ձկնատեսակների վերարտադրություն և դրանց արդյունագործական պաշարների վերականգնումը, այնուամենայնիվ այն որոշ չափով հնարավորություն է տալիս ապահովելու լճի ձկնային պաշարների պահպանությունը և կայուն օգտագործումը:

Մինչև 90-ական թվականների վերջերը պետական բյուջեի ֆինանսավորմամբ ՀՀ ԳԱԱ հիդրոէկոլոգիայի և ձկնաբանության ինստիտուտի կողմից Սևանա լճում իրականացվում էին համապատասխան պաշարագիտական աշխատանքներ: Ձկան պաշարների և դրանց օգտագործման թույլատրելի չափաքանակների վերաբերյալ համապատասխան գիտական հիմնավորման արդյունքում ՀՀ բնապահպանության նախարարություն կողմից յուրաքանչյուր տարվա համար սահմանվում էին Սևանա լճի հիմնական արդյունագործական որսատեսակների՝ սիգի, արծաթափայլ ծածանի և խեցգետնի արդյունագործական որսապաշարները: Սակայն պետական բյուջեի սուղ ֆինանսական միջոցներով պայմանավորված մի քանի տարի շարունակ արդյունագործական ձկնորսությունը իրականացվում էր գիտականորեն հիմնավորված պաշարագիտական աշխատանքների բացակայության պայմաններում: Կարևորելով ձկան պաշարների կայուն օգտագործման խնդիրը, պետության կողմից 2004 թվականից սկսած տարեկան մոտ 4 մլն դրամ հատկացվում են Սևանա լճում ձկան պաշարների ուսումնասիրման աշխատանքների իրականացմանը:

2005 թվականին Սևանա լճի իշխան ձկան և դրա տարատեսակների վերածի ապահովումը ներառվել է երկրի բնապահպանական քաղաքականության իրականացման գերակա խնդիրների շարքում: Մասնավորապես ձկան պաշարների համալրման գծով 2005 թ. շուրջ 10 մլն դրամ պետական պատվերի սահմաններում նախատեսվել է Սևանա լիճ բացթողել 2316667 հատ կողակ ձկան թրթուռներ՝ աչքի ստադիայում, 73000 հատ գեղարքունի ձկան Յգրամից ավելի քաշ ունեցող մանրածուկ: Բացի այդ, 2005 թվականին «Բնապահպանական նպատակային ֆոնդ» արտաբյուջետային հաշվի միջոցներից 5300.0 հազ. դրամ հատկացվել է ամառային իշխան ձկնատեսակի մանրածկան աճեցման և 15,25 և 35 գրամանոց 10000-ական հատ, ընդհանուր թվով 30000 հատ ամառային իշխանի, ինչպես նաև «Սևան ազգային պարկ» ՊՈԱԿ-ի միջոցների հաշվին 57000 հատ գեղարքունի ձկան մանրածուկ Սևանա լիճ բացթողնելու աշխատանքների կազմակերպման համար:

3.2. ԼԱՆԴՇԱՖՏԱՅԻՆ ԵՎ ԿԵՆՍԱԲԱՆԱԿԱՆ ԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹՅԱՆ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Հայաստանը, որպես տիպիկ լեռնային երկիր օժտված է յուրահատուկ բազմաբնույթ լանդշաֆտային տիպերով, որոնց առաջացումը պայմանավորված էր բարձրունքագոտիական սկզբունքների դրսևորմամբ: Բնական լանդշաֆտներում ամեն ինչ փոխկապակցված է և դրանց բաղադրամասերի (կլիմա, ռելիեֆ, հողատեսքեր, լեռնային ապառներ, կենսաբազմազանություն) համախմբումը առաջացնում է ամբողջական մի համակարգ, որի պահպանությունը, կառավարումն ու պլանավորումը մարդկանց բարեկեցության երաշխիքն է:

Բնականաբար գյուղատնտեսության, արդյունաբերության, քաղաքաշինության, տրանսպորտի, տուրիզմի և ռեկրեացիայի զարգացումը, անտառօգտագործումը նպաստել են Հայաստանում, ինչպես նաև ամբողջ Եվրոպայում լանդշաֆտների ձևափոխմանը: Արդի պայմաններում մարդը ձևափոխել է բազմաթիվ լանդշաֆտներ և նույնիսկ նորերն է ստեղծել: Բարեբախտաբար մեր երկրում պահպանվել են դեռևս չձևափոխված բնական լանդշաֆտներ՝ իրենց բնորոշ բուսական և կենդանական աշխարհով, որոնց վրա մարդածին ճնշումը նվազագույն է:

Միաժամանակ, մասամբ ուրբանիզացված լանդշաֆտների կառավարումը և պլանավորումը նույնպես կարևոր խնդիր է երկրի կայուն զարգացման, այդ թվում շրջակա միջավայրի և կենսաբազմազանության պահպանության առումով: Նման մոտեցումը համահունչ է «Կենսաբազմազանության մասին», «Եվրոպայի վայրի բնության և բնական միջավայրի պահպանության մասին» և «Համաշխարհային մշակույթի և բնության ժառանգության պահպանության մասին», «Եվրոպայի Լանդշաֆտների մասին» կոնվենցիաների հիմնական նպատակներին:

Հայաստանը հնագույն քաղաքակրթության կենտրոններից մեկն է իր ուրույն բնությամբ ու պատմամշակութային ժառանգությամբ: Երկրի աշխարհագրական դիրքը, երկրաբանական բարդ կառուցվածքը, բարձունքային գոտիականությունը, բուսա- կենդանական աշխարհների տարբեր նահանգների սահմանագծում գտնվելը նպաստել են կենսաբազմազանության և էկոհամակարգերի հարստացմանը: Չնայած իր փոքր տարածքին Հայաստանում տարածված են յոթ տարբեր լանդշաֆտային տիպեր, իրենց համակեցությունների, բուսական ու կենդանական տեսակների բազմազանությամբ: Հայաստանի կենսաբազմազանությունը չափազանց հարուստ է տնտեսական արժեքավոր տեսակներով: Բույսերի մոտ 2000 տեսակ օժտված են սննդարար, կերային, դեղատու, ներկատու, եթերայուղատու, մեղրատու, խեժատու հատկանիշներով, մի շարք կենդանիներ՝ մորթատու, մսատու և այլ հատկանիշներով: Կենսաբազմազանության մեջ առավել շատ են տարածված մշակովի բույսերի ու բուծվող կենդանիների վայրի ցեղակիցները, որի շնորհիվ Հայաստանը հնուց ի վեր եղել է անասնապահության և երկրագործության կենտրոններից մեկը:

Ներկայումս Հայաստանի գրեթե բոլոր էկոհամակարգերն իրենց վրա կրում են մարդածին մամլիչի ազդեցություն, որի արդյունքում անհետացման եզրին են տասնյակ ու հարյուրավոր բուսական ու կենդանական տեսակներ: Առավել ուժեղ այն ներգործում է անտառային, կիսաանապատային, տափաստանային էկոհամակարգերի, ինչպես նաև Սևանա լճի յուրովի և եզակի ջրաէկոհամակարգի վրա: Անտառների վիճակը վերջին տարիներին կտրուկ վատթարացել է. առաջ են եկել բազմաթիվ պրոբլեմներ՝ կապված անտառների անկանոն օգտագործման, անտառային բազմազանության դեգրադացման և ոչնչացման, վնասատուներով և հիվանդություններով զանգվածային վարակման հետ: Սևանա լճի էկոհամակարգի անմխիթար վիճակը առաջին հերթին պայմանավորված է ջրի մակարդակի իջեցումով, մակերեսի փոքրացումով, ջրում կենսածին տարրերի բալանսի և սնուցման շրթանների խախտումով, կենսաբազմազանության բաղադրիչների անհետացումով:

Կիսաանապատային գոտում, որտեղ հողերը յուրացված է 80-90%-ով, բնական լանդշաֆտներին մեծ վնաս են հասցնում չկարգավորված ոռոգման պատճառով հողերի էրոզացումը, աղակալումը, նրանց պնդացումը, կենցաղային, արդյունաբերական և ագրոքիմիական աղտոտվածությունը: Նշված բոլոր պատճառները հանգեցրեցին Հայաստանի տարածքում անասնապատացման ընդլայնմանը և տարբեր տիպի լանդշաֆտների դեգրադացմանը:

Լեռնատափաստանային, մերձալպյան և ալպյան լանդշաֆտները, որոնք հանդիսանում են հիմնական բնական կերհանդակներ, հիմնականում վնասվում են անասունների արածեցման ռեժիմի և ժամկետների, խոտհունձի պայմանների խախտման պատճառներով: Վերջին հարյուրամյակի ըն-

թացքում արտավայրերը և խոտհարքները զգալիորեն դեգրադացվել են, տարախոտային տափաստաններն ու մարգագետինները փոխարինվել են տրագականտային տափաստաններով ինչը հանդիպում է Վայքում, Չանգեգուրում, Արագած լեռնազանգվածի և Փամբակի լեռնաշղթայի հարավային լանջերին:

Արդյունաբերության, էներգետիկայի և տրանսպորտային ճյուղերի գործունեությունը առաջացրել է օդի, հողի և ջրի աղտոտում: Ծանր մետաղների և քիմիական թափոնների առկայությունը մինչև օրս նախկինից պահպանված ինդուստրիալ ժառանգությունն է: Աղտոտման մման մակարդակը ուղղակիորեն ազդում է տեսակների գոյության և էկոհամակարգերի ամբողջականության վրա:

Գյուղատնտեսական, արդյունաբերական, շինարարական և այլ նպատակների համար մարդու կողմից ակտիվորեն յուրացվել են տարածքներ գրեթե բոլոր լանդշաֆտային գոտիներում: Չորացվել ու գյուղատնտեսության համար օգտագործելի են դարձվել 20 հազար հա. ճահիճ և գերխոնավ տարածքներ, հատվել են անտառներ, խիստ ընդարձակվել է կառուցապատված տարածքների մակերեսը (շինություններ, ճանապարհներ և այլն), որի հետևանքով տեղի է ունեցել առանձին բուսա- և կենդանատեսակների բնակմիջավայրի կորուստ և առաջ է եկել բազմաթիվ տեսակների անհետացման վտանգ:

Այսպիսով կենսաբազմազանության սպառնացող հիմնական վտանգները ուղղակիորեն կամ միջնորդված կապված են մարդածին ազդեցության հետ: Հիմնական վտանգող պրոցեսներն են. բնակմիջավայրի կորուստը և փոփոխությունը, կենսառեսուրսների գերօգտագործումը, աղտոտումը և այլն: Բոլոր այս վտանգները նվազեցնում են կենդանիների և բույսերի պոպուլյացիաները, ինչպես նաև առաջացնում են տեսակների կորուստ, լանդշաֆտների և էկոհամակարգերի դեգրադացում:

Կասկած չի հարուցում, որ այս բոլոր հիմնախնդիրների լուծումը պահանջում է ոլորտի համապարփակ քաղաքականության մշակում կառավարության, ոչ-կառավարական կազմակերպությունների, հասարակության, ինչպես նաև միջազգային կազմակերպությունների մասնակցությամբ:

Հայաստանի հազվագյուտ և անհետացող բույսերի և կենդանիների պահպանության նպատակով հրատարակվում է ՀՀ Կարմիր գիրքը, որի միակ տարբերակը պատրաստվել է 1989-1990 թթ.: Հայաստանի բույսերի Կարմիր գրքում ընդգրկված են 387 հազվագյուտ և անհետացման եզրին գտնվող բուսատեսակներ, իսկ կենդանիների Կարմիր գրքում՝ 99 կենդանատեսակներ:

ՀՀ բնապահպանության նախարարի հրամանով 2004 թ. հաստատվել է «Հայաստանի Հանրապետության բույսերի և կենդանիների Կարմիր Գրքի վարման կարգը և Հայաստանի Հանրապետության բույսերի և կենդանիների Կարմիր Գրքի հանձնաժողովի կազմը»: Սակայն ֆինանսական միջոցների բացակայության պատճառով գիտահետազոտական ինստիտուտների կողմից չեն իրականացվում համապատասխան աշխատանքներ Կարմիր գրքի լրամշակման և վերահրատարակման ուղղությամբ:

Հայաստանի Հանրապետությունում կենսաբազմազանության պահպանության ծրագրերը հիմնականում կառավարվում են պետության կողմից: Կենսաբազմազանության in-situ պահպանությունը իրականացվում է բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում և դրանից դուրս, ներկայումս հիմնականում պետական սեփականության հողերում:

Որպես կենսաբազմազանության պահպանության առավել արդյունավետ միջոց ստեղծվում են բնության հատուկ պահպանվող տարածքներ (ԲՀՊՏ): Հայաստանի ԲՀՊՏ-ի ներկայիս համակարգը ձևավորվել է սկսած 1958 թ.-ից: ԲՀՊՏ-ի ընդհանուր մակերեսը մոտ 311 հազ. հա է, որը կազմում է հանրապետության տարածքի մոտ 10%-ը: Այստեղ պահպանվում են հանրապետության ֆլորայի և ֆաունայի տեսակային կազմի 60%-ը:

Համաձայն գործող օրենսդրության, հանրապետությունում որպես բնության հատուկ պահպանվող տարածքներ երաշխավորված են պետական արգելոցները, պետական արգելավայրե-

րը, ազգային պարկերը և բնության հուշարձանները.

Արգելոցներ. Հայաստանում գործում են 3 պետական արգելոցներ, որոնք համապատասխանում են IUCN “Ia” կարգի պահպանվող տարածքների: Այստեղ մարդկային գործունեությունը սահմանափակվում է միայն գիտական աշխատանքներով:

Արգելավայրեր. արգելավայրերը հանրապետությունում կազմավորվել են 1950-70-ական թվականներին: Կան 23 արգելավայրեր, որոնցից 16-ը կառավարվում են ՀՀ բնապահպանության նախարարության, 6-ը՝ ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության, իսկ 1-ը՝ ֆիզիկայի ինստիտուտի կողմից:

Ազգային պարկեր. հանրապետությունն ունի երկու ազգային պարկ՝ «Սևան» և «Գիլիջան»: «Սևան» ազգային պարկը կազմակերպվել է 1978 թ.-ին՝ 150,1 հազ. հա տարածքով, որից 125,2 հազ. հա-ը Սևանա լճի հայելին է, իսկ 24,8 հազ. հա-ը՝ ցամաք: Կառավարվում է ՀՀ բնապահպանության նախարարության կողմից: «Գիլիջան» ազգային պարկը կազմակերպվել է 2002 թ. Գիլիջանի արգելոցի հիման վրա, տարածքը կազմում է 28,2 հազ. հա:

Բնության հուշարձաններ. Հայաստանի հանրապետությունը հարուստ է բնության կենդանի և անկենդան հուշարձաններով: Դրանց վերաբերյալ թվական տվյալներ դեռևս ճշգրտված չեն, քանի որ հանրապետությունում շարունակվում են բնության հուշարձանների գույքագրման և անձնագրավորման աշխատանքներ:

ԲՀՊՏ-ների ներկա համակարգը հիմնականում ընդգրկում է անտառային լանդշաֆտները, իսկ հանրապետության տարածքին բնորոշ մյուս կարևոր էկոհամակարգերը դուրս են մնացել պահպանությունից: Արգելոցների և արգելավայրերի սահմաններն անց են կացվել առանց հաշվի առնելու լեռնային երկրներին բնորոշ աշխարհագրա-էկոլոգիական չափանիշները՝ լանդշաֆտների և նրանց բաղադրամասերի բարձրունքագոտիական բաշխվածության աշխարհագրական օրինաչափությունները, տարածքի սահմանազատման գետավազանային սկզբունքները և այլն: Արգելավայրերը հիմնականում չունեն վարչական սպարատ, չեն հստակեցված նրանց պահպանության և օգտագործման ռեժիմները:

Ելնելով վերը նշվածից, իրավիճակը շտկելու նպատակով մշակվել է «Հայաստանի բնության հատուկ պահպանվող տարածքների զարգացման պետական ռազմավարություն և գործողությունների ազգային ծրագիր», որը 2002 թ. հավանության է արժանացել ՀՀ Կառավարության կողմից: Ռազմավարության նպատակն է. բնության հատուկ պահպանվող տարածքների համակարգի կատարելագործման միջոցով ապահովել.

- ◆ Հայաստանի լանդշաֆտային և կենսաբանական բազմազանության, պահպանության, վերականգնման և կայուն օգտագործման բարելավումը,
- ◆ երկրի սոցիալ-տնտեսական զարգացման ռազմավարության մեջ համակարգի ներդաշնակ ինտեգրացումը
- ◆ բնության հատուկ պահպանվող տարածքների ցանցի համապատասխանեցումը միջազգային համաձայնագրերին, ստանդարտներին և չափանիշներին:

Համաձայն ռազմավարությունում բերված ժամանակացույցի 2004 թ. ՀՀ կառավարության կողմից սկսվել են լայնածավալ աշխատանքներ ԲՀՊՏ-ների համակարգի կատարելագործման և նոր պահպանվող տարածքների ստեղծման ուղղությամբ: Դրանցից կարևորվում են.

- ◆ Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների կադաստրի ստեղծում:
- ◆ Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների վերանայման, սահմանների ճշգրտման և քարտեզագրման աշխատանքներ, այդ թվում, «Շիկահող» և «Խոսրովի անտառ» պետարգելոցների:

- ◆ Բնության հուշարձանների գույքագրում, անձնագրավորում և ցանկի հաստատում:
- ◆ «Արևիկ» պետարգելոցի, «Որոտան» և «Կիրանց» բնական պարկերի, «Ջերմուկ» և «Արփի» («Գնիշիկ») ազգային պարկերի, «Արփի լիճ» պահպանվող տարածքի, «Խոր Վիրապ» արգելավայրի ստեղծում:

Ինչպես արդեն նշվեց, վերջին տարիների ընթացքում Հայաստանում տեղի ունեցած սոցիալ-տնտեսական փոփոխությունները բացասական ազդեցություն թողեցին երկրի յուրօրինակ լանդշաֆտների, բնական էկոհամակարգերի և հարուստ կենսաբազմազանության վրա, որի վերացման համար պահանջվում է հրատապ միջոցառումների իրականացում: Հաշվի առնելով, որ կենսաբազմազանության պահպանությունն առավել արդյունավետ իրականացվում է բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում, իսկ «Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը (1991) չի համա-

պատասխանում արդի պայմաններին, անհրաժեշտություն է առաջացել մշակել «Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» նոր օրենքի նախագիծ:

Նշված օրենքը նպատակ ունի ապահովելու Հայաստանի Հանրապետության բնության հատուկ պահպանվող տարածքների, որպես բնապահպանական, սոցիալական, տնտեսական, գիտական, պատմամշակութային և այլ արժեք ներկայացնող էկոհամակարգերի, բնության համալիրների ու առանձին օբյեկտների բնականոն զարգացման, վերականգնման, պահպանության և օգտագործման պետական քաղաքականության իրավական հիմունքները: Շահագրգիռ կողմերի քննարկումներից հետո «Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը ներկայումս գտնվում է լրամշակման փուլում:

3.3. ԱՆՏԱՌՆԵՐԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄ

Հայաստանում անտառածածկ տարածքները զբաղեցնում են 334 հազար հա, կամ տարածքի 11.2%, որը հանրապետության բնակչության մեկ շնչի հաշվով կազմում է ընդամենը 0.1 հա: Հայաստանի անտառները, իրենց լեռնային բնությամբ, աչքի են ընկնում հողապաշտպան, ջրապաշտպան և կլիմայակարգավորիչ հատկություններով: Հանրապետության տարածքում անտառները տեղաբաշխված են անհամաչափ: Հյուսիսային շրջաններում անտառատվածությունը կազմում է 29%, հարավայինում՝ 13%, իսկ կենտրոնական Հայաստանում՝ 2%: Անտառների անհամաչափ տեղաբաշխվածությունը պայմանավորված է բնակլիմայական պայմաններով և մարդածին բացասական ազդեցությամբ: Ներկայումս հանրապետության բնական անտառների շուրջ 70%-ը կազմալուծված ու ծերացած են: Հասուն և գերհասուն անտառներում կենտրոնացված են ամբողջ փայտանյութի պաշարների 36%-ը, ծավալային արտահայտությամբ՝ 13,5 մլն խոր. մ: Վերջիններս գտնվում են համեմատաբար դժվարամատչելի վայրերում: Այստեղ անհրաժեշտություն է առաջանում անտառշահագործումը զուգակցել անտառների տնտեսական արդյունավետության բարձրացման և բնապահպան գործընթացների իրականացման հետ: Ըստ անտառային պաշարների հաշվառման վերջին տվյալների (1993 թվական), անտառային ֆոնդի փայտանյութի ընդհանուր պաշարը կազմում է 41.74 մլն խոր. մ, իսկ տարեկան վերածը՝ 354 հազար խոր. մ: Անտառների լրիվությունը 0.54 է, բռնիտեղը՝ III-7:

Ներկա վիճակը: Պատմական տվյալների վերլուծությունը ապացուցում է, որ ընդամենը 3 հազարամյակ առաջ հանրապետության անտառածածկ տարածքները ավելի քան 3 անդամ գերազանցել են ներկայիս ընդգրկման չափերը: Լանդշաֆտակոլորգիական առումով առավել անկայուն վիճակում են գտնվում լեռնալանջերի հարավահայաց դիրքադրության անտառածածկ տարածքները և հատկապես արիղ մոտ անտառային և թփային համակեցությունները, որտեղ անընդհատ մեծանում է չոր տափաստանային և կիսաանապատային բուսատեսակների թափանցումը: Ի տարբերություն հանրապետության անտառային գոտու ստորին էկոտոնային հատվածների, որտեղ հիմնականում նկատվում է անտառային էկոհամակարգերի դեգրադացիա, անտառի վերին սահմանը գտնվում է ջրաջերմային առումով ավելի բարենպաստ պայմաններում:

Հայաստանի անտառները վերջին 70 տարվա ընթացքում 2 անգամ ենթարկվել են գերհատումների: Առաջինը տեղի ունեցավ 1930-1950-ական թվականներին, երբ հատումները կատարվում էին արդյունաբերական նպատակներով: Երկրորդը կայացավ 1991 թվականից սկսած՝ կապված հանրապետության տնտեսական և էներգետիկ ճգնաժամի հետ, որի պատճառով ոչնչացվել են անտառածածկ տարածքներ՝ խախտելով շրջակա միջավայրի էկոլոգիական հավասարակշռությունը: Անտառների անսխտեմ շահագործման, արածեցման, խտտհունձի և այլ պատճառներով տեղի են ունեցել խորը կառուցվածքային փոփոխություններ՝ ծառուտները կորցրել են իրենց բնական վերականգնման ունակությունը, իջել է արտադրողականությունը, ակտիվացել են էրոզիոն երևույթները, խախտվել է անտառի հիդրոլոգիական ռեժիմը: Անտառազրկված լեռնալանջերում ինտենսիվ էրոզիոն պրոցեսների հետևանքով մեծացել է սելավների և սողանքների հավանականությունը: Անտառային մեծ զանգվածներ ոչնչացան հատկապես Լոռու, Տավուշի, Սյունիքի և Գեղարքունիքի մարզերում, որի հետևանքով ակտիվ էրոզիոն-սելավային պրոցեսներ տեղի ունեցան Վանաձոր, Գորիս, Իջևան քաղաքներում, Նոյեմբերյանի, Մարտունու մի շարք գյուղերում, որտեղ մեծ վնաս է հասցվել բնակելի տներին, բազմաթիվ այլ կառույցներին, ինչպես նաև գյուղատնտեսական նշանակության զգալի մակերեսով հողատարածքներին:

Վերջին տաս տարիների ընթացքում իրականացված անարդյունավետ անտառկառավարումը և անտառի օգտագործման պրակտիկական անտառները և անտառային էկոհամակարգերը հասցրել են կրիտիկական վիճակի:

Միայն անտառակառավարման հետևանքով որոշ տարածքներում առաջացել է անտառի ծերացում և գերհասունացում, իսկ այլ տարածքներում ընդհակառակը դեգրադացիա և ոչնչացում:

Էներգետիկ և տնտեսական ճգնաժամի պատճառով մասսայական հատումների հետևանքով տարբեր ինտենսիվությամբ ծառահատվել են մոտ 40000 հա անտառ և կանաչ գոտիներ, որից մոտ 7000 հա-ը՝ համատարած: Տեղի է ունենում անցանկալի տեսակափոխություն՝ բարձրարժեք հաճարենու և կաղնու ծառուտները փոխարինվում են բոխուտներով և դաժուտներով: Հատումների պատճառով նվազել են անտառների պաշտպանական կարողությունները, ակտիվացել են էռոզիան և այլ բացասական պրոցեսները, խախտվել է շրջակա միջավայրի էկոլոգիական հաշվեկշիռը:

2003 թ. բնափայտի ընդհանուր արտադրանքը համաձայն միջազգային և տեղական փորձագետների ուսումնասիրության գնահատվել է 847000 խիտ խմ, որից պաշտոնապես գրանցված անտառից դուրս բերումը կազմել է 63000 խմ: Ապօրինի հատումների գերակշիռ մասը կատարվում է անտառից 5 կմ հեռավորության գոտում տեղաբաշխված 230 համայնքների բնակիչների կողմից ջեռուցման նպատակներով:

ՀՀ կառավարության 25.07.2002 թ. N 1054-Ն որոշմամբ ստեղծվել է «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ը: Մինչև 2004թվականը, փաստորեն, միևնույն մարմինը միաժամանակ իրականացնում էր ինչպես անտառի վերահսկողություն, անպես էլ անտառակա-

ռավարում: Հետևաբար լիարժեք վերահսկողություն դժվար էր իրականացնել: Ակնհայտ է, որ կառավարման նշված համակարգը չէր կարող նպաստել անտառի կայուն կառավարմանը և ապօրինի հատումների կանխմանը: Հետևաբար անտառի կառավարման բնագավառում անհրաժեշտ էր իրականացնել արմատական կառուցվածքային փոփոխություններ:

ՀՀ կառավարության 15.01.2004 թ. N 7 որոշման համաձայն ՀՀ անտառների պահպանության, պաշտպանության, վերարտադրության և օգտագործման բնագավառում պետական լիազորված մարմին է հանդիսանում ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությունը, իսկ վերահսկողության լիազորություններն իրականացնում է ՀՀ բնապահպանության նախարարությունը:

ՀՀ կառավարության 29.01.2004 թ. N 96-Ն որոշմամբ ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության աշխատակազմի կառուցվածքում որպես առանձնացված ստորաբաժանում ստեղծվել է անտառի կառավարման գործակալությունը: ՀՀ բնապահպանության նախարարությունում անտառների վերահսկողությունը իրականացվում է Բնապահպանական պետական տեսչության անտառների վերահսկողության բաժնի կողմից:

Անտառտնտեսվարման ներկա առանձնահատկությունները: Խորհրդային ժամանակահատվածում անտառտնտեսությունները պահվում էին առավելագույն (97-98%) չափով պետական բյուջեի միջոցների հաշվին: Անկախության տարիներին, հանրապետության պետական բյուջեի սահմանափակ հնարավորությունների պայմաններում, էականորեն փոխվել են համակարգի ֆինանսավորման սկզբունքները: Պետությունը հնարավորություն ուներ ֆինանսավորել պահանջվող նվազագույն ծախսերի միայն 25-30%-ը: Մնացած մասը անտառտնտեսությունները պետք է ապահովեին սեփական, բնավարձի և անտառի կողմնարդյունքի իրացումից ստացվող, եկամուտների հաշվին:

Պետական բյուջեից ստացվող սահմանափակ աջակցությունը ստիպում է անտառտնտեսավարողին օտագործել անտառը որքան կարելի է շատ՝ նվազեցնելով անտառվերականգնման ծախսերը: Դա հանգեցնում է մատչելի տարածքներում անտառների գերօգտագործմանը, անտառվերականգնման գործնթացի նվազեցմանը և անտառկառավարման համապատասխան սկզբունքների խախտմանը:

Ներկայումս անտառային ենթակառուցվածքի բարելավման, անտառային կադաստրի վարման, անտառի գույքագրման կամ անտառի մոնիտորինգի կազմակերպման համար պետական բյուջեի միջոցների ծավալները բավարար չեն: Այս փաստը ինչ-որ չափով բացատրում է անտառային տնտեսությունում գոյություն ունեցող տարբեր անօրինականությունները և ապօրինի գործողությունները:

Արդյունքում, անտառային ոլորտը և պետությունը կորցնում են նյութական և ֆինանսական միջոցներ, որոնք դժվար է հաշվարկել:

Փայտամշակման արդյունաբերությունը ՀՀ-ում թույլ է զարգացած և ընդգրկում է մի քանի փոքր արտադրողներ: Սարքավորումները և մեքենաները հաճախ հնացած են և մաշված: Հայաստանը, ելք չունենալով դեպի ծովային ուղիներ, չի կարողանում արդյունաբերությանը տրամադրել լայն հնարավորություններ: Հետևաբար անտառային ոլորտում շուկայի մասին իմացությունն անբավարար է: Փայտի ամենամեծ ներքին սպառողը արտադրում է յուրահատուկ արտադրանք (կաղնու տակառներ):

Անտառահատումներ. Հայաստանում փայտանյութի օգտագործումը, համաձայն «Բնապահպանական և բնօգտագործման վճարների մասին» ՀՀ օրենքի, վճարովի է և դրանց օգտագործման համար սահմանված են դրույքաչափեր: Փայտանյութի համար դրույքաչափը սահմանված է ըստ ծառատեսակների և կախված է օգտագործման տեսակից, ծառի կտրվածքային մեծությունից և հատատեղի անտառի եզրից եղած հեռավորությունից: Այժմ ծառահատումները կատարվում են մասնավոր ձեռներեցների կողմից, որոնք հաճախ դուրս են գալիս պլանային հատումներից և անտառը կրճատվում է աղետալի չափերով:

2005 թ. ՀՀ կառավարության կողմից ընդունվել է «Բնապահպանական իրավախախտումների հետևանքով կենդանական և բուսական աշխարհին պատճառված վնասի հատուցման սակագների մասին» ՀՀ օրենքը, որով սահմանվում են անտառներում ծառերի, թփերի, արժեքավոր և հազվագյուտ տեսակներին, անտառային կուլտուրաներին պատճառված վնասի հատուցման սակագները:

«ՀՀ անտառի ազգային քաղաքականություն և ռազմավարություն», «Հայաստանի անտառների ազգային ծրագիր», «Ապօրինի անտառահատումների հետ կապված խնդիրների լուծմանն աջակցող միջոցառումների գործողությունների ծրագիր» փաստաթղթերում նախատեսված է մի շարք համալիր միջոցառումների իրականացում, որոնք նպատակաուղղված են անտառահատումների կրճատմանը, անտառահատված տարածքների վերականգնմանը, նոր անտառների հիմնմանը:

Անտառվերականգնում. Անտառվերականգնումը ընդգրկում է անտառտնտեսվարման այնպիսի համալիր գործողություններ, ինչպիսիք են՝ սերմնաբուծությունը, տնկարանային տնտեսության զարգացումը, հողի նախապատրաստումը, անտառտնկումը, ոռոգումը, ագրոտեխնիկական սպասարկումը և խնամքը:

Հանրապետության անտառային տարածքների վերականգնման և անտառապատման աշխատանքների համար կենսական նշանակություն ունի տնկարանային տնտեսության գործունեության բարելավումը: Ներկայումս անտառտնտեսվարումն իրականացնող պետական համակարգի տնտեսություններում առկա 300 հա տնկարանները, որոնցից 192 հա-ն ոռոգելի են, գտնվում են անմխիթար վիճակում: Դրանց մի զգալի մասը չի գործում, իսկ մնացածը օգտագործվում են իրենց հզորությունների 15-20 տոկոսի սահմաններում: Նվազել է նաև աճեցվող տնկանյութի տեսականին, որը ներկա դրությամբ չի գերազանցում 10-15 տեսակից:

Անտառային սերմերը մթերվում են անբավարար քանակությամբ: Տարեց տարի նվազում է աճեցվող տնկանյութի քանակը: Այնինչ ոչ վաղ անցյալում համակարգի տնտեսություններում աճեցվում էր 40-50 մլն հատ սերմնաբուսակներ և տնկիներ՝ հարուստ տեսականիով (շուրջ 60 ծառաբխատեսակներ): Աճեցված տնկանյութը ապահովում էր հանրապետությունում կատարվող անտառապատման և անտառվերականգնման աշխատանքները (տարեկան 6-7 հազար հա):

«Հայաստանի անտառների ազգային ծրագրի» կարճաժամկետ, միջնաժամկետ և երկարաժամկետ գործողություններով նախատեսված են բազմակողմանի միջոցառումներ՝ ուղղված անտառվերականգնման բնագավառի զարգացմանը:

Անտառապաշտպանություն. Վերջին տարիների ընթացքում անտառապաշտպանական միջոցառումների բացակայությունը, մեծածավալ անկանոն անտառահատումները հանգեցրել են անտառում ինչպես կլիմայական պայմանների փոփոխությանը (բարձր ջերմաստիճան, առատ լույս), այնպես էլ կերի բազայի փոփոխությանը (հատումների հետևանքով թափված ճյուղեր ու տերևներ): Դրանք խիստ նպաստավոր պայմաններ են ստեղծել վնասատու միջատների և հիվանդությունների զանգվածային բազմացման համար: Վնասատուների վարակման օջախները պրոգրեսիվ ձևով տարեց-տարի ավելանալով ներկայումս կազմում են ավելի քան 30 հազար հա: Ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ կաղնու անտառներում համատարած տերևազրկման պատճառով բնափայտի տարեկան կորուստը կազմում է շուրջ 21 հազար խորանարդ մետր, որի վնասի չափը անցնում է 62 մլն դրամից:

Անտառաբուծություն. Անտառաբուծությունը անտառտնտեսվարման կարևորագույն ճյուղերից է, որը ներկայումս մատնված է անուշադրության: Այս ճյուղի հիմնական գործառնություններից են՝ անտառային նոր տարածքների հիմնումը, դաշտապաշտպան անտառաշերտերի վերականգնումը և նորերի հիմնումը, ճանապարհաեզերի անտառաշերտերի վերականգնումը և նորերի հիմնումը, անտառային սելեկցիայի իրականացումը:

Անտառային սելտորում 2003-2005 թթ. իրականացված միջոցառումների ընդհանուր պատկերը բերված է ներքո աղյուսակում:

N N	Գործողության անվանումը	Չափի միավորը	ըստ տարիների		
			2003	2004	2005
1.	Անտառվերականգնման միջոցառումներ				
1.1	Անտառների հիմնում	հեկտար	260	583,5	278
1.2	Բնական վերաճին օժանդակում	հեկտար	402	145	-
1.3	Բնաշիվային վերաճին օժանդակում	հեկտար	-	1648	81
2.	Փայտանյութի մթերում -այդ թվում շինափայտ	խոր. մ	71458 13164	74588 10658	-
3.	Անտառի գույքագրում և հաշվառում	հեկտար	-	45000	125000
4.	Կառավարման պլանների մշակում	անտառտնտեսությունների քանակը		2	5 (ընթացքում է)

«Բնական պաշարների կառավարում և չքավորության նվազեցում» ծրագրի շրջանակներում անտառային սելտորում մարդկային կարողությունների զարգացման համար նախարարության կազմում գործող «Ձիկատար» անտառային ուսուցման տարածաշրջանային կենտրոնում իրականացվել է անտառի բնագավառի կադրերի ուսուցում հետևյալ ուղղություններով.

- ◆ Անտառների կայուն կառավարում
- ◆ Երկրատեղեկատվական համակարգը և անտառկառավարումը
- ◆ Անտառվերականգնում և տնկարանային տնտեսության կազմակերպում
- ◆ Համայնքային անտառկառավարում
- ◆ Խնամքի և կոմերցիոն հատումների կազմակերպում
- ◆ Անտառտնտեսական, հատկապես անտառանյութի պատրաստման և արտահանման գործողություններում աշխատանքի անվտանգության կանոնների ուսուցում:

3.4. ՊԱՅՔԱՐ ԱՆԱՊԱՏԱՑՄԱՆ ԴԵՄ ՈԼՈՐՏԻ ՁԱՐԳԱՑՄԱՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

ՄԱԿ-ի «Անապատացման դեմ պայքարի» Կոնվենցիայի շրջանակներում Հայաստանի Հանրապետությունում շարունակվում է «Հայաստանում անապատացման դեմ պայքարի գործողությունների ազգային ծրագրի» իրականացումը:

2003 թ. ՀՀ բնապահպանության նախարարության և ՄԱԿ-ի «Անապատացման դեմ պայքարի» Կոնվենցիայի Քարտուղարության և ՄԱԿ-ի Չարգացման Ծրագրի Երևանյան գրասենյակի միջև կայացած բանակցությունների արդյունքում հնարավորություն ստեղծվեց իրականացնելու երկու առաջնահերթ պիլոտային ծրագրեր, որոնք մշակվել են Հայաստանում անապատացման դեմ պայքարի գործողությունների ազգային ծրագրի շրջանակներում:

Առաջին ծրագիրը՝ «Հայաստանի Հանրապետության Կոտայքի մարզի Գառնի համայնքի անապատացման ենթարկված հողատարածքների վերականգնում», որը թույլ կտա վերականգնել 370 հա գյուղատնտեսական նշանակության հողերը և կվերականգնվի «Խոսրովի» պետական արգելոցի բնական ջրային բալանսը: Այն սկսվել է 2003 թ. հունիսի 17-ին՝ ՀՀ Կոտայքի մարզի Գառնի համայնքում նշվեց անապատացման դեմ պայքարի միջազգային օրը: 2005 թ. ավարտվել է ծրագրի առաջին փուլը: Տարվում են բանակցություններ ՄԱԶԾ-ի կողմից իրականացվող «Հայաստանի Հանրապետության Կոտայքի մարզի Գառնի համայնքի անապատացման ենթարկված հողատարածքների վերականգնում ծրագրի» երկրորդ փուլով նախատեսված աշխատանքների կատարման համար ֆինանսական աջակցության վերաբերյալ:

Երկրորդ ծրագիրը՝ «Հայաստանի Հանրապետության Տավուշի մարզի Մակարավանք հուշահամալիրի տեղամասի ինժեներաերկրաբանական հետազոտական աշխատանքներ», որի նպատակն է Մակարավանքի սողանքային տարածքի հետազոտում և հակասողանքային միջոցառումների մշակում, հուշահամալիրը սողանքային երևույթներից պահպանելը: Այն սկսվել է 2003 թ. օգոստոսի 9-ին և ավարտվել է 2005 թ.:

2002-2004 թթ. ընթացքում ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին իրականացվել է առաջնահերթ հակասողանքային միջոցառումների ծրագիրը ՀՀ բնակավայրերի տարածքում, որը ներառել է նաև սողանքների ռեժիմային ուսումնասիրման աշխատանքները:

2004 թ. Հայաստանի Հանրապետության պետ բյուջեի հաշվին իրականացվել է ՀՀ Կոտայքի մարզի լքված հանքավայրերի պաշարների ուսումնասիրությունը և հաշվառումը: 2005 թ. նմանատիպ ծրագիր իրականացվում է ՀՀ Տավուշի մարզում, որը իրականացվում է 2005 թ. Հայաստանի Հանրապետության պետ բյուջեի հաշվին: Ծրագրերը ուղղված են ընդերքի և հողերի պահպանությանն ու ռաջիոնալ օգտագործմանը:

ՄԱԿ-ի Գյուղատնտեսության և Պարենի Կազմակերպության աջակցությամբ սկսվել է գյուղատնտեսական հողերի խոշորացմանը (կոնսոլիդացիայի) փորձնական ծրագիր, որի ավարտը նախատեսվում է 2006 թվականին: Ծրագրի բաղադրիչներից են հասարակության տեղեկացվածության բարձրացումը, կադրերի ուսուցումը, փորձնական տարածաշրջանի համար հողօգտագործման սխեմայի մշակումը հողերի խոշորացման ծրագրի իրականացումը, ինչպես նաև հողերի խոշորացման ռազմավարության մշակումը: Փորձնական ծրագիրը իրականացվում է ՀՀ Կոտայքի մարզի Երզնկա համայնքում 2005 թ.-ից, որն ուղղված է հողամասերի միավորման (կոնսոլիդացիա) գործընթացի աջակցությանը:

03.05.2005 թ. Հայաստանի Հանրապետության կողմից 2001-2005 թթ. ժամանակահատվածում ՄԱԿ-ի «Անապատացման դեմ պայքարի» Կոնվենցիայի շրջանակում «Պարտավորությունների իրագործումը հզորացնելու պատրաստակամության վերաբերյալ» կոնկրետ թեմատիկ և սեկտորալ գործողությունների ուղղություններով իրականացված աշխատանքների մասին պատրաստվել է «Զեկույց» և ներկայացվել Կոնվենցիայի Քարտուղարություն:

«Հայաստանի ազգային հզորությունների կարիքների գնահատման գլոբալ բնապահպանական կառավարման համար» ծրագրի շրջանակներում մշակվել է.

◆ ՄԱԿ-ի Անապատացման դեմ պայքարի կոնվենցիայի խնդիրները (որոնք չեն խաչաձևում մյուս երկու կոնվենցիաների հետ), թեմատիկ գնահատումների հիման վրա և կազմվել է դրանց իրականացման պլանը

◆ Մշակվել են հանրապետությունում հողերի դեգրադացիային դեմ ուղղված առաջնահերթ ծրագրեր, որոնք նախատեսվում են ներկայացնել Գլոբալ Էկոլոգիական ֆոնդին (GEF):

ՄԱԿ-ի «Անապատացման դեմ պայքարի» Կոնվենցիայի քարտուղարություն ներկայացվել է առաջարկություն «Զիկատար» անտառային ուսումնական տարածաշրջանային կենտրոնի հիմնման մասին: «Զիկատար» անտառային կենտրոնը նախատեսվում է օգտագործել անապատացման դեմ պայքարի կոնվենցիայի Կենտրոնական և Արևելյան երկրների համար որպես ուսումնական տարածաշրջանային կենտրոն:

2004 թ. ՀՀ կառավարության կողմից հաստատվել է ՀՀ միջազգային կոնվենցիաներից բխող Հայաստանի Հանրապետության պարտավորությունների կատարման միջոցառումների ցանկը, որտեղ նաև ներկայացվել է ՄԱԿ-ի անապատացման դեմ պայքարի կոնվենցիայով ստանձնած պարտավորությունները 2005-2010 թթ. համար:

Հայաստանում անապատացման դեմ պայքարի գործողությունների ազգային ծրագրի իրականացումը ուժեղացնելու նպատակով անհրաժեշտ է նաև դոնոր պետությունների և միջազգային կազմակերպությունների աջակցությունը: Այդ կապակցությամբ վարվում են համապատասխան բանակցություններ ՄԱԿ-ի «Անապատացման դեմ պայքարի» Կոնվենցիայի Քարտուղարության և ՄԱԿ-ի «Անապատացման դեմ պայքարի» Կոնվենցիայի «Գլոբալ Մեխանիզմի» հետ, նպատակ ունենալով զարգացնել նաև միջազգային համագործակցությունը: Նախատեսվում է Հայաստանում կազմակերպելու «Կլոր սեղան», ներգրավելով և պոտենցիալ դոնորներին և բոլոր շահագրգիռ կողմերին:

3.5. ՄԹՆՈԼՈՐՏԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՎՏՈՏՐԱՆՄՊՈՐՏԻ ԱՐՏԱՆԵՏՈՒՄՆԵՐԻՑ

Մթնոլորտի աղտոտվածության և արտանետումների ցուցանիշները

2004 թ. ցուցանիշներով ավտոտրանսպորտի արտանետումները հանրապետությունում կազմել են արտանետումների ընդհանուր զանգվածի 85%, իսկ Երևանում՝ 97%: Մթնոլորտի աղտոտվածության մեջ ավտոտրանսպորտի բաժնեմասն անհամեմատ մեծ է նաև այն պատճառով, որ ավտոմեքենաների արտանետումներն իրականացվում են գրեթե շնչառության մակարդակում և կուտակվում մթնոլորտի գետնամերձ շերտում քաղաքի ողջ տարածքում:

Ածխաջրածինների և ազոտի երկօքսիդի գերնորմատիվային պարունակությունը օդում հաճախ առիթ է տալիս ֆոտոքիմիական սմոգի ձևավորմանը: 2004 թվականից վերսկսված գետնամերձ օդոնի չափումները Երևանում ցույց են տալիս այդ երևույթի առկայության մասին: 1997 թ. կեսերից դադարեցվել է CO-ի (որը հենց ավտոտրանսպորտից մթնոլորտի աղտոտվածության ինդիկատորն է) չափումները շրջակա բնական միջավայրի մոնիտորինգի կենտրոնի կողմից: Այդ չափումները նախատեսվում է վերսկսել 2006 թվականից:

Ավտոպարկը

Ըստ ՀՀ ոստիկանության տվյալների ներկայումս շահագործվող ավտոմեքենաների մեծ մասը 1980-90-ական թվականներին ԽՍՀՄ-ում, կամ Ռուսաստանի Դաշնությունում արտադրված ավտոմեքենաներն են, և չունեն կատալիտիկ չեզոքացուցիչներ: Այսպես կոչված «արտասահմանյան մակնիշի» ավտոմեքենաները կազմում են ավտոպարկի մոտ 5%-ը: Ըստ ավտոմեքենաների տարեկան տեխնիկական զննության տվյալների թեթև մարդաստար ավտոմեքենաների պարկի տարիքային կազմը հետևյալն է.

- ◆ 30% - 20 տարուց ավելի
- ◆ 60% - 10-ից 20 տարի
- ◆ 10% - մինչև 10 տարեկան

Համեմատության համար նշենք, որ Արևմտյան Եվրոպայի երկրներում շահագործվող ավտոմեքենաների միջին տարիքը կազմում է 5-7 տարի:

Այսպիսով կարելի է ասել, որ հանրապետության ավտոպարկը ընդհանուր առմամբ ծերացած է, այստեղից բխող բնապահպանական անբարենպաստ հետևանքներով:

Վառելանյութի որակը

Ներմուծվող վառելիքի որակի հսկողությամբ զբաղվող ՀՀ առևտրի և տնտեսական զարգացման նախարարության «Օկտան Թեստ» փակ բաժնետիրական ընկերության տվյալների համաձայն հանրապետություն ներկրվող վառելանյութի որակը համապատասխանում է գործող ստանդարտներին, ընդ որում ներմուծվող բենզինն ապակապարացված է:

ՀՀ կառավարության 29 սեպտեմբերի 2001 թ. N 913 որոշմամբ արգելվել է կապարացված բենզինի արտադրությունը, ներմուծումը և իրացումը:

Հասարակական տրանսպորտը

Այս ասպարեզում անբարենպաստ իրավիճակը պահպանվում է: Ներքաղաքային ուղևորափոխադրումներից գրեթե ամբողջովին դուրս են մղվել մեծ և միջին մեծության ավտոբուսները և դրանց տեղը գրավել են միկրոավտոբուսները: Շարունակվում է վերգետնյա էլեկտրատրանսպորտի կրճատումը: Տրամվայը վերացվել է, իսկ տրոլեյբուսների երթևեկությունը գործնականում պահպանվում է ձևականորեն: Մեծ քանակությամբ միկրոավտոբուսները խոչընդոտում են նաև նորմալ երթևեկությանը, հաճախակի առաջացնելով խցանումներ, ինչն իր հերթին բերում է ավտոտրանսպորտի արտանետումների աճի:

Իրավական դաշտը

Իրավական դաշտի կատարելագործման ուղղությամբ ՀՀ բնապահպանության նախարարության կողմից նախ մշակվեց «Ավտոտրանսպորտային միջոցներից վնասակար նյութերի արտանետումների նվազեցման հայեցակարգը», որը ՀՀ կառավարության կողմից հավանության արժանացավ 2004 թ. հոկտեմբերի 14-ին N 40 արձանագրային որոշմամբ: Այնուհետև ելնելով հայեցակարգում ամրագրված հիմնական խնդիրներից մշակվեց «Ավտոտրանսպորտային միջոցներից վնասակար նյութերի արտանետումների նվազեցման միջոցառումների ծրագիրը», որը հաստատվեց ՀՀ կառավարության կողմից 2005 թ. հուլիսի 14-ին N 1033 որոշմամբ: Այս ծրագիրն իր մեջ ընդգրկում է ավտոտրանսպորտային արտանետումների կրճատմանն ուղղված, տարբեր բնույթի, մոտ երեք տասնյակ միջոցառումներ: Միջոցառումների ծրագրի մշակմանը զուգահեռ իրականացվեցին մի շարք իրատապ քայլեր: Մասնավորապես.

◆ ՀՀ կառավարության 2004 թ. մարտի 3-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2000 թվականի դեկտեմբերի 31-ի N 902 որոշման մեջ լրացումներ կատարելու մասին» N 220-ն որոշմամբ արգելվեց վնասակար արտանետումների չեզոքացուցիչներ չունեցող ավտոմեքենաների ներմուծումը Հայաստանի Հանրապետություն:

Գերնորմատիվային արտանետումներ ունեցող ավտոմեքենաների շահագործումն արգելելու, չափիչ կետերի համակարգի ստեղծման և նրանց գործունեության կանոնակարգման նպատակով.

◆ մշակվել և 2005 թ. մայիսին ընդունվել են ՀՀ օրենքներ «Մթնոլորտային օդի պահպանության մասին», «Լիցենզավորման մասին» և «Պետական տուրքի մասին» ՀՀ օրենքներում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին:

Ներկայումս իրականացվում են քայլեր այս օրենքների կիրարկումն ապահովելու նպատակով: Այն է.

◆ մշակվել և ՀՀ կառավարության կողմից 2005 թ. սեպտեմբերի 15-ին ընդունվել է «Ավտոտրանսպորտային միջոցներից աղտոտող նյութերի արտանետումների չափումների գործունեության լիցենզավորման կարգը և լիցենզիայի ձևը հաստատելու մասին» N 1600 որոշումը

◆ մշակվել և ՀՀ կառավարության կողմից 2005 թ. հոկտեմբերի 20-ին ընդունվել է «ՀՀ տարածքում գործող չափիչ կետերում ավտոտրանսպորտային միջոցներից արտանետվող չափման ենթակա աղտոտող նյութերի ցանկը և չափման կարգը հաստատելու մասին» N 1750 որոշումը:

Չափիչ կետերի համակարգի ստեղծման ուղղությամբ կատարվել են նաև մի շարք պրակտիկ քայլեր: Անցկացվել է չափիչ կետերի լիցենզիայի տրամադրման մրցույթ և բավարարվել են 40 չափիչ կետի լիցենզիա ստանալու մասին հայտերը:

Իրականացվելիք աշխատանքները

Ստորև բերված են իրականացվելիք առաջնահերթ աշխատանքները.

1. Հասարակական տրանսպորտի կիրառման մակարդակի բարձրացում՝ հատկապես կարևորելով էլեկտրատրանսպորտի զարգացումը

2. Ավտոմեքենաների տեխնիկական վիճակի բարելավում, չեզոքացուցիչների կիրառում

3. Վերահսկողության գործուն համակարգի ստեղծում

4. Երթևեկության կարգավորման ժամանակակից համակարգերի ներդրում

5. Որակյալ ճանապարհային ցանցի ստեղծում

3.6. ՎՏԱՆԳԱՎՈՐ ԹԱՓՈՆՆԵՐԻ ԷԿՈԼՈԳԻԱՊԵՍ ԱՆՎՏԱՆԳ ՀԵՌԱՑՈՒՄ

Արդի ժամանակաշրջանը բնորոշվում է թափոնների գոյացման աննախադեպ չափերի աճով:

«Կայուն զարգացման» հայեցակարգը ենթադրում է տնտեսության այնպիսի շարունակական զարգացում, որը որևէ բացասական ազդեցություն չթողնի մարդու առողջության և շրջակա միջավայրի վրա: Այդ նպատակին է կոչված նաև թափոնների էկոլոգիապես անվտանգ կառավարումը, որը հսկողության տակ է պահում թափոնների գործածության ոլորտը:

Թափոնների կառավարումը ներառում է իրավական դաշտի ստեղծումն ու կատարելագործումը, արդյունաբերական տեխնոլոգիաների նորացումն ու աստիճանական անցումը սակավաթափոն և անթափոն արտադրության, ինչպես նաև այնպիսի տնտեսական և սոցիալական գործելակերպ, որը կխթանի թափոնների նվազեցումը, կհեշտացնի նորագույն տեխնոլոգիաների ներդրումը:

Հայաստանի Հանրապետության համար այսօր առավել արդիական է վտանգավոր արդյունաբերական թափոնների էկոլոգիապես անվտանգ հեռացման հիմնախնդիրը՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ հանրապետությունում երբևէ չեն եղել թափոնների վերամշակման ձեռնարկություններ ու վնասագերծման մասնագիտացված պոլիգոններ և թափոնների վերամշակման գործարանի կառուցումը մոտ ապագայում չի նախատեսվում:

Արդյունաբերական թափոնները, այդ թվում վտանգավոր, առանց տեսակավորման և դասակարգման հեռացվում են կենցաղային թափոնների աղբյուրները, որոնք չեն համապատասխանում սանիտարահիգիենիկ նորմերին և ստանդարտներին:

Հայաստանի Հանրապետության համար հրատապ է նաև հանրապետությունում մեծ քանակությամբ կուտակված ժամկետանց և օգտագործման համար ոչ պիտանի քիմիական նյութերի, պեստիցիդների և դեղերի հեռացման/ոչնչացման հիմնախնդիրը, քանի որ դրանք դասվում են վտանգավոր թափոնների շարքին և ենթակա են հեռացման միայն էկոլոգիապես անվտանգ եղանակներով:

Հանրապետության համար առաջնահերթ լուծում պահանջող հարցերից է հանդիսանում նաև պոլիբլորացված բիֆենիլներով աղտոտված յուղերի փոխարինման և ոչնչացման հիմնախնդիրը, որոնց քանակությունը գույքագրման տվյալների համաձայն կազմում է մոտ 18 հազար տոննա:

Նշված հիմնախնդիրների լուծման բարդությունը կայանում է նրանում, որ վտանգավոր թափոնների ոչնչացման հարցը հանրապետությունում կարգավորված չէ, քանի որ բացակայում են ինչպես համապատասխան իրավական հենքը, այնպես էլ մասնագիտացված ձեռնարկությունները, որտեղ կարելի է էկոլոգիապես անվտանգ եղանակով իրականացնել այդ թափոնների ոչնչացումը:

Մարդու առողջության ու շրջակա միջավայրի վրա՝ առաջացող վտանգավոր թափոնների անբարենպաստ ազդեցությունը նվազեցնելու նպատակով՝ դրանց էկոլոգիապես անվտանգ հեռացման հետ կապված հիմնախնդիրների լուծումը կնպաստի կայուն զարգացման սկզբունքների ամրապնդմանը:

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Երկարաժամկետ հեռանկարի տեսանկյունից՝ ժողովրդավարական, ազատական տնտեսական հարաբերությունների ձևավորումը շոշափելի ներդրում է կայուն զարգացման ապահովման ուղղությամբ: Իրագործման դեպքում կայուն զարգացման հիմք կարող են հանդիսանալ ՀՀ աղքատության հաղթահարման ռազմավարական, Հայաստանի Հանրապետության հակակոռուպցիոն ռազմավարության, շրջակա միջավայրի պահպանության գործողությունների, Սևանա լճի էկոհավասարակշռության վերականգնման, կենսաբազմազանության ռազմավարության, ջրային ռեսուրսների համապարփակ կառավարման, բնության հատուկ պահպանվող տարածքների զարգացման ռազմավարության, անտառի ազգային քաղաքականության և ռազմավարության, անտառի ազգային, անապատացման դեմ պայքարի, ավտոտրանսպորտային միջոցներից վնասակար նյութերի արտանետումների նվազեցման միջոցառումների, բնական պաշարների կառավարման և չքավորության կրճատման և այլ ծրագրերը:

2003-2005 թթ. կոնկրետ գործնական քայլերից հիշատակման են արժանի՝ Սևանա լճի ջրի մակարդակի բարձրացումը մոտ 1,8 մ, ջրօգտագործման ծավալի 90% ավելին իրավական դաշտ բերելը, վնասակար արտանետումների չեզոքացուցիչներ չունեցող ավտոմեքենաների ներմուծման արգելումը, «Մաքուր զարգացման մեխանիզմի» գործընթացների գործարկումը, բնապահպանական ֆոնդերի համակարգի ձևավորումը, արգելված վտանգավոր թափոնների, քիմիական նյութերի և թունաքիմիկատների ցանկերի հաստատումը և այլն:

Ելնելով ստեղծված իրավիճակից, բնապահպանության ոլորտում որպես ազգային հրատապ խնդիրներ, առանձնացված են՝ Սևանա լճի հիմնախնդիրը, կենսաբազմազանության և լանդշաֆտային բազմազանության պահպանությունը, անտառների պահպանումը, պայքարը անապատացման դեմ, ավտոտրանսպորտի արտանետումների կրճատումը և վտանգավոր թափոնների էկոլոգիապես անվտանգ հեռացումը:

Առաջարկություններ ազգային մակարդակով

- ◆ իրագործել ՀՀ կառավարության կողմից հավանության արժանացած բնապահպանական ազգային ծրագրերը,
- ◆ արդիականացնել ՀՀ կառավարության կողմից հաստատված Շրջակա միջավայրի պահպանության գործողությունների ազգային ծրագիրը,
- ◆ մշակել Կայուն զարգացման ազգային ռազմավարությունը,
- ◆ կատարելագործել ՀՀ օրենսդրությունը՝ համահունչ դարձնելով այն Եվրամիության օրենսդրությանը,
- ◆ ընդունել Ջրի ազգային ծրագիրը,
- ◆ աջակցել ջրային ռեսուրսների համապարփակ կառավարման կայացմանը Հայաստանի Հանրապետությունում,
- ◆ շարունակել բնապահպանական ֆոնդերի համակարգի ձևավորումը,
- ◆ բնապահպանությանը ուղղված ծախսերի նվազագույն չափանիշ ընդունել բնապահպանական և բնօգտագործման վճարների գծով ՀՀ պետական բյուջեի մուտքերի հանրագումարը և առավելագույն չափանիշ՝ զարգացած երկրների ֆինանսավորման մակարդակը, այսինքն, ՀՆԱ-ի ոչ պակաս 2.0 տոկոսը,
- ◆ բնապահպանական գործընթացները խթանելու նպատակով կատարելագործել ֆինանսատնտեսական մեխանիզմները, տնտեսական խրախուսման մեթոդները,
- ◆ համահունչ կառավարման նպատակով միջոցներ ձեռնարկել բնապահպանական համալիր թույլտվությունների տրման համակարգի ներդրման ուղղությամբ,
- ◆ ընդլայնել «Մաքուր զարգացման մեխանիզմի» ներդրման ծավալները,
- ◆ բարելավել բնական ռեսուրսների հաշվառումը,
- ◆ բարելավել գենետիկական ռեսուրսների կայուն օգտագործումը,
- ◆ բարելավել շրջակա միջավայրի մոնիտորինգը,
- ◆ ամրապնդել տեսչական համակարգի հզորությունները:

Առաջարկություններ ենթադարձաշրջանային, փարձաշրջանային և գլոբալ մակարդակներով

◆ մասնակցել «Եվրոպական հարևանության քաղաքականության» ՀՀ-ԵՄ Գործողությունների Ծրագրի Գործակցության մեխանիզմի “European Neighborhood and Partnership Instrument (ENPI)” շրջանակներում իրականացվելիք ծրագրերում,

◆ «Կրթություն հանուն Կայուն Չարգացման» 10-ամյակի (2005-2014 թթ.) գործընթացի շրջանակներում,

- բարելավել էկոկրթության բնագավառում ընթացիկ քաղաքականությունը,

- մշակել ՄԱԿ-ի ԵՏՀ «Կրթություն հանուն Կայուն Չարգացման» ռազմավարության փուլային իրականացման ժամանակացույց և իրականացնել գործողություններ Վիլնյուսի շրջանակներին համահունչ,

◆ մշակել և իրագործել միջոցառումներ ԱԵԿԿԱ երկրների Բնապահպանական ռազմավարության իրականացման ուղղությամբ,

◆ մշակել և ընդունել «Կովկասյան կոնվենցիան»,

◆ մշակել Էկոանվտանգության հայեցակարգը,

◆ աջակցել ԱԵԿԿԱ երկրների Ջրային նախաձեռնության և Գլոբալ ջրային գործակցության համագործակցության բարելավմանը (ջրային ռեսուրսների պահպանության և կառավարման ոլորտներում),

◆ աջակցել ջրային ռեսուրսների անդրսահմանային կոնտեքստում միջազգային պայմանագրերի ստորագրման ու վավերացման գործընթացին, ինչպես նաև դրանց կատարմանը Հայաստանում և տարածաշրջանում,

◆ մշակել և իրականացնել տարածաշրջանի բնապահպանական խնդիրների լուծմանը նպաստակաուղղված համատեղ ծրագրեր:

ԾՐԱԳՐԱՅԻՆ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐ

- ◆ «Շրջակա միջավայրի պահպանության մասին» ՀՀ օրենքի նախագծի մշակում
- ◆ Բնապահպանության ոլորտի (այդ թվում՝ հարակից) իրավական ակտերի ըստ ոլորտների դասակարգում և ժողովածուների կազմում
- ◆ ՀՀ միջազգային պարտավորություններով սահմանված նյութերի արտանետումների հաշվառման գծով մեթոդական փաստաթղթերի տեղայնացում
- ◆ Շրջակա միջավայրին պատճառվող վնասի գնահատում, աղտոտման ծավալների նվազեցմանը նպատակաուղղված գործունե տնտեսական և ֆինանսական մեխանիզմների ներդրում
- ◆ Ջրային ռեսուրսների համապարփակ կառավարման փորձնական ծրագրի մշակում՝ ընտրված գետավազանի կամ ջրհավաք ավազանի համար
- ◆ Խմելու ջրի մատակարարման աղբյուրների պահպանության նպատակով սանիտարական գոտիների որոշման և պահպանության ներկա պահանջների վերանայում
- ◆ Ջրի Ազգային Ծրագրի (ՁԱԾ) կառավարման համակարգի ստեղծում
- ◆ Մեկ գետավազանում ջրային մոնիտորինգային համակարգի և ծրագրերի վերաձևավորում
- ◆ Ավազանային հասարակական խորհուրդների (ԱՀԽ) զարգացման ռազմավարության մշակում և իրականացում
- ◆ Հայաստանում օդի անդրասահմանային աղտոտման մոնիտորինգի կայանի ստեղծում և գործարկում
- ◆ Երևան քաղաքում մթնոլորտային օդի աղտոտվածության մոնիտորինգի կատարելագործում
- ◆ Շրջակա միջավայրի վրա օդի հիմնական աղտոտիչների բացասական ազդեցության հետազոտում
- ◆ Հայաստանում հողի մոնիտորինգի համակարգի զարգացում
- ◆ Էկոլոգիական գործոնը հողերի գոտիավորման և կադաստրային գնահատման մեջ
- ◆ Հայաստանի Հանրապետության Սյունիքի մարզի Գորս գետի հակասելավային միջոցառումների իրականացում
- ◆ Հայաստանի Հանրապետության Սյունիքի մարզի Գեղանուշի և Լոռու մարզի Շամլուղի պոչամբարների վնասակար ազդեցության մեղմացումը և չեզոքացումը
- ◆ Վտանգված անտառային տեսակների պահպանություն, վերարտադրություն և վերականգնում
- ◆ Արարատյան դաշտում գյուղատնտեսական մշակաբույսերի վրա շրջակա միջավայրի աղտոտվածության ներգործության մոնիտորինգի կազմակերպում
- ◆ ՀՀ տարածքի երկրաբանական արտածին (էկոգեն) պրոցեսների մշտադիտարկման (մոնիտորինգի) վարում
- ◆ Վալոց Զորի ոչ մետաղական հանքավայրերի որոնողական աշխատանքներ
- ◆ Ծաղկունյացի լեռնաշղթայի Մեղրաձոր-Հանքավան-Մելիք գյուղ հանքային դաշտի սահմաններում մանրամասն երկրաբանաորոնողական աշխատանքներ, 1:10 000 մասշտաբի երկրաբանական քարտեզների կազմումով
- ◆ «ՀՀ էկոլոգիական կրթության ռազմավարական ծրագրի» լրամշակում
- ◆ Հզորությունների ստեղծում Հայաստանում Աղտոտող նյութերի արտանետման և տեղափոխման մասին առաջին ազգային ռեգիստր ստեղծելու համար

Ծրագրի անվանումը –

«ՇՐՁԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔԻ ՆԱԽԱԳԾԻ ՄՇԱԿՈՒՄ

Իրականացնող կազմակերպություն –

ՀՀ բնապահպանության նախարարություն

Հակիրճ նկարագիր –

Հայաստանի Հանրապետությունը 1991 թվականին ընդունել է «Բնության պահպանության մասին Հայաստանի Հանրապետության հիմունքներ» ՀՀ օրենքը, որը սահմանում է բնապահպանության ոլորտի պետական քաղաքականության հիմնական սկզբունքները և հանդիսանում է ոլորտի միակ «հովանոցային» իրավական ակտը:

Սակայն, բնապահպանության ոլորտի պետական քաղաքականության հիմնական սկզբունքները սահմանող իրավական ակտից բացի անհրաժեշտ է ունենալ նաև «շրջանակային» օրենք, որով կսահմանվեն հաստատված սկզբունքների շրջանակներում ոլորտի համահունչ կառավարման ուղղությունները, կարգերը, մեխանիզմներն ու փոխհարաբերությունները, ինչպես նաև ՀՀ այլ օրենքներով չկարգավորված հարաբերությունները:

Ծրագրի նպատակները –

Բնության և հասարակության փոխներգործության ոլորտում համահունչ կառավարման կանոնակարգում, նպատակ ունենալով.

- ապահովել շրջակա միջավայրի և բնական ռեսուրսների պահպանությանը, տնտեսական և այլ գործունեության վնասակար ներգործությունների կանխմանը կամ առավելագույնս նվազեցմանը, ինչպես նաև շրջակա միջավայրի որակի բարելավմանն ու առողջացմանն ուղղված իրավական հիմքերը,

- աջակցել պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմիններին, իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց՝ շրջակա միջավայրի պահպանության և բնական ռեսուրսների բանական օգտագործման իրավահարաբերությունների կարգավորման բնագավառում:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվող գործողություններ –

1. Ոլորտին առնչվող գործող օրենսդրության ուսումնասիրություն
2. Վերլուծություն և գնահատում
3. Օրենքի հայեցակարգի մշակում
4. Հայեցակարգի համաձայն օրենքի նախագծի մշակում
5. Օրենքի կիրարկման տնտեսական գնահատում

Բյուջե –

200 000 ԱՄՆ դոլար

Ծրագրի տևողություն –

12 ամիս

Ակնկալվող արդյունքներ –

Բնապահպանական ոլորտին վերաբերող՝ ներկայիս գործող իրավական ակտերի շրջանակներում չկարգավորվող հարաբերությունների կանոնակարգում:

«Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 9-րդ հոդվածի համաձայն, օրենքով կկարգավորվեն շրջակա միջավայրի պահպանության և բնական ռեսուրսների բանական օգտագործման բնագավառում իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց իրավունքների և ազատությունների սահմանափակումները, նրանց պարտականությունները, պատասխանատվության տեսակները, չափերը, պատասխանատվության ենթարկելու կարգը, նրանց գործունեության նկատմամբ հսկողություն և վերահսկողություն իրականացնելու դեպքերը, պայմանները, կարգը և այլն:

Կոնտակտային տվյալներ –

Երևան, Կառավարության 3-րդ տուն, ՀՀ բնապահպանության նախարարություն,
Նորմատիվամեթոդական վարչություն, հեռ.՝ 58-53-94, էլ. փոստ՝ interdpt@rambler.ru

Ծրագրի անվանումը –

ԲՆԱՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ (ԱՅԳ ԹՎՈՒՄ ՀԱՐԱԿԻՑ) ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ԸՍՏ ՈԼՈՐՏՆԵՐԻ ԴԱՍԱԿԱՐԳՈՒՄ ԵՎ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆԵՐԻ ԿԱԶՄՈՒՄ

Իրականացնող կազմակերպություն –

ՀՀ բնապահպանության նախարարություն

Հակիրճ նկարագիր –

Բնապահպանության ոլորտին վերաբերող իրավական ակտերի (այդ թվում՝ հարակից) ըստ ոլորտների դասակարգումը և ժողովածուների կազմումը անհրաժեշտ է շրջակա միջավայրի պահպանության և բնական ռեսուրսների օգտագործման ոլորտի աշխատանքներում ներգրավված շահագրգիռ կողմերին աջակցություն ցուցաբերելու համար:

Ինչպես բնապահպանության ոլորտում որոշումներ կայացնող ու կառավարում իրականացնող կառույցները, այնպես էլ բնօգտագործողներն իրենց առջև դրված խնդիրները պարտավոր են լուծել ՀՀ գործող օրենսդրության սահմաններում, որն հնարավոր է դրանց առկայության պարագայում:

Ընդ որում, բնապահպանության ոլորտը կանոնակարգող իրավական ակտերի ժողովածուների առկայությունը երաշխիք կարող է հանդիսանալ հիշատակված խնդիրներին ճիշտ և համալիր լուծումներ տալու համար:

Ծրագրի նպատակները –

Բնապահպանության ոլորտը կանոնակարգող իրավական ակտերի ժողովածուների կազմումն ու հրապարակումը նպատակ ունի հնարավորինս աջակցելու.

- ներկայիս գործող իրավական ակտերի վերաբերյալ ամբողջական պատկերացում կազմելուն և դրանց կատարելագործման վերաբերյալ ճիշտ առաջարկություններ կատարելուն, բնապահպանության ոլորտում ճիշտ որոշումներ կայացնելուն,

- կառավարում իրականացնող կառույցներն և բնօգտագործողներն՝ իրենց առջև դրված խնդիրները ՀՀ օրենսդրության շրջանակներում ճիշտ և համալիր լուծումներ տալուն:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվող գործողություններ –

1. Ոլորտին առնչվող գործող օրենսդրության ուսումնասիրություն
2. Ըստ ոլորտների դասակարգում
3. Ժողովածուների կազմում
4. Ժողովածուների տպագրում

Բյուջե –

140 000 ԱՄՆ դոլար

Ծրագրի տևողություն –

10 ամիս

Ակնկալվող արդյունքներ –

Բնապահպանությանը վերաբերող իրավական ակտերի ըստ ոլորտների դասակարգումը և ժողովածուների կազմումը կնպաստի բնապահպանության և բնօգտագործման բնագավառում տարվող աշխատանքների կանոնակարգմանը:

Կոնտակտային տվյալներ –

Երևան, Կառավարության 3-րդ տուն, ՀՀ բնապահպանության նախարարություն,
Նորմատիվամեթոդական վարչություն, հեռ.՝ 58-53-94, էլ. փոստ՝ interdpt@rambler.ru

Ծրագրի անվանումը –

ՀՀ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՎ ՍԱՀՄԱՆՎԱԾ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ԱՐՏԱՆԵՏՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՇՎԱՌՄԱՆ ԳԾՈՎ ՍԵԹՈՂԱԿԱՆ ՓԱՏՏԱԹՂԹԵՐԻ ՏԵՂԱՅՆԱՑՈՒՄ

Իրականացնող կազմակերպություն –

ՀՀ բնապահպանության նախարարություն

Հակիրճ նկարագիր –

Ծրագրի ընթացքում կկատարվի Հայաստանում և այլ երկրներում գործող արտանետումների հաշվառման մեթոդական փաստաթղթերի համեմատական վերլուծություն և ելնելով Հայաստանում դրանց կիրառման հնարավորությունից և անհրաժեշտությունից կկատարվի ընտրություն և տեղայնացում:

Ծրագրի նպատակը –

ՀՀ կողմից ստանձնած մթնոլորտի պահպանության բնագավառում միջազգային պարտավորությունների կատարման օժանդակում:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվող գործողություններ –

Մեթոդական փաստաթղթերի (ԿՈՐԻՆԵՐ, ջերմոցային գազերի կադաստրների IPCC մեթոդիկա և այլն) ուսումնասիրում, թարգմանում, համապատասխանեցում ազգային վիճակագրությանը, հաստատում:

Բյուջե –

250 000 ԱՄՆ դոլար

Ծրագրի տևողություն –

3 տարի

Ակնկալվող արդյունքներ –

Ունենալ պարզեցված և տեղայնացված արտանետումների հաշվառման իրականացման համար մեթոդական փաստաթղթերի փաթեթ:

Կոնտակտային տվյալներ –

Երևան, Կառավարության 3-րդ տուն, ՀՀ բնապահպանության նախարարություն,
Շրջակա միջավայրի պահպանության վարչություն, հեռ.՝ 58-39-34, էլ. փոստ՝ interdpt@rambler.ru

Ծրագրի անվանումը –

ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋՎԱՎՅՐԻՆ ՊԱՏՃԱՌ-ՎՈՂ ՎՆԱՄԻ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ, ԱՂՏՈՏՄԱՆ ԾԱՎԱԼՆԵՐԻ ՆՎԱԶԵՅՄԱՆԸ ՆՊԱՏԱԿԱՆՈՒՂՎԱԾ ԳՈՐԾՈՒՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ և ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՍԵԽԱՆԻՉՄՆԵՐԻ ՆԵՐԴՐՈՒՄ

Իրականացնող կազմակերպություն –

ՀՀ բնապահպանության նախարարություն

Հակիրճ նկարագիր –

Շրջակա միջավայրին պատճառվող վնասների իրական չափերի տնտեսական գնահատման հիման վրա (համապատասխան ուսումնասիրությունների արդյունքներով)՝

- գործող տնտեսական մեխանիզմների (բնապահպանական վճարների) կատարելագործում,
- վնասի հաշվարկման ժամանակակից մեթոդների մշակում և ներդրում,
- բնապահպանական հիմնախնդիրների լուծմանը նպատակաուղղված միջոցառումների (կեղտաջրերի մաքրման կայանների վերանորոգման/նորերի կառուցման, քաղաքներում մթնոլորտի աղտոտման, թափոնների և քիմիական նյութերի հետ պայմանավորված աղտոտման ծավալների նվազեցմանն ուղղված աշխատանքների/գործողությունների) ֆինանսավորման համար նոր մեխանիզմների ձևավորում:

Ծրագրի նպատակները –

Կատարելագործել շրջակա միջավայրի աղտոտման ծավալների նվազեցման ոլորտում կիրառվող տնտեսական մեխանիզմները (բնապահպանական վճարները)՝ հնարավորության սահմաններում առավելագույնի հասցնելով դրանց ֆիսկալ և կարգավորիչ դերը:

Ջրի և մթնոլորտի աղտոտման, թափոնների տեղադրման ու քիմիական նյութերի օգտագործման հետևանքով շրջակա միջավայրին պատճառվող վնասի հաշվարկման ժամանակակից մեթոդների մշակում և դրանք կիրառող փորձագետների խմբի ձևավորում՝ նրանց ուսուցման և վերապատրաստման ճանապարհով:

Բնապահպանական հիմնախնդիրների լուծմանը նպատակաուղղված միջոցառումների ֆինանսավորման նպատակային ֆոնդերի ստեղծման համար անհրաժեշտ իրավական հենքի ձևավորում:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվող գործողություններ –

1. Համապատասխան ուսումնասիրությունների կատարում
 2. Մեթոդիկաների մշակում
 3. Այդ մեթոդիկաները կիրառող փորձագետների ուսուցում
 4. ՄՖԿ-ների օժանդակությամբ բնապահպանական միջոցառումների ֆինանսավորման նպատակային ֆոնդերի ստեղծում:
- Ծրագրվող տարածքը՝ Հայաստան (միջոցների սակավության դեպքում՝ Երևան քաղաք):

Բյուջե –

300 000 ԱՄՆ դոլար

Ծրագրի տևողություն –

1,5 տարի

Ակնկալվող արդյունքներ –

1. Նվազեցնել հանրապետությունում շրջակա միջավայր արտանետվող վնասակար նյութերի ծավալը:
2. Երկրում ձևավորել շրջակա միջավայրին պատճառվող վնասի հաշվարկման միջազգային ժամանակակից պահանջներին բավարարող նորմատիվամեթոդական դաշտ և փորձագիտա-

կան համապատասխան ստորաբաժանումների համակարգ:

3. Շրջակա միջավայրի պահպանությանը նպատակաուղղված ֆինանսավորման գործունե մեխանիզմների ներդրում

Կոնտակտային տվյալներ —

Երևան, Կառավարության 3-րդ տուն, ՀՀ բնապահպանության նախարարության աշխատակազմի բնապահպանության և բնօգտագործման էկոնոմիկայի բաժին, հեռ.՝ 58-53-49, էլ. փոստ՝ h.ashot@mnpjac.am, interdpt@rambler.ru

Ծրագրի անվանումը –

ՋՐԱՅԻՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԻ ՀԱՍՆՊԱՐՓԱԿ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՓՈՐՁՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ՍՇԱԿՈՒՄ ԸՆՏՐՎԱԾ ԳԵՏԱՎԱԶԱՆԻ ԿԱՄ ՋՐՀԱՎԱՔ ԱՎԱԶԱՆԻ ՀԱՍՏԻ

Իրականացնող կազմակերպություն –

ՀՀ բնապահպանության նախարարություն

Հակիրճ նկարագիր, նպատակ –

Գետավազանային մակարդակում մեթոդոլոգիայի կիրառություն

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվող գործողություններ –

1. Ուսումնասիրություն
2. Նպատակների ու գաղափարների որոշում
3. Կարիքների, հիմնախնդիրների ու հնարավորությունների որոշում
4. Ռեսուրսների գնահատում
5. «Պլանի տարրերի» որոշում
6. Այլընտրանքային պլանների ձևակերպում
7. Այլընտրանքային պլանների գնահատում
8. Նախընտրելի պլանի ընտրություն
9. Պլանի իրականացում

Բյուջե –

3 000 000 ԱՄՆ դոլար

Ծրագրի տևողություն –

4 տարի

Ակնկալվող արդյունքներ –

Հետագայում հինգ ավազաններում կիրառման ենթակա ջրային ռեսուրսների համապարփակ կառավարման պլանի մոդել:

Կոնտակտային տվյալներ –

Երևան, Կառավարության 3-րդ տուն, ՀՀ բնապահպանության նախարարություն,
Ջրային ռեսուրսների կառավարման գործակալություն, հեռ/ֆաքս՝ 54-08-67,
Էլ. փոստ՝ interdpt@rambler.ru, kirakosyan@wrma.am

Ծրագրի անվանումը –

ԽՍԵԼՈՒ ՋՐԻ ՍԱՏԱԿԱՐԱՐՄԱՆ ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆՊԱՏԱԿՈՎ ՍԱՆԻՏԱՐԱԿԱՆ ԳՈՏԻՆԵՐԻ ՈՐՈՇՄԱՆ և ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐԿԱ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԻ ՎԵՐԱՆԱՅՈՒՄ

Իրականացնող կազմակերպություն –

ՀՀ բնապահպանության նախարարություն

Հակիրճ նկարագիր, նպատակ –

Վերանայել ստորերկրյա ջրերից և ջրաղբյուրներից խմելու ջրառի պահպանության նպատակով սանիտարական գոտիների ստեղծման և վերահսկման ներկա պահանջները:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվող գործողություններ –

1. Վերանայել և թարմացնել սանիտարական գոտիների (կամ պահպանության գոտիների) սահմանման և վերահսկման ներկա պահանջները, ինչպես նաև համեմատել դրանք միջազգային պահանջների և փորձի հետ, ներառյալ խմելու ջրի ռեսուրսների պահպանության ԵՄ պահանջները:

2. Թարմացնել սանիտարական պահպանության գոտիների սահմանման ներկա պահանջները: Հավանական միջոցառումները ներառում են. (ա) առկա և ապագա հնարավոր խմելու ջրի ռեսուրսների խոցելիության վերլուծությունը (ստորերկրյա ջրերի խոցելիության գաղափարը հիմնվում է այն ենթադրության վրա, որ ֆիզիկական շրջակա միջավայրը կարող է տրամադրել ստորերկրյա ջրերի պահպանության որոշակի աստիճան՝ հողի մակերեսից աղտոտման դեմ), (բ) ստորերկրյա ջրերի աղտոտվածության խոցելիության քարտեզների մշակում խմելու ջրի առկա և ապագա պոտենցիալ ռեսուրսների համար՝ հիմնվելով այնպիսի առկա տեղեկատվության վրա, ինչպիսին են ստորերկրյա ջրերի մակարդակը, տոպոգրաֆիան, հիդրոերկրաբանական սխեմատիկացիան, հողօգտագործումը, վերարտադրման հաշվարկված ծավալները և հորերի ջրանցելիությունը, (գ) բոլոր խմելու ջրաղբյուրների դասակարգումը՝ ըստ խոցելիության մի քանի դասերի, (դ) խոցելիության յուրաքանչյուր դասի համար խմելու ջրառի մի քանի ներկայացուցչական վերարտադրվող տարածքների հաշվարկումը, (ե) ջրի ապագա որակի կանխատեսումը՝ հաշվարկված վերարտադրվող տարածքներում հողօգտագործման հանդեպ տարբեր խոչընդոտների և սահմանափակումների կիրառման պայմաններում, (զ) ստորերկրյա ջրերի վերարտադրման տարածքներում հողօգտագործման նկատմամբ տարբեր խոչընդոտների կիրառման տնտեսական, ֆինանսական և վարչական հետևանքների որոշումը, և (է) խմելու ջրի վերցման կետերում սանիտարական գոտիների որոշման ուղեցույցների մշակումը:

3. Սանիտարական գոտիներում հողօգտագործման ներկա սահմանափակումների և խոչընդոտների վերանայում ու թարմացում:

4. Առկա կանոնակարգերի վերանայում ու թարմացում՝ տնտեսական գործունեության արդյունքում հողը և ստորերկրյա ջրերը աղտոտումից պահպանելու նպատակով:

5. Սանիտարական գոտիներում հողօգտագործման և ստորերկրյա ջրերի պահպանության վերահսկման լծակների վերանայում ու թարմացում: Լծակները ներառում են տարածական պլանավորումը, թույլտվությունները և լիցենզավորումը և հարակից գանձումները:

6. Բացահայտումների և առաջարկությունների մշակում՝ կառավարության կողմից որոշում կայացնելու համար:

Բյուջե –

500 000 ԱՄՆ դոլար

Ծրագրի տևողություն –

1.5 տարի

Անկախ վող արդյունքներ –

Խմելու ջրաղբյուրները պատշաճ պահպանված են աղտոտումից

Կոնտակտային տվյալներ –

Երևան, Կառավարության 3-րդ տուն, ՀՀ բնապահպանության նախարարություն,
Ջրային ռեսուրսների կառավարման գործակալություն, հեռ/ֆաքս՝ 54-08-67,
Էլ. փոստ՝ interdpt@rambler.ru, kirakosyan@wrma.am

Ծրագրի անվանումը –

ՋՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԻ (ՋԱԾ) ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՍՏԵՂԾՈՒՄ

Իրականացնող կազմակերպություն –

ՀՀ բնապահպանության նախարարություն

Հակիրճ նկարագիր, նպատակ –

ՋԱԾ մշակման ու պարբերաբար թարմացման լրամշակման, ինչպես նաև գործողությունների պլանի իրականացման համար արդյունավետ կառավարման մոտեցման մշակում

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվող գործողություններ –

1. ՋՌԿԳ-ն պետք է նշանակի ՋԱԾ նախագծի մշակման ղեկավար:
2. ՋՌԿԳ-ն պետք է նշանակի ՋԱԾ-ի գործողությունների պլանի իրականացման ղեկավար:
3. Յուրաքանչյուր միջոցառման համար մանրամասն տեխնիկական առաջադրանքների մշակում:
4. Յուրաքանչյուր միջոցառման համար հստակ ժամանակացույցի մշակում:
5. Տարբեր միջոցառումների համար աշխատանքային թիմերի միջև պատասխանատվությունների հստակ նկարագրություն:
6. Յուրաքանչյուր միջոցառման համար մանրամասն բյուջեի մշակում, ներառյալ աշխատանքների ծավալը՝ արտահայտված մարդկանց թվով, ամիսներով, արժեքը ըստ մարդկանց թվի, ամիսների և պահանջվող ուղղակի ծախսերը:
7. Յուրաքանչյուր միջոցառման համար պարբերական առաջընթացի գնահատման հաշվետվությունների պատրաստում ու ներկայացում:
8. ՋԱԾ որպես մոնիտորինգի ու գնահատման ՀՀ Կառավարության լիազորված մարմնի հարցադրումների պատասխաններ:
9. Յուրաքանչյուր ավարտված միջոցառման համար մանրամասն վերջնական հաշվետվության մշակում:

Բյուջե –

150 000 ԱՄՆ դոլար

Ծրագրի տևողություն –

1 տարի

Ակնկալվող արդյունքներ –

ՋԱԾ-ի ու գործողությունների պլանի իրականացման համար հմուտ կառավարման թիմ

Կոնտակտային տվյալներ –

Երևան, Կառավարության 3-րդ տուն, ՀՀ բնապահպանության նախարարություն,
Ջրային ռեսուրսների կառավարման գործակալություն, հեռ/ֆաքս՝ 54-08-67,
էլ. փոստ՝ interdpt@rambler.ru, kirakosyan@wrma.am

Ծրագրի անվանումը –

ՍԵԿ ԳԵՏԱՎԱԶԱՆՈՒՄ ՋՐԱՅԻՆ ՍՈՆԻՏՈՐԻՆԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԵՎ ԾՐԱԳՐԵՐԻ ՎԵՐԱԶԵՎՎՈՐՈՒՄ

Իրականացնող կազմակերպություն –

ՀՀ բնապահպանության նախարարություն

Հակիրճ նկարագիր, նպատակներ –

Ընտրված գետավազանում օդերևութաբանական, մակերևութային և ստորերկրյա ջրային ռեսուրսների վերաբերյալ տվյալների (որակ և քանակ) հավաքագրման, վերամշակման, վերլուծության, ամփոփման և վարման ամբողջական համակարգի (համակարգերի) վերականգնում, որը որպես մոդելային տարբերակ կծառայի այլ ավազաններում կրկնօրինակելու համար:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվող գործողություններ –

1. Տվյալների հավաքագրման, վերամշակման, վերլուծության, ամփոփման և տարածման գոյություն ունեցող ցանցերի և մեթոդների վերանայում:
2. Գետավազանային կարիքների հիման վրա մշակված չափանիշներին համաձայն ցանցերի և մեթոդների վերանայում և թարմացում:
3. Մոնիտորինգի ինստիտուցիոնալ կառուցվածքի և միջոցառումների հզորացում՝ դարձնելով մոնիտորինգը առավել ազդեցիկ և ծախսարդյունավետ:
4. Մոնիտորինգ իրականացնող մարմինների ունակությունների հզորացում՝ նրանց տվյալների որակի վերահսկման և համատեղ վերլուծության նպատակով:
5. Մոնիտորինգ իրականացնող մարմինների ունակությունների հզորացում՝ պատվիրատուներին տեղեկատվական ծառայություններ տրամադրելու առումով:

Բյուջե –

2 050 000 ԱՄՆ դոլլար

Ծրագրի տևողություն –

4 տարի

Ակնկալվող արդյունքներ –

Ընտրված գետավազանում օդերևութաբանական, մակերևութային և ստորերկրյա ջրային ռեսուրսների վերաբերյալ տվյալների (որակ և քանակ) հավաքագրման, վերամշակման, վերլուծության, ամփոփման և վարման ամբողջական համակարգի (համակարգերի) վերականգնում:

Կոնտակտային տվյալներ –

Երևան, Կառավարության 3-րդ տուն, ՀՀ բնապահպանության նախարարություն,
Ջրային ռեսուրսների կառավարման գործակալություն, հեռ/ֆաքս՝ 54-08-67,
էլ. փոստ՝ interdpt@rambler.ru, kirakosyan@wrma.am

Ծրագրի անվանումը –

ԱՎԱԶԱՆԱՅԻՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԳՆԵՐԻ (ԱՀ) ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ
ՈՒՋՍԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄՇԱԿՈՒՄԼ ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄ

Իրականացնող կազմակերպություն –

ՀՀ բնապահպանության նախարարություն

Հակիրճ նկարագիր, նպատակ –

Ջրային ռեսուրսների բաց ու թափանցիկ կառավարում

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվող գործողություններ –

1. Ոլորտում հասարակության մասկակցության վերապատրաստման դասընթացների անցկացում հինգ ջրավազաններից յուրաքանչյուրում ՀԿ-ների, ջրօգտագործողների, այլ շահագրգիռ կողմերի համար,
2. Ավազանային մակարդակում հասարակության տեղեկացման ու իրազեկության բարձրացման ծրագրերի ներդրում,
3. Աջակցություն 5 ավազաններից յուրաքանչյուրում ԱՀ ստեղծմանը,
4. Հատուկ թեմաներով որոշակի տեղերում ու ժամանակահատվածում հասարակության մասնակցությամբ բաց ֆորումների կազմակերպում,
5. Որոշակի դեպքերում որոշումների կայացման գործընթացին աջակցելու նպատակով պաշտոնական հասարակական լուսնների անցկացում

Բյուջե –

400 000 ԱՄՆ դոլար

Ծրագրի տևողություն –

3 տարի

Ակնկալվող արդյունքներ –

Գետավազանային մակարդակում ջրային ոլորտի պլանավորման ու որոշումների կայացման գործընթացներում ԱՀ իրազեկության բարձրացում և մասնակցային դերի հստակեցում:

Կոնտակտային տվյալներ –

Երևան, Կառավարության 3-րդ տուն, ՀՀ բնապահպանության նախարարություն,
Ջրային ռեսուրսների կառավարման գործակալություն, հեռ/ֆաքս՝ 54-08-67,
էլ. փոստ՝ interdpt@rambler.ru, kirakosyan@wrma.am

Ծրագրի անվանումը –

ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՕԳԻ ԱՆԳՐՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԱՂՏՈՏՄԱՆ ՍՈՆԻՏՈՐԻՆԳԻ ԿԱՅԱՆԻ ՍՏԵՂԾՈՒՄ ԵՎ ԳՈՐԾԱՐԿՈՒՄ

Իրականացնող կազմակերպություն –

ՀՀ բնապահպանության նախարարություն

Հակիրճ նկարագիր –

Մարդու առողջության և շրջակա միջավայի վրա մարդածին ներգործության վնասակար հետևանքների կանխատեսում, նվազեցում, վերացում:

Ծրագրի նպատակները –

Հայաստանի տարածք վնասակար նյութերի օդի անդրսահմանային ներթափանցման և աղտոտման կանխման (նվազեցման) նպատակով, այդ ներթափանցման հետևանքով մթնոլորտային տեղումների և օդի գետնամերձ շերտի աղտոտվածության բացահայտմանն ուղղված երկարաժամկետ և ռեժիմային դիտարկումների ու գնահատման իրականացում:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվող գործողություններ –

1. Մթնոլորտային օդի անդրսահմանային աղտոտման մոնիտորինգի կայանի ստեղծում
 - 1.1. Մոնիտորինգի դիտակայանի և դիտարկումների հարթակի նախագծում և շինարարություն:
 - 1.1.1. Օդի և տեղումների մնուշառման և չափման գործիքների ու սարքերի տեղադրման համար դիտակայանի 3.5 մ x 6.0 մ չափերի, 21 մ² մակերեսով մեկ հարկանի շենքի նախագծում և կառուցում:
 - 1.1.2. Տեղումների դիտարկումների 250 մ² մակերեսով հարթակի կառուցում:
 - 1.2. Նմուշառման և չափման գործիքների ու սարքերի համալիրի ձեռքբերում՝ մոնիտորինգի դիտակայանի և դիտարկումների հարթակի կահավորման համար:
 - 1.3 Կայանի կահավորում:
 - 1.4. Մասնագիտական կադրերի պատրաստում և վերապատրաստում:
2. Օդի անդրսահմանային աղտոտման մոնիտորինգի կայանի ընթացիկ շահագործում
 - 2.1. Օդի գետնամերձ շերտի, ինչպես նաև մթնոլորտային տեղումների մնուշառումների, մնուշների անալիզների կատարում և համապատասխան ցուցանիշների (տեղեկույթի) ստացում:
 - 2.2. Օդի անդրսահմանային աղտոտման վերաբերյալ ստացված տվյալների մշակում, ամփոփում, տեղեկույթի նախապատրաստում, տրամադրում և պահպանում էկոլոգիական տվյալների պետական ֆոնդում:

Բյուջե –

220 000 ԱՄՆ դոլլար

Ծրագրի տևողություն –

3 տարի

Ակնկալվող արդյունքներ –

Օդի անդրսահմանային աղտոտման վիճակի վերաբերյալ Հանրապետության իշխանության պետական, տարածքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, կազմակերպությունների և բնակչության իրազեկության ապահովում, տվյալների ներկայացում ԵՏՀ «Սեժ հեռավորությունների վրա օդի անդրսահմանային աղտոտման մասին» կոնվենցիայի քարտուղարություն և համապատասխան մարմնին:

Կոնտակտային տվյալներ –

Երևան, ՀՀ բնապահպանության նախարարություն, Հայէկոմոնիտորինգ, Կոմիտասի 29, 3-րդ հարկ, հեռ.՝ 27-20-07, ֆաքս՝ 27-20-07, էլ. փոստ՝ emc@armmonitoring.am, interdpt@rambler.ru

Ծրագրի անվանումը –

ԵՐԵՎԱՆ ԲԱՂԱԶՈՒՄ ՄԹՆՈՒՆՈՒՄՍԱՅԻՆ ՕԳԻ ԱՂՏՈՏՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ՄՈՆԻՏՈՐԻՆԳԻ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՈՒՄ

Իրականացնող կազմակերպություն –

ՀՀ բնապահպանության նախարարություն

Հակիրճ նկարագիր –

Այսօր Երևանում գործում են մթնոլորտի աղտոտվածության ընդհանուր 5 դիտակետ: Փոքր է մոմշների և անալիզների քանակությունը և դրանց իրականացման տեխնիկական հագեցվածությունը: Ներկայիս մոնիտորինգի համակարգի դիտացանցը հնացած է, հետազոտությունները կատարվում են հին մեթոդներով՝ մթնոլորտային օդի մոմշները վերցվում են 20 տարվա վաղեմություն ունեցող լաբորատոր դիտակետերի միջոցով և լաբորատորիաներում ֆոտոկալորիմետրիկ և քրոմատոգրաֆիկ մեթոդներով որոշվում նրանց մեջ պարունակվող վնասակար նյութերի կոնցենտրացիաները:

Անհրաժեշտ է մոնիտորինգի համակարգի ավտոմատ սարքերով վերազինում, համապատասխան մեթոդների ներդրում:

Ծրագրի նպատակները –

Ծրագրի նպատակն է մշակել Երևանում մթնոլորտի աղտոտվածության մոնիտորինգի ցանցի բաշխման օպտիմալ մոդել՝ ըստ աղտոտիչների, որը հետագայում կզարգացվի պատրաստված ռազմավարության հիման վրա:

Ծրագիրը նպատակաուղղված է՝

- ուժեղացնելու ՀՀ շրջակա բնական միջավայրի մոնիտորինգի համակարգը,
- ընդլայնելու և վերազինելու դիտարկման ցանցը, տեղադրելով ավտոմատ սարքավորումներ,
- ընդլայնելու վնասակար նյութերի հսկողության ցանկը:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվող գործողություններ –

1. Ի հայտ բերել առավել պրոբլեմային աղտոտիչները
2. Մշակել շրջակա միջավայրի մոնիտորինգի բարելավման առաջնահերթ և հեռանկարային ծրագիր՝ մասնավորապես՝
 - ճշտել ուսումնասիրվող նյութերի ցանկը,
 - որոշել դիտակետերի անհրաժեշտ քանակը և նրանց տեղաբաշխումը,
 - ապահովել մոմշների և անալիզների պատշաճ մակարդակ,
 - ներդնել դիտացում չափումների մեթոդիկական քաղաքի ամբողջ տարածքի վրա, ընդհանուր աշխատանքները չափելու համար,

Ծրագրի մշակումը կտարվի հետևյալ փուլերով՝

- ավտոմատ սարքավորումների և մեթոդոլոգիաների վերաբերյալ աղտորոշում,
- լավագույն տարբերակների հայտնաբերում,
- ծրագրային փաստաթղթի նախապատրաստում, նպատակաուղղված իրականացնելու ձևակերպված առաջարկները:

Բյուջե –

25 000 ԱՄՆ դոլար

Ծրագրի տևողություն –

12 ամիս

Ակնկալվող արդյունքներ –

Ծրագրի մշակումը և նրան հաջորդող մոնիտորինգի իրականացումը հնարավորություն կստեղծի ունենալու շրջակա բնական միջավայրի վիճակի մասին ամբողջական և հավաստի տվյալներ, որը կապահովի նրա փոփոխությունների կանխատեսումը, նաև կապահովի ռեժիմային դիտարկումների և հետազոտությունների կազմակերպումը՝ միջազգային չափանիշներին համապատասխան:

Կոնտակտային տվյալներ –

Երևան, Կառավարության 3-րդ տուն, ՀՀ բնապահպանության նախարարություն, Օդերևութաբանության և մթնոլորտի աղտոտվածության մոնիտորինգի բաժին, հեռ.՝ 53-35-75, էլ. փոստ՝ interdpt@rambler.ru

Ծրագրի անվանումը –

ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՎՐԱ ՕԳԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԱՂՏՈՏԻՉՆԵՐԻ ԲԱՅԱՍԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒՄ

Իրականացնող կազմակերպություն –

ՀՀ բնապահպանության նախարարություն

Հակիրճ նկարագիր –

Մարդու առողջության և շրջակա միջավայրի վրա մարդածին ներգործության վնասակար հետևանքների հետազոտում, գնահատում, կանխատեսում, նվազեցում, վերացում, որի ակնկալվող արդյունքների չափանիշներն են.

- մարդու առողջության և շրջակա միջավայրի առանձին օբյեկտների, էկոհամակարգերի համար էկոլոգիական առումով բարենպաստ շրջակա միջավայրի ապահովումը:

Ծրագրի նպատակները –

Բացահայտել օդի հիմնական աղտոտիչների արտանետման, մթնոլորտի աղտոտման, հանրապետության տարածքում աղտոտիչների տարածման և իջույթների բաշխման, կուտակման ու մարդու առողջության և շրջակա միջավայրի առանձին օբյեկտների վրա վնասակար ներգործությունների միջև գոյություն ունեցող կապերը:

Ծրագրի ակնկալվող արդյունքների չափանիշներն են.

- Տվյալներ օդային ավազանի աղտոտվածության և զանազան ազդակիրների վրա դրա ներգործությունների և հետևանքների վերաբերյալ

- Քանակական և որակական գնահատականներ աղտոտված միջավայրում ազդակիրների էքսպոզիցիայի (աղտոտման տարածք – ժամանակահատված – դոզա կապի նկարագիր) վերաբերյալ

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվող գործողություններ –

1. Օդի գետնամերձ շերտում SO₂, NO_x, PM, CO, NH₃, HM, VOC, POPs, O₃ աղտոտիչների պարունակության մշտադիտարկումների և գնահատման իրականացում:

2. Ազդակիրներում, դրանց բաղադրիչներում, համակարգերում, ֆրագմենտներում օդի հիմնական աղտոտիչների պարունակության դիտարկումների և գնահատման աշխատանքների իրականացում:

3. Աղտոտիչ-ազդակիր կապերի բացահայտման նպատակով աղտոտիչների տարածման և ազդակիրների վիճակը բնութագրող առկա երկարաժամկետ տվյալների հավաքագրում, մոնիտորինգային շարքերի ստեղծում:

4. Աղտոտման աղբյուր-աղտոտիչ-ազդակիր կապերի բացահայտման ուսումնասիրությունների իրականացում:

Չափանիշներն են.

ա. Հավաքագրված և մոնիտորինգային տվյալներ

- Վանաձոր քաղաքի օդային ավազանում վերականգնված ազոտի, NO_x, SO₂, PM, CO, HM, VOC, POPs աղտոտիչների պարունակության, ինչպես նաև բնակչության առողջության վիճակը, քաղաքամերձ անտառային էկոհամակարգերում նշված աղտոտիչների կուտակումները, դրանց դինամիկայի միտումները բնութագրող պարամետրերի վերաբերյալ:

- Արարատյան դաշտավայրում օդի գետնամերձ շերտում, ինչպես նաև գյուղատնտեսական մշակաբույսերում (խաղող, ձմերուկ, բանջարաբոստանային կուլտուրաներ), բնորոշ էկոհամակարգերում O₃, NO_x, SO₂, PM, HM, VOC, POPs, NH₃ աղտոտիչների պարունակության, դրանց կուտակումներն ու դինամիկայի միտումները բնութագրող պարամետրերի վերաբերյալ:

բ. Ազդակիրների՝ ըստ աղտոտիչների էքսպոզիցիաները, աղտոտիչ-ազդակիր կորելյացիոն կապերը բնութագրող տվյալներ, դրանց հետագա մշակումներ և համապատասխան մոդելներ:

գ. Ինֆորմացիա մթնոլորտի աղտոտման լոկալ և անդրսահմանային աղբյուրների և աղտոտման մեջ դրանց բաժին ընկնող մասնաբաժինների վերաբերյալ:

- դ. Առաջարկություններ՝
- աղտոտման աղբյուրների կողմից արտանետումների կրճատման, կանխման կամ վերացման վերաբերյալ,
 - աղտոտման հետևանքով հանրային առողջությանն ու տնտեսությանը պատճառած վնասի տնտեսական գնահատման համար անհրաժեշտ ինֆորմացիոն հենքի ստեղծման վերաբերյալ,
 - աղտոտման և դրա ազդեցության հետևանքների երկարաժամկետ դիտարկումների կազմակերպման համակարգի ստեղծման և ներդրման վերաբերյալ:

Բյուջե –

220 000 ԱՄՆ դոլար

Ծրագրի տևողություն –

3 տարի

Ակնկալվող արդյունքներ –

«Աղբյուր-ազդակիր» (աղտոտման աղբյուր-միջավայրի աղտոտում-ազդակրի էքսպոզիցիա-աղտոտման ներգործության հետևանքներ) համակարգում դինամիկ կապերի և առանձնահատկությունների բացահայտում՝ մարդու առողջության, անտառների, բուսականության, հողերի, էկոհամակարգերի վրա ծծմբի երկօքսիդի (SO₂), ազոտի օքսիդների (NO_x), փոշու (PM), ածխածնի օքսիդի (CO), ամոնիակի (NH₃), ծանր մետաղների (HM), ցնդող օրգանական միացությունների (VOC), պեստիցիդների (POPs), գետնամերձ օզոնի (O₃) վնասակար ազդեցությունների ուսումնասիրման ճանապարհով՝ դրանց բացահայտման, գնահատման, կանխատեսման, նվազեցման և վերացման, ինչպես նաև պատճառված վնասի տնտեսական գնահատման բազայի ապահովման համար:

Չափանիշներն են.

- Փորձարարական և մոդելային տվյալներ Վանաձոր քաղաքի և Արարատյան դաշտավայրի մթնոլորտային օդի գետնամերձ շերտի աղտոտվածության մակարդակի և բնակչության առողջապահական ցուցանիշների, գյուղատնտեսական մշակաբույսերի, բուսածածկույթի, անտառների, էկոհամակարգերի վիճակը բնութագրող պարամետրերի (հիվանդածություն, բույսերի վեգետացիա և բերքատվություն, բնական վերարտադրություն և վերականգնում, քիմիական նյութերով աղտոտվածություն և այլն) միջև առկա կապերի և օրինաչափությունների մասին (տես կից տեղեկանքը):

Կոնտակտային տվյալներ –

Երևան, Կառավարության 3-րդ տուն, ՀՀ բնապահպանության նախարարության աշխատակազմի բնապահպանության և բնօգտագործման էկոնոմիկայի բաժին, հեռ.՝ 58-53-49, էլ. փոստ՝ h.ashot@mnpiac.am, interdpt@rambler.ru

Ծրագրի անվանումը –

ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՀՈՂԻ ՍՈՆԻՏՈՐԻՆԳԻ ՀԱՍՏԱԿԱՐԳԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ

Իրականացնող կազմակերպություն –

ՀՀ բնապահպանության նախարարություն, «Շրջակա միջավայրի վրա ներգործության մոնիտորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ

Հակիրճ նկարագիր –

Ծրագիրը կհենվի անապատացման դեմ պայքարի Ազգային գործողությունների ծրագրի խնդիրների և այլ հետազոտությունների արդյունքների վրա և կբացահայտի հողերի մոնիտորինգի, տվյալների հավաքագրման և տարածման համակարգում առկա հիմնական բացթողումները: Այն կգնահատի նաև իրավական և կանոնակարգող համակարգի խոչընդոտները, կաջակցի համապատասխան նորմատիվային բազայի ստեղծմանը, կմշակի և կիրականացնի հատուկ դասընթացներ տեղական ինքնակառավարման մարմինների, տարածքային բնապահպանական տեսչությունների և որոշում կայացնողների համար՝ ուղղված հողերի վիճակի մասին հավաստի տեղեկատվություն ունենալու կարևորության գիտակցմանը:

Ծրագրի նպատակը –

Ստեղծել անհրաժեշտ իրավական և ինստիտուցիոնալ հզորություններ՝ երկրում հողերի բերրիության, ածխածնի պարունակության և աղտոտման վերահսկման խնդիրները կարգավորելու համար:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվող գործողություններ –

1. Բարելավել հողերի մոնիտորինգի իրավական հիմքերը,
2. զարգացնել հողերի վիճակի մոնիտորինգի համակարգը,
3. մշակել հողերի վիճակի վերահսկման մեթոդաբանություն, ուսուցանել տարածքային բնապահպանական տեսչությունների աշխատակիցներին և ստացված տեղեկատվությունը տեղադրել համապատասխան ցանցում,
4. աջակցել խախտված էկոլոգիական հավասարակշռության վերականգնմանը,
5. բարձրացնել հողերի սեփականատերերի իրազեկությունը հողերի կայուն կառավարումն ապահովող միջոցառումների վերաբերյալ:

Բյուջե –

25 000 ԱՄՆ դոլար (նախապատրաստական փուլ)

Ծրագրի տևողություն –

PDF A 6 ամիս (նախապատրաստական փուլ); MSP 24 ամիս

Ակնկալվող արդյունքներ –

- շրջակա միջավայրի վրա բացասական ազդեցության կանխարգելում,
- հողերի կայուն կառավարման համակարգի կատարելագործում,
- հողի վիճակի մոնիտորինգի գործուն համակարգի ստեղծում,
- հողի վիճակի վերաբերյալ նորմերի մշակում և սահմանում:

Կոնտակտային տվյալներ –

Երևան, Կառավարության 3-րդ տուն, ՀՀ բնապահպանության նախարարություն, Շրջակա միջավայրի պահպանության վարչություն, հեռ.՝ 58-39-34, էլ. փոստ՝ interdpt@rambler.ru

Ծրագրի անվանումը –

ԷԿՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՆԸ ՀՈՂԵՐԻ ԳՈՏԻՎՎՈՐՄԱՆ ԵՎ ԿԱԴԱՍՏՐԱՅԻՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՍԵՋ

Իրականացնող կազմակերպություն –

ՀՀ բնապահպանության նախարարություն

Հակիրճ նկարագիր –

Էկոլոգիական գոտիավորման և հողերի գույքագրման պահանջները պետք է միավորված լինեն «Հողերի էկոլոգիական անձնագրի» մեջ, որը պետք է մշակվի սույն ծրագրի շրջանակներում: Ծրագիրը պետք է դիտարկի առկա օրենսդրության մեջ համապատասխան փոփոխությունների անհրաժեշտությունը և տա լրամշակումների առաջարկներ, ինչպես նաև առաջարկի ինստիտուցիոնալ փոփոխություններ:

Ծրագրի նպատակները –

Ծրագրի նպատակն է աջակցել խախտված էկոլոգիական բալանսի վերականգնմանը՝ էկոլոգիական գոտիավորման մեթոդների ներդրմամբ և հաշվի առնելով էկոլոգիական գործոնը հողերի գույքագրման գործընթացում:

Ներկայում հողերի պլանավորման ժամանակ էկոլոգիական գործոնը գրեթե հաշվի չի առնվում: Հողերի գույքագրումը, որը հանդիսանում է հողային հարաբերությունների կարգավորման հիմնական տնտեսական մեխանիզմը, չի ընդգրկում էկոլոգիական սահմանափակումներ և արդյունավետ չէ բնապահպանական խախտումների կանխման համար:

Սույն ծրագիրը մշակվել է որպես ԱՀԳ ծրագրի ռազմավարական արդյունք:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվող գործողություններ –

Առաջարկվող ծրագիրն ունի 2 հիմնական խնդիր.

1. Էկոլոգիական գոտիավորման կանոնների մշակում.

Հողերի ֆունկցիոնալ և կառուցվածքային գոտիավորմանը զուգընթաց ներկայացվում է էկոլոգիական գոտիավորումը, որը սահմանում է.

- էկոլոգիական գոտիների և բնական, ոչ քաղաքային, մասնակիորեն քաղաքային և քաղաքային ենթատարածքների տիպաբանությունը,

- յուրաքանչյուր գոտու համար համապատասխան պահանջները, որոնք վերաբերում են բնական լանդշաֆտների պահպանությանը, բնապահպանության նպատակով օգտագործվող տարածքների աճին, արհեստական լանդշաֆտների ստեղծմանը, կանաչ տարածքների ընդարձակմանը, շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության կրճատմանն ուղղված բնապահպանական գործողություններին, հողերի բնական որակի վերականգնմանը և այլն,

- թույլատրելի կիրառությունը և սերվիտուտը:

Առաջին խնդրի արդյունքները հիմք կծառայեն երկրորդ խնդրի մշակման համար:

2. Հողերի գույքագրման սկզբունքների մշակում՝ հաշվի առնելով էկոլոգիական գործոնը.

Հողերի գույքագրման համար ներկայացվում են լրացուցիչ գործակիցներ՝ հաշվի առնելով

- հողային ռեսուրսների պայմանները,

- բնական էկոհամակարգերի խանգարման մակարդակը,

- էկոհամակարգերի խանգարումը նվազեցնելու համար պահանջվող կապիտալ ներդրումների հաշվարկը,

- իրական հողօգտագործման համապատասխանությունը բնապահպանական նպատակներին,

- էկոլոգիական գոտիների տիպաբանությունը:

Բյուջե –

48 000 ԱՄՆ դոլար

Ծրագրի տևողություն –

2 տարի

Ակնկալվող արդյունքներ –

- Հողերի գոտիավորման ժամանակակից մեթոդների ներդրում
- Գույքագրման իրականացում՝ հաշվի առնելով բնապահպանական գործոնը

Կոնտակտային տվյալներ –

Երևան, Կառավարության 3-րդ տուն, ՀՀ բնապահպանության նախարարություն,
Շրջակա միջավայրի պահպանության վարչություն,
հեռ.՝58-39-34, էլ. փոստ՝ interdpt@rambler.ru

Ծրագրի անվանումը –

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍՅՈՒՆԻՔԻ ՍԱՐՁԻ ԳՈՐԻՍ ԳԵՏԻ ՀԱԿԱՍԵԼԱՎԱՅԻՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՅՈՒՄ

Իրականացնող կազմակերպություն –

ՀՀ բնապահպանության նախարարություն

Հակիրճ նկարագիր –

Գորիս գետի ավազանի բնակլիմայական պայմանները, ռելիեֆի մեծ թեքությունները, հողաբուսական ծածկոցի քայքայվածությունը, տեղատարափի անձրևների բարձր ինտենսիվությունն ու հաճախականությունը նպաստում են էրոզիոն-սելավային երևույթների բուռն զարգացմանը և ստեղծում անբարենպաստ պայմաններ մարզի տնտեսության կայուն զարգացման համար:

Էրոզիոն-սելավային երևույթների զարգացմանը նպաստում է նաև մարդու գուրծունեության բացասական ազդեցությունը՝ տարածքի գերօգտագործումը գյուղատնտեսության, քաղաքաշինության և այլ նպատակով, բուսական ծածույթի ոչնչացումը և անկանոն անտառահատումը, արոտավայրերի ինտենսիվ օգտագործումը և այլն:

Ստեղծված իրավիճակի հետևանքով կտրուկ նվազել է հողի բերրիությունը, պայմաններ են ստեղծվել տարածքների անապատացման և սոցիալ-տնտեսական պայմանների վատթարացման համար:

Ծրագրի նպատակները –

Նպատակուղղված է Գորիս գետի ջրավազանի էրոզիոն-սելավային երևույթների առաջացման պայմանների վերլուծության հիման վրա բացահայտել տեղանքի առավել խոցելի օջախները և դրանց համար մշակել հակաէրոզիոն ու հակասելավային միջոցառումներ:

Հաշվարկված է, որ Գորիսում ագրոտեխնիկական հակաէրոզիոն միջոցառումների կարիք ունեն 1720 հա հողատարածք, անտառմելիորատիվ՝ 240 հա, իսկ դարավանդավորման՝ 320 հա:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվող գործողություններ –

Գորիս քաղաքի և նրա շրջակա միջավայրի տարածքում անապատացման ռիսկը նվազեցնելու համար կարևոր նշանակություն ունեն հակասելավային հիդրոտեխնիկական միջոցառումների իրականացումը:

Տեղանքի նախնական ուսումնասիրությունները և առավելագույն ծախսերի վերլուծությունը ցույց են տվել, որ նախագծվող տարածքում կան 26 սելավային հուններ, որոնցից առավել վտանգավոր են 17-ը:

Առավել վտանգավոր սելավների համար նախատեսվում է իրականացնել հետևյալ համալիր միջոցառումները՝

- Սելավակարգավորիչ կառուցվածքների շինարարություն
- Սելավների էներգիան մեղմացնող կառուցվածքների շինարարություն
- Սելավահեռացնող կառուցվածքների շինարարություն
- Ափապաշտպան կառուցվածքների շինարարություն

Բյուջե –

3.361 հազ. ԱՄՆ դոլար

Ծրագրի տևողություն –

Ծրագրով նախատեսվող աշխատանքների, այդ թվում նաև նախագծահետազոտական աշխատանքների կատարման համար կպահանջվի երկու տարի:

Ակնկալվող արդյունքներ –

Ծրագրի իրականացումը կկանխարգելի տարածքին սպառնացող անապատացման երևույթները, կստեղծվեն պայմաններ բարձրացնելու հողերի բերրիությունը, գյուղատնտեսական շրջա-

նառության մեջ կրնողգրկվեն անօգտագործելի նոր հողեր և կվերանա Գորիս քաղաքի բնակչությանը հաճախակի սպառնացող սելավների վտանգը:

Կոնտակտային տվյալներ —

Երևան, Կառավարության 3-րդ տուն, ՀՀ բնապահպանության նախարարություն,
Շրջակա միջավայրի պահպանության վարչություն, հեռ.՝58-39-34,
Էլ. փոստ՝ interdpt@rambler.ru

Ծրագրի անվանումը –

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍՅՈՒՆԻՔԻ ՍԱՐՁԻ ԳԵՂԱՆՈՒՇԻ ԵՎ
ԼՈՌՈՒ ՍԱՐՁԻ ՇԱՍԼՈՒԴԻ ՊՈՉԱՍԲԱՐՆԵՐԻ ՎՆԱՍԱԿԱՐ ԱԶԳԵՅՈՒԹՅԱՆ
ՍԵՂՄԱՅՈՒՄԸ ԵՎ ՉԵԶՈՔԱՅՈՒՄԸ

Իրականացնող կազմակերպություն –

ՀՀ բնապահպանության նախարարություն

Հակիրճ նկարագիր –

Հայաստանի Հանրապետության տարածքում տարբեր ժամանակներում կառուցվել են 12 պոչամբարներ, որտեղ կուտակված են շուրջ 300 մլն խմ լեռնահանքային արտադրության թափոններ:

Հանրապետությունում վերջին տարիներին ստեղծված տնտեսական իրավիճակը թույլ չի տալիս լիարժեք տեխնիկական հսկողություն սահմանել պոչամբարների վրա: Լինելով բարդ հիդրոտեխնիկական կառույցներ՝ պոչամբարները մշտական վտանգ են ներկայացնում մարդու առողջության, շրջակա միջավայրի համար, հանգեցնելով անապատացման երևույթների ակտիվացմանը:

Այդ տեսանկյունից հանրապետությունում առավել վտանգ են ներկայացնում Սյունիքի մարզի Գեղանուշի և Լոռու մարզի Աղթալայի կոնսերվացված պոչամբարները: Այդ պոչամբարները տեղակայված են խիտ բնակեցված և զարգացած գյուղատնտեսական տարածքներում, նպաստելով հողերի դեգրադացմանը:

Վնասազերծելով պոչամբարների բացասական ազդեցությունը շրջակա միջավայրի վրա, կանխարգելել հողերի հետագա դեգրադացիան:

Ծրագրի նպատակը –

Տարածքի էկոլոգիական անվտանգության ապահովում, նոր հողատարածքների ներգրավումը գյուղատնտեսական շրջանառության մեջ, բնակչության կենսամակարդակի բարձրացում, դեգրադացված լանդշաֆտների վերականգնում, շրջակա միջավայրի վիճակի ընդհանուր բարելավում:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվող գործողություններ –

Սյունիքի մարզի Գեղանուշի և Լոռու մարզի Շամլուղի կոնսերվացված պոչամբարների վնասակար ազդեցության մեղմացման և չեզոքացման համար անհրաժեշտ է.

- Պոչամբարների ամբողջ մակերեսը ծածկել (պատել) պոլիակրիլամիդի ջրային լուծույթով:
- Կառուցել պոչամբարների մակերեսային հողաշերտերի խոնավացման համակարգ:
- Պոչամբարների մակերեսը ծածկել 10-15 սմ հաստությամբ հողաշերտով և ցանել բազմամյա խոտաբույսեր:
- Ամրացնել պոչամբարների մակերեսային հողաշերտը:
- Վերակառուցել և վերանորոգել պոչամբարները շրջանացնող ջրհեռ կառուցվածքներ:

Բյուջե –

1 634 901 ԱՄՆ դոլար՝

(Սյունիքի մարզի Գեղանուշի պոչամբարների վնասազերծում – 1 222 353 ԱՄՆ դոլար, իսկ Լոռու մարզի Շամլուղի պոչամբարների վնասազերծում – 412 548 ԱՄՆ դոլար)

Ծրագրի տևողություն –

1 տարի

Ակնկալվող արդյունքներ –

Պոչամբարների վնասակար ազդեցությունը շրջակա բնական միջավայրի վրա կանխելու նպատակով նպատակահարմար է համարվում կոմբինացված ներդնել միջոցառումներ, որի էու-

թյունը կայանում է հետևյալում՝ պոչամբարների մակերեսը նախապես մշակվում է պոլիակրիլամիդի ջրային լուծույթով, որից հետո կառուցվում է մակերեսային հողաշերտի խոնավացման համակարգը, իսկ այնուհետև ցանվում են բազմամյա խոտաբույսեր:

Կոնտակտային տվյալներ —

Երևան, Կառավարության 3-րդ տուն, ՀՀ բնապահպանության նախարարություն,
Շրջակա միջավայրի պահպանության վարչություն, հեռ.՝ 58-39-34,
Էլ. փոստ՝ interdpt@rambler.ru

Ծրագրի անվանումը –

ՎՏԱՆԳՎԱԾ ԱՆՏԱՌԱՅԻՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ, ՎԵՐԱՐՏԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄ

Իրականացնող կազմակերպություն –

ՀՀ բնապահպանության նախարարություն, ՀՀ Գիտությունների Ազգային Ակադեմիա, ՀՀ Գյուղատնտեսության նախարարություն, ՀՀ Ագրարային համալսարան

Հակիրճ նկարագիր –

Հայաստանի տեղադիրքը և ռելիեֆը նպաստել են անտառային կենսաբազմազանության մեծ տեսականու, էնդեմիզմի բարձր մակարդակի ձևավորմանը: Սակայն գերշահագործման և այլ բնական ու անթրոպոգեն պատճառներով Հայաստանի անտառներն անընդհատ կրճատվել են և շարունակվում են կրճատվել նաև մեր օրերում: Դրա հետևանքով տեղի են ունեցել անտառի ներտեսակային կազմի էական փոփոխություններ, արժեքավոր տեսակները փոխարինվել են ավելի ցածր արժեքներով, անհետացման վտանգի տակ են հայտնվել բազմաթիվ հազվագյուտ բույսեր և կենդանիներ:

Անտառային վտանգված տեսակների զգալի մասը ներկայումս տարբեր գերատեսչությունների և ֆիզիկական անձանց կողմից ներգրավված է ակտիվ օգտագործման ոլորտում (բացառությամբ բնության հատուկ պահպանվող տարածքների): Նշված հանգամանքները խիստ կարևոր են դարձնում անտառային ղեգրադացված տարածքների, վտանգված տեսակների, բնակմիջավայրերի և էկոհամակարգերի վերականգնմանը:

Անտառային վտանգված տեսակների պահպանության, վերարտադրության, վերականգնման համար անհրաժեշտ է անտառային տարածքներում իրականացնել ուսումնասիրություն, գույքագրում և մոնիտորինգ, մասնավորապես վտանգված անտառային տեսակների վրա մարդածին բացասական ազդեցությունը գնահատելու և կանխատեսելու նպատակով:

Բացի բնական միջավայրից կարևորվում է նաև հազվագյուտ, վտանգված, անհետացող տեսակների վերարտադրությունը և վերականգնումն արհեստական պայմաններում, որտեղ ձեռնարկվում են հատուկ միջոցներ կենսաբանական բազմազանության պահպանության համար:

Ծրագրի նպատակները –

Հայաստանի Հանրապետության անտառային կենսաբազմազանության վտանգված բուսական և կենդանական տեսակների ներկա վիճակի գնահատումը, բնական և արհեստական պայմաններում նրանց վերարտադրության բարելավումը և անտառային էկոհամակարգերի վերականգնման ապահովումը:

Ծրագրի իրականացումից հետո կբացահայտվեն անտառային կենսաբազմազանության վտանգված տեսակները և հիմնական վտանգող գործոնները:

Կզննատվեն in-situ և ex-situ պայմաններում նրանց վերարտադրության իրականացման համար հնարավորությունները և մեթոդները: Կմշակվի միջոցառումների ծրագիր ուղղված վտանգված տեսակների և անտառային էկոհամակարգերի վերականգնմանը:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվող գործողություններ –

1. Անտառային վտանգված տեսակների ներկա վիճակի ուսումնասիրություն (ըստ մարզերի՝ քանակական ու որակական գնահատում),
2. Անտառային բուսական և կենդանական վտանգված տեսակների հաշվառում և գույքագրում,
3. Անտառային վտանգված տեսակների in-situ պահպանության համար էտալոնային տեղանքների քարտեզագրում,
4. Անտառային վտանգված տեսակների համար տեղեկատվական բազայի ստեղծում և վարում,
5. Անտառային վտանգված տեսակների մոնիտորինգի կազմակերպման սկզբունքների մշակում,
6. Անտառային վտանգված տեսակների ex-situ վերարտադրության մեթոդլոգիայի ուսումնասիրություն և Հայաստանի համար համապատասխան մեթոդների որոշում,

7. Անտառային վտանգված տեսակների ex-situ պահպանության և վերարտադրության համար համապատասխան կառույցների հզորությունների գնահատում,

8. Սերմնաբուծական, տնկարանային տնտեսության զարգացման, անտառտնկման, ex-situ վերարտադրման պայմաններում ազրոտեխնիկական սպասարկման և խնամքի վերաբերյալ միջոցառումների մշակում

Բյուջե –

2 000 000 ԱՄՆ դոլար

Ծրագրի տևողություն –

3 տարի

Ակնկալվող արդյունքներ –

1. Հայաստանի անտառային կենսաբազմազանության բուսական և կենդանական աշխարհի վտանգված տեսակների առկա վիճակի վերաբերյալ տվյալների հավաք, վերլուծություն և տեղեկատվական բազայի ստեղծում,

2. Անտառային կենսաբազմազանության բուսական և կենդանական աշխարհի վտանգված տեսակների վրա մարդածին ճնշման վերաբերյալ տվյալների հավաք և վերլուծություն,

3. Վտանգված տեսակների և անտառային էկոհամակարգերի վերականգնմանն ուղղված միջոցառումների ծրագրի մշակում,

4. Անտառային կենսաբազմազանության բուսական և կենդանական աշխարհի վտանգված տեսակների մոնիտորինգի իրականացման սկզբունքների մշակում,

5. in-situ և ex-situ պայմաններում դրանց պահպանությունը, վերարտադրությունը և վերականգնումը իրականացման համար հնարավորությունների և մեթոդների գնահատում,

6. Անտառային հազվագյուտ և անհետացող տեսակների պահպանության համար էտալոնային տեղանքների որոշում և քարտեզագրում:

Կոնտակտային տվյալներ –

Երևան, Կառավարության 3-րդ տուն, ՀՀ բնապահպանության նախարարության աշխատակազմի շրջակա միջավայրի պահպանության վարչություն, հեռ.՝ 58-53-26, էլ. փոստ՝ interdpt@rambler.ru

Ծրագրի անվանումը –

ԱՐԱՐԱՏՅԱՆ ԳԱՇՏՈՒՄ ԳՅՈՒԿԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄՇԱԿԱԲՈՒՅՍԵՐԻ ՎՐԱ ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋՎԱՅՐԻ ԱՂՏՈՏՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ՄՈՆԻՏՈՐԻՆԳԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄ

Իրականացնող կազմակերպություն –

ՀՀ բնապահպանության նախարարություն

Հակիրճ նկարագիր –

Մարդու առողջության և շրջակա միջավայրի վրա մարդածին ներգործության վնասակար հետևանքների հետազոտում, գնահատում, կանխատեսում, նվազեցում, վերացում:

Ծրագրի նպատակը –

Արարատյան դաշտում ստեղծել մոնիտորինգի ստացիոնար կայան՝ երկարաժամկետ դիտարկումների իրականացման ճանապարհով պարզելու համար միջավայրի հիմնական աղտոտիչների տարածման, բաշխման, կուտակման և գյուղատնտեսական մշակաբույսերի վրա դրանց վնասակար ներգործությունների միջև գոյություն ունեցող կապերը:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվող գործողություններ –

1. Արարատյան դաշտում ռեժիմային դիտարկումների և գնահատման կայանի ստեղծում.
 - մոնիտորինգի կայանի համար 250 քմ մակերես ունեցող հարթակի ընտրություն և նախապատրաստում,
 - կայանի (3.5 մ x 6.0 մ չափերի, 21 քմ մակերես ունեցող շենք) նախագծում և կառուցում,
 - կայանի հարթակի կահավորում մնուշառումների և անալիզների իրականացման սարքերով, գործիքներով, այլ գույքով:
2. Դիտարկումների ցանցի մշակում և հաստատում:
3. Կայանի ընթացիկ շահագործում.
 - օդի գետնամերձ շերտում SO₂, NO_x, PM, CO, NH₃, HM, VOC, POPs, O₃ աղտոտիչների պարունակության մշտադիտարկումների և գնահատման իրականացում,
 - ազդակիրներում, դրանց բաղադրիչներում, համակարգերում, ֆրագմենտներում օդի հիմնական աղտոտիչների պարունակության դիտարկումների և գնահատման աշխատանքների իրականացում,
 - աղտոտիչ-ազդակիր կապերի բացահայտման նպատակով աղտոտիչների տարածման և ազդակիրների վիճակը բնութագրող առկա երկարաժամկետ տվյալների հավաքագրում, մոնիտորինգային շարքերի ստեղծում,
 - աղտոտման աղբյուր-աղտոտիչ-ազդակիր կապերի բացահայտման ուսումնասիրությունների իրականացում:

Բյուջե –

420 000 ԱՄՆ դոլար

Ծրագրի տևողություն –

3 տարի

Ակնկալվող արդյունքներ –

Արարատյան դաշտում «աղբյուր-ազդակիր» (աղտոտման աղբյուր-միջավայրի աղտոտում-աղտոտման էքսպոզիցիա-աղտոտման ներգործության հետևանքներ) համակարգում դինամիկ կապերի և առանձնահատկությունների բացահայտում՝ գյուղատնտեսական մշակաբույսերի, բուսականության, հողերի, էկոհամակարգերի վրա ծծմբի երկօքսիդի (SO₂), ազոտի օքսիդների (NO_x), փոշու (PM), ածխածնի օքսիդի (CO), ամոնիակի (NH₃), ծանր մետաղների (HM), ցնդող օրգանական միացությունների (VOC), պեստիցիդիների (POPs), գետնամերձ օզոնի (O₃) և այլ

աղտոտիչների վնասակար ազդեցությունների ուսումնասիրման ճանապարհով՝ դրանց բացահայտման, գնահատման, կանխատեսման, նվազեցման և վերացման, ինչպես նաև պատճառված վնասի տնտեսական գնահատման բազայի ապահովման համար:

Կոնտակտային տվյալներ —

Երևան, ՀՀ բնապահպանության նախարարություն, Հայէկոնոմիտորինգ, Կոմիտասի 29, 3-րդ հարկ, հեռ.՝ 27-20-07, ֆաքս՝ 27-20-07, էլ. փոստ՝ emc@armmonitoring.am, interdpt@rambler.ru

Ծրագրի անվանումը –

ՀՀ ՏԱՐԱԾՔԻ ԵՐԿՐԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՐՏԱԾԻՆ (ԷԿՁՈԳԵՆ) ՊՐՈՑԵՍՆԵՐԻ ՄՇՏԱԳԻՏԱՐԿՄԱՆ (ՄՈՆԻՏՈՐԻՆԳԻ) ՎԱՐՈՒՄ

Իրականացնող կազմակերպություն –

ՀՀ բնապահպանության նախարարություն

Հակիրճ նկարագիր –

ՀՀ տարածքի երկրաբանական արտածին (էկոգեն) պրոցեսների մշտադիտարկման (մոնիտորինգի) վարում:

Ծրագրի նպատակները –

1. Կանխագուշակել սողանքային պրոցեսների առաջացումը
2. Մշակել կանխարգելիչ միջոցներ

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվող գործողություններ –

1. սողանքների գույքագրում և դասակարգում,
2. հորատման աշխատանքներ,
3. մմուշային արտամղում հորատանցք,
4. արտամղումից հետո ջրի մակարդակի վերականգնում,
5. էլեկտրոֆիկսատ. տեղադրում,
6. շենքերի և շինությունների դեֆորմացիայի դիտարկում,
7. ֆարոսային նիշերի տեղադրում,
8. ճեղքամորֆոլոգիական ուսումնասիրություններ,
9. տոպոհոնանիշերի տեղադրում,
10. գետահունային կտրվածքների դիտարկում,
11. մմուշարկման աշխատանքներ,
12. այլ ուղեկցող աշխատանքներ:

Բյուջե –

250 000 ԱՄՆ դոլլար

Ծրագրի տևողություն –

36 ամիս և շարունակելի

Ակնկալվող արդյունքներ –

Սողանքների առաջացման պատճառները և մշակված կանխարգելիչ միջոցների առաջարկում:

Կոնտակտային տվյալներ –

Երևան, Կառավարության 3-րդ տուն, ՀՀ բնապահպանության նախարարության աշխատակազմի երկրաբանական գործակալություն, հեռ.՝ 55-57-50, էլ. փոստ՝ interdpt@rambler.ru

Ծրագրի անվանումը –

ՎԱՅՈՑ ՁՈՐԻ ՈՉ ՍԵՏԱՂԱԿԱՆ ՀԱՆՔԱՎԱՅՐԵՐԻ ՈՐՈՆՈՂԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

Իրականացնող կազմակերպություն –

ՀՀ բնապահպանության նախարարության «Գեոկոմպլեքս» ՊՓԲԸ

Հակիրճ նկարագիր –

Ծրագիրը կհենվի ՀՀ Վայոց Ձորի մարզում բարձր որակի ոչ մետաղային օգտակար հանածոների (գրանիտներ, անդեզիտաբազալտներ, տուֆաավազաքարեր, կոնգլոբրեկչիաներ) հանքավայրերի հայտնաբերման նպատակով մանրամասն երկրաբանաորոնողական աշխատանքների կատարման վրա:

Ծրագրի նպատակը –

Մարզում ստեղծել կայուն նյութաարտադրական նախադրյալներ՝ մինիմում 300 աշխատատեղեր ստեղծելու և փոքր ու միջին բիզնեսը զարգացնելու համար:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվող գործողություններ –

1. որոնողական երթուղիներ, քարտեզագրում 1:10 000 մասշտաբի,
2. լեռնային՝ մակերեսային փորվածքների անցում,
3. սյունակային հորատման աշխատանքներ մինչև 50 մ խորության վրա,
4. նմուշարկման աշխատանքներ,
5. լաբորատոր աշխատանքներ:

Բյուջե –

300 000 ԱՄՆ դոլար

Ծրագրի տևողություն –

36 ամիս

Ակնկալվող արդյունքներ –

Վայոց Ձորի մարզում Պռոշի բերդի, Սոպի, Հերիերի և Սալիի տեղամասերում գրանիտոիդների, տուֆաավազաքարերի, կոնգլոբրեկչիաների, անդեզիտաբազալտների հանքավայրերի պաշարների հայտնաբերում:

Կոնտակտային տվյալներ –

Երևան, Կառավարության 3-րդ տուն, ՀՀ բնապահպանության նախարարության աշխատակազմի երկրաբանական գործակալություն, հեռ.՝ 55-57-50, էլ. փոստ՝ interdpt@rambler.ru

Ծրագրի անվանումը –

ԾԱԳԿՈՒՆՅԱՅԻ ԼԵՌՆԱՇՐՋԱՅԻ ՄԵՂՐԱՁՈՐ-ՀԱՆՔԱՎԱՆ-ՄԵԼԻՔ ԳՅՈՒՂ
ՀԱՆՔԱՅԻՆ ԴԱՇՏԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒՄ ՄԱՆՐԱՍԱՄՆ ԵՐԿՐԱԲԱՆԱՌՐՈՆՈՂԱԿԱՆ
ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ, 1: 10 000 ՄԱՍՇՏԱԲԻ ԵՐԿՐԱԲԱՆԱԿԱՆ ՔԱՐՏԵԶՆԵՐԻ ԿԱԶՄՈՒՄՈՎ

Իրականացնող կազմակերպություն –

ՀՀ բնապահպանության նախարարության «Գեոկոնսպլեքս» ՊՓԲԸ

Հակիրճ նկարագիր –

Ծրագիրը կհենվի երկրաբանահետախուզական՝ երկրաքիմիական, մակերեսային փորվածքների, հորատման և մանրակրկիտ հետախուզման աշխատանքների վրա և կբացահայտի ոսկու արդյունաբերական ծավալները:

Ծրագրի նպատակը –

Ոսկու հեռանկարային տեղամասեր հայտնաբերելը և հետագայում մանրամասն երկրաբանահետախուզական և արդյունահանման աշխատանքների ծավալում:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվող գործողություններ –

1. որոնողահանությային երթուղիներ,
2. երկրաքիմիական նմուշարկում,
3. լեռնային՝ մակերեսային և ստորգետնյա փորվածքների անցում,
4. սյուակային հորատման աշխատանքներ,
5. նմուշարկման աշխատանքներ:

Բյուջե –

500 000 ԱՄՆ դոլար

Ծրագրի տևողություն –

24 ամիս

Ակնկալվող արդյունքներ –

Կառանձնացվեն հանքայնացված ապարների սահմանները և կտրվեն օգտակար հանածոների պաշարների գնահատականը P1 և հավանակն C2 կատեգորիաներ:

Կոնտակտային տվյալներ –

Երևան, Կառավարության 3-րդ տուն, ՀՀ բնապահպանության նախարարության աշխատակզմի երկրաբանական գործակալություն, հեռ.՝ 55-57-50, էլ. փոստ՝ interdpt@rambler.ru

Ծրագրի անվանումը –

«ՀՀ ԷԿՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՈՒՋՍԱՎԱՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԻ» ԼՐԱՍՇԱԿՈՒՄ

Իրականացնող կազմակերպություն –

ՀՀ բնապահպանության նախարարություն

Հակիրճ նկարագիր –

«ՀՀ էկոլոգիական կրթության ռազմավարական ծրագիր» փաստաթուղթը մշակվել է 2001 թ. ՀՀ բնապահպանության նախարարության կողմից և հավանության է արժանացրել նախարարության կողեգիայում: 2003 թ. ՀՀ կառավարությունը հավանության է արժանացրել նշված ծրագիրը, որը սակայն ընթացք չի ստացել ֆինանսավորման բացակայության պատճառով: Ներկայումս ծրագիրը կարիք ունի լրամշակման և արդիականացման, հաշվի առնելով որ ծրագրի մշակումից հետո անցել է մոտ 5 տարի, որի ընթացքում բավականին փոփոխության է ենթարկվել կրթության օրենսդրական դաշտը և ինստիտուցիոնալ համակարգը:

ՀՀ էկոլոգիական կրթության ռազմավարական ծրագրում անհրաժեշտ է ընդգրկել նաև ՄԱԿ-ի «Կրթություն հանուն կայուն զարգացման» ռազմավարության դրույթները, որը մշակվել է ՄԱԿ-ի «Կրթություն հանուն կայուն զարգացման» տասնամյակի շրջանակներում:

Ծրագրի նպատակը –

«ՀՀ էկոլոգիական կրթության ռազմավարական ծրագրի» գլխավոր նպատակը Հայաստանի Հանրապետության բնության և շրջակա միջավայրի պահպանությանը դիտված էկոլոգիական կրթության և կադրերի պատրաստման համակարգի ստեղծումն է:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվող գործողություններ –

1. Համակարգի կառավարման մարմինների իրավասությունների և պարտականությունների որոշում
2. Գիտամեթոդական և ծրագրային ապահովման վերլուծություն և կատարելագործում
3. Օրենսդրական և նորմատիվային դաշտի կատարելագործում
4. Տեղեկատվական ապահովման կատարելագործում
5. Բուհական և դպրոցական հաստատությունների գիտամանկավարժական կադրերով ապահովման վերլուծություն
6. Միջազգային համագործակցության առաջնահերթ ուղղվածությունների որոշում

Բյուջե –

50 000 ԱՄՆ դոլար

Ծրագրի տևողություն –

12 ամիս

Ակնկալվող արդյունքներ –

Ծրագիրը կհամապատասխանեցվի կրթության մոր օրենսդրական դաշտին և ինստիտուցիոնալ համակարգին, ինչպես նաև ՄԱԿ-ի «Կրթություն հանուն կայուն զարգացման» ռազմավարության դրույթներին:

Կոնտակտային տվյալներ –

Երևան, Կառավարության 3-րդ տուն, ՀՀ բնապահպանության նախարարության աշխատակազմի շրջակա միջավայրի պահպանության վարչություն, հեռ.՝ 58-53-26, էլ. փոստ՝ interdpt@rambler.ru

Ծրագրի անվանումը –

ՀԶՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՍՏԵՂԾՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ԱՂՏՈՏՈՂ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ԱՐՏԱՆԵՏՄԱՆ և ՏԵՂԱՓՈԽՄԱՆ ՄԱՍԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՌԵԳԻՍՏՐ ՍՏԵՂԾԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Իրականացնող կազմակերպություն –

ՀՀ բնապահպանության նախարարության աշխատակազմի միջազգային համագործակցության վարչություն

Հակիրճ նկարագիր –

Երկրի կայուն զարգացումը անհնար է առանց հասարակայնության իրավունքի պահպանման՝ ստանալ տեղեկատվություն իրենց շրջապատող շրջակա միջավայրի վիճակի մասին: Հայաստանի Հանրապետությունը որպես միջազգային հանրության մի մաս հետաքրքրվում է տեղեկատվական համակարգերի զարգացման և քիմիական նյութերի անվտանգության ոլորտի նվաճումներով: Աղտոտիչների արտանետման և տեղափոխման մասին ռեգիստրների (ԱԱՏՌ- ստեղծումը կարևոր քայլ է այդ նպատակին հասնելու համար: ԱԱՏՌ- իրենից ներկայացնում են ինտեգրված համակարգ՝ շրջակա միջավայր (հող, օդ, ջուր) արտանետվող քիմիական նյութերի քանակի, տեղափոխման և աղտոտման աղբյուրների մասին:

2001 թ. մայիսի 14-ին Հայաստանի Հանրապետությունը վավերացրել է Օրհուսի կոնվենցիան, իսկ 2003 թ. Կիևում կայացած Եվրոպայի բնապահպանության նախարարների 5-րդ կոնֆերանսին ստորագրել է «Աղտոտիչների արտանետման և տեղափոխման ռեգիստրների մասին Արձանագրությունը (ԱԱՏՌ- Արձանագրություն):

Արձանագրության վավերացումից և ուժի մեջ մտնելուց հետո Արձանագրության Կողմ հանդիսացող երկրները պետք է ստեղծեն ԱԱՏՌ- ազգային համակարգեր: Սակայն Հայաստանի Հանրապետությունը դեռևս չունի ԱԱՏՌ- ազգային համակարգ և Արձանագրությունը վավերացնելուց առաջ անհրաժեշտ է ուսումնասիրել երկրում առկա հնարավորությունները և խոչընդոտները ՀՀ-ում ԱԱՏՌ- առաջին ազգային ռեգիստր ստեղծելու համար:

Ծրագրի նպատակը –

Ծրագրի հիմնական նպատակն է՝ ուսումնասիրել երկրում առկա հնարավորությունները, խոչընդոտները և անհրաժեշտ փոփոխությունները (օրենսդրության, հաշվետվության ներկայացման և այլն)՝ ՀՀ-ում ԱԱՏՌ- առաջին ազգային ռեգիստր ստեղծելու նպատակով:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվող գործողություններ –

1. Հավաքագրել և վերլուծել տեղեկատվություն ԱԱՏՌ- ռեգիստր ստեղծելու հետ կապված ՀՀ-ում առկա բնապահպանական օրենսդրության, կանոնակարգման և քաղաքականության վերաբերյալ:
2. Հավաքագրել տեղեկատվություն Հայաստանում օդ, ջուր և հող արտանետվող նյութերի առկա հաշվետվության ձևերի վերաբերյալ: Համեմատել հաշվետվություններում ընդգրկված նյութերի ցանկը ԱԱՏՌ- Արձանագրությանում նշված աղտոտիչների հետ:
3. Հավաքագրել և վերլուծել տեղեկատվություն երկրում աղտոտիչների արտանետման ստացիոնար և դիֆուզիոն աղբյուրների վերաբերյալ:
4. Հստակեցնել բնապահպանական տեղեկատվության գաղտնիությունը, որը գոյություն ունի երկրում, և առանձնացնել տեղեկատվության տեսակները որոնք կարող են ընդգրկվել ԱԱՏՌ-ում:
5. Ուսումնասիրել երկրի տեխնիկական հնարավորությունները Ինտերնետի միջոցով բնապահպանական տեղեկատվությունը հավաքագրելու, պահպանելու և տարածելու համար:
6. Նախապատրաստել, հրատարակել և տարածել բրաշյուր ԱԱՏՌ- Արձանագրության վերաբերյալ (հայերեն և ռուսերեն լեզուներով), կազմակերպել սեմինարներ շահագրգիռների հետ:
7. Վերլուծել հավաքագրված տեղեկատվությունը՝ ՀՀ առաջին ազգային ԱԱՏՌ- ստեղծելու համար մեխանիզմ մշակելու նպատակով:

8. Որոշել շահագրգիռ պետական կառույցների և հասարակական կազմակերպությունների ցանկը, որոնք կմասնակցեն ՀՀ առաջին ազգային ԱԱՏՌ- ստեղծման գործընթացում:

9. Մշակել ստանդարտներ հաշվառման ենթակա տվյալները հավաքագրման և սահմանային արժեքները հաստատելու համար:

Բյուջե –

300 000 ԱՄՆ դոլար

Ծրագրի տևողություն –

18 ամիս

Ակնկալվող արդյունքներ –

Ծրագրի արդյունքները հնարավորություն կստեղծեն ՀՀ ԱԱՏՌ- առաջին ազգային ռեզիստր-ներ ստեղծելու համար, կօգնեն իրականացնել ԱԱՏՌ- Արձանագրությամբ նախատեսվող պար-տականությունները, ինչպես նաև էկոլոգիապես ավել արդյունավետ զարգացնել երկրի տնտե-սությունը (ձեռնարկությունները): Ծրագիրը կաջակցի ադտոտիչների արտանետման կրճատմա-նը և ձեռնարկություններում էկոլոգիապես մաքուր տեխնոլոգիաների ներդրմանը, հասարակայ-նության իրազեկման բարձրացմանը:

Կոնտակտային տվյալներ –

Երևան, Կառավարության 3-րդ տուն, ՀՀ բնապահպանության նախարարություն,
Սիջազգային համագործակցության վարչություն, հեռ.՝ 58-53-49, ֆաքս՝ 58-54-69,
Էլ. փոստ՝ interdpt@rambler.ru, nunchovh@yahoo.com